

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра філософії

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XVII Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів
(20 травня 2021 року)

Харків
«Право»
2021

Організаційний комітет:

голова – А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

члени: О. Г. Данильян, доктор філософських наук, професор; *С. Б. Жданенко*, кандидат філософських наук, доцент; *І. І. Коваленко*, кандидат філософських наук, доцент; *Ю. В. Мелякова*, кандидат філософських наук, доцент; *Г. В. Коваленко*, кандидат юридичних наук

Філософія і право : тези доп. XVII Міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (20 трав. 2021 р.). – Харків : Право, 2021. – 266 с.
ISBN 978-966-998-241-4

У пропонованій до уваги читачів збірці тез доповідей висвітлюється широке коло як загальнофілософських проблем, так і різноманітних аспектів філософії права. Певна частина матеріалів конференції розвиває і поглиблює філософські уявлення у царині правової онтології, правової антропології, теорії правових цінностей, теорії пізнання права та інституційного виміру права. Деякі напрацювання містять спроби не тільки по-новому підійти до осмислення вже достатньо розробленої проблематики, а й виявляються кроком на шляху пізнання раніше не відрефлектованого шару правової реальності. У цьому сенсі зміст поданих тез засвідчує зацікавленість майбутніх фахівців права у більш глибокому теоретичному освоєнні тих феноменів правової реальності, пізнання яких є умовою розв'язання нагальних практичних завдань правотворчого й правозастосовного характеру в контексті гідного виконання професійної місії щодо розбудови правової державності в Україні.

УДК 340.12

Адреса редакційної колегії:

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники та гості зібрання!

Щиро вітаю Вас на відкритті XVII Міжнародної наукової конференції аспірантів та студентів «Філософія і право»!

Філософія була і залишається духовним осередком та справжньою формою втілення гуманістичних цінностей. Сьогодні ми зібрались, аби обговорити актуальні проблеми людського буття, долучитись до мудрості великих мислителів, показати надзвичайну корисність філософії для будь-якого сучасного фахівця, у тому числі й для служителя Феміди.

У роботі конференції беруть участь представники усіх навчальних підрозділів нашого університету, а також провідних вищих навчальних закладів України, Канади, Польщі, Великої Британії та Португалії.

Звертаючись до творчого потенціалу філософії, сучасні студенти та аспіранти не тільки пильно зберігають накопичені традиції, а й продовжують рухатись уперед, примножуючи знання і досвід. Представлені тези та їхня тематика показують, що потенціал філософського знання можна ефективно використовувати у майбутній професійній діяльності.

Уже стало гарною традицією, що чимало колишніх студентів-учасників наших конференцій та проблемних груп при кафедрі філософії щорічно поповнюють лави аспірантів університету, блискуче захищають дисертації, при написанні яких вони спираються на фундаментальні знання з філософії.

Одне з наших головних завдань – розвивати накопичений потенціал, зберігати все найкраще в гуманітарній освіті, спираючись на нові ідеї та знання.

Дана конференція – це чудова можливість для відкритого діалогу, обміну думками та досвідом. Бажаю усім учасникам яскравих виступів, цікавих дискусій, набуття цінного досвіду та дружніх контактів, а також продуктивних успіхів у досягненні поставлених цілей. Також хочу висловити сподівання на ваші подальші вагомні здобутки у дослідженні актуальних проблем філософії та права.

**Ректор
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України
А. П. Гетьман**

ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Безпалько Юлія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Поряд з обґрунтуванням права взагалі як особливого нормативного порядку найважливішою проблемою правової антропології є обґрунтування ідеї прав людини, тобто відповідь на питання: чому від правового порядку вимагається захист прав людини? Це питання про особливу якість правопорядку, що відповідає сучасним цивілізаційним стандартам.

Що ж являють собою права людини з позицій філософії права?

Ідея прав людини має нормативно-критичний характер. Являючи собою «опосередковані принципи справедливості» і «моральні критерії, якими повинен керуватися правопорядок», права людини не можуть розглядатися як лише одне з юридичних понять. Вони виявляються в колі основних концептів сучасної практичної філософії (моральної, правової, політичної).

За своїм змістом права людини окреслюють простір, що забезпечує кожній людині умови її самореалізації, тобто простір її особистісної автономії.

Однак права людини і право в цілому здобувають ще й позитивний зміст, вони самі виступають як сила, що наповнює змістом соціальний простір. Тільки завдяки праву як правам людини можливе включення людей, як атомів, у визначену систему відносин. Завдяки правам людини право виступає як умова участі кожного у суспільних справах. Отже, права людини слугують необхідними умовами людського існування та комунікації.

Зміст прав людини визначає їхній особливий статус як дополітичних, безумовно значимих і невід'ємних основ сучасної державності чи принципів легітимації. Це означає, що права людини розглядаються як незалежні стандарти, завдяки яким можуть критикуватися закони, діяльність уряду та інших політико-правових інститутів, тобто як критерії легітимації.

Основний принцип обґрунтування прав людини з антропологічних позицій виражається в такому девізі: «людина як людина повинна мати право». Це право вона повинна мати для того, щоб не загрузнути в трясовині повсякденності. При цьому вона повинна мати його як людина — не як «богоподібна істота», не як «надлюдина», а саме

як людина, а, отже, істота недосконала, «приземлена», що посідає середнє становище між «досконалістю добра» і «низькістю зла», між святим і звором. Це право аж ніяк не забезпечує їй гарантований рух до нового, а лише не дозволяє опуститися нижче визначеної межі, за якою закінчується людське. Права людини мають антропологічну основу у внутрішній мірі прагнення людини до ризику і новацій, що полягає в прагненні зберегти себе, свою екзистенцію. У моральному плані це прагнення зберегти себе виявляється вищим, ніж досягти успіхів в освоєнні все нових і нових життєвих вершин.

Проблема першооснов прав людини є складним питанням. На сьогодні склалися дві найбільш обґрунтовані концепції першооснов прав людини. Перша з них у своїй основі має природно-правову традицію, відповідно до якої в основі прав людини лежить природа людини, тому джерело прав людини лежить поза державним розвитком права. Природно-правова доктрина ставить права людини вище держави, протистойть тоталітарним домаганням з боку держави. Але треба мати на увазі, що не закріплені позитивно, вони є нечіткими та розмитими, що ускладнює ефективність механізму реалізації та гарантії прав.

Суть іншої позиції зводиться до традиції юридичного позитивізму та підкреслення такої характеристики права як закріпленості та гарантованості державою, оскільки для позитивізму характерним є систематизація чинного права, а джерелом останнього та прав людини визнається держава, яка стоїть вище суспільства і формує загальнообов'язкові закони. Такої точки зору дотримувався Кельзен, вбачаючи в державі втілення правопорядку.

«Примирення» та поєднання двох протилежних позицій можливе в руслі феномену демократичної держави, що за суттю означає органічне включення прав людини у її організаційну структуру.

Безсонова Крістіна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 19 група*

ПРОБЛЕМА ВІЙНИ І МИРУ ОЧИМА НІМЕЦЬКИХ ФІЛОСОФІВ

Проблема війни і миру, як найзлюбоденніша проблема, яка хвилос, напевно, кожному людину, згуртувала навколо себе мислителів усіх часів і народів. Можна сказати, що ця проблема була і буде актуальною завжди. Ще з давніх-давен війни, як соціально-політичному явищу, приділяло увагу багато філософів, в тому числі такі видатні теоретики німецької класичної філософії як І.Кант, Г.Гегель, І.Фіхте. У своїй праці я проаналізую їхні підходи до розуміння поняття війни і миру.

Аналізуючи проблему війни і миру як одну із онтологічних, родоначальник німецької класичної філософії Імануїл Кант виступає противником військової агресії. Він один з тих філософів, який у своїх працях, присвячених цій темі, шукав шляхи до подолання війни назавжди та висував ідею «Вічного миру». Він казав про негативні наслідки війни для держави і народу в цілому. Давав нібито настанову, що жодна держава не повинна діяти шляхом насильства. Його ідея полягає в теорії домовленості між усіма країнами світу та настання того самого «Вічного миру».

На противагу цьому Георг Гегель скептично ставиться до утопічної ідеї Канта про вічний мир. Філософ каже, що вічний мир – це ідеал, досягти якого неможливо, навіть створивши дружній союз між державами, бо кожна з них «окремий індивід» і злиття воедино може породити суперечності. Сам Гегель вважав, що війна в значенні суперечності є поштовхом до оновлення. На його думку, війна це природний процес та атрибут кожного суспільства. Будучи прихильником сильної держави, яка здатна захистити себе, він каже, що держава, яка не піклується про свою безпеку і суверенітет, може стати легкою здобичкою агресора. Війна спонукає державу і народ проявляти високу організованість і дисципліну, а ті держави, у яких цього бракує, несуть великі втрати під час війни.

Думки Гегеля і Канта стосовно цієї проблеми значно різняться. Підхід одного філософа каже про те, що досягти миру можна, лише створивши союз, а підхід іншого – що війна і є чинником досягання миру у світі.

Але є ще один філософ, на світогляд якого вплинули філософсько-політичні ідеї Канта. Іоган Фіхте, як і Кант, був активним противником війни та насильницького втручання однієї держави в іншу. Він також був прихильником ідеї вічного миру, та, відповідаючи на питання «Як уникнути війни?», казав, що для цього потрібно створити «законну, засновану на праві державу». Але він також не заперечував того, що мир повинен охоронятися зі зброєю у руках, а агресора необхідно силою змусити до миру. Фіхте вважав, що прогресивний розвиток суспільства – це той шлях, який веде народ до мира і безпеки.

Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що проблема війни і миру є складною та філософською. На жаль, вона актуальна в наш час. Війна – це явище соціально-політичне, вона несе розруху, втрату цінностей, розлад, смерті. Проте, як казав Гегель, війна може стати поштовхом для економічного та духовного розвитку, війна показує, хто є хто, бо саме на війні виявляються такі якості, як сила, витримка, сміливість.

Як встановити «вічний мир»? Знайти оптимальні форми співпраці між усіма, бо мир – це загальнолюдська цінність, і досягнута вона може бути тільки загальними зусиллями всіх народів.

Біланчук Руслана

*аспірантка відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДҐРУНТЯ ЕВТАНАЗІЇ

Проблема осмислення життя та смерті є вкрай актуальною, оскільки життя є найвищою цінністю і сучасній людині дуже важко змиритися з думкою, що рано чи пізно земне буття закінчується і саме через це починають зароджуватися думки про сенс життя та про те, чи можна переступити межу між життям і смертю і чи існує безсмертя. Крім того, варто зауважити, що у сучасному світі особливо гостро стоїть проблема якості людського життя (чи надавати людину стражданням, чи все ж дати шанс на «щасливу смерть»). Як наслідок, питання евтаназії стає наріжним каменем спотикання як в галузях медицини і права, так і у філософії.

Проблема осмислення права людини на легку добровільну смерть в історії філософської думки не нова. Про евтаназію як благо і для самого хворого, і для оточуючих говорили Сократ, Платон, стоїки, Ф. Бекон, З. Фрейд та ін. У сучасних наукових публікаціях неодмінно присутня цитата Ф. Бекона, що обов'язок медика не тільки в тому, щоб відновлювати здоров'я, але і в тому, щоб пом'якшувати страждання, викликані хворобою, а якщо недуг визнано невиліковним, лікар повинен забезпечувати пацієнту легку і мирну смерть, адже немає на світі блага більшого, ніж подібна евтаназія.

Одночасно в історії філософії існували й альтернативні точки зору. Вони належали таким мислителям, як Конфуцій, Піфагор, Арістотель, Екіпур, Августин та ін. Зокрема, Конфуцій казав, що ми не можемо судити про смерть, коли не пізнали, що таке життя.

Ставлення І. Канта, наприклад, до проблеми евтаназії можна виразити таким чином: «Я не можу перервати Ваше життя тільки тому, що воно стало скрутним для Вас, але й Ви не можете покінчити зі своїм життям тому, що воно стало для Вас нестерпним». Кант зовсім виразно виступає проти евтаназії і за збереження священності і недоторканності життя.

Такий скепсис цілком зрозумілий, оскільки зумовлений тим, що класичними філософами життя розглядається як свяченне, як певна проміжна стадія в існуванні людини і її переривання неприпустимо.

Разом з тим, варто зауважити, у філософсько-правовому полі виділяють об'єктивні та суб'єктивні причини евтаназії. До перших належить вічна проблема, яка завжди приваблювала і приваблює пересічних громадян і науковців – це проблема життя та смерті, вірніше,

гідного життя та гідної смерті. Суб'єктивною причиною виступають конкретні факти практичного застосування еутаназії легально і нелегально, у правовому і позаправовому просторах при невирішених корінних медичних, правових і філософських аспектах.

Зазначене знаходить своє відображення у сучасному світі, де складається таке становище, коли в силу абсолютно об'єктивних причин, а не чийогось наміру або несумлінності, заповідь "боротися за життя до останнього подиху" втрачає універсальну застосовність. Вважаємо, що це, перш за все, пов'язано також з оновленням людської свідомості, новим підходом до осмислення проблеми буття та існування людини в світі. З огляду на це, можна сказати, що віддалення людини від природи в силу науково-технічної революції, проявляється і в питанні еутаназії. Смерть втрачає статус природного явища і стає «підлеглою» людині.

Таким чином, можна дійти до парадоксального висновку: «легка смерть», як спосіб позбавлення людини страждань у безнадійності, нівелює значення людського життя як найвищої цінності суспільного буття.

Борзенкова Валерія

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

аспірантка кафедри земельного та аграрного права

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВОВУ СФЕРУ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття світове співтовариство, докорінно змінивши раніше обрану траєкторію розвитку, вступило у новий етап свого розвитку, головною характерною рисою якого є глобалізація. Глобалізація – це процес об'єднання, інтеграції та уніфікації, що охоплює всі сфери людської діяльності та відбувається на планетарному, всесвітньому рівні. Це досить складний процес, який характеризується своєю нерівномірністю, який неможливо зупинити та важко піддати коригуванню. Нерівність суб'єктів глобалізаційних процесів пояснює неоднозначну оцінку впливу таких процесів на суспільства. Так, у країнах з провідною економікою здебільшого відзначають позитивні наслідки глобалізації, на відміну від країн, що розвиваються, які відмічають негативні аспекти впливу глобалізаційних процесів.

Дискусійним є питання впливу глобалізаційних процесів на правову сферу. Правова глобалізація являє собою процес створення нових юридичних відносин, в результаті міждержавної взаємодії, який веде до формування загальносвітової правової системи, відповідно до якої світове співтовариство на глобальному рівні керується єдиним набором правових

норм як універсальним регулятором. Зростання ролі глобалізаційних процесів у правовій сфері тісно пов'язано із зростанням впливу міжнародного права на правові системи держав. Поряд із розвитком міжнародних відносин у сферах торгівлі, фінансів, політики, культури, технологій та виробництва, постає потреба в розробці транснаціональних норм на базі міжнародного права та сукупності всіх національних правових систем, у їх розумному поєднанні, з метою забезпечення глобального консенсусу у цих сферах [1, с. 583].

Дослідження філософських аспектів впливу глобалізації на правову сферу зумовлює розгляд права як соціальної системи, яка, з точки зору синергетики, являє собою складну, динамічну, нелінійну систему зі зворотнім зв'язком. З точки зору діалектичного методу, трансформація права розглядається як сукупність кількісних та якісних змін, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів [2, с. 161].

Одним з основних способів правової глобалізації є правова інтеграція, яка головним чином викликана необхідністю вирішення проблем загальносвітового масштабу в частині боротьби з організованою злочинністю, гармонізації національної і міжнародної економічної політики, контролю атомних технологій, проблем екології, демографії, тощо.

Поряд із правовою інтеграцією, до основних способів правової глобалізації відносять правову інтернаціоналізацію, сутність якої полягає в тому, що національне право окремої держави перебуває у тісному взаємозв'язку із правом інших внутрішньодержавних правових систем, що приводить до посилення їх взаємовпливу і взаємодії. У цілому, у правовій інтернаціоналізації прийнято виділяти об'єктивний аспект та суб'єктивний, що передбачає певний набір засобів, принципів і правил її здійснення. До форм правової інтернаціоналізації слід віднести рецепцію, гармонізацію та уніфікацію.

Рецепція, коли однією державою запозичуються правові комплекси іншої правової системи, для сучасного світу вже не властива, її роль як форми правової інтернаціоналізації знижується. Куди більший практичний інтерес викликає гармонізація, яка представляє собою комплекс заходів міжнародно-правового характеру, що характеризується процесом поступового зближення правових систем або окремих галузей і інститутів відповідно до мінливих економічних, соціальних і політичних реалій. В епоху глобалізації досить широкого значення набуває уніфікація права як процес становлення єдиних засад та усунення суперечностей. При цьому, уніфікація відрізняється від гармонізації цільовим введенням в національні правові системи однакових юридичних конструкцій, тобто головною особливістю правової уніфікації є те, що вона одночасно відбувається як у міжнародному праві, так і в національному шляхом імплементації міжнародного договору у внутрішньодержавну правову систему.

До основних способів правової глобалізації також відносять імплементацію, що являє собою включення та безпосередню реалізацію міжнародних правових норм у правовій системі держави, шляхом їх інкорпорування, трансформації та використання юридичних “відсилань” [2, с. 163].

Результатом глобалізаційних процесів у правовій сфері є виникнення наднаціональних правових масивів, одним з таких новоутворень є гуманізація права. Особливостями гуманізації права є: забезпечення верховенства права; пріоритет прав і свобод людини і громадянина; відповідність ідеологічної складової правової системи загальнолюдським цінностям; перевага норм міжнародного права над внутрішньодержавним; вдосконалення судової системи, збільшення ролі та довіри до судової гілки влади; зміна законодавства в частині відповідальності за порушення прав людини [1, с. 585].

Серед позитивних змін, що відбуваються в процесі глобалізації, також мають місце негативні аспекти, такі як: девальвація правових цінностей, зростання транснаціональної злочинності, багатовекторність трансформаційних процесів у праві. Останнє пов’язано з глокалізацією, суперечливими процесом поєднання як глобалізаційних процесів так і локальних, які, у свою чергу, спрямовані на обмеження зовнішніх правових зв’язків. Відповідно до наведеного виділяють глобалізаційні, глокалізаційні та локалізаційні види трансформації права.

Таким чином, можна зробити висновок, що вплив глобалізаційних процесів на правову сферу характеризується як позитивними так і негативними аспектами, що здебільшого залежить від національної ідеології, рівня розвитку економіки та правової системи держави. Задля досягнення компромісу національних та загальносвітових інтересів, вплив глобалізації повинен бути контрольованим.

Література:

1. Tatsiy V.Ya., Danilyan O. G. The impact of globalization processes on the legal sphere. *Amazonia Investige*. 2019. Vol. 8. № 22. P. 580-586.
2. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового дослідження: монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред О.Г. Данильяна. Харків: Право. 2018. 350 с.
3. Данильян О. Г. Глобалізація культури: протиріччя та тенденції розвитку. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / Редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2017. Вип. 2 (29). С. 135-143.

ПРАВОВІ ЦІННОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА РЕФЛЕКСІЯ

Людина у своєму духовному розвитку пройшла довгий і надзвичайно складний шлях. Проте найвищим вираженням розвитку людини завжди була насамперед моральна свідомість. Моральні цінності, які стали фундаментом для формування правових, завжди були основою життя, саме від них залежить ставлення суспільства до сім'ї, друзів, оточуючих людей тощо. Звичайно, з плином часу змінюється й значення правових цінностей. Цінність – це те, що важливе та пріоритетне для людей, соціально схвалювані уявлення більшості з них. Одним із перших у філософії поняття «цінності» охарактеризував Г. Лотце у праці «Мікрокосм». На думку вченого, цінності не є властивістю навколишніх предметів, форм, а є внутрішнім утворенням, що характеризує духовний розвиток людини. Моральна природа людини ґрунтується на трьох почуттях, які визначають її ставлення до себе та інших: почуття сорому, яке утверджує людину як особистість і робить відмінною від тварин; почуття жалю, яке полягає у визнанні за іншими права на існування і можливе благополуччя; почуття благоговіння. Високі ідеали пронизують суспільну правосвідомість і стають основними принципами права. Такими є: свобода, рівність, справедливість, демократія тощо.

Визначальною правовою цінністю є справедливість, саме це покликано захищати право. На думку Платона, висловлену ним у трактаті «Держава», головною основою ідеальної держави є справедливість. Вона полягає в тому, щоб кожному громадянину було відведено особливе заняття, найбільш відповідну його натурі роботу, тобто справедливість є відповідністю реальної речі своїй ідеї, адже держава тоді є ідеальним, коли кожен громадянин діє в згоді зі своєю власною сутністю.

Дуже обговорюваною була тема рівності людей. Вже тоді ставили питання про те, що якщо люди за своєю природою рівні, звідки ж тоді виникла майнова нерівність і залежність одних членів суспільства від інших? Англійці Т. Гоббс та Д. Локк це явище пояснювали трудовою діяльністю людини, в результаті якої протягом історії виникає власність і як наслідок – нерівність людей. К. Гельвецій вважав, що важливу роль відіграють додаткові, випадкові обставини. Вони можуть порушувати розроблені плани, приводячи в результаті не до того, що очікувалося. Ж. Руссо ж схилився до думки, що все залежить від виховання.

В епоху Просвітництва Ж. Руссо був переконаний, що народ-суверенний і суверенітет народу є невід'ємним і неподільним. Зараз – це одна з найголовніших правових цінностей всіх демократичних держав.

Ще однією не менш важливою правовою цінністю є свобода. К. Поппер зазначив: «Свобода сама себе скасовує, якщо вона нічим не обмежена. У цьому випадку вільна людина виявляється спроможною лякати слабшу і позбавляти її свободи. Саме тому ми вимагаємо такого обмеження свободи державою, за якого свобода кожної людини виявляється надійно захищеною законом. Ніхто не повинен жити за рахунок лише милосердя інших; на всіх має поширюватися право бути захищеними з боку держави». Тобто людина повинна розуміти, що своїми діями вона не повинна зазіхати на свободу іншої людини.

Підсумовуючи погляди філософів, слід зазначити, що в сучасному світі всі люди рівні, це закріплено законодавством, але вони по-різному використовують свої права та можливості, наслідком чого є майнова нерівність. Питання щодо цінностей було важливим та актуальним завжди. Основні правові цінності були сформовані дуже давно, але змінилося їх розуміння, втілення в життя та ставлення до них.

Бровко Марк

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

ФІЛОСОФІЯ ПРАВОВОГО ПОЗИТИВІЗМУ ГАНСА КЕЛЬЗЕНА

Ганс Кельзен, затятий противник природно-правових теорій, визначив центральну проблему філософії права як спосіб пояснення нормативної сили закону (Кельзен також вважав, що накази закону в основному спрямовані на посадових осіб правової системи, таких як судді, вказуючи їм, які санкції слід застосовувати до громадян на підставі їх поведінки). Він відкинув ідею про те, що нормативна сила закону може бути виникати з його моральної сили. Як і всі теоретики в юридико-позитивістській традиції, він визнавав, що закони не можуть бути морально виправдані.

Коли суддя розглядає справу і виносить рішення за позивача, зобов'язуючи відповідача виплатити грошовий збиток, його повноваження впливають з норм правової системи, які уповноважують суддю виносити такі рішення з урахуванням різних процесуальних і матеріальних обмежень, встановлених законодавчим органом. Але що надає цим правилам авторитету? Можливо, конституція як основоположний документ правової системи, що встановлює законодавчі збори і дає право приймати процесуальні і матеріально-правові норми, що регулюють судові рішення, а також визначає, хто може здійснювати повноваження

судді і за яких обставин. Але тоді що дає конституції право на це? Тепер вимальовується нескінченний регрес, якщо хтось постулює якийсь додаткове джерело, що дає владу.

Кельзен перебував під сильним впливом неокантіанських тенденцій в німецькомовній філософії на початку 20-го століття і, відповідно, був притягнутий до "трансцендентальної" стратегії аргументації, яку прославив Еммануїл Кант: з огляду на існування деякого безперечного явища, кожен має право зробити висновок або припустити існування того, що необхідно для його пояснення. Беручи до уваги той незаперечний факт, що закон претендує на авторитет, єдиний спосіб уникнути нескінченного регресу полягає в припущенні, що авторитет основоположного документа або конституції виникає з "основний норми", суть якого приблизно така: "конституція повинна бути дотримана".

Кельзен захищав "чисту теорію" права, тобто ту, яка намагається пояснити нормативність права, не вдаючись до будь-яких емпіричних фактів про вірування, настанов або поведінки людей. Однак фатальна проблема трансцендентальних аргументів полягає в тому, що вони уразливі для заперечень, заснованих на запереченні реальності того, що теорія намагається пояснити: закони дійсно претендують на авторитет, але, можливо, цей авторитет просто здається, просто нереальний. Хартівська версія юридичного позитивізму уникала трансцендентальних аргументів, але серйозно ставилася до тієї ж самої основної проблеми, яка надихала теорію права Кельзена.

Буряк Ілля

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 3 група*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблематика дослідження штучного інтелекту на рівні філософської рефлексії сьогодні є досить актуальною.

Штучний інтелект (artificial intelligence) – властивість автоматичних систем наслідувати окремі функції інтелекту людини, обирати і приймати оптимальні рішення. Загалом інтелект характеризує відносно стійку структуру розумових здібностей індивіда, що проявляються в умінні сприймати інформацію і використовувати її для вирішення тих чи інших завдань. Саме це штучний інтелект намагається відтворити.

Р. Гохляйтнер стверджує, що «уже в середині сторіччя на нас чекає механізований рай. Машини з подібним людським розумом будуть

виконувати всю роботу. Добробут, який важко собі уявити, дозволить людям жити в багатому неробстві. Людство буде відпочивати».

Серед вітчизняних філософів можна виділити дослідження А. Звенигородського, який наголошує на важливості інтерпретації саме феномену цілісності сприйняття реальності свідомістю. «Свідомість конструє віртуальний світ, виділяючи об'єкти і встановлюючи через процеси зв'язки між ними».

Засновник Microsoft Б. Гейтс прогнозує, що продуктивність виробництва збільшиться удвічі, якщо у нього впровадять штучний інтелект. Так, буде менша необхідність у людських ресурсах. Також наголошує, що такі прогнози зовсім не означають, що потрібно буде масово звільняти співробітників.

Наразі можна стверджувати, що використання штучного інтелекту у майбутньому є неминучим, тому слід зосередити увагу на дослідженні цього феномену в тому числі і за допомогою філософської рефлексії, оскільки штучний інтелект може спричинити не лише позитивні, а й негативні наслідки.

Вербельчук Анастасія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 5 група*

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ РОБОТІВ У ГОРИЗОНТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Сучасна парадигма трансгуманізму дозволила сьогодні значно розширити коло суб'єктів прав. Штучний інтелект потребує легалізації та інтеграції у культурно-правовий та духовно-практичний простір, підіймає проблеми людяності кіборгів і роботів, їх правосуб'єктності та моральної відповідальності.

Правосуб'єктність – можливість особи бути суб'єктом права, здатність вступати у правовідносини. У даній роботі розглядається актуальне питання набуття правосуб'єктності роботами за аналогією з юридичною та фізичною особою, і, як наслідок, появи нової розумної, відповідальної істоти, модифікованої до рівня постлюдини.

За умов ухвалення правосуб'єктності роботів, за ними мають бути визнані загальнолюдські свободи, права, обов'язки і повна відповідальність за дії. Якщо штучний інтелект зможе діяти, виходячи з «власних міркувань», самовдосконалюватись, аналізувати інформацію та застосовувати свої експертні знання, то в такому випадку він самостійно (а не власник) має відповідати за скоєне правопорушення. Проте це питання досі залишається спірним і відкритим. Існує думка, що надавати «новій розумній істоті» статус, що буде аналогічним статусу фізичної

особи, не є доцільним. Водночас надання роботи статусу за аналогією з юридичною особою є більш обґрунтованим. Так, якщо робот завдав шкоду через помилку в програмному забезпеченні, тоді сам власник несе майнову відповідальність.

Вже налічується чимало реальних ситуацій, небезпечних для людини за участю роботів, де повинні бути визначені конкретні винуватці. Наприклад, безліч таких ситуацій прогнозується в зв'язку з появою на дорогах автомобілів-безпілотників. Хто має бути визнаний винним в аварії, що сталася на дорозі, і як повинен діяти в такій ситуації робот, які моральні та правові норми повинні бути закладені в основу прийнятих ним рішень? Адже робот – не людина, яка може прийняти рішення в екстремній ситуації спонтанно. Отже, ті чи інші етичні й правові норми, згідно з якими він буде діяти в критичній ситуації, мають бути закладені в нього творцями. Таким чином, потенційними винуватцями можуть бути визнані лише виробники, власники автомобіля, розробники технологій, постачальники чи страхова компанія [4].

Резолюція, розглянута за ініціативи Європейського парламенту, наголошує, що у найближчій перспективі для складних автономних роботів передбачено особливий правовий статус «електронна особа», яка самостійно зможе вступати у правові відносини з третіми особами, мати деякі обмежені права та обов'язки та нести відповідальність за будь-яку завдану нею шкоду [1]. Деякі науковці вважають, що вже до 2045 року відбудеться радикальне злиття людини зі штучним інтелектом. Передбачається поява нової свідомої істоти – постлюдини. Дане поняття констатує зміни в біологічній і когнітивній сутності людини за допомогою передових генетичних та інформаційних технологій у новому науковому контенті удосконалення людських можливостей – фізичних, розумових, психічних [5].

Не зважаючи на радикальність таких поглядів, їх підтримує дедалі більше вчених, філософів і соціальних мислителів у всьому світі. Про можливість радикальної зміни природи людини говорять такі різні люди, як колишній президент США Білл Клінтон, футуролог Френсіс Фукуяма, першовідкривач структури ДНК Джеймс Ватсон, а також Далай-лама Тензін Г'яцо [3]. Останнім часом у світі дуже активно пропагуються ідеї трансгуманізму, а також нові дослідження і технології, які дозволять кожному перевершити «природні» можливості свого тіла, розуму, життя. Однак розвиток у цьому напрямку може призвести до неможливості приборкати енергію надтехнічного вибуху.

Юристи ж, у свою чергу, вважають, що їхнє завдання полягає не в пошуку сутнісних відповідей, а в пропозиції оптимальних несуперечливих правил поведінки, правових конструкцій для існуючого стану речей. Зараз важливо знайти розумний баланс між новими технологіями і старими конструкціями традиційного права. Що стосується правової регуляції симбіозу штучного інтелекту і людини в

Україні, як вважає Т. Г. Каткова, актуальною буде розробка проекту змін та доповнень у Цивільний кодекс України в частині розвитку робототехніки. При чому для підготовки законопроекту має бути проведено опитування між тими, кого цікавить питання штучного інтелекту та статусу роботів як учасників цивільних відносин [2].

Таким чином, еволюція штучного інтелекту набирає обертів, стаючи фактом, який вимагає осмислення, прийняття та практичного врегулювання. Багато вчених схиляються до думки, що успішне опанування роботами людських професій дасть можливість визнати їх майже повноцінними суб'єктами права. Водночас значна частина науковців переконана, що двійкова система числення, на якій засновані усі цифрові системи, ніяк не дозволить штучному інтелекту опанувати та розвинути творчі можливості, властиві розуму людини, на зразок фантазії, вигадки, нетрадиційного й креативного мислення, волевиявлення, співчуття, гумору тощо. Отже, питання правосуб'єктності роботів на сучасному етапі досягло особливого (у різних країнах неоднакового) вирішення, яке аж ніяк не прирівнює правовий статус людини й штучного інтелекту.

Література:

1. European Parliament resolution of 16 Feb. 2017 with recommend. to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL). European Parliament : Official web-site. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html.
2. Каткова Т. Г. Правосуб'єктність роботів: вигадка чи реальність. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/4.pdf.
3. Российское трансгуманистическое движение. URL: <http://www.transhumanism-russia.ru>
4. Соколова М. Коллизии «права роботів». URL: <https://www.itweek.ru/ai/article/detail.php?ID=195514>.
5. Терлецька Н. Людина в метаантропології та трансгуманізмі й смисл людського буття. *ГРАНИ*. 2020. Том 23. № 1–2. С. 59–65.

Видничук Валерія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 6 група*

ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ КОХАННЯ ТА ЩАСТЯ

Протягом усього свого існування людство намагається відповісти на різноманітні «вічні питання», серед яких особливе місце посідає

розуміння щастя та кохання. З позиції природи щастя виникає питання: «що робить людину щасливою?». Згідно з вченням видатного українського філософа Григорія Сковороди, для щастя потрібно самоудосконаливатися: «Бути щасливим – це значить пізнати, знайти самого себе». Проте, філософ античної доби Аристотель вважав, що щастя людині надається долею. На його думку, кожному припадає стільки щастя, скільки в нього моральної та інтелектуальної чистоти, яка проявляється у діяльності. Виходячи з цього зрозуміло, що філософи античної доби вважали, що щастя не залежить від людини, воно надається долею. Незважаючи на те, що ця проблема турбувала філософів минулого, на мою думку, вона залишається актуальною і в наш час. Що є щастя для сучасної людини? Ми можемо визначити щастя як певний психоемоційний стан людини. А питання, як саме його здобути, залишається таємницею для багатьох. Таким чином, філософська проблема минулого й досі має місце у житті кожного з нас. Але це не єдина проблема людського буття.

Ще один феномен у бутті людини, який потребує філософського осмислення – це кохання. На мою думку, ця проблема залишиться актуальною на довгий період часу. Людство неоднозначно ставиться до цієї проблеми. І поки одні оспівують кохання як явище, яке надає людині духовні крила, інші ж проклинають його за те, що воно зламало їхнє життя. Наприклад, Григорій Сковорода визначає кохання як засіб, що єднає, будує і творить усе, що бачить людина. А його французький колега Вольтер вважав, що «кохання – найсильніша з усіх пристрастей, тому що одночасно вражає голову, серце і тіло». Тобто французький філософ асоціює кохання з вірусом, що здатен вразити і мозок, і серце, і навіть тіло.

Відомий американський журналіст і сатирик Менкен провів аналогію кохання з війною: «Кохання як війна: легко розпочати, та важко зупинити». Дійсно, кохання – явище інертне. Досліджуючи його фізику, можна побачити закономірність: палке та пристрасне кохання згодом перетворюється на стійку та вічну любов. Любов за своєю природою більш широке поняття, ніж кохання. Кохання це запал в очах, що спонукає до радикальних рішень у стосунках. Любов це вогник у серці, що спонукає до покращення ціннісних орієнтацій та світогляду людини.

Для мене кохання це чарівна подія, яка торкається життя кожного з нас. Але з ним потрібно бути дуже обережним, тому що воно може як подарувати крила за спиною, так і розбити серце. Про це влучно висловились українська письменниця Ліна Костенко: «Троянда – як кохання, може завдати болю, якщо не вмієш її узяти». Нам завжди здається, що кохання не вимагає ніяких зусиль, проте, я вважаю, що здатність кохати – талант, прихований в кожній людині.

Підсумовуючи все сказане, хочу підкреслити, що питання, які я розглянула у своїй роботі, турбували філософів у минулому, та попри всі

спроби їх вирішення, вони залишаться актуальними доти, доки буде існувати людина. Більше того, кохання й щастя переплітаються між собою, адже «бути коханим означає більше, ніж бути багатим, бо бути коханим – значить бути щасливим» (Гільє). На мою думку, погляди на кохання та щастя у кожного індивідуальні. Позиція особистості в стосунках відіграє вирішальну роль: людина є закоханою чи коханою, її почуття взаємні чи нероздільні. На жаль, статистика демонструє, що певна частка людей залишається самотніми назавжди, а дежким потрібна допомога щодо реабілітації свого ментального здоров'я після невдалої спроби побудувати стосунки. Сумувати за цим немає сенсу. Все, що ми можемо зробити – прийняти кохання і бути щасливими.

Вільхівський Владислав

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 8 група*

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ РОЗДІЛЕННЯ ВЛАД МОНТЕСК'Є ТА ЛОККА

У наш час важко уявити справжній демократичний режим без чіткого розмежування повноважень між законодавчою, виконавчою та судовою владами. Незважаючи на те, що принцип розділення влад використовують більшість сучасних країн світу, між цими гілками влади постійно виникають певні суперечки та боротьба щодо домінуючого становища в системі органів державної влади. Події такого характеру мають місце навіть у нашій країні, тому вважаю, що це питання є особливо важливим і актуальним для України. Більш ретельне дослідження впливу цієї теорії на світову історію та політику, а також використання методів і підходів попередників допоможе вибудувати з України державу, у якій будуть максимально досконало втілені верховенство права та засади конституціоналізму.

Загальновідомий факт, що передумови виникнення теорій про розділення влад мали місце ще в античні часи, але сформувати цілісну та структуровану доктрину змогли Шарль Луї Монтеск'є у своїй праці «Про дух законів» та Джон Локк у книзі «Два трактати про державне правління».

Як зазначав В. Муравський: «В Англії та Франції внаслідок існування «м'якого» варіанту абсолютизму склались передумови для формування думок про поділ влади». І справді, саме завдяки революційним подіям в Англії та Франції та достатньому рівню розвитку суспільства Д. Локк та Ш.Л. Монтеск'є винайшли концепцію розділення влад, яка була дуже прогресивним кроком на той час.

Не можна не погодитися, що праці Ш. Л. Монтеск'є та Д. Локка заклали справжній революційний фундамент для доленосних змін у тодішній Європі та Північній Америці. Піонерами у втіленні цих ідей на практиці стали так звані «Батьки-засновники» США (А. Гамільтон, Д. Медісон, Д. Джей, Т. Джефферсон та інші.). Саме вони втілили класичну модель розділення влад у Конституції США 1787 року. Крім того, в зміст класичної моделі була включена відома система «стримувань і противаг», яка не давала жодній з гілок влад захопити усю її повноту. Важливість цієї схеми особливо підкреслював вчений Процюк І.В.: «Якщо влада законодавча і виконавча будуть об'єднані в одній особі ... свободи не буде...». І дійсно, досвід США показав нам, що тільки чітке розмежування повноважень між гілками влади дає справжню демократію та верховенство вправа, а інакше – дуже великий шанс краху демократичної системи країни в цілому.

Ключовим етапом вважають ХХ ст., коли вплив теорії досяг апогею свого розвитку. У цей період більшість європейських і не тільки країн поступово переходили на модель західного конституціоналізму, що означало активне втілення концепцій розділення влад та демократизацію політичних режимів.

Е. Краснов, досліджуючи стан теорії розділення влад у ХХ ст. зазначає: «По-перше, поділ влади притаманний більшості сучасних держав, незалежно від форми правління, політико-правового режиму або державного устрою. По-друге, поділ влади – усталений принцип, наслідок закономірного розвитку суспільства». Його слова дають нам розуміння того, як ця концепція масово вплинула на сучасний світ.

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок про те, що доктрина розділення влад Ш. Л. Монтеск'є та Д. Локка, яка сформувалася на сприятливому ґрунті буржуазних перетворень у Франції і Англії, зробила визначальний внесок у суспільно-філософську думку, переорієнтувала вектор політичного розвитку домінуючих країн Європи та Північної Америки, а також стала одним із стовпів фундаменту західного конституціоналізму та верховенства права.

Гайдамака Ірина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ПШЮ, 1 курс, 19 група*

ФРАНЦУЗЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО: ВОЛЬТЕР ЧИ РУССО?

У XVIII ст. почалося формування французького Просвітництва, яке базувалося на матеріалістичному розумінні природи і місця людини в ній, протипоставлене теології і ідеалістичної «метафізиці», а просвітителі дбали про поширення освіти серед народних мас. До видатних

представників соціально-філософського мислення в Франції належить Вольтер і Руссо. Цих двох головних представників просвітницької ідеології, попередників Французької революції вважають суперниками, майже ворогами.

Вольтер і Руссо заочно познайомилися в 1745 році, обмінявшись листами з приводу переробки вольтерівською п'єси «Принцеса наваррського». З цього моменту і почалася їхні ворожнеча.

Відмінність між ними полягає в характері і філософському світогляді. Вольтер - людина розуму, зброєю якого була зла і прихована насмішка, Руссо - людина душевних емоцій, який дивився на світ Божий зовсім іншими очима, ніж Вольтер. У порівнянні з ним, бадьоро дивиться на навколишню дійсність, Руссо є мрійником, на якому болісно відгукується розлад цієї дійсності з ідеалом, і у якого недосконалість життя викликають не сміх або обурення, а пригнічений стан духу, що виражався в пристрасному, хоча разом з тим і чистому риторичному красномовстві.

І Вольтер, і Руссо були деїсти, але їх деїзм мав різний характер: «природна релігія» одного була чисто розумова, а в іншого, навпаки, вона задовольняла відомі потреби серця і отримувала відтінок сентиментальності. Своїм завданням Вольтер поставив «звільнення людського розуму», і тому він високо цінував освіту свого століття, яке, навпаки, зустрівало в особі Руссо пристрасного викривача, так як для нього всі успіхи розуму були ніщо в порівнянні з «чеснотами».

Вольтер лише поверхнево торкався соціальних та політичних питань, а вони-то і були одним з улюблених предметів Руссо. У Вольтера була деяка частка презирства до неосвіченої черні, тоді як Руссо, сам вийшов з народу, навпаки, ідеалізував цей народ, протиставляючи йому культурні класи суспільства, як пошкоджене цивілізацією: захист трудящого люду було однією з найсильнішою діяльністю Руссо. З Вольтером він сходився в тому, що, подібно до нього, цікавився питаннями чисто індивідуального існування. Руссо навіть звернув особливу увагу на питання виховання і освіти, і визнав що саме це впливає на людську особистість, і тут він позитивно перевершив Вольтера. Відомо, який величезний вплив мали свого часу педагогічні погляди Руссо.

Як було вже зазначено, Руссо цікавився громадськими питаннями, і в даному відношенні він пішов набагато далі не одного Вольтера. Вольтер, наполягав на тому, що моральні правила і юридично-політичні закони, необхідні для регулювання відносин між людьми, створюються ними самими, а не є результатом божественного встановлення. А Руссо не тільки проповідує політичну рівність, а й зазначив, що основою політичного життя є суверенність волі народу і неподільність цієї суверенності. І як наслідок, неподільність влади на

законодавчу і виконавчу. Основою суверенності пропонує встановити постійно діючий плебісцит або всенародне опитування.

Руссо володів пристрасним тоном мови, настільки несхожий з холодним сарказмом Вольтера. Його настрій, мимоволі підпорядковують собі почуття читача, тоді як Вольтер діяв більше на один розум.

Отже, Вольтер і Руссо пішли в світ інший майже одночасно в 1778 році. Незважаючи на їх ворожечу і розбіжності, в очах нащадків женевський громадянин і Фернейський відлюдник стоять поруч. Не випадково в XIX столітті у фернейському замку були встановлені і статуя Вольтера, і статуя Руссо.

Горбачевська Дарина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

ОНТОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ПРАВА

Окрім традиційних соціально-правових функцій, право має і онтологічну функцію. У своєму дослідженні онтологічних функцій права І. Ситар стверджує, що вони передбачають зміну універсальних законів буття у життєдіяльність людини через їх нормативну інтеграцію та реалізацію (дотримання, виконання, використання). Іншими словами, у цьому полягає роль права як чинника впорядкування буття. Ця онтологічна функція права відображає єдність права і буття.

Основним онтологічним призначенням права є порядок. Одночас онтологічно обумовленими є і природне, і позитивне право. У позитивному праві найбільшу силу мають онтологічні функції гармонізації, інформування та примусу; у природному – впорядкування, інтеграції та антропології (людиномірності).

У людських стосунках часто трапляються конфлікти, невідповідності та порушення певних домовленостей. З цієї причини суспільство, держава, поряд з іншими правовими категоріями, зобов'язані створити перелік дозволених і неприйнятних суспільних відносин, виражених у нормативних актах, які включають ідею відповідності, ідею зміни поведінки. Варіативність поведінки впливає на тип санкції, що обумовлює необхідність визначення меж правових відносин. Закон повинен виконувати своє онтологічне призначення у формі правового впливу на суспільні відносини та бути їхнім надійним регулятором. І цей ефект повинен бути постійним і прямим.

Існують такі галузеві види онтологічних функцій права: онтологічні функції галузей приватного права та онтологічні функції галузей публічного права. Суть онтологічних функцій приватного права полягає у виявленні особистих потреб. Загалом онтологічні функції

приватного права зводяться до визнання захисту людської гідності та свободи, незалежно від соціального чи майнового стану. Онтологія приватного права забезпечує кожному необхідні природні блага в однакових природних пропорціях.

Онтологічні функції публічного права діють незалежно від волі суб'єкта і захищають не тільки приватні, а й суспільні інтереси. Тобто юридична відповідальність є обов'язковою. В іншому випадку соціальна та правова рівновага різних членів суспільства будуть порушені. Якщо онтологічні функції можуть не працювати в приватному праві, то у публічному вони активно-дієві.

Система онтологічних функцій позитивного права склалася і сформувалася в ході еволюції. Вона пройшла наступні етапи: настанови старших, ритуали, покора правителям, єдність у суспільстві, єдність духовного і матеріального, ідеального і реального, колишнього і теперішнього, моральні норми, справедливість, рівність, обов'язковість, взаємодопомога, покарання за порушення космічної гармонії, верховенство і панування законів, піднесення духу людини, подолання зла, зміцнення приватної власності, захист прав власника, міцність суспільних договорів, установлення рівноваги між свободою і рівністю, створення ідеального позитивного права, підкорення сили народного духу, створення у позитивному праві умов для реалізації природного права, формування внутрішнього переконання, захист прав і свобод людини, реалізація здібностей кожного та інші, що є окремими проявами онтологічних функцій природного права.

Гребеннік Марія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 18 група*

СИМУЛЯКРИЗАЦІЯ РЕАЛЬНОСТІ

У наш час великої популярності зазнає проблема адекватного сприйняття реальності світу та щоденної обробки величезної кількості інформації з різноманітних джерел. Всесвіт складається з відображень суб'єктивних образів «реальності», які, по суті, не існують. Через це науковці розробили такий термін, як симулякр – гіперреалістичний об'єкт, який не належить до будь-якої реальності; це порожня форма, заснована лише на індивідуальній реальності. Він створює образи тих реалій, які людство бажає або не бажає бачити.

Платон був першим філософом, який наблизився до ідеї існування подібного явища. Для нього симулякром вважалася копія копії, що спотворювала першостворений прототип, а так як істинність визначається саме виходячи з подібності чи розходження з ідеєю речі, то симулякри

засуджувалися як фальсифікація та вигадка. Серед спроб витіснення з реальності фантазій Платон першим зазначив, що в структурі буття присутні об'єкти, які пізніше були названі віртуальними. Так можна зробити висновок, що симуляція є нескінченна, а кожний окремий симулякр створює цілу серію інших.

Ця проблема залишалася актуальною крізь час, тож вже у ХХ ст. французький філософ Жіль Дельоз стверджував наступне: «Все стало симулякром. Але це не просто копія, а дія, за силою якої стоїть спрощення самої ідеї зразка. Симулякр – інстанція, яка складається щонайменш з двох рядів, що розходяться, усуваючи подібність з метою неможливості вказати на існування оригіналу». Тож, за ідеєю Дельоза симулякр є лише зовнішньою ілюзією, а його сутністю є відмінність у самому собі.

Явище симулякризації нині постає абсолютно буденним, адже воно присутнє в усіх сферах життя людини. Значимість його впливу на суспільство неможливо оцінити позитивним чи негативним маркером. Симулякри знищують різницю між реальним світом та віртуальністю, яка не існує, створюючи гіперреальність.

Яскравим прикладом симулякризації можна вважати мережу Internet, у якій панують всеможливі знання, які є гіперреальними, так як вони містять в собі велику кількість симулякрів. Інтернет сприяє розмноженню соціальної реальності в процесі створення простору для спілкування. Він перетворює соціальну реальність на віртуальність, яка не має просторово-часових характеристик. Ця віртуальна реальність постає викликом у вигляді нової форми існування соціуму. Тобто, можна стверджувати, що Інтернет покликаний повністю замінити соціальну реальність.

Таким чином, симулякр є віртуальність, яка насправді не існує тим не менш значно впливає на реальність. Це поняття виникло за часів Античності та крізь століття залишається актуальним і в наші дні, набравшись неймовірної сили для закріплення в усіх сферах життя людини. Неможливо також оцінити емоційне забарвлення його впливу на суспільство, адже сам процес вже давно створює гіперреальність, яка природно існує поруч з реальністю. Тож, це явище вимагає особливої уваги для подальшого дослідження його впливу на людей.

Гуренко Олена

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

СВІТОГЛЯДНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ З. ФРЕЙДА

Сучасна філософська наука багатогранна й представлена низкою напрямів, що осмислюють сутність людини та суспільства. Вона

невпинно розвивається, поєднуючи аспекти вчень минулого з інтелектуальними здобутками ХХІ ст. Одним з таких напрямів є фрейдизм, який зародився ще у ХХ ст. внаслідок діяльності австрійського вченого З. Фрейда. Його праці та навіть особистість психолога були і є предметом запеклих суперечок серед фахівців. Саме тому вивчення фрейдизму, його впливу на суспільство наразі є актуальною проблемою.

Метою даної роботи є визначення впливу фрейдизму на сучасну філософську науку. Ми спробуємо з'ясувати, чому саме ці ідеї знайшли багато прихильників та навіть через майже сто років продовжують бути актуальними й прогресивними.

Незважаючи на те, що вчення Фрейда неодноразово зазнавало критики, а його теорії були підґрунтям для багатьох спорів у наукових колах, його внесок у розвиток психоаналізу складно переоцінити. Так, серед наукових досягнень Фрейда слід зазначити, перш за все, трикомпонентну структуру психіки, виявлення специфічних фаз психосексуального розвитку особистості та заснування теорії «едипового комплексу».

Науковий доробок З. Фрейда представлений такими працями, як «Тлумачення сновидінь», «Психопатологія повсякденного життя», «Я і Воно», «Майбутнє однієї ілюзії», «Незадоволеність у культурі». Науковий спадок відомого вченого надав поштовх розвитку низки неофрейдистських концепцій.

Вчення З. Фрейда, не будучи суто філософським, містило значний світоглядний потенціал, який сприймався науковцями неоднозначно: одними як геніальні роздуми, іншими – як ересь і богохульство. У ХХІ столітті вплив Фрейда не зникнув, а навпаки, тепер у нього більше шансів поширитися у всьому світі. Свого часу Фрейд зробив суттєвий внесок у розуміння функціонування психіки людини, згодом його погляди знайшли відображення у мистецтві, етнографії, філософії, психології та духовному житті людства. Розвиток наук у ХХІ столітті знов порушив проблеми, розглянуті австрійським ученим. Науковці неодноразово брали за основу праці Фрейда, досліджуючи проблеми як гуманітарних наук, так і точних, зокрема, медицини.

Слід зазначити, що ідеї Зигмунда Фрейда стали підґрунтям для виникнення безлічі філософських напрямів та шкіл; одним з найяскравіших прикладів є виникнення неофрейдизму. Багато вчених-філософів почали працювати на основі досліджень Фрейда. Він не лише запропонував власне оригінальне розуміння сутності людини, а й заклав фундамент подальших вчень.

Таким чином, Зигмунд Фрейд прославився тим, що проаналізував несвідоме, визначив його вплив на свідомість людини – як іноді зазначав сам автор, «пекло» психіки. Роль концепції несвідомого для пізнання полягає в проникненні в буття людини на «велику глибину». У той час, коли філософія синтезує всі наявні знання, продовжує заглиблюватись у

сутність буття та невпинно розвивається, психоаналіз Зигмунда Фрейда посів чільне місце у сучасній науці. Його праці – як скарбниця знань, цінність якої людство, на жаль, не відразу зрозуміло.

Дадикіна Ксенія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 16 група*

ЗИГМУНД ФРЕЙД: НАРОДЖЕННЯ ПСИХОАНАЛІТИКИ

Доробок Зигмунда Фрейда достатньо різноманітний та універсальний. Довгий шлях Фрейда в науці розпочинається зі знайомства і співпраці з товаришем та колегою Йозефом Брьойером, коли він стикнувся з історією пацієнтки Брьойера Анни О. (Берти Паппенгейм). Фрейд та Брьойер використовували техніку гіпнозу на своїх пацієнтах, а пізніше описали власні спостереження у роботі «Дослідження істерії». У згаданій праці припускалася думка, що симптоми істерії проявляються внаслідок згадки про шокуючі та болючі події минулого. Розробляючи та опрацьовуючи цю теорію, Зигмунд Фрейд дійшов висновку, що людина може розкрити забуті події не тільки під час гіпнозу. Таким чином з'являється нова форма лікування – метод вільних асоціацій. Це перший вагомий внесок психолога наприкінці XIX століття, що сприяв народженню та розвитку психоаналізу.

Продовжуючи розробляти свою теорію, Фрейд доходить висновку, що вона дієва не лише на прикладі істерії, але й на деяких випадках неврозу. Зокрема, це стосується нав'язливих сексуальних станів, що досить часто виникає ще з дитячих хвилювань. Мається на увазі несвідоме бажання оволодіти одним з батьків протилежної статі та, у свою чергу, боротьба з членом сім'ї спільної статі. Описане явище Фрейд окреслив поняттям «едипів комплекс», а пізніше Карл Густав Юнг додав термін «комплекс Електри».

Ключовим для З. Фрейда є уявлення про те, що не тільки зовнішні соціальні факти правлять поведінкою людей, а й внутрішні сили. По Фрейду, ці внутрішні сили можуть уособлювати собою як свідоме, так і несвідоме. У цьому укладено принципове новаторство вченого, який скасовує ототожнення духовного життя людини тільки з розумом, зі свідомим. Важливо підкреслити, що психологічна концепція несвідомого не просто констатує саме існування несвідомих процесів, а вказує на реальний вплив несвідомого фактора на соціальні дії людей, що виражається в двох принципових моментах. По-перше, люди, приймаючи досить важливі рішення, можуть не знати про справжні мотиви. Аналогічно, наші симпатії або антипатії, "благородні жести" або деструктивні дії можуть визначитися силами, які нами не

усвідомлюються. По-друге, несвідомі мотиви соціальних дій залишаються несвідомими тому, що люди не хочуть їх усвідомлювати.

Через розкриття взаємодії свідомого, підсвідомого і несвідомого Фрейд дає своє тлумачення структури особистості індивіда, виділяючи в ній три компоненти: «Воно», «Я», «Над-Я». «Воно» – це найбільш архаїчна частина особистості, яка включає в себе всі генетично первинне, підпорядковане принципу задоволення. «Воно» нічого не знає ні про суспільство, ні про мораль, йому не знайомі ніякі оцінки, ніяке добро і зло, ніяка мораль, проте містить інстинкти, служить джерелом енергії для всієї особистості, зокрема сексуальні інстинкти, які підтримуються специфічною енергією життя – лібідо (вчений створює концепцію лібідо, називаючи так "енергію тих первинних позивів, які мають справу з усім тим, що можна узагальнити поняттям любові" в широкому сенсі слова).

Інший компонент особистості – «Я», яке відповідає принципу реальності, усвідомлює навколишній світ. За допомогою своєї діяльності Я здатне враховувати соціокультурні цінності суспільства, використовувати їх в своїх інтересах. Більш того, «Я» в процесі розвитку набуває здатності контролювати вимоги «Воно», визначаючи можливості реалізації потреб у запобіганні збитку для особистості в цілому.

Третій компонент особистості – «Над-Я» – розвивається в ранньому дитинстві з системи заборон і наказів. Основою формування «Над-Я» є ідентифікація, тобто уподібнення власного «Я» чужому «Я» (Фрейд вважав, що дитина перш за все ідентифікує себе з батьком, тим самим в його совісті містяться настанови і заборони, втілені в батьківському «Над-Я»).

Слід зазначити, що говорячи про взаємодії «Я» і «Воно», Фрейд метафорично порівнює їх зі ставленням наїзника і коня: тварина дає енергію для руху, і наїзник має перевагу у визначенні мети і напрямку руху; але часто виникає ситуація, коли складаються далеко не ідеальні взаємини і тоді наїзник змушений направляти скакуна туди, куди того заманеться. Але в міру того як вершник опановує культуру управління скакуном, той («Воно») не може бігти незрозуміло куди. Сам Фрейд підкреслював: "Там, де було Воно, повинно стати Я".

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можемо зробити висновок, що Фрейда досить несправедливо звинувачують у присвоєнні чужих розробок у сферах психології та філософії, оскільки його по праву слід вважати засновником психоаналізу, першим, хто спробував виявити приховані пружини дій людської свідомості, і тим самим протоптав стежку для подальшого розвитку та удосконалення власних теорій.

ОСМИСЛЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ІДЕАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЯ У ФІЛОСОФІЇ Н. МАКІАВЕЛЛІ

Інтелектуальний спадок Макіавеллі залишається актуальним і в сучасності, тому що більшість з його ідей спрямовані на створення могутньої держави, майбутнє якої залежить від влади в цій країні. У своїй роботі «Державець» Макіавеллі детально описує, саме яким має бути правитель, проте ці ідеї потрібно вивчати через призму сьогодення, обережно відокремлюючи ті думки, які може втілювати сучасний управлінець, і відкидати ті, які неможливо реалізувати в демократичному суспільстві.

Усі люди мають неповторні риси характеру, але саме до рис правителя як публічної особи прикута особлива увага. На думку Макіавеллі, розсудливий державець має уникати тих моральних вад, які можуть лишити його влади; від усіх інших – утримуватись за можливість. Інколи, на перший погляд, негативні риси правителя можуть навпаки принести державі безпеку. Макіавеллі це доводить, порівнюючи щедрого та скупого правителя, він зазначає, що володар, який бажає бути щедрим в очах підлеглих шкодить сам собі. За його поглядами, якщо проявляти щедрість розумно, то ніхто про це не дізнається, а якщо приділяти цьому особливу увагу, то можна розорити державну казну і обкласти народ додатковими податками. Якщо державець буде бережливим, задоволеним своїм достатком та успішно вести військові кампанії, не обтяжуючи народ зайвими податками, то він дійсно отримає славу щедрого правителя.

На переконання Макіавеллі, під час володарювання поєднати любов та жах щодо постаті правителя серед населення майже неможливо, тому для розвитку держави ефективніше обрати саме страх, проте це не має призвести до всезагального свавілля і до ненависті зі сторони громадян.

Розумний державець не повинен залишатися вірним своїм обіцянкам, якщо це шкодить його інтересам або інтересам держави, тим більше привід порушити обіцянку завжди знайдеться. Макіавеллі підкреслює, що великі справи вдавалися лише тим, хто не тримав слова. Хоч в очах підданих треба являтися щирим, чесним та справедливим, але бути готовим проявити протилежні якості у будь-який момент.

Макіавеллі гіршим за все для володаря вважає ненависть зі сторони підданих та народу, проте він надає чітку послідовність як стати

вшанованим і поважним правителем. По-перше, монарх має вести успішні військові кампанії, по-друге, володар має постати великодушним і справедливим, для цього треба нагороджувати тих осіб, які зробили щось значуще для держави та навпаки карати злочинців, які принесли страждання громадянам. Загалом, для правителя найважливішим завданням залишається створення авторитету великої людини, наділеної розумом і мудрістю. По-третє, правитель має бути рішучим і вміти чітко визначити свою позицію, особливо коли це стосується війни і миру. По-четверте, володар має шанувати обдарованих людей і сприяти постійному економічному розвитку країни.

Отже, авторитет правителя залежить від того, яких людей він наближає до себе. Якщо ці люди віддані і розумні, то можна бути впевненим у мудрості державця, бо він зміг розпізнати їх здібності й утримати біля себе. Крім цього, монарх має уникати лестощів, проте їх не так просто позбутися: якщо кожен буде казати правду володарю, то правителю перестануть надавати належну пошану. Тому володар має обрати декілька досвідчених людей та дозволити їм висловлювати свої думки тільки з тих питань, які він сам задає. Державець має сам цікавитись думкою інших, задавати питання та вислуховувати правдиві відповіді.

Отже, з точки зору Н. Макіавеллі, правитель має бути у певних ситуаціях безпринципним, але у цілому наполегливим, освіченим і вміло створювати собі загальноновизнаний авторитет. Окрім цього, Макіавеллі вважає, що державець з його обов'язками та відповідальністю не може поєднувати в собі вмілого правителя та праведного християнина.

Дудик Александр

Ниагарский колледж, Уеланд, Канада

факультет: актёрское мастерство в кино и медиасфере

2 курс, бакалавриат

ВОЗРОЖДЕНИЕ НАТУРЫ ПОСРЕДСТВОМ ПЕРФОРМАТИВНЫХ ПРАКТИК

Современная эпоха гипермодерна обладает следующими характеристиками: виртуальность, трансгрессивность, динамизм, телесность, перформативность. Очевидную актуальность на этом фоне приобретают методологические артикуляции с перформативом и перформансом в качестве наиболее эффективных социальных и художественных практик самовыражения индивида сегодня. Целью исследования является обзор и теоретический анализ современных креативных практик телесного самовыражения субъекта в области искусства, политики и цифровой коммуникации.

В искусстве перформанс сейчас играет роль ведущей прогрессивной техники. Само физическое тело стало объектом повышенного исследовательского интереса, наравне с феноменом толпы, собрания, гендеризма, перформанса, флешмоба и различными телесными практиками. Это имеет своим основанием общие актуальные тенденции трансгуманизма, биополитики и генезиса соматических прав.

Перформативные акты привлекают каждого участника в событие и разделяют между ними ответственность за происходящее. Будучи создателями события, агенты присваивают ему смысл, как присваивают и само событие. Они воплощают себя не в языке символов, но в языке тела, что есть аутентичное самовыражение, реанимация натуральности. Перформативный акт актуализирует телесность, вытесняя семиотизированный опыт материально-телесным [1]. Перформатив, имеющий потенциально-деятельный характер, отсылает к характерному принципу современного концептуального искусства: намерение во много раз важнее исполнения. Цель подобного искусства – передача самой идеи, концепции, чистый художественный жест.

Подобный принцип мотивации художника бесконечно раздвинул границы искусства XX века. В то же время новое содержание в современном искусстве получили как субъект, так и объект. Концептуальные объекты – гораздо больше, чем просто произведения: они манифестируют новую роль художника, новый способ представления произведения и абсолютно новый контент отношений искусства и зрителя. Они могут иметь абсолютно различный характер и природу. Объектом творчества, например, может выступать найденная вещь, к которой художник почти не прикасался (по крайней мере, не нарушал её целостности), а лишь назначил её своим произведением. Первым, как считается, это сделал французский художник Марсель Дюшан, о чём говорят его редимейды: велосипедное колесо, привинченное к табурету, сушилка для бутылок, или перевёрнутый и водружённый на подиум писуар, получивший название «Фонтан» [2]. В концептуальном искусстве знак стремится быть максимально динамичным. Он акцентирует не на совершенстве собственной формы, а на своей эффективности и информативности. Так, современный акционизм как искусство действия максимально предъявляет технику динамического знака, воплощающую не телесность, но саму вещь. Современные концептуальные инсталляции нередко содержат живых существ, нуждающихся в питании, поливе и продуктивности. Это называется «работоспособностью» произведения искусства, которое «живёт» и «дышит» [3].

Современный автор, художник – это не создатель, это, прежде всего, менеджер, модератор, организатор, регулятор, распорядитель, обустроивающий новую смысловую зону – креативное пространство самовыражения и саморазвития – воркшоп – рабочую мастерскую, открытую для сотрудничества. Активность чистой вещи, прямой язык

тела стали закономерной поведенческой реакцией на чрезмерную виртуализацию реальности, а также доминантность симулятивных практик самовыражения. Собственно, симуляция как приоритетный способ бытия никуда не исчезла, она просто сменила свой предмет: нарратив и дискурс – на тело и телесность. Забвение природы, или её дефицит, обусловленные доминированием цифровой реальности, привело к «возрождению» этой самой природы во всей её ущербности, но самодостаточности, тем более что способ «натурализации» выбирает сам индивид, поскольку имеет на это право. Удачной иллюстрацией к этому является авангардное творчество современных художников в жанре хеппенинг, энвайронмент, ассамбляж, инсталляция, акция или перформанс, то есть искусство действия, и одновременно аматорские практики самовыражения и коммуникации, популярные в социальных сетях, видеохостинге и имеющие форму месседжей, лайфхаков, челленджей, а также публичные акты социально-правового и политического характера в виде флешмобов, смартмобов, социомобов, политмобов, демонстраций и монстраций.

Таким образом, интерпретация всех измерений реальности требует сегодня окончательного отказа от лингвистической техники ради техники языка тела, перформативных приёмов выразительности. В свою очередь, перформанс как современный метод самовыражения, презентации, позиционирования, соучастия, понимания, интегрирования человека чётко выражает новую диалектику действия и смысла, и поэтому приобретает универсальное методологическое значение в философии и культуре.

Литература:

1. Meliakova Y., Kovalenko I., Zhdanenko S., Kalnytskyi E. Performance in the Postmodern Culture and Law. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, Issue 27. P. 340-348.
2. Андреева Е. Всё и Ничто. Символические фигуры в искусстве второй половины XX века. URL: <https://e-libra.me/read/489788-vse-i-nichto.html> (дата обращения: 10.04.2021).
3. Johnson P. Modern Art Conservation. URL: <https://aics47thannualmeeting2019.sched.com/speaker/johnson.pamelaj> (дата обращения: 14.04.2021).

ПОТРЕБА СУЧАСНОГО СВІТУ В СТОЙЦІЗМІ: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ НА АКТУАЛЬНУ ТЕМУ

Чому саме стоїцизм? Привабливість цього філософського вчення в тому, що стоїцизм представив більш сформовану та ефективну модель платонізму. Стоїцизм говорить наступне: «Бери і використовуй сьогодні». Тобто стоїцизм став керівництвом до дії як для аристократії, так і для простих громадян за часів пізньої античності. Унікальність стоїцизму полягає у відкритості й практичній значущості цього вчення. Він демонструє приголомшливу здатність всіх об'єднувати і сприяти формуванню сенсу життя. В цьому його сила і ефективність. Сучасні стоїки можуть бути глибоко релігійними людьми або затятими атеїстами. Нейтральність цього вчення дає неймовірну ефективність на сьогоднішній день.

Стоїцизм, на мою думку, може дати відповіді на низку актуальних питань сьогодення. Наприклад, людина багато досягла у різних сферах, але втратила відповіді на питання «навіщо?», «заради чого це відбувається?». Стоїцизм сьогодні – це спроба повернутися до питання про нашу життєву позицію. Кожен з нас має потребу в картині світу. Кожен з нас має потребу в тому, що можна назвати своєю життєвою філософією. Отже, кожен з нас за своєю природою – філософ.

Американський філософ Массімо Пільюччі в своїй книзі «Як бути стоїком. Антична філософія та сучасне життя» порівнює філософію стоїцизму і терапію: «Терапія короткостроково допомагає людям долати конкретні проблеми психологічного характеру. Короткостроковість і робота з конкретними проблемами психологічного характеру не дає змогу запропонувати людям життєву позицію, тобто філософію на яку вони будуть спиратися роками. Тим часом, філософія життя це те, без чого не може обійтися жодна людина. Кожен з нас формує її для себе свідомо чи ні». М. Пільюччі каже, що багато західних людей приходять до думки про те, що відповіддю на їхні запитання або лікуванням від життєвої порожнечі, вакууму може бути філософія. Той цілісний світогляд, який можна назвати своєю позицією, яка має супроводжувати нас протягом всього нашого життя. Це можна назвати картиною світу, відчуттям цілого, цілісності, яке так властиво стоїцизму. «Нехай не бентежить тебе думка про твоє власне життя у цілому» – стверджував Марк Аврелій. Імператор Риму говорив про мужність подивитися на своє життя у цілому й на користь цього цілісного погляду.

Можна сказати що філософія, як така, втратила свою актуальність з часом. Світ стає більш універсальним, прогнозованим, раціональним. Але сьогодні не можна говорити про успіхи, щастя, справедливість, мир, любов не згадуючи невдачі, горе, нерівність, війну, ненависть. Світ, хоч і здається вдосконаленим, через пройдені століття практичних взаємин між людством і природою, і між самими людьми, але він не є зразком «здорового суспільства». Сьогодні суспільство на порозі кризи. Саме в такі моменти філософія стає ефективним «лікарським засобом» від соціальних хвороб. Платон, у своїй шостій книзі «Держава» говорив про те, що філософи тому і повинні займатися політикою, щоб створювати хороших громадян як художники і скульптори створюють свої прекрасні зразки дивлячись на візерунки світу ідей. Цей приклад демонструє потребу в філософських вченнях для суспільства, показує їхню роль як невід'ємну частину людського життя. Відповідно, одним з таких вчень є стоїцизм, який не несе в собі ксенофобських, дискримінаційних, провокаційних ідей. Він налаштовує людину на конкретну життєву позицію. Стоїки прагнуть до щастя, але мають особливий підхід до цієї мети: «Не бути щасливим, а бути гідним щастя». Їх прагнення до щасливого життя передбачає не тільки щастя як результат, а й належні засоби на шляху до цього щастя.

Желнін Валерій
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 3 група*

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ШАРЛЯ ЛУЇ ДЕ МОНТЕСК'Є ЩОДО ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

У наш час державна влада в демократично-правових країнах виконує роль певного «арбітра» в суспільстві, яка, будучи суверенною, володіє верховенством та легітимним примусом. Саме теорія її поділу, яка була створена у XVIII столітті Шарлем Луї де Монтеск'є, є важливим фактором існування режиму законності в країні та має глибокий демократичний зміст: забезпечує недопущення тоталітаризму та абсолютизму. Тема обмеженості та поділу влади є актуальною і на сьогоднішній день, дивлячись на велику кількість країн, які на практиці не впроваджували у суспільно-політичне життя філософські підвалини демократії.

Дослідженням філософських думок Шарля Луї де Монтеск'є щодо поділу державної влади займалися такі вчені та автори, як О. В. Зінченко, І. В. Процюк, С. Д. Аргомонов та інші.

У своїх працях «Перські листи» (1720 рік) та «Про дух законів» (1748 рік) Шарль Луї де Монтеск'є критикує такі форми правління, як

деспотія, абсолютна монархія та фактично агітує за становлення республіканських і конституційно-парламентських форм правління, які б базувались на механізмі поділу влади на гілки. Учений С. Д. Артомонов пише, що Монтеस्क'є взаємозв'язок деспотії і монархії розкриває так: «...Монархія є повний насильства стан, що завжди вироджується в деспотизм...». Монтеस्क'є у своїй праці «Перські листи» так описує недолік монархії: «...Якщо правитель, замість того щоб забезпечити населенню щасливе життя, надумає їх пригнічувати або знищувати, то їх підданство пропадає...». Така філософська думка була пізніше відображена вже на історичних подіях: багато монархій згодом зникли, а замість них, де монарх не погодився віддавати більшу частину своєї влади народу задля добробуту нації – утворились республіки, а де було знайдено компроміс – конституційні монархії.

Як зазначив науковець О. В. Зінченко: «...для громадянина політична свобода є душевним спокоєм, який ґрунтується на переконанні у своїй безпеці...». І справді – політичні свободи, свобода народу і окремої особи повинні проявлятися у підкоренні закону, а самий закон повинен стояти вище всього.

У праці «Про дух законів» Монтеस्क'є також пише, що «...той тип держави найбільш прийнятний, який найбільше забезпечує недоторканність закону від зазіхань тирана...». Базуючись на цій філософській тезі, він і висуває теорію поділу влади на владу законодавчу, виконавчу і судову.

Вчений І. В. Процюк зазначає: «Якщо влада законодавча і виконавча будуть об'єднані в одній особі,...свободи не буде... Не буде свободи і в тому випадку, якщо судова влада не відокремлена від влади законодавчої і виконавчої...Якщо вона об'єднана з законодавчою владою, то життя і свобода громадян потраплять у владу свавілля...Якщо судова влада об'єднана з виконавчою,...суддя отримує можливість стати гнобителем».

Отже, філософські думки та теорії Шарля Луї де Монтеस्क'є стали фундаментальним базисом сучасних демократій та конституціоналізму, а також довели власну ефективність і обґрунтованість – велика кількість монархій, що ще декілька століть тому процвітали, стали або республіками, або конституційними монархіями, утвердивши згаданий механізм поділу влади.

ПОСТГУМАНІЗМ: МЕЖІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному суспільстві відбувається поступова переорієнтація уваги науковців з антропоцентризму та гуманізму, де загалом найголовнішою цінністю була людина, на різні течії про нелюдські форми існування. Поява таких нових напрямів характерна для кінця ХХ століття. Саме в ці часи людина остаточно зрозуміла, що вона є панівним видом нашої планети, адже у цьому столітті були підкорені космос, ядерна зброя, тощо. Людина перемістила свої зусилля на модифікацію самої себе.

Постгуманізм – це такий напрям філософії, який переконує, що людина, яка продовжує розвиватись мільйони років, зараз ще не досягла апогею свого розвитку. За ствердженням представників даної течії, людина ще буде продовжувати еволюціонувати за допомогою нано- та біоінформаційних технологій, головним завданням фізичного розвитку повинно стати фізичне безсмертя. Постлюдством можна назвати таку спільноту, де серед індивідів будуть переважати штучний інтелект, кіборги, роботи, тощо. Усі ці об'єкти повинні стати характерною рисою подальшої еволюції людства в цілому.

Течію постгуманізму можна розглядати як закономірний розвиток гуманізму, де головною цінністю була людина, але в іншому значенні. Тоді важливим завданням, за ствердженням гуманістів, було створення найбільш комфортних умов життя людини. Сьогодні в більшості країн, умови життя людини вже на досить високому рівні, тому, як зазначалося вище, головні проблеми почали спрямовуватись на подальший розвиток особистості. Одним з головних послідовників нового гуманізму є біолог та палеонтолог А. Марков, який стверджує, що еволюція всіх живих організмів продовжується, оскільки природний відбір функціонує і надалі.

Уже сьогодні людство робить впевнені кроки до постгуманістичного суспільства. Починаючи з середини ХХ століття все більших обертів набирає науково-технічний прогрес, розвиток в області біології, фізики, техніки, кібернетики. Зараз вже поступово з'являються різні протези із зворотною чуттєвістю, різні механічні пристрої, що дозволяють повернути слух, тощо. Не можна не брати до уваги штучний інтелект, який зараз вже знаходиться на такому рівні розвитку, що здатен вигравати партії у чемпіонів світу з шахів. Навіть зараз вже існують люди, які відмовляються від браку, продовження роду, А. Марков вважає, що в скорому майбутньому взагалі процес розмноження повністю переміститься до лабораторій.

Загалом, можна стверджувати, що людина настільки близько зблизилася з механічними формами існування, що будь-які кордони між штучним та природним майже повністю зникли. Це породжує проблему, яка буде тільки посилюватись в процесі еволюції людини. Індивід починає втрачати свою унікальність, єдині технології в світі формують єдину людину, яка продовжує все сильніше поєднуватись з даними механізмами та інноваціями. Тобто, можна стверджувати, що в майбутньому людина перестане бути унікальною, а, можливо, буде лише одним з небагатьох різновидів роботів.

Отже, підсумовуючи, хотілося б зазначити, що дійсно еволюція людини на даному етапі існування ще далеко не завершена. Зараз ми стоїмо на порозі великих зрушень та відкриттів, які сильно змінять наше уявлення про світ та й загалом наше існування у ньому. Але в процесі розвитку, необхідно намагатися уникати того, що призведе до уніфікації всіх особистостей під єдині правила. Це і буде головним завданням на найближче майбутнє. Адже, як стверджував поет Василь Симоненко:

«Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні»

Зайка Дар'я

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірантка кафедри трудового права*

ПОНЯТТЯ «БАНАЛЬНІСТЬ ЗЛА» У ТВОРАХ ХАННИ АРЕНДТ

Пильна увага і дискусії, які від початку виникли навколо введеного Ханною Арендт поняття «банальність зла», не втрачають своєї актуальності дотепер. Це поняття настільки міцно увійшло в дискурс про Голокост, що стало його невід'ємною частиною. Для того, щоб виявити джерела виникнення і сенс «банальності зла», ми проведемо зіставлення двох видів зла, згадуваних в етиці Арендт – радикального і банального. І оскільки мислителька ніде не проводила прямого порівняння радикального і банального зла, відкритість цієї теми викликала до неї великий інтерес.

Необхідно зазначити, що у самій книзі «Банальність зла: Ейхман в Єрусалимі» словосполучення «банальність зла» вживається Арендт лише одного разу: у самому кінці останньої глави. Очевидно, що воно народилося внаслідок роботи автора над книгою, присвяченою судовому розгляду справи нацистського злочинця Адольфа Ейхмана. Для Арендт судовий процес в Ізраїлі над Ейхманом став важливим кроком для

розуміння тих невіршених моральних проблем, які залишилися після падіння Третього рейху.

Осмилення цих проблем стає можливим, тому що під час будь-якого судового процесу в центрі розгляду виявляється не моральна і правова вина цілої нації, а вина конкретного підсудного. Коли Ейхман постав перед Ізраїльським судом, він був змушений нести відповідальність тільки за свою роль у масових вбивствах євреїв. Осмилення провини одного окремо взятого нацистського злочинця могло б допомогти в узагальненні та розумінні ступеня причетності до скоєних злочинів не тільки Ейхмана, а й багатьох інших державних службовців Третього рейху, які виконували свою роботу, керуючись при цьому схожими мотивами.

Суд над Ейхманом Арендт сприйняла як своєрідний виклик суспільству. У своїй книзі вона відповідає на цей виклик, вона виявляє новий вид зла – банальне зло. Важливість того кроку, який зробила Арендт, полягає в тому, що вона пішла в розріз із загальновизнаною думкою і побачила в діях Ейхмана прояви не тільки радикального зла – укорінену в людині схильність вирішувати протиріччя між обов'язком і чуттєвою природою людини на користь останньої, але й щось абсолютно нове. Однак сама Арендт до початку процесу очікувала побачити на лаві підсудних людину, безпосередньо причетну до радикального зла. У процесі слухання матеріалів у справі Ейхмана вона виявила, з одного боку, ознаки радикального зла, а з іншого – ознаки нового виду зла. Це нове зло мислителька проблематизувала, дослідивши його в книзі.

Арендт ввела в обіг поняття «банальність зла», під яким вона мала на увазі бездумне підпорядкування законам не просто нелюдським, а спрямованим проти самих основ життя. Її тези, сформульовані в репортажах Єрусалиму з процесу у справі нацистського злочинця, а потім в окремо виданій книзі, вплинули на хід всієї післявоєнної дискусії про Голокост і ролі індивідуума у найстрашнішому злочині, скоєному проти людяності. Суть цих тез полягає в тому, що зло здійснюють звичайні люди, що сприймають як норму встановлений у суспільстві порядок і сумлінно виконують зобов'язання, покладені на них чинним законом. Опоненти ж Арендт вважали, що вона мало не захищає Ейхмана, хоча саме його пасивна старанність приводила її в жах. Як би там не було, термін «банальність зла» став одним із наріжних у сучасному філософському дискурсі.

Зло у своєму політичному аспекті виникає з нездатності думати, з неспроможності розрізнити, з нічого, і в цьому полягає його банальність. Коли інстинкти порядності не сприймаються за очевидність, зло неможливо викрити логічними умовиводами. Політична цінність людського життя, яка повинна бути гарантована громадськими правами, свободами і безпекою, перетворюється у свою протилежність. У такому

ракурсі зло позбавлене будь-якої демонічності та набуває статусу норми, і в цьому заचाївся його жах.

Отже, зло стає банальним, коли воно не піддається сумніву, коли воно масово поширене, зав'язане спільною відповідальністю і верифікується як благо. Це відбувається в системах, у яких шкала цінностей обертається на діаметрально протилежну, коли полюси «мінус» і «плюс» міняються місцями. Коли зло «вростає» у повсякденне життя, воно стає непомітним, а тоді вже неможливо розрізнити добро і зло.

Література:

1. Московская А. С. Понятие банальности зла Ханна Арендт в пространстве современного искусства. *Филология: научные исследования*. 2017. Вып. № 4. С. 99 - 105. DOI: 10.7256/2454-0749.2017.4.21336 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21336 (дата звернення: 18.11.2020).

2. Арендт Х. Банальность зла: Эйхман в Иерусалиме. *Европа*. Москва. 2008. 424 с. URL: https://royallib.com/book/arendt_hanna/eyhman_v_ierusalime_banalnost_zla.html (дата звернення: 18.11.2020).

3. Бартик З., Володина Э. "Никто не имеет права подчиняться", или учиться думать с Ханной Арендт. *Deutsche Welle*. 2020 URL: <https://www.dw.com/ru/никто-не-имеет-права-подчиняться-или-учиться-думать-с-ханной-арендт/a-534246411> (дата звернення: 18.11.2020).

Киргізова Владислава

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група

ВТЕЧА ВІД СВОБОДИ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОЇ ЗАНЕПОКОСНОСТІ

Втечею від свободи прийнято називати своєрідне філософське вчення й однойменну книгу Еріха Фромма, відомого німецького соціолога, філософа, психоаналітика. Здавалось би, достатньо незрозуміле словосполучення, однак, який же глибокий сенс та значення воно має. Книга, що була видана ще в 1941 році, принесла Еріху Фромму популярність, а істини, що в ній викладені не втрачають актуальності й досі, у зв'язку з чим доцільним є дослідити, що ж відомий філософ розумів під втечею від свободи та яке це значення має на сучасному етапі розвитку суспільного життя.

Як писав сам Еріх Фромм: «Втеча від свободи» — це аналіз феномена людської тривожності, спричиненої розпадом середньовічного світу, в якому людина, попри всі загрози, почувалася впевнено й

безпечно. Після століть боротьби людина змогла здобути нечувані матеріальні блага. В одній частині світу вона створила демократичне суспільство й нещодавно зуміла захистити його від нових тоталітарних загроз. Проте, як показує аналіз у «Втечі від свободи», сучасна людина ще й досі стривожена і піддається спокусі віддати власну свободу всіляким диктаторам — або втратити її, перетворившись на маленький гвинтик машини, добре нагородований і гарно вдягнений, та все ж «гвинтик», «невільний автомат».

На противагу Фрейду, Фромм стверджує, що крім фізіологічно обумовлених потреб, наприклад, потреби самозбереження, людині притаманний ряд потреб морального порядку: встановлення зв'язку з навколишнім світом, позбавлення від самотності тощо. Ці потреби викликані необхідністю співпраці з іншими людьми з метою виживання і наявністю самосвідомості — усвідомлення себе як індивідуальної, відокремленої від природи та інших людей істоти. При цьому, з одного боку, відбувається розвиток людини, оволодіння природою, зростання ролі розуму, зміцнення людської солідарності. З іншого боку, відокремлення індивіда і усвідомлення своєї окремоті призводять до почуття самотності, безпорадності, нікчемності. Єдиним конструктивним шляхом зв'язку індивідуалізованої людини зі світом є, на думку філософа, активна солідарність з іншими людьми, спонтанна діяльність (у Фромма — любов і праця), що з'єднують його зі світом як вільного і незалежного індивіда.

Саме у той момент, коли людина занепокоєна, безсила, вона намагається віддати свою свободу на користь когось сильнішого, піти за ним, стати пішаком у його руках, тим самим втікаючи від відповідальності, за Фроммом – втікаючи від свободи. Так відомий вчений обґрунтовував існування недемократичних режимів, на чолі яких завжди стояв сильний лідер, якому свої «свободи» дарували мільйони людей.

Еріх Фромм фактично провів вододіл між масовою та елітною психологією по лінії розлому дихотомії «свобода – це рабство», де рабство у нього – це «втеча від свободи», а в якості носіїв свободи виступає еліта, тобто ті самі «сміливці», які не бояться свободи, точніше, відповідальності, що за неї виникне, і прийняли виклик свого часу як виклик своїй долі.

Істини, викладені Фроммом, не втрачають актуальності й сьогодні, адже навіть в сучасному світі ми можемо спостерігати випадки сліпого слідування незрозумілим ідеалам чи лідерами, що ведуть за собою осіб, які, бажаючи стати частиною великого цілого, забувають про власну свободу, втрачаючи її, знімаючи з себе відповідальність за події, що стаються з ними у цьому житті.

Отже, втеча від свободи як концепція Еріха Фромма полягає у тому, що ми народжуємося, відокремлюємося від матері, стаємо

сильнішими, розвивається наша особистість, але при цьому наша відокремленість від світу породжує відчуття беззахисності і тривоги, виникає прагнення відмовитися від своєї індивідуальності, побороти почуття самотності і безпорадності, а для цього — злитися з навколишнім світом, розчинитися в ньому. Таким чином, Еріх Фромм пояснював існування та підтримку антидемократичних правових режимів, наголошуючи, що втеча від свободи – це своєрідний феномен людської занепокоєності, в якому вона ладна віддати свою свободу і стати частиною натовпу.

Кириченко Альона

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 18 група*

ПАРАЛЕЛЬНІ СВІТИ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Над ідеєю множинності світів задумувалися ще античні філософи, а вчені сучасності допускають можливість існування альтернативних реальностей. Справа в тому, що питання впливу будь-якого вибору на нашу дійсність здавна хвилювало дослідників, у тому числі й філософів. Якщо довести існування паралельних реальностей, можна буде пояснити багато незрозумілих явищ. Тому дана тема є досить актуальною.

Сучасна фізика допускає можливість існування множинності світів у теорії суперструн, у теорії мультивсесвіту, а також у багатомірній інтерпретації квантової механіки. Науковці все частіше розглядають Всесвіт не в трьох, а в чотирьох вимірах. Три з них – просторові й один – часовий. Спираючись на дані знання, можемо узагальнити поняття «паралельності»: якщо у двовимірному просторі існують паралельні прямі, у тривимірному – паралельні прямі та площини, то логічно буде можливість існування в чотиривимірному просторі паралельних тривимірних просторів, які не перетинаються, але можуть існувати поруч. Однією з причин їх паралельності може бути наявність четвертого виміру – часу. Ймовірно, саме різниця в часі заважає світам перетинатись.

Альберт Ейнштейн, створивши теорію відносності, довів відносні характеристики простору й часу. З того моменту дані поняття розглядаються як одне ціле. Простір-час наголошує на чотиривимірності матеріального світу. Тому постає питання чи можливий «зсув» часу, який би дозволив переміститися з однієї реальності в альтернативні. Учені починають задумуватися над теорією існування часових коридорів. Прикладом є деякі місця нашої планети, де були помічені явища з різними часовими маніпуляціями. Деякі езотеричні вчення взагалі переконують, що кожна людина має свій Часовий Коридор, яким може подорожувати у своє минуле й майбутнє.

На землі існують зони, які не підкоряються законам фізики. Найвідомішим прикладом є гори Тибету увігнутої форми, що здавна називають «дзеркалами часу». Якщо вірити свідченням, потрапляючи туди, людина бачить незвичайні речі, але після повернення у неї починається процес швидкого старіння. Були спроби штучного створення таких місць. Вони ґрунтувалися на припущенні, що час – це енергія, яка може стискатися та розтягуватися. Таке явища підкріплюється теорією Ейнштейна щодо відносності часу.

У певному сенсі ми всі подорожуємо в часі, але лише вперед. Про феномен переміщення у часі почали говорити з точки зору дії просторово-часового континууму лише після теорії Ейнштейна. Часові коридори діють саме відповідно до цієї моделі, а саме: відбувається стиснення простору й часу, що робить можливими далекі мандрівки. Парапсихолог Жан Грімбріар стверджує, що у світі є близько 40 тунелів, які дозволяють переходити в паралельні світи.

Учені допускають існування декількох типів часових коридорів: 1) чорні дірки; 2) білі дірки; 3) квантові тунелі-переходи; 4) кротові нори; 5) космічні струни тощо.

Гіпотезу квантових тунельних переходів висунув Крістофер Монро. Відповідно до сучасних законів фізики даний спосіб переміщення паралельними світами є гіпотетично реальним, але потребує залучення величезної кількості енергії, що унеможливує його застосування в наш час.

Ще одним варіантом часового коридору є чорні дірки. За приблизними розрахунками науковців у глибині чорної діри в точці сингуляр – закони фізики перестають діяти, часова й просторова координати ніби міняються місцями, а подорож у просторі перетворюється на мандрівку в часі. На думку космологів, чорні дірки можуть бути часовими коридорами, але проблема полягає в тому, що тіло не може витримати перехід до тієї зони, де перестають діяти закони фізики. Учені припускають існування всередині чорних дір білих, які б відштовхували такої ж сили енергію назад, тобто білі діри мають діяти в VI області розширеного простору-часу. Проте достовірної інформації про їх існування ще немає.

Кротова нора на вигляд є таким коридором у просторі й часі. Заступник директора Астрокосмічного центру Фізичного інституту Академії наук Новіков казав: «У даному випадку мова йде про дуже незвичайні об'єкти, які були відкриті за теорією Ейнштейна. Згідно останньої, в дуже сильному полі відбувається викривлення простору, і час то скручується, то сповільнюється, ось такі фантастичні властивості». Ці об'єкти й є «кротовими норами». На жаль, ще не знайдено жодного такого коридору.

Ще одна теорія належить Річарду Готу, який припустив існування космічних струн. На його думку, поєднання чорної діри з струною може

створити коридор з викривленим просторово-часовим континуумом, що дозволило б здійснювати подорожі в часі. Дана теорія неодноразово розглядалась, хоча все ще не є обґрунтованою й доведеною.

Багато сучасних теоретиків вважають, що будь-який вибір чи вплив на сьогодні створює нові альтернативні реальності, які існують незалежно одна від одної і не порушують хід часу вихідної. Теорія існування паралельних світів є однією з найзагадковіших. І незважаючи на те, що вона ще не була підтверджена наукою, спростувати її не зможе жоден скептик.

Отже, підсумовуючи сказане можна зробити висновок, що існування паралельних світів є лише припущенням, але відмовитись від нього навряд чи вдасться. Філософське й наукове розуміння часу та простору не можливо розділити, унаслідок чого й з'явилися категорія «просторового-часового континууму». Лише подальші дослідження викривлень часу й простору зможуть колись довести існування альтернативних реальностей чи спростувати їх.

Ковган Карина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група*

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СТОЇЦИЗМУ В СЬОГОДЕННІ

У сучасному світі конкуренції ми постійно змагаємося з іншими та самими собою задля того, щоб стати кращими та першими дійти до фінішу. У цьому шаленому цейтноті ми часом забуваємо зупинитись і спитати себе: «Чого саме Я хочу? Чи це справді мої, а не нав'язані оточенням бажання?». Такий постійний поспіх часто призводить до апатії, тривоги і нерідко може закінчитись депресією. Саме тому постає низка актуальних питань. Як справляти з стресом та невдачами? Як насолоджуватись своїм життям, незважаючи на несприятливі та гнітючі обставини? Як зменшити тривогу і прийняти те, що не можеш змінити? Відповіді на ці та багато інших філософських питань можна відшукати, звернувшись до надбань стоїцизму. Метою даного дослідження є розгляд основних принципів даного філософського вчення та пошук їх відповідності сучасним реаліям життя.

Історія стоїцизму викликає винятковий інтерес. Він виник завдяки успішному збігові обставин: Зенон, уродженець античного Кітіона, що сьогодні називається Ларнакою, був одним із найпопулярніших мислителів свого часу. Близько 331 року Зенон почав займатися торгівлею, зібрав великий вантаж дорогої фінікійської тканини, пурпуру, і відправився в Афіни. Вже підходячи до порту Пірея, корабель Зенона затонув, і він позбувся всіх своїх статків. Згодом про цю подію

філософ казав: «Щасливим плаванням обернувся для мене той шторм», тому що саме втрата всіх засобів існування змусила його звернутися до філософії. Його філософська школа, що отримала назву стоїцизм, справила незабутній вплив на європейську думку. Ідеї стоїків пронизують всю наступну історію філософії, яку Гегель назвав «історичною епохою, схопленою думкою».

Головна перевага стоїцизму – це його практичність, хоча і інші відмінні риси стоїчної системи не менш важливі. Один з головних принципів учення полягає в умінні розрізняти речі, якими ми можемо управляти, а якими – ні. Часто замість вирішення реальних задач ми витрачаємо час на нарікання, агресію, образи. Більшість людей скаржаться на те, як несправедливо склалися обставини та шукає винних у певних життєвих ситуаціях. Доцільно згадати одного з прихильників стоїцизму – Епіктета. Він народився рабом у Римській імперії, але не вважав себе таким, і виконував свої зобов'язання, повністю приймаючи ситуацію, у той час, як інші раби нарікали на несправедливу долю. Згодом Епіктета було звільнено з рабства, і він залишається одним з найвідоміших і найвидатніших представників античної Стої. За його словами, найголовніше завдання кожної людини – визначити те, що можеш змінити, й чого ти змінити не можеш. Потрапивши зранку в автомобільний затор, людина має вибір: скаржитись на інших водіїв, зіпсувавши настрій собі або використати час із практичною користю: послухати аудіокнигу, відповісти на повідомлення чи помедитувати. Саме тому негатив – це контрпродуктивно. Свобода – це можливість керувати собою.

Другий важливий постулат стоїцизму – прийняти світ такий, яким він є: його красу, гармонію і розумність. Для того, щоб створити власну картину світу, необхідно знати фізику (теорію реальності), логіку (теорію пізнання) і етику (теорію чеснот). Усі наші страждання обумовлені нашою уявою. Нас лякають не власне події, а наше ставлення до них. Позбавлення від пристрастей - ось спосіб досягнення щастя. Хочу навести приклад з дитинства, коли мені, як і більшості моїх однолітків, кортіло навчитись літати. Але дуже скоро стало очевидним, що існує певний закон всесвітнього тяжіння, на який я, на жаль, вплинути не в змозі. Тому оптимальним виходом було просто прийняти цей факт і навчатись іншим речам, як-от математики чи фізики. У нас немає влади над зовнішніми обставинами, тож можна вплинути лише на власні дії та реакції.

Важливу роль в побудові самодостатньої картини світу стоїки бачили у розвитку чеснот. Це ті внутрішні блага, наявність яких і робить людину такою, якою вона є. Не зовнішні блага визначають мудрість, хоча вони і не заперечуються стоїтичною філософією. Сьогодні для нас поняття чеснот майже втрачено, але для засновника стоїцизму Зенона і пізніше інших відомих стоїків Епіктета, Сенеки і Марка Аврелія наявність поміркованості, мужності, мудрості і справедливості в прагненні до

загального блага була невід'ємною частиною шляху до досягнення внутрішньої гармонії – атараксії, тобто незворушності й спокою духу. При цьому для стоїків було важливим, щоб людина не вдавалася до ескапізму і не замикалась у собі, а навпаки, продовжувала бути активним громадянином. Не навколишнє середовище є умовою існування людини, а внутрішній світ, який не підвладний зовнішнім умовам. Ідеал стоїцизму – автаркія, тобто самодостатність людини, яка повністю незалежна від зовнішніх подразників.

Наразі стоїцизм, одна з найвпливовіших філософських шкіл античності, що бере початок більше 2000 років тому, переживає небувалий підйом. І, незважаючи на те, що його прихильникам часто дорікають щодо впертості, беземоційності та смирення перед труднощами, стоїцизм є практичною філософією, яку можна застосувати до сучасного життя.

Коверда Марія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

РАСИЗМ ЯК ВСЕСВІТНЯ ПАНДЕМІЯ

Проблема расової дискримінації гостро постала перед нами в останні роки. Незважаючи на те, що людство мало б задуматись про повагу до життя інших людей, їхні свободи після двох світових війн. Проте, на жаль, ця проблема досить неподолана, і величезна кількість людей страждають від проявів ненависті.

Проблемою расизму займалися такі провідні філософи, як Х. Арендт, П. Рікер, Л. С. Сенгору; антропологи – Ф. Боас, М. Мосс, Б. Малиновський, М. Миклухо-Маклай; правознавці – А. Х. Абашидзе, В. Г. Буткевич, В. Н. Денисов, В. О. Карташкін, Т. Р. Короткий, М. Коскенімі, І. І. Лукашук, В. В. Мицик, А. П. Мовчан, Л. Д. Тимченко, А. Фердросс.

Розглядаючи це питання з філософської точки зору, треба розвіяти міф про те, що расизм є наслідком націоналізму, адже це не так. На думку Х. Арендт, расизм – це ворог націоналізму. Вона вважала, що націоналізм ставав найціннішим засобом для скріплення централізованої держави й атомізованого суспільства. Фактично він був єдиним живим зв'язком, що працює між індивідами в національній державі. Водночас расизм породжує ворожнечу, ненависть і розколює суспільство, а також руйнує державу і стосунки.

Расизм, з точки зору філософії, – це протиставлення мого «Я», яке роками вирощувало думку про свою цінність, неповторність та «Я» іншої людини. Кожен із цих «Я» бореться за своє місце під сонцем всіма

можливими методами. Це проблема прийняття і страху щодо «чужого» – те, що ми називаємо словом «ксенофобія».

Чому більшість людей ворожо ставляться до інших? На думку соціологів, такий стан справ склався не під час епохи Великих географічних відкриттів, а ще у первісному суспільстві. За несприятливих умов існування, важкості здобуття продуктів харчування, початкових стадій формування культури, науки, люди погано ставилися до представників інших плем'яних угруповань. Змінювався час, суспільство ставало більш освіченим, зростала кількість населення, але ксенофобська природа людини нікуди не зникла, ще й здійснилася зміна методів боротьби з «інакшими». З'явилася вогнепальна зброя, соціальні мережі, створено величезну кількість нових теорій про расову першість.

Отже, проблема расової дискримінації набагато глибша і складніша, ніж ми вважаємо. Вона існує від самого початку зародження людського суспільства на Землі у головах кожного із нас. Всі ми, у той чи іншій мірі, вважаємо себе найціннішими, найкращими, тими єдиними, хто має право на життя, свободу слова, самовираження, думки, віросповідання. При цьому інша людина неначе одним своїм виглядом забирає усі шанси на нашу реалізацію і кращу долю. Ми боремось з цією людиною сучасними методами, але відомі за руки первісними інстинктами. Назріває питання: чи є у сучасної людини право на ненависть? Я вважаю, що ні. Але це питання риторичне. Ніхто не знає коли та як расизм і ксенофобія, породжені нами, знищать нас самих, і що ми будемо відчувати у той момент.

Кожухар Валерія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКОЮ, 1 курс, 15 група*

СВОБОДА ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ЦІННІСТЬ

Свобода полягає у тому, щоб залежати тільки від законів.

Вольтер

Напевно, немає такого періоду в історії, коли б вчені не намагалися дати визначення поняттю «свобода». У своїй книзі «Про дух закону» Монтеск'є писав: «Немає слова, яке отримало б стільки різноманітних значень і мало б настільки різний вплив на людей, як слово «свобода»».

Для кожної людини поняття свобода має своє значення. У когось – це бути незалежним, мати вільно висловлювати свою думку або відсутність якихось рамок, обмежень, які заважають поводитися на свій розсуд. Свобода – це можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей на основі знання об'єктивної дійсності.

Німецький філософ Фрідріх Шеллінг говорив, що свобода – вибирати та розрізняти добро і зло. Свобода волі накладає на людину відповідальність і ставить у заслугу її слова та вчинки.

Зараз в нашому суспільстві люди навіть не замислюються, що вони вільні. У кожної сучасної людини є свої права. Ми можемо вибрати ту віру, яку захочемо або ж відправитися куди завгодно. Але поняття абсолютної свободи все ж немає. Німецький філософ Іммануїл Кант пов'язував свободу та правопорядок: на його думку вільна людина не повинна підкорятися іншій людині, але вона повинна підкорятися закону без винятків.

Правова свобода пов'язана з відповідальністю суб'єкта за свої дії. Осудність чи неосудність особи в момент здійснення вчинку виражає його свободу волі. Отже, юридична свобода – це можливість людини поводитись відповідно до своїх волевиявлень, тобто робити все, що бажається, але тільки те, що не заборонено законом і не спричиняє невинуватної шкоди правам і свободі інших людей.

Про важливість свободи у життя кожного громадянина свідчать події в Україні протягом останніх 20 років. Верховна Рада України від імені українського народу – громадян України усіх національностей, – зокрема дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, прийняла Конституцію – Основний Закон України. У нашій країні установлений День Гідності та Свободи, який відбувається 21 листопада, «з метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до сучасного і майбутніх поколінь об'єктивної інформації про доленосні події в Україні початку XXI ст., а також віддання належної шани патріотизму й мужності громадян, які восени 2004 року та у листопаді 2013 року – лютому 2014 року постали на захист демократичних цінностей, прав та свобод людини і громадянина, національних інтересів нашої держави та її європейського вибору».

Поняття «свобода людини» нині перебуває в центрі політичного й духовного життя, ступінь її досягнення – головний критерій цивілізованості й демократичності сучасного суспільства та його загальнокультурного розвитку. Саме тому важливого значення набуває тлумачення поняття свобода і в контексті політичного розуміння. Свобода політична – це такий вияв громадянських прав, який забезпечує нормальну життєдіяльність індивіда. Політична свобода не може бути засобом реалізації інших свобод – економічної, ідеологічної тощо. Політична свобода як засіб водночас володіє самоцінністю, адже важко уявити цивілізоване суспільство (тим більше сучасне) без всезагального й рівного виборчого права. Потреба в політичному самовираженні, яке забезпечується демократією, є невіддільною ознакою цивілізованої людини.

У сучасному ж суспільстві обов'язки настільки поділені між людьми, що всі ми залежимо один від одного, від уміння кожного робити

свою справу. Але це швидше фізична свобода (або несвобода). Що ж до свободи особистості, то ось тут, я думаю, людина цілком може стати вільним.

Кондратьєва Вікторія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 5 група*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Термін «глобалізація» вже досить давно закріпився в сучасній науковій лексиці для позначення структурних та сутнісних змін, що відбуваються в різноманітних галузях і сферах. Проте останнім часом, у зв'язку з патологічними явищами глобального масштабу, актуальність феномену позитивної глобалізації поставлена під сумнів.

З приводу значення глобалізації в сучасному світі Р. Макуєв зазначає: «Осмислення глобалізації повинно здійснюватися з таким же розумінням її значення для світового розвитку у XXI столітті, як капіталізму у XIX столітті, або імперіалізму (та індустріального суспільства) у XX столітті» [1, 430]. Глобалізація – визначальний процес, що інтегрує держави в єдину суспільну систему. Основну ж роль у цьому процесі, як зазначає Т. Кашаніна, відіграють соціально-економічні аспекти [1, 434]. О. Малько та О. Саломатіна, у свою чергу, вважають глобалізацію фінальним етапом на шляху взаємодії усіх народів і держав [1, 434].

Найчастіше глобалізацію характеризують як макротенденцію сучасного світового розвитку, загальноцивілізаційний процес планетарного об'єднання різних галузей людської діяльності, починаючи від торгівлі, культури, фінансів, політики, закінчуючи виробництвом, технологіями й державними інститутами. Актуальність і ефективність глобалізації забезпечується розвитком національних економік, переміщенням капіталу, інформаційною відкритістю, швидким технологічним оновленням, міжнаціональним соціальним рухом, інтернаціоналізацією тощо. Н. Пастухова з цього приводу стверджує, що «глобалізація означає не тільки інтернаціоналізацію зв'язків, але і створення загальносвітової цілісності, де кожен елемент цілого перетворюється на повноцінний орган цього глобального організму» [1, 435]. Отже, позитивні риси та перспективи глобалізації вже чітко визначені у науково-політичному дискурсі. Тож більший інтерес на цьому фоні представляє аналіз негативних прогнозів глобалізації в умовах сучасних господарських, соціальних, комунікативних та пандемічних тенденцій.

Світ докорінно змінився всього-на-всього за рік, і, без сумніву, це радикально вплинуло на вектор розвитку глобалізації. Глибоко трансформувачи реалії буття людей та соціальних інститутів, пандемія Covid-19 значно вплинула на соціально-економічне життя, культуру освіти, праці, дозвілля. Так, на сьогоднішньому етапі досить складно прогнозувати майбутню картину світу, проте абсолютно очевидні зворотні тенденції дезінтеграції, жорсткого регіонального керівництва та ізоляціонізму, що не може не вплинути на «відкат» глобальної світової системи у бік деглобалізації.

З іншого боку, віртуалізація спілкування, рецесія, постійно зростаюча проблема в координації епідемічної ситуації, медичної діяльності між країнами можуть посилити співпрацю національних урядів та міжнародних організацій у глобальних масштабах. Основну роль зараз відіграють національна влада, оскільки саме вона, орієнтуючись на державну політику й епідеміологічну ситуацію, приймає рішення щодо введення надзвичайного стану (як це було у Словаччині), поділу країни на зони епідемічної небезпеки (Китай, Італія), закриття кордонів, карантину й ізоляції громадян, фільтрації товарообігу, що стосується зараз абсолютно кожної держави.

Ключова відмінність між заходами, яких вживають уряди, полягає в тому, що деякі країни, такі як Китай, Італія, Польща, Південна Корея, застосовують більш радикальні дії, порівняно із США, Великобританією та рядом інших держав, чії нововведення мають більше превентивний характер, аніж радикальний та широкомасштабний. Не менш важливим у цьому аспекті є також соціальна дисципліна, ефективність системи охорони здоров'я, підтримуючі заходи у сфері економіки. Наразі у певних замкнених державних системах вже простежуються наслідки коронакризи, у вигляді тенденції економічного націоналізму, зміни природи міжособистісних контактів у бік віртуалізації й діджиталізації, зокрема освіти, сервісу, мистецтва й культури в цілому, багато теоретиків говорять зараз про забуття демократії.

З упевненістю можемо стверджувати, що глобалізація стала причиною надшвидких темпів поширення самого коронавірусу, адже головне, що може його спинити – соціальне дистанціювання індивідів, яке згодом неминуче доповниться міждержавним дистанціюванням, завдяки ізоляціонізму, блокуванню міжнародної торгівлі, фінансової інтеграції, міграційних процесів, скасування публічних зібрань і об'єднань, девальвації й марності основних демократичних інститутів. Очевидно, що ці речі суперечать глобалізації, значно гальмують її процес чи взагалі роблять неможливою.

Таким чином, пандемія виступила каталізатором багатьох негативних моментів міжнародної політики та хворобливих тенденцій інтеграційної практики в сучасному світі, стала індикатором недоліків

глобалізації та очевидним фактором її перезавантаження або згорання. Як наслідок, суспільство буде вимушене ще не одне десятиріччя коливатися між глобалізацією та деглобалізацією, аби жити в гармонії з навколишнім світом.

Література:

1. Хаустова М. Г. Феномен глобалізації та плюралізм її інтерпретації. *Форум права: електронне наукове фахове видання*. 2013. № 4. С. 430–440 URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6291>.
2. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2017. 416 с.
3. Zimmermann KF, Karabulut G, Bilgin MH, Doker AC. Inter-country distancing, globalisation and the coronavirus pandemic. *The World Economy*. 2020. №43. P. 1484–1498. URL: <https://doi.org/10.1111/twec.12969>.
4. Pross A. COVID-19, Globalization, De-globalization and the Slime Mold's Lessons For Us All. *Israel Journal of Chemistry*. 2020. № 60. P. 905–906. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/ijch.202000042>.
5. Sułkowski Ł. Covid-19 Pandemic; Recession, Virtual Revolution Leading to De-globalization? *Journal of Intercultural Management*. 2020. № 1. P. 1–11. URL: <https://sciendo.com/article/10.2478/joim-2020-0029>.

Конобрицька Марія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 9 група*

ПРАВО НА ПОВСТАННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ДЖОНА ЛОККА

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все ще залишається дискусійним питання внесення до Конституції України права на повстання, яке також називають правом на супротив або правом на опір гнобленню. Джона Локка вважають автором феноменальної моделі суспільства. Ідеї філософа і досі є актуальними та широко висвітлюються в наукових працях, зокрема й ідея про право на супротив. Тому доцільно проаналізувати ідею філософа та наголосити на поглядах щодо запровадження такого права в Україні. Акцентування уваги та запозичення певних ідей допоможуть Україні вийти на новий правовий рівень.

Право на повстання – це право народу на супротив узурпаторській державній владі. У філософській парадигмі Джона Локка воно займає значне місце. Вчений вважав право на повстання природним та невід’ємним від людини, тобто таким, що йде від сутнісної природи людини, а не від держави. Джон Локк зазначав, що суспільство має право не лише на повстання, а й на запобігання повстанню. Тобто, навіть при невеликих змінах у сторону обмеження свободи, народ може змінити існуючий лад на кращий і це є його природним правом. Право на супротив є одним з фундаментальних прав, яке забезпечує право народу на свободу. Філософ зазначав, що суспільство у будь-який момент свого розвитку може повернути собі колишню свободу, народ є регулятором державної влади та виступає судом для владних суб’єктів. Джон Локк вважав, що такі революційні зміни приведуть не до безладу, а до нового більш комфортного для суспільства устрою. Також він акцентував на тому, що право на повстання не може бути каталізатором повстань. Думки філософа викликали значний суспільний резонанс.

Стосовно нашої держави питання включення права на повстання залишається дискусійним. Зокрема, заслужений юрист України Головаченко В. В. вважає, що до Конституції необхідно додати норми, які б закріплювали право на супротив.

Дослідниця Волошина В. В. зазначає, що в українському законодавстві опосередковано закріплене право на повстання, але фактично воно ніяк не захищається і порушується. Також вона пропонує кваліфікувати здійснення права на супротив без наявності підстав як зловживання правом.

Професор Ковальчук В. Б. наголошує на доцільності створення законодавчого акту, в якому закріпилось би таке право, а також зазначити можливості його реалізації та критерії обмеження такого права задля запобігання свавілля.

Доцент Ортинська Н. В. акцентує увагу на відсутності однозначного ставлення до цього права міжнародної спільноти, а також на тому, що це право слід вважати природним.

Таким чином, проаналізувавши все вищезазначене доцільно зробити такий висновок: ідея про право на повстання займала важливе місце у філософській концепції Джона Локка та викликала велику кількість дискусій, які відбуваються і до сьогодні. Загалом право на повстання в правовій системі України є неоднозначною категорією та поки залишається на рівні розмірковувань. Для вдосконалення юридичної системи нашої держави слід закріпити право на повстання на законодавчому рівні.

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ В СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ЗНАННІ

Пам'ять має значний потенціал посередництва і представництва. Для того, щоб досягнути певного розвитку, пам'ятання і забуття можуть бути тісно пов'язані з взаємодією індивідів у суспільному просторі, у певних політичних і культурних інституцій. Як зазначає Олександр Гриценко, ефективна спільна пам'ять включає не лише "фізичну" пам'ять членів спільноти, але й низку суспільних інституцій та комунікаційних каналів, розвинуті механізми та публічні сфери генерування нового знання на основі вже відомих фактів і знань, що особливо важливо в переломні, кризові моменти життя суспільства, коли лише радикальне переосмислення пройденого шляху може забезпечити подальший розвиток.

Дослідники підкреслюють, що зміна поколінь є важливим чинником трансформації та впровадження нових соціальних уявлень. Незважаючи на те, що основи культури передаються із покоління до покоління, однак засадничі цінності відображають не лише те, що людям передала старша генерація, але і їх власний досвід. З переходом від одного покоління до іншого відбуваються зміни не лише у суспільному просторі, але й у його інформаційній сфері. Молодь, розгортаючи нові обрії суспільної пам'яті, вибірково засвоює досвід старшого покоління. Реалізація молодого покоління в суспільній сфері може впливати на зміни у політиці пам'яті, яку підтримувала старша генерація.

У процесі становлення ідентичності особистості важливим є зв'язок історичної свідомості та культурної пам'яті. Молодому поколінню передається не лише певний образ минулого, але важливі моральні норми, цінності та моделі соціальної поведінки. Цінності є важливою складовою в структурі історичної свідомості особистості. Цей компонент може формуватися через усвідомлення різних вимірів її ідентичності, відчуття зв'язку із історичним та культурним надбанням суспільства, наступність його культурних та історичних традицій.

Культурна пам'ять ґрунтується на системі цінностей, які через культуру, місця пам'яті визначають спрямування ідентичності особистості. У цьому контексті важливою є думка Шерон Макдоналд про те, що місця пам'яті необхідно досліджувати з метою виявлення відмінностей у різних способах здійснення історії та пам'яті, а також для того, щоб почути численні голоси, залучені до процесу пам'ятання. Окрім інформаційної цінності, місця спогадів мають здатність загострювати

почуття людини через чуттєве споглядання. Те, що не можуть передати письмові або візуальні засоби комунікації, відвідувачі можуть безпосередньо відчувати на місці історичних подій завдяки аурі місця, яку не можна передати жодним засобом комунікації. Чуттєві конкретність і забарвлення мають поглибити суто когнітивне засвоєння історичного знання в сенсі особистого розуміння й засвоєння.

Для того, щоб досягти примирення і соціальної інтеграції, альтернативні спогади людей, культурна пам'ять мають бути представлені у суспільному наративі. Для цього важливо дослідити, як представники різних етноконфесійних спільнот, соціальних, політичних груп чи поколінь пам'ятають або звертаються до досвіду минулого, зокрема травматичного досвіду життя в умовах тоталітарного режиму, репресій, насильства тощо.

Культурна пам'ять має потужні ресурси в умовах демократичної та правової держави, забезпечуючи формування, збереження, трансляцію і розвиток культурних норм, цінностей, знань і смислів, сприяючи інтеграції, соціальній консолідації. Отже, культурна пам'ять є не лише об'єктом трансформації, але й рушієм демократичних змін у суспільстві. Володіючи значним потенціалом у забезпеченні зв'язку особистості, спільноти із минулим, сприяючи перегляду цінностей і ставлень людей, пам'ять є також суб'єктом трансформації. Стимулюючи зміни, пам'ять зазнає безпосереднього їх впливу. Забезпечуючи можливості членам спільноти дослідження шляхів формування різних ідентичностей, культурної спадщини, цінностей та моделей поведінки людей у минулому, пам'ять у демократичному суспільстві може продукувати нові соціальні межі дій та вчинків. А на цій основі формується свідомо особистість, якій притаманне позитивне ставлення та сприйняття різноманітності та здатність до усвідомленого вибору і виваженого прийняття рішення. Реалізуючи суспільний діалог, долаючи суперечності та образи минулого, культурна пам'ять сприяє примиренню і новим формам співіснування людей і спільнот, відкриває можливості для спільного майбутнього.

Кряж Богдан

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 2 група*

ІММОРТАЛІЗМ І ТІЛЕСНА КОМОДИФІКАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМИ БІОЕТИКИ

Тема іморталізму і тілесної комодифікації є доволі новою, проте надто обговорюваною й актуальною в контексті сучасного дискурсу трансгуманізму і біоетики. Технологічні можливості науки зробили

реальним радикальний вплив на фізіологічні властивості людини, значно розширивши їх спектр і період застосування. Біоетика займається такими суперечливими проблемами, як подовження біологічних рамок існування, безболісний відхід з життя, право вільно розпоряджатися власним тілом і здоров'ям, штучне запліднення, заощадження клітин, яйцеклітин та органів, пластична хірургія, кріомедицина і клонування, взаємини «лікар – пацієнт» тощо. Отже, в основі зазначених проблем лежить істотне протиріччя між соматикою і культурою, що набуло сьгодні філософської та наукової форм вираження.

В першу чергу, варто розтлумачити ці дві дефініції. Імморталізм – система поглядів, що ґрунтується на прагненні людини уникнути смерті, або максимально її відтермінувати шляхом застосування досягнень науки і техніки. Тілесна комодифікація – процес, в якому людське тіло (або окремі його частини) набувають додаткової ефективності, стаючи об'єктом купівлі-продажу, тобто товаром. Відповідно, біоетику як теорію моралі турбує гуманістичний аспект таких ініціатив, що розкривається на стику індивідуальних і суспільних, матеріальних та духовних цінностей. Фундаментальні основи біоетики заклав В. Поттер, він зазначив, що «лише виживання всієї екосистеми є перевіркою системи людських цінностей, тобто неможливо розглядати моральні норми без врахування біологічних факторів» [1, с. 13].

На фоні радикальних інновацій в галузі медичної та філософської антропології, феномен імморалізму не виглядає шокуєче, адже нові розробки генної інженерії по суті спричинені загальним бажанням людства уникати смерті – як від хвороб, так і від природних причин. Проте мораль стає перепоною на шляху такого прогресу, адже деякі методи, що застосовуються для відкладання смерті, не сприймаються морально-релігійною спільнотою. Наприклад, навіть ксенотрансплантація (міжвидова трансплантація) вважається ганебною у мусульман та іудеїв, якщо є трансплантацією тканин та органів свині, а у індійців, відповідно, корови. Не менш серйозною проблемою, є використання стовбурних клітин з метою лікування різних хвороб, налагодження нервової системи, особливо для омолодження. Для отримання стовбурних клітин застосовують ембріональні тканини, найчастіше абортивний матеріал. Виходячи з цього, можна вже зрозуміти, що використання мертвих ембріонів, не виправдовується біоетикою, хоча стовбурні клітини і є важливими помічниками для вирішення глобальних проблем людства.

Іншою вагомою проблемою є тілесна комодифікація, що, серед іншого, включає в себе торгівлю органами людини. Численні злочини, пов'язані з викраденням та використанням тіла людини для продажу органів. Також існує досвід добровільного продажу або дарування органів, клітин, тканин і новонароджених плодів. Одну із біоетичних проблем становить торгівля тілом в значенні проституції. Моральна сторона цього питання чітко пов'язана також з релігійними нормами та

сформованими стереотипами у суспільстві. Іноді прикладом комодифікації тіла називають використання людських образів у рекламі, зокрема жіночих образів, що стають об'єктом купівлі-продажу. Соціолог Т. Бурейчак вказує: «Жіноча сексуальність сама по собі може бути товаром, особливо тоді, коли її використовують у рекламі, спрямованій на чоловічу аудиторію» [2 с. 4]. Адже ця проблема є біотичною, особливо з огляду на стандарти жіночої і чоловічої краси і реальні фізіологічні параметри окремих індивідів, що вказує неетичність подібної реклами для певних верств населення.

Отже, проаналізувавши усе вищезазначене можна дійти наступних висновків. Сучасні прояви іморталізму та комодифікації стають причиною розвитку біоетики і водночас перепонами для домінування її принципів. Так, використання технологічних досягнень в медицині задля подолання та відкладання смерті у багатьох випадках суперечить нормам моралі та принципам біоетики. Однак, задля уникнення експлуатації природи технологічні зміни у природничих науках і зокрема у медицині є необхідними. Комодифіковане тіло суперечить нормам біоетики в усіх своїх проявах, деякі з них регламентовані законодавчо. Тому біоетика ініціює перегляд ідей іморталізму та комодифікації на засадах гуманістичної моралі. Проте подібна критика не здатна, та навіть і не покликана, зупинити загальний прогрес наукових технологій, навіть якщо він супроводжується очевидним антропологічним регресом, занепадом духовності, десакралізацією і девальвацією людини до рівня споживчого ресурсу й товару.

Література:

1. Поттер В. Р. Биоэтика – наука выживания / В. Р. Поттер. Биоэтика: мост в будущее. 1971. URL: <https://docs.google.com/document/edit?hgd=1&id=1q7T3PKx3Wk7uV3dRFU FK-i48870RSNdKREtnsHwNK5s> (дата звернення: 24.04.2021).
2. Бурейчак Т. С. Комодифіковане тіло: дискурси тілесності в українській рекламі. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2007. Вип. 1. С. 149–161. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Vlnu_sociology_2007_1_17 (дата звернення: 20.04.2021).
3. Биоэтика и биотехнологии: пределы улучшения человека / сб. науч. статей. К 70-летию П. Д. Тищенко / под ред. Е. Г. Гребенщиковой, Б. Г. Юдина. М.: Издательство Московского гуманитарного университета. 2017. 240 с.
4. Биоэтика и современные проблемы медицинской этики и деонтологии. Материалы республиканской научно-практической

конференции. 02.12.16. Витебск: ВГМУ. 2016. 289 с. URL: https://www.vsmu.by/downloads/confs/Bioetika_i_sovremennyye_problemy_meditinskoy_etiki_i_deontologii.pdf (дата звернення: 20.04.2021).

5. Біоетика / Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Абрис. 2002. 742 с.

Кудинова Аліса

Академія Фінансов і Бізнесу VISTULA

Варшава, Польща

факультет бізнесу і міжнародних відносин

1 курс, 1 група

ОБРАЗ ЧЕЛОВЕКА ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Характерными свойствами современной информационно-коммуникативной среды и ее субъектов являются: анонимность, спонтанность, самодостаточность, самоорганизация, фрагментарность, мобильность, динамизм, лояльная изменчивость. Всё это в значительной степени затрудняет возможность рационального регулирования, систематизации и привлечения к ответственности участников коммуникации. Бытие субъекта сегодня предельно усложнено плюрализмом ценностей, вариативностью смыслов и требованием автономной активности в горизонте его онтологической свободы.

Современная тенденция тиражирования символических копий культурных оригиналов, а также простота и лёгкость их воспроизведения, гарантированная развитым информационным сервисом, придают человеку потенциальность имманентного присутствия и тотальную отчуждённость одновременно. Отчуждённость имеет самые разнообразные проявления: от телесного разрушения до социально-правовой полиидентичности. Иерархичная целостность субъекта в XXI веке рассыпалась на множество социальных ролей и онтологических идентичностей в банальном игровом поле реальности. Внутренне фрагментарный, расколотый субъект способен лишь симулировать собственное единство. Если исходить из классических моральных критериев, такой субъект не является личностью. Сознание пост-человека суть лишь набор социальных штампов; он лишён глубины, корней, исторической оправданности.

Именно стремлением человека «взять» последний бастион природной обусловленности объясняется характер четвёртого поколения прав, обосновывающих свободу физиологического самоопределения индивида: его право на выбор пола, внешности, сексуальной ориентации, способа оплодотворения, на имплантацию живого или искусственного органа, использование стволовых клеток, эвтаназию и тому подобное.

Представляется, что как раз расширение виртуальных форм бытия человека обуславливает активный поиск им новых способов «обретения тела» в отчаянных попытках восстановить утраченную реальность. Так, понятие «телесность» замещает понятие «сущность». Телесности оказывается достаточно для комфортного бытия и получения удовольствий. Симуляция признаётся принципом. Иллюзорным становится не только виртуальное присутствие, но и физическое существование, подвергшееся генной модификации, имплантации, пластической хирургии, трансгендерным изменениям или клонированию.

С. Жижек, современный словенский философ, в свою очередь, расценивает «страсть к Реальному» как главный пафос нашего времени [1]. Эта страсть обусловлена дефицитом реального во всех сферах динамичного бытия пост-человека. Настигнуть реальное сегодня удаётся именно в абсолютных и совершенных формах видимого, в симулятивных образах, визуально превосходящих в своей иллюзорной естественности (телесности) истинные вещи – свои же прообразы. Реальность таких тел, будучи виртуальной, переживается как истинная. При этом подлинность уже вовсе не важна. Она обесценена, поскольку новая реальность больше впечатляет, влияет и увлекает. Симулятивная среда не требует откровений от своих посетителей, храня их анонимность, автономию и неприкосновенность. Пускай бытие в такой видимой реальности является лишь поверхностным присутствием, зато оно гарантирует комфорт и удовольствие [2].

Французский философ Ж. Бодрийяр почти сорок лет назад написалopus о «гиперреальном» – о симулякрах различного порядка как «моделях без первопричин». На его взгляд, современный мир, являющийся собой сообщество потребителей, регулируемое рыночной экономикой, постоянно порождает «нехватку первореальности», в то же время, успешно справляясь с ней путём идеологического, политического, продовольственного и прочего «колдовства» [3].

Чистое «присутствие» (которое может быть и виртуальным) онтологически удобно пользователю, поскольку является признанным, актуальным, легальным, правомочным, нейтральным, анонимным, продуктивным, несубстанциальным, а главное, безответственным, хотя гарантирует максимальную свободу. Присутствие само по себе есть симуляция в глубокой иллюзии демократичности. Это состояние субъекта, которое нельзя назвать подложным, неискренним, фальшивым, поскольку подлинного, искреннего, настоящего не существует в принципе. Присутствие нельзя назвать неправдой, поскольку правды не существует. Есть только актуальность, целесообразность и эффективность пользования благами, свободами, правами и возможностями той или иной реальности как сферы индивидуального присутствия. Так, фигура циничного потребителя и конструктивного пользователя в пространстве удовольствий, описанная многими философами, уверенно сформировала

образ современного субъекта полиреальности как «Человека присутствующего» [4].

Таким образом, человек постнеклассической культуры проявляет себя как полисубъект, соучаствующий во многих реальностях. При этом главным модусом его бытия в этих реальностях становится присутствие, лишаящее пост-человека многих способностей морального субъекта, однако наделяющее определёнными преимуществами Человека присутствующего.

Литература:

1. Жижек С. Добро пожаловать в пустыню Реального II: Размышления о Всемирном торговом центре – третья версия. URL: <http://anthropology.ru/ru/texts/zizek/reflections.html> (дата звернення: 24.08.2016).

2. Жижек С. Матрица, или Две стороны извращения. «Матрица» как философия: Эссе / пер. с англ. О. Трухиной. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. С. 329-371.

3. Бодрияр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховтун. Київ: «Основи», 2004. 230 с.

4. Meliakova Y., Kovalenko I., Manuylov E., Kalnytskyi E. Subject of Law as Homo Present. *Revista Inclusiones*. 2020. Vol. 7. Numero Especial: SI. P. 179-192.

Курільчук Дмитро

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

ПРО КОЛІЗНЮ ЦІННОСТЕЙ МОРАЛІ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ

Метою дослідження є проблематизація однієї ситуації радикального вибору з точки зору філософської та професійно-медичної етики. В ході вивчення проблеми постають закономірні питання: наскільки універсальною є мораль? Чи можливі абсолютні цінності? Який сенс має гуманність?

Американський філософ Джудіт Джарвіс Томсон у своїй статті «The Trolley Problem» представила на розсуд наукової спільноти наступну потенційно можливу ситуацію, яка викликає жвавий дискурс вже протягом багатьох років: «Уявіть себе професійним хірургом, що врятував багато життів та має гарну репутацію. На даний момент у Вас є п'ять пацієнтів, які потребують негайної пересадки органів. Двом потрібно по легені, ще двом – по нирці, а одному – серце. Вони помруть, якщо не отримають ці органи сьогодні. У протилежному випадку – будуть жити. За збігом обставин, до лікарні потрапляє відносно здорова людина

із потрібними приреченим пацієнтам органами і групою крові – потенційний донор. Все, що потрібно для порятунку п'ятьох людей – життя одного, професійні навички хірурга та час. Усі необхідні й достатні передумови Ви маєте у своєму розпорядженні...» [1]. Постає проблема: який вибір хірурга відповідатиме професійній, суспільній та індивідуальній етиці, та чи мають співпадати концептуальні принципи усіх трьох? До речі, слід враховувати ситуацію, що згода донора віддати свої органи має бути добровільною.

Зміст медичної етики відображено у клятві Гіпократата, що формулює її базисні принципи, серед яких «неспричинення шкоди» та «пошана до життя»: «Я направляю режим хворих до їхньої вигоди згідно з моїми силами і моїм розумінням, утримуючись від заподіяння будь-якої шкоди і несправедливості» [2]. Міжнародний кодекс медичної етики також наголошує на тому, що «...лікар повинен завжди надати невідкладну допомогу будь-кому, хто має потребу в ній, за винятком тільки тих випадків, коли він упевнився в бажанні і можливостях інших осіб зробити все необхідне» [3]. При цьому відомий російський доктор медицини М. Мудров зазначає щодо цього: «Обіцяти зцілення при невиліковній хворобі – є ознака або незнаючого або ганебного лікаря». Водночас, розмірковуючи над етичною складовою професійної діяльності лікаря, В. Вересаєв як фахівець писав, що «в багатьох реальних ситуаціях просто не існує такого вибору, що був би бездоганним у моральному відношенні» [4]. Отже, у відповідності з концептом медичної етики, можна уявити, що пошана до життя п'ятьох пацієнтів має переважати над неспричиненням шкоди одній людині. Хоча, водночас, «не зашкодь» має однакову силу стосовно кожного окремого пацієнта.

Філософське обґрунтування можливого вибору та вирішального вчинку у змальованій вище ситуації можна знайти у відомого теоретика пізнання, моралі й права XVIII ст. І. Канта. Виходячи із визнання рівності й рівноцінності всіх суб'єктів волі й розуму, філософом був сформульований *категоричний імператив*, що відповідає принципу абсолютної моралі: «Чини завжди так, щоб максима твоєї волі могла мати також силу ... всезагального закону» [5, 339]. Проте, сам І. Кант пише, що «імператив стосується не змісту вчинку і не того, що з нього витікає» [6, 254]. Тобто цей закон не вказує людині на конкретні обов'язки чи заборони, а вимагає лише самостійності у прийнятті рішень, наголошує на самозаконності суб'єкта. Людина повинна брати на себе ризик та відповідальність за наслідки, спричинені її діями. Кантівський принцип «автономії волі» абсолютно виключає можливість синтезу моральної, раціональної та емоційно-чуттєвої мотивації до дії. Дійсно моральний вчинок має бути очищений від рацію та естетизму, доцільності та симпатії, навіть скоєний всупереч ним – через безкорисливе цінування іншої людини (в тому числі ворога) як найвищої цінності. Протилежний же принцип доцільної дії, що не претендує на моральність, набув у

І. Канта назви «гіпотетичний імператив»: якщо бажаш досягти певної мети – дій певним чином. Простіше кажучи, заради отримання користі усі засоби доречні; мета виправдовує засоби [6, 284].

Однак, філософський аспект зазначеної спочатку проблеми аж ніяк не вичерпується кантіанством, адже і гуманізм змінював свою форму протягом століть. Так, протилежним філософським поглядом на проблему порятунку життя п'ятох пацієнтів ціною життя одного можна вважати американський прагматизм, утилітарну етику, соціальний дарвінізм, а також етику раціонального індивідуалізму епохи ліберальної демократії. Сучасна критика навіть схильна називати їх антигуманістичними. Тут етична виправданість того чи іншого вчинку визначається математичним принципом: морально справедливим є те, що приносить користь найбільшій кількості людей; справедливість – це сума корисності індивідів + раціональний консенсус між ними (не слід також виключати можливість добровільної згоди донора на самопожертвування).

Тож, з філософської точки зору, можна припустити активні дії хірурга щодо врятування п'яти постраждалих пацієнтів ціною життя одного у тому випадку, якщо: а) це не буде суперечити його моральним настановам, а також принципам суспільної моралі; б) рішення буде виправдано об'єктивними чинниками, як то кількісна перевага врятованих життів та результат домовленості між діючими особами; в) важливішою буде визнана мета, а не засоби, якими її досягнуто. Очевидно, що аргументи «за» і «проти» під час вибору у даній ситуації, як і сам вибір, є досить неоднозначними і суперечливими, і це навіть не враховуючи юридичного аспекту проблеми. Правовий же сенс справедливості зазвичай ґрунтується на суспільній моралі, яка має культурно-історичний характер.

До речі, у Гарвардському університеті на навчальному курсі «Справедливість» студентам також було запропоновано вирішити зазначену задачу. Більшість із опитуваних підтвердили неприпустимість цього вчинку, наголошуючи на тому, що це суперечить нормам суспільної моралі, права та принципам гуманізму. Проте, деякі позитивно сприйняли цю ідею, або запропонували дочекатися, поки один із хворих помре та використати його органи на користь ще живих пацієнтів [7] – гіпотетичний імператив І. Канта.

Отже, можна дійти висновку, що єдиного правильного вибору та рішення задачі, окресленої Дж. Томсон, не існує навіть в рамках моралі.

Література:

1. Thomson J. J. The Trolley Problem. *The Yale Law Journal*. 1985. Vol. 94, No. 6. May, P. 1395-1415. URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6930&context=ylj> (дата звернення: 17.04.2021).

2. Клятва Гіпократа. URL: https://itmed.org/clinic_articles/klyatva_gippokrata/ (дата звернення: 10.04.2021).

3. Міжнародний кодекс медичної етики. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_002#Text (дата звернення: 07.04.2021).

4. Вересаев В. В. Записки врача. Т. 1. Москва: Правда, 1985. 288 с. URL: http://az.lib.ru/w/weresaew_w_w/text_0030.shtml (дата звернення: 18.04.2021).

5. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / пер. з нім. Київ: Тандем, 2002. 584 с.

6. Кант І. Сочинения. Т. 4, ч. 1. Москва: Мысль, 1965. 544 с.

7. Сэндел М. Справедливость. Как поступать правильно? / пер. с англ. Александра Калинина. Москва: Издательство «Манн, Иванов и Фербер», 2013. 352 с.

Кухарчук Анна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ПJKY, 1 курс, 2 група*

ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: УТОПІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Протягом багатьох століть філософи намагались пояснити що ж таке ідеальна держава та як її створити. В античні часи Платон сформулював всесвітньовідому концепцію у трактаті «Держава». Філософ вбачав ідеальною державу, в якій проживають та працюють чесні і кваліфіковані люди-філософи.

Згідно з розробленим Платоном планом, ідеальну державу складають три головні суспільні прошарки: правителі; воїни; робітники. Кожен представник яких повинен старанно виконувати свої обов'язки, поєднуючи в собі такі якості, як мудрість(для правителів), мужність (для воїнів), послух(для робітників).

Своє бачення ідеальної держави висував також й англійський гуманіст Т. Мор, який першим ужив слово «утопія», назвавши так фантастичний острів, мешканці якого створили «найкращий державний устрій». Мора надихнули ідеї Платона про те, що бездоганну країну можна побудувати на ґрунті абсолютної справедливості. Джерелом усіх суспільних лих в «Утопії» називають приватну власність і гроші, що породжують соціальну нерівність, а тому стають причиною злочинів.

Т. Кампанелла також викладає свої погляди щодо ідеальної держави у праці «Місто Сонця», в якій поєднуються думки Т. Мора та Платона. Так, наприклад, Кампанелла підкреслював, що не лише вищі правителі держави, але й всі чиновники Міста Сонця є освіченими

спеціалістами, що повторює ідею, викладену античним філософом у своєму трактаті.

Основу утопії Кампанелли становило скасування причин нерівності, тобто приватної власності, інституту рабства. Місто Сонця пропонує альтернативу існуючому у XVII столітті суспільству.

На думку Л.В. Купки, утопія – нездійсненна мрія, в якій виражаються різні ідеали суспільства. Утопія – це «царство майбутнього», яке людина створює в мріях.

Як зазначає Ю.Б. Воловик, проекти ідеальної держави є утопією, яка представляє собою синтез вигаданих, надуманих рис на противагу існуючим формам держави, з реальними рисами.

Отже, варто сказати, що праці відомих філософів безумовно, мають надзвичайно велику історичну і теоретичну цінність, вони допомогли сформулювати засади нового правового світогляду, який і нині має неабияке значення для громадськості.

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок про те, що протягом історії існувало чимало форм правління та державних формувань. Кожна з яких зі своїми державними ідеалами заслуговує на свою утопію чи антиутопію. Отже, на нашу думку, пошук моделі ідеальної держави і сьогодні є актуальним, особливо в призмі тих тенденцій, які відбуваються в світі на даний момент.

Левченко Віталій

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ЗМІСТ БІОПОЛІТИКИ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ

Сучасний спосіб буття людини в політичному світі знаходить своє відображення у біополітичній парадигмі, яка заклала форми здійснення та осмислення сучасної політики.

Вперше ми зустрічаємо термін «біополітика» у роботах Р. Челлена – шведського політолога. В новітній філософії та політичній науці найчастіше посилаються до тлумачення біополітики французьким філософом М. Фуко, згідно якому біополітика є комплексом політичних засобів впливу на біологічне начало людини та контроль за ним задля реалізації певних інтересів влади. До ключових категорій біополітики відносяться *bios* (соціальне життя) і *zoe* (біологічне життя). З давніх часів в політичну сферу було включено лише *bios*. Епоха Нового часу (політичний і економічний лібералізм) розширили межі політичного, що призвело до втручання у сферу *zoe*. Саме тоді настає епоха біополітики.

Як стверджує М. Фуко, саме поява концептів народонаселення, статистики, соціального захисту, народжуваності, довголіття, суспільного добробуту і здоров'я, міграції та дозволя у контексті політичної проблематики зумовлює народження біополітики – «одним словом, вибух різноманітних і численних технік підкорення тіл і контролю за населенням» [1]. Наприклад, Китайська народна республіка у галузі демографії до 2015 року, проводячи політику «одна сім'я – одна дитина», тобто контролюючи народжуваність, використовувала державний примус для регуляції бюджетних витрат та споживацької здатності населення.

Розвиток генної інженерії, реаніматології, кріомедицини, трансплантології, прагнення покращити людське тіло за допомогою хірургічних та косметичних засобів зумовлює серйозні біополітичні питання. Прикладом біополітичного дискурсу, що набув правового значення і рівня, є дискурс навколо питань сурогатного материнства, комерціалізації тіла, генетичної дискримінації чи таємниці генетичної інформації. Доречі, процеси державної регуляції пандемії та політика соціальних обмежень і загальнообов'язкової вакцинації населення, що є настільки актуальними сьогодні, також демонструють акти біополітики держави, яку М. Фуко назвав «біовладою».

Американський філософ і соціолог Ф. Фукуяма, досить скептично ставиться до прогресу в сфері поліпшення людини та темпів розширення її соматичних прав, зазначаючи, що досить скоро «ми вже не будемо ясно розуміти, що таке людина» [2]. Актуальність даної проблеми набуває популярних форм вираження у художній творчості. Зокрема, фільм «Острів» 2005 року, знятий режисером Майклом Беєм, розповідає про співтовариство клонів, що вирощуються спеціально як біоресурс для забезпечення «запасними частинами» своїх людей-двійників.

Таким чином, біополітика – це результат взаємовпливу політики і антропологічної природи, коли за допомогою біологічних засобів реалізуються політичні цілі, і, навпаки, за допомогою політичних засобів реалізуються біологічні цілі. Біополітика набула суттєвого розвитку разом із появою технологій, що дозволяють змінювати аспекти біологічного життя (зоє) аж до теоретично можливого безсмертя (трансгуманістична концепція іморталізму). Актуальність дослідження феномену біополітики полягає у визначенні меж допустимого поєднання bios і zoè у політичному контексті та вивченні проблем, з цим пов'язаних.

Література:

1. Фуко М. Рождение биополитики. Цикл лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1978-1979 учебном году / пер. А. В. Дьякова. СПб. 2010. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/6709/6724> (дата звернення: 23.04.2021).

2. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия биотехнологической революции. Москва: ООО «Издательство АСТ», ОАО «Лукс». 2004. 349 с.

Литвинова Анна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 6 група*

ДЕБАТИ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ

Як багато разів у житті ми чуємо фразу “У суперечці народжується істина”. Фраза, яку приписують давньогрецькому філософу Сократу, вже давно розлетілася в різні куточки планети, викликаючи, як не парадоксально, низку суперечок. Але чи можна вважати саме дебати одним з методів пізнання навколишнього світу та самого себе?

Ідея навчання через дебати описується в науковій праці А. Шнайдера та М. Шнурера, їх важливість і сутність – у роботі О. Донець, О. Мітькова, І. Яцик, Ж. Соловійова під назвою “Молодіжна тріада демократії: дебати/дискусія/діалог”. Значущість дебатів, як нетривіального способу пізнання важливих питань, підкреслюється у дослідженні Лі Якоккі: “Коли вам чотирнадцять років, ніщо так не відшліфовує вашу майстерність переконувати інших, як формулювання аргументів за і проти в пошуках відповіді, наприклад, на таке питання: «Чи варто відмінити смертну кару?»”

Отже, наше дослідження має на меті навести переваги дебатів як методу пізнання, адже під час інтелектуальної суперечки дебатели відстоюючи різні точки зору, сприяють виявленню нових, невідомих раніше аспектів певної проблеми, віднаходять нову інформацію та аргументи для доведення своєї правоти.

Що таке дебати взагалі? Це – вид публічної суперечки, спрямований на доведення своєї позиції не супротивнику, а третій особі, яка виступає суддею. Фундаментом компетентності учасника цієї інтелектуальної гри є культура логічного мислення та використання законів логіки. Якщо ж спробувати навести основні методи філософсько-логічного пізнання, якими послуговуються дебатели, то ними є інтелектуальна інтуїція, герменевтична інтерпретація, екстраполяція, розумовий експеримент тощо.

За словами Л. Павлової, у будь-якій публічній суперечці використовуються слова-терміни. Саме тому успіх учасників полемічного обговорення в більшості випадків залежить від їх вміння оперувати цими поняттями. Чому це важливо для нашого дослідження? Відповідь очевидна – розуміння сенсу слів теж можна вважати пізнанням.

Ще одним методом філософського пізнання, який передбачає дебати, є діалектика – мистецтво знаходити істину шляхом розкриття суперечностей в судженнях опонента. У самому значенні поняття “діалектика” можна побачити схожість з суттю дебатів, що дає нам ще один доказ на їх користь, як методу пізнання.

Відомо, що полярними різновидами світогляду людини є догматизм та скептицизм. Якщо деніалістів (різновид догматизму) важко переконати навіть при наявності аргументів, то скептики, навпаки, піддають усю інформацію критичному аналізу не зупиняючись на конкретних висновках. Безперечно, саме критичне мислення допомагає знайти істину, тому його потрібно розвивати, а в цьому процесі дебати є дуже важливими. Як зазначають Шнайдер та Шнурер: “Мислити критично – не означає шукати помилки чи недоліки в позиції або думках іншого. Це означає аналізувати та синтезувати ідеї, збільшувати силу аргументу, ясно формулювати тези та перевіряти істинність ідей”.

Ще у Стародавній Греції учні тих часів навчалися відстоювати інтереси різних сторін для глибшого розуміння проблеми. Як стверджує О. Донець, дебаткування допомагає швидко зорієнтуватися в темі, поставити правильні запитання та визначити суть проблеми. Тут неможливо не згадати про маєвтику, що має на меті досягнення істини за допомогою навідних питань до опонента.

Підсумовуючи вище сказане та враховуючи всі аргументи на користь дебатів, як методу пізнання, неможливо не зрозуміти логічного зв'язку між полемічною суперечкою та світорозумінням. Адже навіть для того, щоб використовувати знання у суперечці, як це робили всім відомі софісти, їх спочатку потрібно здобути. Як? Саме пізнаючи.

Магда Єлизавета

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Філософія має істотне значення для будь-якої людини. Вона розкриває творчий потенціал, допомагає знайти та зрозуміти сенс життя, чітко обґрунтувати і аргументувати власні судження, дисциплінує людське мислення. Завдяки цій науці формується цілісний світогляд людини, допомагає їй стати повноправним членом сучасного суспільства, тобто створює людину як вільну, творчу особистість. Все це впливає на формування правильного світогляду в юриста, що у свою чергу відображається у професійних якостях. Можна казати, що якісна підготовка юристів напряму залежить від філософії права.

У практиці юриста досить часто трапляються нестандартні ситуації, у вирішенні яких не завжди можна спиратись на чинні закони та юридичну практику. Тут на допомогу приходять філософія, завдяки якій правознавець може правильно поставити запитання, визначити сутність та природу проблеми, і зрозуміти, а чи можливе вирішення цього питання на основі чинного законодавства, чи відповідь слід шукати в інших актах.

Місце, роль та значення філософії у підготовці майбутніх юристів доводили та обґрунтовували такі науковці: В.Д. Бабкін, К.К. Жоль, М.В. Костицький, В.В. Шкода, П.М. Рабінович, Г. Дж. Берман, Дж. Холл, Г. Гегель, Р. Лукич, В. Нерсисянц, Г.А. Шварц-Либман фон Валендорф та ін. Відомий британський філософ права Г. Харріс слушно зазначає, «філософія права не є частиною підготовки юриста як юриста, її існування пов'язано з більш важливою метою – підготовкою юриста як громадянина і громадянина як критика права», саме тому філософія важлива у підготовці сучасного фахівця в галузі права.

Також варто погодитись з думкою С.І. Максимова, який підкреслює важливість філософії для юриста: «хоч філософія права не ставить за мету розв'язання конкретних проблем правознавства, а лише допомагає більш чітко усвідомити досліднику-юристу власну позицію, упорядкувати знання, по-новому поглянути на свій предмет у світлі більш широкого підходу, проте всі центральні, фундаментальні проблеми правознавства знаходять своє розв'язання або принаймні обґрунтування саме на філософському рівні».

Важливу роль відіграє філософський світогляд та методологічна культура мислення, які дозволяють досягати поставлених цілей з найменшими витратами та ефективніше розкривати протиріччя. У цьому постає необхідність тоді, коли слід отримати вивідне знання, істинність якого не забезпечується суспільною практикою. Юристи практично завжди потрапляють у такі ситуації, і тоді вони шукають істину через цілепокладання без чітких граничних умов. Розвиток і дисципліна розумових здібностей, самостійність в ході міркувань, вдосконалення творчих здібностей людського розуму — все це забезпечує нам філософія. Маючи тверді філософські знання юрист може переконливо викладати свої думки, а це у свою чергу допомагає завоювати авторитет серед колег та фахівців з інших галузей. Окремо слід виділити значення філософії для суддів, адже від рівня їх філософської культури залежить якість прийнятих рішень, від якої у свою чергу залежать долі людей, дієвість та ефективність всієї судової системи країни. Філософія руйнує стереотипи сприйняття, вчить сумніватися, аргументувати та доводити. Вивчаючи філософію в університеті майбутні фахівці в юридичній сфері вчаться відстоювати, аргументовано, точно та коротко висловлювати свою позицію. Студент за допомогою філософії аналізує самого себе, виявляє сенс свого існування.

Отже, філософські вчення позитивно впливають на будь-яку людину, але особливо важливу роль вони відіграють для «переродження» просто людини з вищою юридичною освітою на справжнього фахівця у своїй справі та досягнення нею успіхів у професійній діяльності.

Маланчук Ілля
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ПРАВА: ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ

*За своїм змістом право відмінне від обов'язку, однак за цінністю вони залишаються тотожними
Георг Вільгельм Фрідріх Гегель*

Вивчення сутності права є досить актуальною проблемою сьогодення. Наше історичне минуле наповнене різними подіями не завжди позитивними для країни, підтвердило важливе значення права для людської цивілізації, цілих народів і кожної людини. Окрім того, воно показало, що без права та законності не можна досягти соціального прогресу, забезпечити ефективне функціонування держави і стимулювати всебічний розвиток особистості. Також без права неможливо вирішувати сучасні глобальні проблеми, закріпити мир між народами.

Коли ми чуємо слово «право», то інтуїтивно пов'язуємо його з певною зовнішньою волею, приписом до певної діяльності або заборонаю відповідної діяльності. Сутність права як феномену суспільних відносин має дві сторони: з одного боку, воно забезпечує особі певну визначену межу свободи, а з іншого, воно обмежує її сукупністю визначених правил. При цьому в обох випадках воно здійснюється за допомогою норм.

Звідси виникає логічне питання: «Право – це міра свободи чи міра обов'язку?». Як можна «виміряти» свободу? У чому полягають критерії і способи вираження цієї цінності? На мою думку, таким інструментарієм виступають право, нормативно-правові акти та юридичні норми. Право слугує офіційним мірилом діючої свободи, її нормою, дороговказом меж належного і можливого. Разом з тим, воно є гарантією здійснення цієї свободи, засобом її охорони та захисту.

Право відіграє важливу роль у житті кожної особистості, суспільства та у діяльності держави. Призначення права – забезпечення стабільних взаємовідносин між людьми, у захисті особи від протиправного посягання на її права та інтереси з боку інших суб'єктів, зокрема держави. Як легітимна шкала свободи право може реально показати рівень розвинутої соціального життя. У цьому сенсі воно є

мірилом прогресу, а відповідно, і мірилом свободи як продукту розвитку. Одночасно, право виступає і мірилом соціальної відповідальності.

Не можна не погодитися з такою думкою, що відповідальність – це невід’ємна умова існування соціальної свободи. При цьому суб’єктами такої відповідальності повинні виступати всі, включаючи саму державу, її структурні елементи, а також кожен з нас. У демократичній державі влада йде на самообмеження правом в ім’я свободи своїх громадян. Саме держава створює та застосовує право задля належного функціонування інститутів громадянського суспільства.

Правові норми і є нормами свободи, які юридично визнані й оформлені державою у вигляді законів та інших правових актів. Як бачимо, основний зміст юридичної свободи – це захистити індивіда від зовнішнього свавілля як з боку влади, так і з боку оточуючих співгромадян. У цьому полягає основна цінність і корисність права для особистості. У праві свобода отримує необхідну опору і гаранта, а особистість – можливість задоволення свого інтересу. Без права свобода могла б виявитися порожнім звуком, залишитися нереалізованою і незахищеною.

Отже, найвище суспільне призначення права – гарантувати забезпечення свободи в суспільстві, встановлення справедливості та формальної рівності. В свій час римські юристи писали: «*ius est ars boni et aequi*» – право є мистецтвом добра та справедливості. Із загальносоціальної точки зору право – це міра свободи і справедливості. З формальної точки зору право – це міра свободи та справедливості, яка фактично захищена в конкретному суспільстві.

Малікін Володимир

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ТРАНСГУМАНІЗМ ЯК ЗАГАЛЬНОФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У нашому сучасному світі набирає обертів розвиток технологій, відбувається механізація виробництва у різних сферах діяльності людини. Такі зміни стають каталізатором переосмислення буття людини. Трансгуманізм – світогляд, пов’язаний з людською гідністю, який заснований на перспективах науки, біотехнології, правом на розвиток та проблемами вдосконалення людського здоров’я та розумового розвитку. Ця новітня течія має на меті трансформацію можливостей людини через призму інформаційно-технічного розвитку. Філософське осмислення цієї теми знаходимо у працях Ф. Фукуями, Н. Бострома, Г. Уеллса, Я. Чапека та інших мислителів.

Філософи обговорюють питання трансгуманізму та дають неоднозначну оцінку цьому явищу. Одні впевнені, що постійне вдосконалення людської істоти за допомогою інноваційних технологій – крок вперед. Суспільство матиме змогу дізнатися що таке безтурботне життя та забути про невиліковні хвороби. Інші ж наполягають на тому, що ідеї трансгуманізму можуть занапастити людство. Такий принцип, на їх думку, не тільки ніяк не вплине позитивно, а й відіграє негативну роль у майбутньому.

Одним із прихильників трансгуманізму є Н. Бостром. На його думку у цій філософії реалізуються культурні та духовні цінності. Автор зазначає, що саме духовність та культурність можуть поглиблюватися завдяки технологічному розвитку. Особливу увагу приділяє величезному потенціалу техніки для справжнього поліпшення добробуту людини.

Ф. Фукуяма, виступаючи на боці даного світогляду, висвітлив у своїй книзі «Are You a Transhuman?» перехід до постіндустріальної глобальної епохи. Високотехнологічне навколишнє середовище, на думку філософа, змінює соціальну реальність і трансформує людські цінності, оскільки зменшує ізоляцію і самотність. Особистість стає більш гнучкою, соціальні зв'язки – еластичними і рухливими, емоції рідше і м'якше керують людською поведінкою. Він вбачає в розвитку людства моральний прогрес, пов'язує його зі зниженням насильства і вважає, що в майбутньому людина, яка перемогла смерть, зможе повністю відмовитися від будь-яких видів насильства.

Існує і багато думок критиків трансгуманізму, які наводять протилежні аргументи. Вони стверджують, що на бажання опанувати безсмертя треба дивитися з іншого боку. Такий розвиток може стати каталізатором багатьох проблем, таких як: перенаселення планети, низький рівень життя, обмеження прав та свобод людини. Крім того, однією з проблем трансгуманізму є механізація суспільства. Так, Г. Уеллс та Я. Чапек стверджують, що машини можуть принести суспільству великі страждання.

Наразі питання трансгуманізму залишається нагальною проблемою. Попри всі дослідження, людство не визначилося остаточно у необхідності розвитку та впровадження даного світогляду. Прийняття остаточного рішення повинно чітко передбачати, що необхідно знати межу у прагненнях вдосконалити життя, треба чітко розуміти усі «за» та «проти». Люди повинні вміти брати на себе відповідальність за свої дії, за свої винаходи і тільки тоді можна буде висловлювати не лише філософські погляди, а й застосовувати ідеї трансгуманізму у житті.

АРІСТОТЕЛЬ ПРО ДЕРЖАВУ: ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Сучасне суспільство неможливо уявити поза межами державності. Очевидно, впливає питання: яким є найбільш раціональний державний лад для всіх суб'єктів права і чи існує він взагалі? Концепція “ідеальної держави” знайшла своє відображення в працях філософів, політологів, юристів. Актуальність даної теми полягає у тому, що виявлення найбільш сприятливого державного устрою надасть можливість усім соціальним та владним інститутам функціонувати більш ефективно.

Дана тематика була розроблена у наукових працях низки правознавців зокрема С. Г. Меленка, Д. Г. Себайна, Т. Л. Торсона, Л. В. Чорної, Н. М. Харченко-Кушніра, В. С. Нерсисянца та ін. Державно-правові погляди Арістотеля у різний час досліджували такі філософи, як Т. Аквінський, О. Ф. Лосев, А. М. Чанишев та ін.

Метою даної наукової роботи є аналіз світоглядних орієнтацій Арістотеля у державно-правовій сфері, концепція його політичної філософії.

Основні філософсько-правові погляди щодо зародження та розвитку держави Арістотель виклав у своїй праці «Політика». Він називає державу найважливішою формою спілкування, єдиним середовищем, у якому люди можуть розвиватись. Дотримуючись поглядів, притаманних патріархальній теорії походження держави, Арістотель називає сім'ю первинною консолідуючою ланкою суспільства та найпростішим структурним елементом держави.

Проаналізувавши тогочасну організацію соціального устрою, філософ поділив її на таку ієрархічну систему: людина, сім'я, селище, держава. Арістотель дійшов висновку, що кожній формі спільного життя властиві свої ієрархічні відносини, які стають найбільш досконалими саме в державі. Він характеризує державу як продукт еволюції більш ранніх форм організації життя людей, а також результат взаємодії соціальних та економічних зв'язків.

Арістотель приділяв особливу увагу законові, зазначаючи, що той є фактичним відображенням справедливості. Давньогрецький філософ робить висновок про те, що влада в державі повинна підпорядковуватись не людині, а закону, який є врівноваженим розумом і невіддільним ніяким спокусам. На мою думку, сутність вищевикладеного зводиться до судження про те, що правління закону є найкращим засобом упорядкування державного життя.

Арістотель звертається до етичних проблем існування держави. Він зазначає, що найбільше благо для держави – це досягнення суспільної злагоди на основі дружніх відносин між членами суспільства. Філософ стверджує, що стан правопорядку і благополуччя держави залежать від рівня розвитку моральних якостей її громадян.

Аналізуючи політичні фактори демократії та олігархії, Арістотель формулює проблему створення ідеальної форми правління, найбезпечнішої та найбільш правової. За Арістотелем, найкраща реальна держава поєднує у собі елементи демократії та олігархії, уникаючи їх крайніх форм. Цей вид держави, який філософ називає «політією», можливий тоді, коли існує великий середній клас. Арістотель вважає, що держава, у якій середній клас кількісно переважає багатіїв та бідняків, може забезпечити громадянам щасливе життя.

Отже, узагальнюючи все вищевикладене, зазначимо, що Арістотель розробив проект ідеальної держави у праці «Політика». Верховна влада повинна підпорядковуватись не людині, а непідвладному людським вадам закону. Саме панування закону забезпечує стабільність існування держави в цілому. Визначальним фактором розвитку держави філософ також вважав рівень розвитку суспільної моралі. З точки зору Арістотеля, найкраща форма правління містить у собі елементи демократії та олігархії, а середній клас керує державою в інтересах всіх громадян.

Марич Аделіна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет 1 курс, 5 група*

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ

На сьогоднішній день гостро постають питання гендерної нерівності у всіх сферах суспільства та наукових роботах сучасних філософів. Такі проблеми поставали перед суспільством з початку його існування. Як ми можемо спостерігати з історії, жінки не мали права на навчання, суспільну активність, політичну діяльність. Лише за останні 200 років вони змогли вибороти право на навчання у ВНЗ, виборче право та ін. Першою жінкою, яка змогла досягти успіху в політичній діяльності та стати першим прем'єр-міністром у європейському просторі була Маргарет Тетчер, яка була обрана на цю посаду у 1979 році.

В Україні питання щодо гендерної нерівності почали широко обговорюватися після прийняття Конституції у 1996 році. Прямими доказами того, що держава налаштована на комплексні зміни у гендерному питанні є прийняття у 2005 році Закону України «Про

забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків», Указу Президента від 26 червня 2005 р. «Про вдосконалення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та ін.

Варто зазначити, що проблеми гендерної нерівності почали активно дискутуватися з кінця 70-х років ХХ ст. На пострадянському просторі проблеми гендерної нерівності досліджуються науковцями з середини 90-х років. Ідеї розуміння гендеру розвивалась у двох напрямках: філософсько-політологічному (харківська школа гендерних досліджень), де увага концентрується на проблематиці гендерного суб'єкта та його взаємовідносин з владою, соціальними процесами та культурологічно-літературознавчому (київська школа), де осмислюється суть національної культури в гендерному вимірі.

У подальшому, в постмодерністській філософії постає фундаментальна проблема окреслення межі чоловічого та жіночого в метаантропологічному та історико-філософському підходах. У своїх працях, метаантропологію розвиває сучасний український філософ Н. Хамітов. Прикладом може бути наукове дослідження Н. Хамітова та С. Крилової «Гендерні виміри краси в життєвому та освітньому просторі».

Отже, у 90-х роках ХХ ст. з'являється обґрунтування особливостей взаємодії між чоловіком і жінкою у соціальному просторі, і така проблема є основою для метаантропології. У метаантропології також можна спостерігати з'ясування проблеми гармонії жінки та чоловіка на духовному рівні та причини внутрішніх розбіжностей їх буття. Переосмислення гендерних норм та принципів сучасної філософії та прагнення деконструювати та співставити ці межі і відповідно розмити їх, щоб життя було комфортним для всіх людей незалежно від їх гендерного показника.

У висновку зазначимо, що сучасне суспільство переосмислює суть та необхідність гендерної рівності для захисту рівноправ'я всіх громадян незалежно від статі. На пострадянському просторі почали розвивати цю думку пізніше ніж у країнах європейського континенту та інших країнах з високим показником розвитку соціального рівноправ'я через «залізну завісу», яка довгий заважала йти суспільству прогресивним шляхом. Проте, можна констатувати, що українські науковці, філософи зокрема, плідно працюють та намагаються подолати цю проблему у наш час. Загалом, проблеми гендерної нерівності не можливо позбутися просто прийнявши закони, їх потрібно переосмислити кожній людині індивідуально і усвідомити, що всі громадяни мають право на безпечне існування без насильства й принижень.

ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ ФІЛОСОФІ Ф. НІЦШЕ

Ніцше – один з найпопулярніших філософів в історії не лише Німеччини, а й всієї Європи. Але існує дуже багато різних трактувань основних положень філософії Ніцше. Велика кількість науковців вважає, що Ніцше – проповідник війни, що оспівує «соціальну нерівність і рабство, як двигунів культури» та головний ідеолог фашизму.

В існуванні проблеми "Фрідріх Ніцше і націонал-соціалізм", сумніватися не доводиться. Однак, в чому суть цієї проблеми? В тому, що його філософія стала духовною складовою німецького фашизму, або ж в тому, що Ніцше був до невпізнання спотворений і ідеалізований?

Під час розгляду цього питання найбільшу увагу варто звернути на концепцію Ніцше про «над-людину». Витлумачена, як хотілося ідеологам фашизму, які вважали себе над-людьми, вона залишила кривавий слід в історії. Але звинувачувати в цьому Ніцше, на мій погляд, щонайменше, некоректно. Його над-людина – вершина культурно-духовного вдосконалення, тип людини, який перевищує навіть за своїми інтелектуально-моральними якостями тип наших сучасників. Ніцше уявляв еволюцію над-людини як довгий процес самовизначень. Його над-людина – це не фіюрер і не дуче, а його аргументи – НЕ пістолет і кийок, як це комуся хотілося б думати.

Нацисти та їх поплічники взяли основні поняття ніцшеанства і переосмислили їх по-своєму. Так «над-людина», яка, за задумом філософа, має був стати вершиною творіння, інтелектуальним і моральним ідеалом, у нацистів перетворилась на маніяка з пістолетом і кийком, якому все дозволено.

Важливим питанням, на мій погляд, є положення про мораль панів та мораль рабів, а також безпосередньо з цим пов'язаної проблеми «сильної» і «слабкої» раси. Теоретики фашизму виправдовували свою жорстокість по відношенню до інших націй саме цим постулатом. Ніцше часто користується поняттям «раса», але розглядає його швидше як інтелектуально-моральну, ніж національно-етнічну складову. Сильна раса – це особливий вид пануючих «над-людей» з мораллю панів, якому притаманний високий ступінь самоповаги, піднесений, гордий стан душі, заради якого можна пожертвувати своїм багатством і життям. Слабка раса – це життєво слабкі люди, які живуть за принципом корисності. Як бачимо, за Ніцше, визначення «сильної» і «слабкої» рас полягає у відмінності моральних цінностей, а не в тому, до якої національності (раси) людина належить.

Філософія Ніцше суперечлива і провокаційна, її можна тлумачити під будь-яким потрібним кутом, адже думка Ніцше не систематична і не вибудовується в одну цілну картину. Але фашизм надає словам Ніцше сенс, що абсолютно не притаманний позиції німецького філософа. Ніцше і фашизм протилежні в своїх цілях і засобах ідей: там, де фашизм будує суспільство підпорядкування, Ніцше показує світ вільних духом воїнів.

Мацак Олександр

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 17 група*

КОНЦЕПЦІЯ «СМЕРТІ АВТОРА» У ДИСКУРСІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

У кожного художнього твору є автор, який творить «за образом і подобою своєю». Однак різні епохи по-різному оцінюють роль автора в створенні твору мистецтва, спираючись на джерела натхнення та основні завдання творця. ХХ століття, на противагу попереднім концепціям авторства, у яких центральне місце займає духовно-біографічний досвід художника, висунув розуміння творчого акту, який не має індивідуального характеру і не має відношення до особистості конкретного автора.

Естетика художніх творів ХХ століття й ідея дегуманізації мистецтва привели до утвердження нового погляду на фігуру художника, до іншого розуміння сутності мистецтва, письменницької відповідальності. У своїй роботі «Дегуманізація мистецтва» іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет писав: *«Жизнь – это одно, Поэзия – нечто другое, так теперь думают или по крайней мере чувствуют. Не будем смешивать эти две вещи. Поэт начинается там, где кончается человек. Судьба одного – идти своим «человеческим» путем; миссия другого – создавать несуществующее».*

Логічним завершенням подібних роздумів виявилася концепція смерті автора, приписувана французькому філологу Ролану Барту. Барт визначав художню творчість як мовну гру, яка приносить задоволення реципієнту. Велика місія художника, натхненного божественними силами, що проникає за допомогою творчого акту в безмежний простір, була зведена до віртуозного жонглювання чужими текстами, до їх нескінченного обігравання. Термінологічний лексикон теорії мистецтва збагатився такими термінами, як цитатне мислення, інтер-текст, компіляція, імітація чужого слова та ін.

Ролан Барт, що проголосив смерть автора, засновував свою концепцію на тому, що в ХХ столітті письменник перестав бути мірилом моральності, втратив функції пророка і судді. На його думку, на

попередніх етапах розвитку мистецтва відносини між автором і твором визначалися на зразок батько-дитя. Автор повністю володів текстом і всіма засобами зміцнював свою присутність у ньому. Бартівська концепція авторства позбавляла творця такого безроздільного панування, закликала до нівелювання письменника-батька, який нав'язує читачеві свою волю.

Суть концепції смерті автора полягає в ідеї автономного існування тексту, у його незалежності від особистості автора. За Бартом, після народження тексту його автор «вмирає», а текст починає жити своїм життям у свідомості кожного окремого читача. Тобто в рамках тріади автор-текст-читач домінуюча роль відводиться читачеві, так як саме завдяки йому текст «пожвавлюється». Причому ця концепція скасовує такі питання, як «що хотів сказати автор», «у чому головна ідея твору» і т. п., оскільки читач має справу з текстом, а не з автором. Відтепер читач вільний інтерпретувати будь-який твір так, як йому заманеться. Смерть автора в концепції Барта впливає і з самої сутності сучасного мистецтва, яке набуває ігровий характер. Письменник не може створити нічого нового, тому його діяльність обмежується компіляцією, пародіюванням, стилізацією вже написаних раніше текстів. Автор не може називатися автором, так як він не відчуває «муки творчості», а є скромним упорядником книг, комбінує певним чином фрагменти різних текстів.

З цієї причини Автор замінений на Скрипторія, який «несе в собі не пристрасті, настрої, почуття або враження, а тільки такий неосяжний словник, з якого він черпає свій лист, яке не знає зупинки». Можна сказати, що в цьому випадку мова говорить через письменника, а не письменник висловлює свої думки за допомогою мови. А тому автора і не існує, є тільки читач, який сприймає випадково згенерований текст.

Концепція Барта базується на доведеній до межі активності читача, який ніяк не залежить від особистості творця тексту. У цьому сенсі Барт повторює вже висловлені зауваження про роль читача російського філолога Олександра Потебні, який писав, що зміст словесно-художнього *«развивается уже не в художнике, а в воспринимающих. Заслуга художника не в том минимуме содержания, которое ему думалось при создании, а в известной гибкости образа, способного возбуждать самое разнообразное содержание»*. Але Барт пішов далі й зіштовхнув автора і читача, у результаті чого читач «поглинув» автора, звів його роль до функції записуючого пристрою.

По суті, нова концепція смерті автора – це добре забуте старе. В історії літератури вже були періоди, коли тексти носили анонімний характер, а автор був просто живою друкарською машинкою. Наприклад, середньовічний письменник займався тим же, що описує Барт. Він писав не від свого імені, спираючись на суворо встановлений канон; створював «новий» текст методом компіляції. Тільки смерть середньовічного автора мала інші корені, виростала з певного типу духовності.

Концепцію ж Барта розцінюють як прояв занепаду духовності, кризи культури. Однак вона має і безліч прихильників, що розглядають її як критику вслякого тоталітаризму. З іншого боку, концепція смерті автора позбавляє мистецтво такої важливої якості, як відповідальність. Література втрачає силу слова, коли за твором стоїть не суб'єкт, який відстоює свій погляд на людину і світ, а безликий і безпринципний виробник, який володіє необхідними прийомами і навичками. Але що б не пророкувала концепція Барта, присутність автора в результатах його діяльності начисто стерти дуже важко, якщо взагалі можливо.

Микитенко Катерина

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 4 група

ДУХОВНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

У філософії існують такі поняття, які намагаються охопити як найбільше процесів, явищ та сторін реальності. Ця велика безліч дуже різноманітна та різнопланова. Найчастіше це призводить до того, що вдається узагальнити лише якусь одну рису, сторону або властивість предмета чи явища. Такі гранично загальні поняття називають категоріями. І одна з них – це категорія «буття», яка охоплює все існуюче, як матеріальні, так і духовні феномени.

Проблема буття людини належить до так званих «вічних» питань філософії, адже вона стосується найважливіших параметрів людського життя, всього світогляду людини. Питання про сутність буття, його форми та способи існування турбувало філософів ще за часів Давньогрецької цивілізації. Саме вони вперше виокремили таку категорію. Наприклад, Геракліт зазначав, що «не можна двічі ввійти в одну ту саму річку», а Парменід вважав, що буття існує, тобто воно, однорідне, безперервне та зовсім не рухоме.

Сучасна філософія людини є плюралістичною, що зумовлено складністю світобудови та самої людини. Тому існує багато шкіл та напрямків, які розкривають життя людини з різних сторін. Ще в ХХ столітті з'явилися такі школи як екзистенціалізм (ідея неповторності людського життя), персоналізм (єдність Бога та людини), філософська антропологія (ідея цілісного знання про людину, що з'єднує філософське і конкретно-наукове начала), тощо.

Поняття «духовність» можна охарактеризувати через рівень освіченості, знань, певну систему взаємозв'язку людини як особистості та її відношення до соціуму. Духовність особистості висвітлює її людське «Я», розуміння у своїй творчості почуттів й емоцій, самоцінність та здатність бути активною та вільною у своїй діяльності, почувати свою

причетність до людства й уміти сформувати свій гармонійний внутрішній світ, тощо. Тому осягнення структури духовності відкриває один з найважливіших аспектів подальшого розвитку людства.

В сучасній європейській культурно-філософській традиції виділяються два боки духовного: 1) об'єктивно-духовне — те, що безпосередньо не зв'язане з людиною, незалежне від її бажань, намірів, мрій, зусиль; 2) суб'єктивно-духовне — пов'язане з людиною; це її внутрішній світ та її духовна активність. Перше найчастіше позначалось словом «дух», а друге — словом «душа».

Соціальні виміри духовності визначають розуміння та специфічне відношення особистості до життя в цілому, перш за все до соціального буття, включення суб'єкта в систему природних та соціальних стосунків, відповідність поведінки суб'єкта загальноприйнятим моральним нормам. Ці соціальні складові елементи духовності відображають взаємозв'язок інтересів та поглядів конкретного індивіда, групи людей та соціуму в цілому.

Один з російських філософів М. О. Бердяєв зазначав: «Проблема людини є основне питання філософії. Ще греки зрозуміли, що людина може почати філософствувати тільки із себе. Розгадка буття людини для людини схована в людині. У пізнанні буття людини є зовсім особлива реальність, що не стоїть в ряді інших реальностей. Людина не є дробова частина світу, у ній закладена цілісна загадка і розгадка світу».

Отже, незважаючи на всі відмінності, буття розкривається як специфічна реальність, пізнавши яку людина стане на крок ближче до самої себе. А сама духовність є найвищим виміром людського життя; людина, яка духовно розвинена, краще розуміє себе і свої вчинки, здатна ними керувати й спрямовувати на досягнення важливих цілей відповідно до норм права і моралі.

Містюков Костянтин

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група*

РОЗДУМИ ІММАНУЇЛА КАНТА ЩОДО БОГА

Будь-який раціональний доказ буття Бога може здатися нам безглуздим і марним, а іноді навіть шкідливим заняттям для релігійної віри, адже цю таємницю приховано від людського розуму. Але середньовічний філософ і теолог Ансельм Кентерберійський, який сформулював знаменитий онтологічний доказ буття Бога, вважав, що справжня віра має на увазі прагнення пізнавати те, у що вірять люди. Суть його доказу, як відомо, у тому, що поняття найбільш досконалої істоти

обов'язково повинно включати і його існування, - Богу як найдосконалішому личить бути в дійсності, а не тільки в уяві людей.

Рациональні докази буття Бога ґрунтуються на ідеї існування Бога, що включає такі предикати, як нескінченність, існування поза світом, вічність всюдисущого, всемогутність тощо), - ідеї, які Іммануїл Кант називав бездоганним ідеалом для розуму.

Слід також згадати фізико-теологічний доказ. Воно, як бачиться, найбільш відповідає повсякденному людському розуму, здивованому порядком та доцільністю у світі, що, з точки зору розуму, можуть виникнути лише з розумної причини. Але ось Кант вважав, що за допомогою цього аргументу можна довести існування лише зодчого світу, обмеженого оброблених їм матеріалом, але не безумовного його Творця.

Свій же доказ буття Бога Кант будує на основі метафізичних передумов моральної свідомості. Віра в Бога, вважає філософ, завжди пов'язана з моральними переконаннями і вчинками людини, без чого не може бути й мови про щире віру. Але ж людині неможливо реалізувати моральний імператив у всій його категоричності: особиста максима вчинку людини - нормальної людини - ніколи не може мати в буквальному сенсі силу загального закону. Інакше людина повинна була б чинити так, як якщо б його самого не було.

Скажімо, чи можна захистити жінку від хулігана без почуття гніву до нього, без почуття жалю до жінки, без пристрасного бажання справедливості, а лише переконання чистого розуму, що відкидає будь-яку пристрасть і схильність? Згідно суворому моральному імперативу, воля не може бути вільною, а закон - моральним.

Але саме тому закони кожної вільної волі, на думку Канта, необхідно розглядати як заповіді вищої сутності, тому що вищого блага, яке постійно зобов'язує нас думати предметом наших прагнень, ми можемо очікувати тільки від морально досконалої і разом з тим всемогутньої волі. Можливо, це дивно звучить для віруючої людини, далекого від розмірковувань у сфері релігійної віри. Але ж Кант говорить тут про те, без чого і віри ніякої бути не може.

У будь-якому разі, сам філософ і не вважав можливим раціонально досягнути не тільки буття Бога, але навіть уявляв неможливим досягнути всіх вимог моралі, яка, тим не менш, має безперечну силу в людському світі.

Так що для Канта, який показав обмеженість раціональних доказів буття Бога, саме це буття Бога залишилося, по всій очевидності, принципово незбагненим.

Література:

1. Кант И. Основы метафизики нравственности. Критика практического разума. Метафизиканравов. Санкт-Петербург: Наука, 2007. 232 с.

Мойсюк Катерина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірантка кафедри криміналістики*

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Відомо, що дослідження правової безпеки України, особливо з точки зору філософії, є наймовірно важливим і актуальним питанням в сучасних умовах. Багатоаспектність і комплексність цієї проблеми зробили її предметом дослідження фахівців практично всіх галузей наукового знання: філософії, соціології, права, психології, економіки, математики, екології, біології, охорони здоров'я та ін. Сама ж правова безпека є важливим інтегративним складником національної безпеки, інакше кажучи, національна та правова безпека співвідносяться як частина та ціле. Розвиток правової, демократичної та соціальної держави без реального існування та гарантування правової безпеки є неможливим. Саме Конституція, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти становлять правову основу у сфері національної безпеки України.

З метою усвідомлення самої природи правової безпеки звернемося до джерел виникнення і розвитку правової безпеки.

Спочатку осмислення питань безпеки знайшли своє відображення в роботах європейських мислителів: Арістотеля, Фоми Аквінського, Макіавеллі, Гоббса, Гроція, Гегеля та Канта.

У далекій давнині розуміння безпеки людини не виходило за рамки буденного уявлення і трактувалося ним як відсутність для нього небезпеки і зла. І лише римські філософи та громадські діячі почали акцентувати увагу на забезпеченні безпеки через законодавче закріплення правових відносин та контроль над їх дотриманням.

Відповідно до наукової позиції сучасних вчених, безпека - стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави, людства від небезпек [1, с. 223]. Правова ж безпека, будучи складником загального поняття безпеки, визначається як гарантований правом, належний розвиток суспільних відносин, який сприяє реалізації прав, свобод та інтересів особи, забезпечує сталий та прогресивний суспільний поступ.

Невід'ємними складовими правової безпеки є розвинена та узгоджена система права, належний рівень правової культури населення та функціонування міжнародних гарантій забезпечення державного суверенітету, прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Відсутність хоча б одного з зазначених елементів тягне за собою неможливість реального існування правової безпеки.

У науковому середовищі відомими є такі види правової безпеки: - національна правова безпека; - міжнародна правова безпека.

Неправильним і неможливим є виокремлення та вивчення якогось одного з зазначених видів правової безпеки, що зумовлено тим, що вони знаходяться в постійній взаємодії та доповнюють один одного. Що реалізується через доповнення правових гарантій захищеності на міжнародному рівні, які об'єктивно реалізуються на території конкретних держав на національному рівні.

Вивчати правову безпеку тільки на національному рівні є неможливим через інтернаціоналізацію соціальної взаємодії та глобалізаційні процеси. В сучасних умовах особа має змогу відчути себе захищеною в правовому сенсі, тільки тоді, коли такий захист надається особі не лише на основі юрисдикції того чи іншого державного органу. Прикладом таких інституцій є міжнародні суди та арбітражі, що забезпечують захист прав та інтересів осіб, відповідно до погоджених міжнародним співтовариством стандартів. Заходи, що використовуються повинні бути зосереджені на якості вирішення традиційних завдань, а також на співпраці елементів та суб'єктів системи безпеки, включаючи звичайних громадян. Ось чому аналіз вразливостей у сучасному суспільстві є надзвичайно актуальним сьогодні, коли спілкування та інформація є важливими факторами соціальної динаміки: результати такого аналізу можуть сприяти розробці реальних заходів, що ведуть до усунення потенційно небезпечних умов для існування людства [2, с. 221].

При цьому домінуючим у системі безпеки має бути забезпечення безпечного існування особистості, її прав і свобод. Ось чому держава повинна гарантувати такі умови життя, за яких неухильно додержувалися б закони (принцип законності), і при цьому забезпечувалася б відносна безпека індивідів у суспільстві, щоб кожному з них гарантувалися найбільш сприятливі умови безпечного існування. При цьому слід додержуватися найважливішого супровідного принципу: здійснення прав і свобод особистості не повинно порушувати права і свободи інших осіб. Тут має бути оптимальний баланс між захистом демократичних інститутів, загальних інтересів та захистом прав і свобод особистості [1, с. 226].

Правова безпека неможлива без трьох складових: а) розвиненої та узгодженої системи права; б) належного рівня правової культури населення (включає в себе правосвідомість, правову поведінку та юридичну практику); в) функціонування міжнародних гарантій

забезпечення державного суверенітету, прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. За відсутності якого-небудь із зазначених вище інтегративних складників правова безпека має умовний, а іноді навіть ілюзорний характер.

Отже, на сьогодні, для України беззаперечно важливим напрямом є формування та забезпечення ефективного функціонування національної правової безпеки, що зумовлено процесами глобалізації та євроінтеграції.

Література:

1. Данильян О. Г., Дзюбань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації: навч. посіб. Харків: Фоліо, 2002. 285 с.

2. Bytiak Y.P., Danilyan O. G., Dzeban A. P., Kalinovsky Y. Y., Chalapko V.V. Information society: the interaction of tradition and innovation in communicative processes. Amazonia Investige. 2020. Vol. 9. № 27. P. 217-226.

Молчанюк Ірина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

«ПОКОЛІННЯ СЕЛФІ»: ПСИХОЛОГІЧНИЙ, МОРАЛЬНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ

Кожна наступна генерація являє нову систему символів, знаків, цінностей, новий горизонт смислів, неповторну культуру, ексклюзивну ідентичність, образ типового героя, що потребує розуміння й тлумачення. Одним з таких символів, способом самовираження й самоідентифікації сучасного покоління є селфі.

Фотографування себе за допомогою смартфона чи веб-камери, відоме як «селфі» (від англ. self – сам, самостійно), належить до останніх феноменів електронної епохи. Сьогодні це антропологічне явище набуло характеру залежності, адже люди доходять крайнощів у спробах зробити унікальне фото, навіть зі шкодою для власного здоров'я. Існує кілька теорій виникнення і стрімкого поширення епідемії селфізму [1].

Канадський вчений, журналіст і блогер К. Томпсон впевнений, що селфі – результат технологічної еволюції, яка стимулювала розвиток людської потреби в утвердженні свого я [2]. Раніше, за відсутності гаджетів та Інтернету, коли було набагато менше можливостей поширення інформації, ця проблема не відчувалася настільки гостро. Зараз, із розвитком технологій з'являється все більше способів заявити

про себе, наприклад, зробивши фото мобільним телефоном, миттєво виклавши його в мережу, і тут же отримати визнання у вигляді «лайків». Нарцисизм набирає обертів, а людина швидко долучається до нових способів саморекламування.

Ще одна причина створення селфі – прагнення пізнати себе. Лондонський нейробіолог Дж. Кілнер стверджує, що стрімке захоплення селфі говорить про бажання людини більше дізнатися про своє обличчя. На його думку, фотоавтопортрет з подальшим саморедагуванням і викладенням в Інтернет – не що інше, як інструмент самодослідження. Людина бачить і знає зовнішність знайомих і обличчя колег частіше, ніж власне. Люди, які редагують автофотографії, намагаються підігнати себе реальних під вигаданий ними образ [2].

Шляхом емпіричних досліджень вчені дійшли висновку, що селфі – це частина самопрезентації, самоствердження, підвищення самооцінки, симулятивний інтернет-образ себе ідеалізованого, прояв прихованого нарцисизму. Це – заміщення реальної свободи, успіху і щастя їх віртуальною ілюзією заради миті насолоди. Як правило, життєвий успіх на просторах інтернету вимірюється фізичною привабливістю, багатством, здоров'ям та кількістю фолловерів. Підробляти фото для мережі, зловживаючи фотошопом, зазвичай полюбляють ті, кого не влаштовує власне життя. Іноді селфі супроводжується дійсно цікавою інформацією про красиві місця, захоплюючі заходи. Автор хоче показати максимальну причетність до подій, наочно довести, що він там був, що впливає із його потреби в увазі, значущості, причетності до чогось важливого, найчастіше автор хоче отримати підтримку, схвалення, позитивну оцінку власних дій.

Для ще незміцнілих особистостей селфі може виступати як форма самопізнання. Людина з'ясує, якою саме світ хоче її бачити. Коментарі, лайки, дизлайки формують у індивіда уявлення про допустимість або недопустимість його дій, емоцій, вчинків, поведінки й образів, відображених на фото. Новий колір волосся, зачіска, захоплення, навчальні курси, досягнення – на все це невпевнена у собі людина жадає отримати відповідь суспільства.

Серед селфістів й є ти, кому просто подобається публічне життя. Як правило, у активних користувачів селфі є коло своїх шанувальників. Захопленість переростає у своєрідну гру, а згодом у спосіб життя. Тут присутній також елемент ігрового (гемблінгового) азарту. Психологи часто інтерпретують це як наслідок самотності, незатребуваності, нереалізовану потребу в любові. А також вводять поняття естетизації як захисного механізму, при якому людина надає естетичне значення травмуючим речам [3]. Селфі-практика також – один із способів роботи над самовідчуттям особистості. Проте ми робимо себе на селфі такими, якими нас хочуть бачити інші, а не такими, якими ми є насправді, і це загрожує небезпекою «піти від себе» [4].

Людині важливо відчувати, що вона може вплинути на світ навколо, проте в дійсності усе навпаки: селфі ставить під удар самого автора, піддає його публічній оцінці, критиці. За найчастіше вживаними хештегами, можна визначити, до чого людина прагне і чого бажає. Селфі відкривають величезний простір для контролю над людиною. Починаючи від вибору ракурсу і закінчуючи обробкою фото (відео), людина позиціонує себе. І цей аспект найінформативніший для психотерапевтів. Тут прочитуються внутрішні переживання, неприязнь до свого тіла чи надмірна самозакоханість, бажання виділитися або бути як всі, комплекси та об'єкти гордості, отже селфі – відверте джерело більш-менш важливих даних.

Отже, селфі як модне захоплення мільйонів людей виступає сьогодні актуальною формою самовираження людини, популярною технікою інтегрування приватного і публічного, оптимальним засобом комунікації та одним із симулятивних способів її буття в сучасному світі. Це один із проявів дефіциту реальності в цілому.

Література:

1. Махній М. «Покоління селфі»: демонстрація приватності і симуляція інтимності. URL: <https://ukropchiki.com/blog/2099/pokolinnia-selfi-demonstratsiia-pryvatnosti-i-symul>.

2. Рибік С., Новожилова К., Симатова О. Феномен селфі: авторитет чи еволюція нарцисизму. URL: <https://medbooking.com/blog/post/fenomen-selfi-avtoportret-ili-evolyucija-narcissizma>.

3. Трошина С., Зверхівський А., Коваленко Ю. Навіщо люди роблять селфі, чи психологія селфі». URL: <https://psychologist.tips/3439-zachem-lyudi-delayut-selfi-ili-psihologiya-selfi.html>.

4. Іваніна І., Ахмадіва О., Білоногий В. Селфі – інструмент психології. URL: <https://storymil.com/selfi-instrument-psixologii/>.

Невмержицький Сергій

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 20 група*

РИЗОМА ЯК КОНЦЕПТ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Ситуація щодо переосмислення розуміння усталених та в деякій мірі затверділих структур, принципів суспільства є відомою, актуальною, для кожного з нас. Варто зазначити, що на перебіг наведеного філософського процесу значний відбиток накладає, зокрема, глобалізаційний вплив.

В силу нинішніх перебудов, змін та деформацій у культуротворчих процесах суспільства, які є невідворотними, розуміння

та засвоєння значення, змісту «ризому» є важливим завданням для низки дослідників.

Розробкою терміну та моделлю «ризому» свого часу займалися Ф. Гваттарі та Ж. Дельоз, які ввели їх у філософію в 1976 р. у праці «Rhizome». Сьогодні ж, до осмислення досліджень Ж. Дельоза, долучилася значна частина сучасних дослідників, таких як, В. Федь, Т. І. Андрущенко, С. В. Куцепал, О. Вайнштейн, Л. Горбунова, С. Зенкіна, А. Зотова, І. Ільїна, В. Конєва.

Одним із декількох концептів, які окремо уособлюють процес становлення та відтворення такого ідейного напрямку, як постмодернізм, є ризома. Ось які міркування з цього приводу наводить В. Федь: «Ризома як поняття і ризоматика як метод дослідження складають оригінальний підхід до розв'язання проблем систематизації, ієрархічності, співіснування культуротворчих процесів у їх місцевому, регіональному, етнічному, національному тлумаченні. Адже теоретична відсутність початку і кінця структури є таким специфічним способом її існування, як між-буття, початок якого губиться в підвалинах модерної філософії, а кінець невідомий ні за формою, ні за змістом. Окрім того, частка «між» у ризоматиці передбачає та в якійсь мірі навіть «підготовлює» національні культури до інтеграції та взаємодії у світовому контексті на засадах ще остаточно не осмислених і, тим паче, не сформованих принципів глобалізації». В свою чергу, Т. І. Андрущенко, зазначає: «Ризома – це засіб позначення радикальної альтернативи замкнутим і статичним лінійним структурам, що припускають жорстку осьову орієнтацію. Це два типи культур, що співіснують в наші дні – «деревна культура» і культура «кореневища» – ризома». Це не передує їхній неспорідненості, а навпаки наголошує на єдності різних культур, але не на авторитарній взаємодії, а на поліцентричній, децентралізованій. Відповідно, ми вважаємо, що ризома – це розмивання всіх усталених, давно сформованих принципів та цінностей в усіх сферах культури суспільства. Досить важко уявити, на якому рівні дослідження цієї теми будуть знаходитись у майбутньому, але те, що їх необхідно проводити, є беззаперечним фактом.

На основі наведеного вище, ми встановили, що поняття «ризома», містить у собі пояснення структури культури, її типів, які постійно функціонують та взаємодіють. Також виявили, що «ризома» передує новим шляхам та перспективам розвитку певних соціальних процесів, розробці та відкриттю нових усвідомлень загальновідомих цінностей.

ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Після Григорія Сковороди вперше з новою неабиякою силою зазвучала філософія українського духу у творчості генія, пророка й великого драматурга – Шевченко Тараса Григоровича. Слід зазначити, що його творчість та світоглядні ідеї мали визначальний вплив на подальший розвиток української культури. Водночас філософія Шевченка посідає вагомe місце в історії української філософської думки. Його світоглядні ідеї є індивідуальними, особистими, котрі ґрунтуються на національній ідеї українського менталітету.

Не менш важливим є те, що філософія Тараса Григоровича бере початок саме з конкретно-узагальненого ставлення до любові, надії і віри. Перші філософські погляди, котрі наповнені пробудженням людської гідності, смутком знівченого життя, силою протесту і бунтарства, виникають з любові до рідного краю – України. Відтак глобальний трагізм є однією рисою, характерною для світовідчуття Тараса Григоровича. Трагедія сприймається ним як власна доля, зумовлена не лише обставинами особистого життя, а й прийняттям на себе трагедії буття рідного народу, України, що утворює центр, навколо якого будується світорозуміння генія. Його творчість передає біль мільйонів пригнічених історією, їхню гостру ненависть, любов і надію.

Особливістю світорозуміння Шевченка є притаманний його життєвій позиції «антропоцентризм». У центрі світу, змальованого митцем, перебуває не абстрактна людина, а вона сама у співвіднесенні з її світом, світом її народу. Події у творах Тараса Григоровича є результатом заломлення побаченого, осмисленого й пережитого крізь призму його особистого етичного ідеалу. "Пантеїзм", характерний для життєвої позиції й творчості Шевченка, погляд на людину та її світ через призму глобального конфлікту Добра і Зла позначені в його творчості гострим відчуттям дисгармонії, що панує у світі, в якому живе митець. Проникнутий виразним відчуттям трагізму своєї долі, поет, чий ідеал надто випереджають його епоху, свідомо обирає долю самотника, котрий самотійно будує своє життя, прагнучий не втечі від людей, а лише спокою, необхідного для сердечного спілкування з Богом, досягнення правди Божої й сповіщення її людям.

На моє переконання, Тарас Григорович Шевченко – не філософ і не намагається у своїх творах дати однозначну відповідь на життєві питання людини. Так, моя думка, можливо, й видається дивною, але спробую переконати вас таким аргументом: Тарас Григорович Шевченко

– поет, унікальність, актуальність та геніальність якого полягає в тому, щоб дослухатися серцем руху глибинних течій, прихованих за зовнішнім плином буття, течій, що не вкладаються в жодну логічну схему й можуть бути лише відчутими багатим духовним світом. Але це відчуття має суттєве значення, зумовлюючи напрям і глибини власне філософського осягнення дійсності. Нові, прийдешні покоління знаходять у роботах Шевченка синтез народного і вселюдського досвіду.

Огла Маргарита

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 1 група*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ЗАКОНОМ ТА МОРАЛЛЮ У СУЧАСНОМУ ПРАВІ

Питання підвищення ефективності правового регулювання завжди було та буде актуальним. Саме тому науковці, які досліджують способи вдосконалення системи правового регулювання, чинники, які впливають на нього, чималу увагу приділяють питанню взаємодії права з мораллю, особливо на стадії законотворчості.

Провідними чинниками, що впливають на правове регулювання відносин у суспільстві є норми права, які втілюються у законах, та норми моралі. Проблему їхньої взаємодії: необхідність взаємозв'язку або його відсутність досліджувало не одне покоління правників та філософів.

На сучасному етапі доцільно виділити дві основні філософсько-правові концепції щодо необхідності взаємодії закону та моралі: природно-правова та позитивістська.

Так, І. Кант, прибічник природно-правового підходу, обґрунтовує необхідність відповідності права моральним установкам людини, які закладені в ній природою. Він зазначає, що тільки у випадку їхньої взаємодії можливе визнання законів та дотримання правопорядку, оскільки тоді вони будуть «... обстоюватися з тією самовідданістю...з якою обстоюються особисті, вільно обрані принципи та ідеали».

В свою чергу, англійський філософ та теоретик Г. Харт зазначає, що право та мораль не слід об'єднувати, оскільки вони є окремими соціальними інститутами, які регулюють відносини всередині суспільства. Безумовно, вони можуть перетинатися та займатися вирішенням тотожних питань, однак «критерії юридичної сили конкретних законів, які застосовуються в будь-якій правовій системі, не обов'язково повинні явно чи приховано містити посилання на мораль чи справедливість».

Аналізуючи позиції таких позитивістів, як Г. Кельзен, П. Лабанд, які намагаються максимально відмежувати право від моралі, можна дійти

висновку, що відсутність певної моральності та людських цінностей в законодавстві може призвести до свавілля зі сторони нормотворців, уповноважених органів та осіб, а також до антигуманного характеру самих законів, що є неприпустимим у XXI столітті, де гуманність є однією з провідних цінностей у всьому світі.

До того ж, українська дослідниця Г. Перетятко у своїй праці «До питання про прямий вплив питання на законотворчість в Україні» дійшла до висновку, що вплив моралі у нормативно-правових актах є недостатнім по відношенню до сучасних європейських стандартів, а тому слід посилити роль моральних норм при встановленні засад, за допомогою яких здійснюється правове регулювання.

Таким чином, проаналізувавши погляди на співвідношення закону та моралі у сучасному праві, можна дійти висновку про те, що у наш час, незважаючи на існування декількох точок зору, думка про необхідність зв'язку закону з мораллю домінує. Закони, які відповідають моральним засадам суспільства, не викликають відторгнення у людей, правопорядок дотримується ними добровільно. Якщо ж правові норми будуть суперечити ustalеним моральним цінностям, то суспільством вони будуть ігноруватися та порушуватися. Нині держава має прагнути до вдосконалення системи правового регулювання через пряме посилення в процесі законотворчості на моральні норми, яким притаманний гуманний характер, що у свою чергу в сучасному світі є дуже цінним.

Перепелиця Карина

*Національний юридичний університет
Імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 15 група*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Системи штучного інтелекту з'явилися та розвиваються надто швидко. Ритм сучасного життя вимагає не тільки звертатися до довідкової інформації, але й до баз накопичених знань. Для ефективного використання інформації важливим чинником є швидкість доступу до неї. Це означає, що існує великий потенціал розвитку інформаційних систем, що ґрунтуються на штучному інтелекті.

Історія розвитку штучного інтелекту започаткована в 1943 р. американськими нейрофізіологами Уорреном Мак-Каллоком і Уолтером Піттсом, які розробили першу «нейронну» модель на основі теорії діяльності головного мозку людини. Вони з'ясували, що наш мозок складається з нейронів, які передають одне одному сигнали. У 1950 р. англійський математик Алан Тьюринг оприлюднив статтю «Обчислювальні машини та інтелект», у якій було сформовано перше визначення штучного інтелекту. Сам термін «штучний інтелект» був

запропонований у 1956 р. на семінарі з аналогічною назвою в Дартмутському коледжі (США), який був присвячений розробці методів розв'язання логічних, а не обчислювальних задач. Учені прогнозували швидке створення інтелектуальних машин, що будуть «розумніші» за людину.

Термін «штучний інтелект» може використовуватися як у широкому так і вузькому розумінні. У вузькому значенні «штучний інтелект» – це інтелект, який проявляється у результаті функціонування будь-якої автоматизованої системи або комп'ютерної програми. У широкому розумінні – це здатність автоматизованої системи або комп'ютерної програми виконувати функції людини, приймаючи оптимальне рішення на основі аналізу зовнішніх чинників та з урахуванням життєвого досвіду людства.

Під терміном «штучний інтелект» розуміють науковий напрям, моделювання процесів пізнання і мислення, що ставить за мету використання людиною для підвищення продуктивності обчислювальної техніки; різні пристрої, механізми, програми, які за тими чи іншими критеріями можуть бути названі «інтелектуальними»; сукупність уявлень про пізнання, розум і людину, що роблять можливими саму постановку питання про моделювання інтелекту. На сьогоднішній день виділяють штучний інтелект, що володіє розумом людського рівня та пізнавальними можливостями.

Отже, можна узагальнити, що штучний інтелект – це здатність комп'ютера вирішувати задачі типові для людини. Головний парадокс у тому, що людина безпосередньо залежить від технічного розвитку, але сама ж і творить майбутнє. Зупинити процес у сфері розвитку штучного інтелекту неможливо, але потрібно обмежити його вплив, щоб людина могла керувати роботами, а не навпаки.

Переродова Анастасія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

КОНЦЕПЦІЯ «ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ» ПЛАТОНА І СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Концепція «ідеальної держави» була темою роздумів багатьох філософів минулого, які прагнули побудувати досконалу модель правління. На цю проблему особливо звернув увагу античний філософ Платон, висвітливши свої погляди, які в подальшому мали великий вплив на розвиток філософсько-правової думки. У теперішній час проблема побудови «ідеальної держави» все ще є темою для гострих дискусій вчених, філософів-сучасників, юристів.

Проблему суспільного ідеалу та утопічної держави досліджували філософи впродовж всієї історії людства, однак класичними стали погляди античного філософа Платона. Філософську спадщину Платона аналізувало багато вчених, серед яких Т. Бородай, Т. Розова В. Соловійов, Т. Васильєва, Д. Панченко, В. Асмус та ін. У нашому дослідженні буде проаналізовано основні ідеї Платона щодо побудови «ідеальної держави», її можливість та доцільність їх використання для вдосконалення сучасних держав.

Платон вірив, що для того, аби побудувати ідеальну державу, кожен громадянин повинен займатися справою, до якої має хист. Він вважав, що, якщо люди все життя будуть займатися лише однією справою, то ніхто не буде гаяти час і обов'язково досягне успіху. На мою думку, у сучасному суспільстві ця ідея має право на існування, адже, якщо кожен член суспільства знайде свою «сродну працю», як писав Г.С. Сковорода, тобто адекватно оцінить свої природні здібності й реалізує їх у відповідних формах діяльності, тоді він досягне щастя. Проте ця ідея є спірною, враховуючи те, що у сучасному динамічному світі людина не завжди має можливість займатися лише однією справою впродовж усього життя.

Античний філософ прагнув поділити все суспільство на три класи: ремісників, воїнів-охоронців та філософів-правителів. Тобто Платон мав намір створити усталену систему поділу людей на категорії за здібностями, з винятковою можливістю переходу з одного класу до іншого. На сьогоднішній день така концепція суперечить поглядам демократичного суспільства, нормам побудови «правової держави» – найбільш досконалої за сучасними поглядами.

Також в «ідеальній державі» Платона громадянин має демонструвати найкращі чесноти, такі як справедливість, розважливість, мудрість та хоробрість. Якщо кожен громадянин буде відповідати цим якостям, то в спільноті завжди пануватиме злагода. Я погоджуюсь з такою думкою мислителя, адже чесноти людини відіграють вагомий роль у побудові гармонійних відносин з іншими громадянами, сприяють досягненню миру та поваги у суспільстві.

Важливо відзначити, що філософ вважав, що жінки і чоловіки можуть займатися однаковими справами, але жінки, на його думку, поступалися чоловікам у будь-якій роботі. До того ж, зазначав Платон, жінки й діти повинні бути спільними, а дітей потрібно забирати з сімей і виховувати окремо. З моєї точки зору, у сучасних реаліях такі ідеї обов'язково викличуть суспільний осуд, оскільки вони протирічать нормам моралі.

Найправильнішою з форм державного правління Платон вважає монархію та аристократію. Інші форми є для нього відхиленням від «ідеальної держави». Аристократія – це правління найкращих представників суспільства за згодою народу, наймудріших і

найрозумніших, тобто філософів. З цими поглядами мислителя можна погодитись, адже мати честь володарювати повинні лише люди, які є компетентними, освіченими та розумними.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що деякі з ідей «ідеальної держави» Платона можуть мати місце у сучасному суспільстві. Проте основна їх частина суперечить теперішнім уявленням про гармонійну державу, вони не є актуальними та прийнятними для сьогодення.

Петренко Маргарита

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 18 група*

СУТНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА СЕНС ЇЇ ЖИТТЯ

Людство завжди було пов'язане з вічним кругообігом життя і намагалось його досягнути: народження, життя і смерть. Питання, у чому сенс природного процесу народження, розвитку, зрілості, старіння й смерті, поставало перед кожним. Роздуми виникали на основі намагання людини відповісти на питання власної сутності, виправдати присутність на землі, своє призначення. Сутність людини здається всім самоочевидною, але це та проблема, яка до сих пір залишається загадкою. Існують різні погляди на цю проблему, починаючи з того, що немає якоїсь певної сутності, до того, що існують різні концепції сутності людини. Особливо поширена думка, що сутність людини пов'язана з її особистістю, характером і сенсом існування

Таємниця людського існування й життя полягає не тільки в тому, аби жити, а й у тому, як жити, для чого жити. Питання про сенс життя – одне з традиційних проблем філософії людини. Перед кожним ставало питання, у чому полягає сенс, у першу чергу, власного життя та й суспільства в цілому. На одне й те саме питання можна отримати безліч різноманітних відповідей.

Проаналізувавши роботу Є.М. Трубецького «Сенс життя», можна переконатися, що питання про сенс життя багатогранне, його потрібно розглядати з різних сторін. Спочатку потрібно пересвідчитися, чи можливо, щоб життя не мало сенсу? Життя не може не мати сенс, бо, якщо життя безглузде, то як же жили і живуть мільйони людей, усе людство?

Далі важливо зрозуміти, що саме життя, яке дається людині, – це благо, яке визнається позитивним само по собі. Але людина, проживаючи власне життя, може спотворити благо на зло. Виходячи з цього, аби не втратити природне позитивне благо, потрібно правильно жити. Правильне життя – це життя, яке принесло радість і самій людині і суспільству. Сам

Аристотель убачав в доблесному житті, в успіхах і досягненнях сенс людського життя.

Аналізуючи думки Аристотеля щодо успіхів і цілей, науковці зацікавилися питанням самореалізації. Деякі із них уважають, що сенс життя – це довгий шлях самовдосконалення, людського розвитку, що веде до морального результату.

Кожна особистість аналізує й підводить підсумки прожитого, аби зрозуміти, як багато вона встигла і що залишить по собі. До цього її спонукає знання про неминучість власної загибелі, а страх смерті, у свою чергу, змушує шукати сенс життя. Узагальнюючи причини страху смерті, можна сказати, що основна проблема сучасного суспільства – це екзистенційний вакуум: відсутність мети й сенсу життя. Пусте існування – це вже не життя, а проміжне між життям і смертю.

Аналіз робіт деяких учених і діячів культури, зокрема роботи кандидата психологічних наук С.О. Корнева, філософа Є.М. Трубецького та письменника Л.М. Толстого, дає змогу зробити висновок, що сенс життя – довгий шлях самовдосконалення, людського розвитку, а щастя – це кінцевий результат всієї діяльності людини. Правильно обраний шлях самореалізації – ключова складова майбутнього, без якої людство не буде прогресувати. Самореалізовуючись, людина вдосконалюється, починає бачити світ по-іншому: чим більше змісту вона знаходить в житті, тим щасливіше себе відчуває, і чим більше почуває себе щасливою, тим більше це надихає її на пошук нових ідей і цілей.

Піддубна Олеся

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 4 група*

ГЕНЕЗИС І АКТУАЛЬНИЙ СЕНС ПОНЯТТЯ «ЦІНІЗМ»

Зміст категорії «цінізм» має свою соціально-культурну особливість та історію. Сьогодні у світогляді європейця цинізм має значення специфічного способу буття людини в світі та моделі публічної поведінки, що характеризується нігілістичним, демонстративно зневажливим і зухвалим ставленням її до культурних цінностей, норм суспільної моралі та поведінки.

Боротьба раціональності з міфологічним мисленням у часи античності призвела до становлення особистості через усвідомлення людиною себе як істоти, що пізнає. Пізнавальне ставлення до світу, духовна індивідуальність людини і цинізм як система езопової переоцінки цінностей народжуються фактично одночасно. Термін «цінік» походить від грецького «кінікус», що означало представника сократичної школи кінізму; у римському варіанті це слово писалось через літеру «с», через

що у середньовічній латині читалося як «цинік»; так і увійшло в культурну традицію. Античність бачила кініка як філософа-практика, дивака-одиначку, іммораліста-провокатора, бунтаря-ідеаліста тобто яскраву соціальну фігуру, яка претендувала на самобутність і дотримання своєї власної ідеології. Проте кричущий критицизм і епатажна поведінка кініків розцінювались афінською публікою як явище абсолютно здорове і прогресивне для суспільства, скоріше, як інтелектуальне акторство, а не як загрозна протиправна девіація.

Петер Слотердаjk в своїй роботі «Критика цинічного розуму» розглядає феномен цинізму в сучасному суспільстві і його культурі. Генезис ідей цинізму він високо оцінює як «перший дійсно діалектичний матеріалізм» [1]. Теоретик досліджує цинізм у всіх його виявах і дає декілька формулювань цього поняття. Перше: «Цинізм – це усвідомлений хибний світогляд – нещасна свідомість у модернізованій формі». Тут його підхід є інтуїтивним, таким, що виходить з парадоксу; він артикулює невдоволення тим, як «в сучасному світі панують навіженство, даремні сподівання й розчарування, безглуздя та мовчання розуму, глибока розколина, що проходить через сучасні уми та, здається, навічно роз'єднує розумне і дійсне – те, що знають, і те, що чинять» [1]. У другому формулюванні П. Слотердайка цинізм набуває історичного виміру; виявляється напруження, яке вперше знайшло відображення в античній критиці цивілізації під назвою кінізму.

Аналізуючи сенс цинізму на сучасному етапі його еволюції, німецький філософ інтерпретує термін як світогляд епохи постідеології. Урбанізація та інформатизація життя сьогодні надають цинізму вірусної, дифузної природи, що робить його проникаючим в усі сфери суспільного життя і претендуючим на статус як індивідуального, так і суспільного світогляду. Цинізм має онтологічні й гносеологічні передумови. У сучасній гіпертрофованій формі цинізм завоював і глобальний соціум, і окрему особистість, став болючим і руйнівним, десоціалізуючим і неосвіченим, проте витісняє всі інші способи ставлення до світу. Джерелом негативного цинізму звісно є окрема особистість, однак її тип набуває масового характеру.

Отже, глобалізоване середовище тотального індивідуалізму надало цинізму негативної конотації. Сучасний цинізм є наслідком системної кризи суспільства, а також кризи ідентичності, що виражається в невизначеності, амбівалентності, безпорадності, дегуманізації людини. Ця форма саморефлексії і комунікації зумовлена зростанням відчуженості людини від природного начала, культурної реальності, духовної традиції.

Література:

1. Слотердаjk П. Критика цинического разума / пер с нем. А. Перцева. Екатеринбург: У-Фактория, М.: АСТ МОСКВА. 2009. 800 с.

Плотникова Анна
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 2 курс, 4 група*

ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Сучасні уявлення українського суспільства про права людини багато в чому зумовлені історичною боротьбою українського народу за свою державність, культуру, мову, релігію.

Визначальним вектором духовного, політико-правового розвитку українців та інших слов'янських народів стало прийняття православ'я. Ще за часів доби Київської Русі активний вплив на формування уявлень про права людини здійснила церква, яка проголосила, що чоловіки та жінки, люди всіх соціальних груп рівні перед Богом, і розподілила все населення на категорії за характером їх участі у житті самої церкви. Прийняття православ'я визначило особливості прав народів, що входили до складу Київської Русі. Православна релігія стала духовним підґрунтям для подальшого розвитку суспільних уявлень про добро, справедливість, рівність.

Вагомим внеском було укладення Ярославом Мудрим збірника законів – «Руська Правда», який складався з 18 статей, містив поділ кримінального та цивільного права, закріплював відсутність смертної кари. У збірнику широко врегульовувалися відносини власності та спадкового права, заборонялося катування під час допиту, кровна помста.

Після розпаду Київської Русі та утворення Литовсько-Польської держави уявлення українців того часу про права людини характеризується намаганням збереження національно-культурної ідентичності, самобутності. Саме тоді було видано «Литовський статут», який містив у собі, як стверджують дослідники Р. Лашенко та А. Яковлев, переважно «українське право».

За часів входження українських земель у склад Речі Посполитої продовжується боротьба українців за збереження культурної самобутності та відстоювання своїх прав. Так, Декларація ласки короля Й. Милдана на пункти прощення війська Запорізького, статті Богдана Хмельницького у привілеях війську Запорізькому у привілеях шляхти визначала надання прав і свобод малоросійським громадянам та приписи представникам державної влади дотримуватися забезпечення цих прав.

Важливе значення відіграло «Право вольностей» Війська Запорізького, у якому склалася своєрідна правова система. Необхідно

значити, що, коли на всій території України діяв Литовський статут, Магдебурзьке право, накази королівської влади, то в Січі важливу роль відіграло власне козацьке (корпоративне) право. Воно являло собою сукупність правових звичаїв, які сформувались у сфері козацьких суспільних відносин. Рівень уявлень козаків про права людини характеризує той факт, що права були неписаними, оскільки козаки вважали, що будь-які писані закони обмежують їх волю. Козацьке право фіксувало стан відносин, які вже склалися, воно затверджувало військово-адміністративну організацію, порядок землекористування, класифікувало види злочинів й покарань. Свідомість козаків була просякнута ідеями волі, рівності, демократизму (з військовими особливостями), що знайшло своє втілення у державному устрої Запорізької Січі.

Таким чином, до входження українських земель до складу Росії уявлення про права людини в українському суспільстві формувалась переважно під впливом європейської традиції у її польсько-литовському варіанті. У той же час Україна, перебуваючи на межі “західного” та “східного” культурно-історичних світів, не могла бути вільною від впливу інших народів. З’ясування чинників, які впливали на формування уявлень про права людини в українській спадщині має важливе значення у вирішенні завдань щодо істотного оновлення правової системи, які постають перед Україною, в напрямку руху до правової державності, демократії і верховенства права під впливом євроінтеграційних прагнень.

Потапенко Лілія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

ІСТИНА ЯК КАТЕГОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Гносеологія права є складовою філософії права й одночасно – складовою загальної (філософської) гносеології, яка своєю чергою входить до складу загальної філософії.

Правовій людині потрібні знання про саму себе і про світ права, і ці знання мають бути правильними, істинними. Це зумовлює необхідність у вивченні пізнавальних процесів у праві, форм, рівнів і методів правового пізнання. Даним спектром питань опікується така гносеологія права.

Розглядувана складова філософії права має свою систему категорій. Центральною категорією гносеології права є категорія істини. Щоб глибше її зрозуміти, слід звернутися до її генезису в історії філософії. Тому можна вирізнити такі основні логічні етапи історичного розвитку розуміння істинності знання. У Платона визначення істини органічно пов’язане з риторичною формою (говоріння, речення, а не

висловлювання). Аристотель вперше пов'язував істину з чистою, власне логічною формою її виразу (судженням існування). Наступний етап розуміння істини полягав у її конкретизації у вигляді подвійної істини, вчення про яку піднесло поняття істини до рівня філософської категорії. У межах класичної німецької філософії істина набула найбільш зрілої форми свого виразу - форми ідеї як сутнісного компонента об'єктивно-ідеалістичної філософської системи. Діалектико-матеріалістична філософія поєднала ідею з чуттєво-предметною діяльністю і вбачає істинність у цілопокладанні, конкретних світоглядних настановах, переконаннях.

Тепер слід розглянути питання про те, якою мірою і в яких формах можна застосувати категорію істини до процесу реалізації права.

Найважливішим різновидом застосування права, який найповніше виражає його сутність, є, мабуть, розслідування злочинів. Істотна особливість розслідування злочину з погляду гносеології полягає в тому, що ця ситуація має конфліктний характер, який значною мірою ускладнює встановлення істини. З одного боку, як правило, особи та організації, не зацікавлені в об'єктивному розслідуванні правопорушення, намагаються перешкодити йому. З іншого боку, виникає небезпека необ'єктивних суджень і дій з боку осіб, переконаних у винності підозрюваного. Встановлення істини у справі не зводиться лише до з'ясування фактичних обставин справи, воно охоплює також правильну кваліфікацію розслідуваного діяння. Ця обставина має важливе практичне значення. Для інтересів правосуддя неможливо обмежитися встановленням фізичних властивостей подій, ігноруючи їхню соціальну суть. І.Ю. Недбайло справедливо зауважує, що істина в юридичній галузі містить, зокрема, такі властивості вчинків людей, як правомірність або неправомірність. «Але без звернення до закону це не можна встановити». Тому, пише він, «без юридичної оцінки (кваліфікації) досліджуваних фактів, яка виходить із вимог закону, не можна здобути ту суму знань, яка складає об'єктивну істину в практиці застосування правових норм, оскільки без цього не можна розкрити зв'язок фактів із законом, їхню юридичну значимість і сутність».

Правова гносеологія має діалектичні взаємозв'язки з правовими онтологією, антропологією, праксеологією та аксіологією. Ці зв'язки можуть бути як прямими, так і опосередкованими. Зокрема, областю перетину правової гносеології з кожною іншою зазначеною складовою філософії права є проблема істини. Правова гносеологія є необхідною складовою філософії права як діалектичної єдності зазначених філософсько-правових дисциплін.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ Ф. НІЦШЕ

Одна з найбільш скандальних книг ХІХ ст. – «Антихристиянин» Ф. Ніцше. Вона викликала безліч протиріч, репрезентувала особливості релігійних поглядів Ф. Ніцше, а також сприяла формуванню філософської концепції антихристиянства. Цей твір, дає змогу читачу зрозуміти масштаби ненависті Ф. Ніцше до християнства. Вважається, що базисом для створення антихристиянської концепції Ф. Ніцше, слугували його «воля до влади», теорія про надлюдину, а також перспективізм та етика.

Лейтмотивом всього твору виступає протест філософа проти невідповідностей, які декларує християнська церква. Ф. Ніцше розглядає «історичне християнство» як «вигідний міф», який створила церква, де розп'яття Христа – це не символ жертви людству, а прояв антихристиянських якостей людини: заздрості та помсти. У своїй книзі Ф. Ніцше неодноразово називає християнство релігією підлеглих та принижених, спираючись при цьому на історичні чинники.

Згідно твору «Антихристиянин», Ф. Ніцше виступає не проти християнства в цілому, а проти моралі, яку воно пропагує. Філософ неодноразово стверджує, що «християнська мораль» відсутня зовсім. Фрідріх Ніцше також заперечує наявність істинних християн, крім Ісуса Христа, кажучи, що «по суті був тільки один християнин». У книзі «Антихристиянин» Ф. Ніцше закликає людей до пошуку нової істини, до пошуку совісті, а також підкреслює, що гірше будь-якого пороку – співчувати, а співчуття йде від християнства. Він звинувачує християнство, в псуванні цінностей та каже, що «з будь-якої істини воно зробило брехню, з усього чесного – душевну ницість». Сучасні цінності псуються, на думку філософа це проявляється у розвитку нігілізму, відсутності волі до влади. Ніцше неодноразово стверджує, що «страждання», що лежить в основі християнської віри, окрім того, що змушує цінності терпіти занепад, так на додачу до всього, змушує людину втрачати «життєвий тонус».

Ф. Ніцше також стверджує, що християнство – це «психологічне непорозуміння», яке базується на співчутті до слабких. Дуже влучно

описує цю думку відома цитата: «Що гірше всякого пороку? Співчуття до усіх невдах та слабких – християнство». Це дає змогу зрозуміти, що «співчуття діє пригнічуваним чином. Через співчуття втрачається сила. Саме страждання робиться заразним через співчуття».

У своїй книзі філософ неодноразово підіймає питання: «Що є добре?», «Що таке погано?», «Що таке щастя?». Відповідаючи на ці запитання, Ф. Ніцше звертається до своєї раніш згаданої концепції «надлюдини», підкреслюючи що найголовніший ворог людини – це співчуття та слабкість. Виходячи з цього Ф. Ніцше робить висновок, що найшкідливішим пороком для людини є співчуття до нікчемних, він підкреслює, неодноразово, що саме цим і займається церква і християнство в цілому. На думку філософа, християнство суперечить основному закону розвитку: підтримує пригнічених, слабких та невдах.

Роблячи логічний висновок з усього вищенаписаного, я можу сказати, що Фрідріх Ніцше сприймав християнство, як «лжевчення», яке було зумовлено історичними чинниками. Щодо його філософсько-релігійних поглядів, варто зауважити, що відомий мислитель започатковує новий термін «антихристиянство». У вченні Ф. Ніцше, головною метою людини постає не «страждання», як за класичною традицією християнської церкви, а пошук нової істини, яка у свою чергу базується на концепціях «волі до влади» та етики імморалізму.

Пятигора Крістіна

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

аспірантка кафедри адміністративного права

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

За останні роки під впливом процесу глобалізації, відбулося стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій, які, стаючи головною продуктивною силою суспільства, формують новий інформаційний спосіб виробництва, пов'язаний із глибинними трансформаціями в характері праці, змінами соціальної структури та всіх інших підсистем суспільного життя. Інформаційне суспільство як суспільство нового типу має низку особливостей у порівнянні з попередніми типами суспільств. Відбувається різке збільшення кількості інформаційних потоків і технічних засобів, що не тільки забезпечує циркуляцію інформації в суспільстві, а й життєздатність інформаційного суспільства, виявляє нові проблеми і труднощі в соціальній комунікації і соціальній взаємодії в цілому [1]. У зв'язку з цим, проблема моральної

адаптації людини в новій парадигмі інформаційних змін є однією з найактуальніших проблем і вимагає подальших досліджень як у галузях окремих наук, так і на рівні філософського узагальнення.

Стрімкий процес інформатизації є фактором, що вимагає принципово нової адаптації людини. *Адаптація* як атрибутивна властивість будь-якої системи в антропологічному контексті являє собою процес ідентифікації, пристосування до умов середовища, процес постійного вибору, прийняття норм, традицій, установок. Сучасне інформаційне суспільство - це суспільство, у якому головними багатствами і ресурсами є інформація та знання, які отримуються людиною через інформаційно-комунікаційні системи, однак воно несе й руйнівні загрози для особистості індивіда. Як зазначає С. Куцепал, комунікація пронизує всі соціальні процеси, проте має не лише позитивні, а й тривожні наслідки, оскільки призводить до віртуалізації (дереалізації) реальності, уможливорює маніпуляцію свідомістю, перетворює людину в «розірваного» «часткового» суб'єкта, який перетворюється на «ретранслятора» повідомлень, наслідком чого стає втрата власного «Я», втрата особистості [2]. Таким чином, серед концептуальних проблем моральної адаптації людини в сучасних умовах інформаційних змін необхідно виділити наступні.

По-перше, одним з основних негативних явищ інформаційного суспільства, що впливає на людину, є існування так званої «ізоляція». З одного боку, розвиток інформатизації суспільства сприяє об'єднанню людей в єдиному просторі, проте з іншого боку, воно з кожним разом все більше і більше вводить членів суспільства у стан самотності. Таким чином, взаємодія людей набуває поверхневого характеру, а реальне спілкування витісняється нереальним, віртуальним [3]. По-друге, парадокс взаємодії людей у такому інформаційному середовищі полягає й в тому, що в результаті прямого зв'язку певного індивіда з джерелом інформації, людина стає менш залежною від традиційної суспільної думки у сприйнятті та інтерпретації певних фактів, тобто відбувається інтенсифікація процесу персоналізації, що в свою чергу, виражається в розмиванні соціальних ролей, руйнуванні колишньої ідентичності та втратою орієнтирів. По-третє, незважаючи на те, що інформаційно-комунікаційні технології дозволяють користувачам налагоджувати контакти між собою та об'єднуватися, виникають значні проблеми ідентифікації та анонімності користувачів. *Комп'ютери накопичують певну інформацію, створюють профілі даних, нібито сприяючи ідентичності користувача, який і не підозрює про те, як це впливає на його особистість і само сприйняття. Суттєвий вплив також здійснюється і на позитивну свободу особистості, оскільки світ, з яким він взаємодіє, вже обраний для нього. По-четверте, масштаби проникнення віртуальної реальності у соціальне життя дають підставу говорити про «віртуалізацію» всіх сфер діяльності людей і суспільства в*

цілому, що безумовно змінює спосіб життя людей. Віртуальність є цілісною і безмежною, вона охоплює все більше сфер соціального життя: «віртуальний світ», «віртуальна економіка», «віртуальна політика», «віртуальна любов», «віртуальний театр» [4]. *Таке віртуальне моделювання соціальних інститутів, служить фактором деградації суспільних відносин та передбачає взаємодію людини не з речами, а з їх образами. Зокрема, людина інформаційного суспільства занурюється у віртуальну реальність симуляції і все більше сприймає світ як ігрове середовище, усвідомлюючи його умовність, керованість його параметрами та можливість виходу з нього. У концепції Йоганна Хейзінги, ігри є одним з головних архетипів людського вираження та взаємодії. Він навіть ввів у соціальну філософію термін *Homo ludens* (людина, що грає). Така людина втрачає індивідуальність, і залишається лише рольова ідентичність, у людини виникає бажання до абсолютного само копіювання.*

Отже, інформаційно-комунікаційні технології, ставши стрижнем сучасної цивілізації, змінюють не тільки якість та зміст життя сучасних людей, вони загрожують перетворенням самого способу їх існування у світі. Проблема збереження людської особистості в епоху різкого зростання ролі комп'ютерних технологій та розвитку інформаційного суспільства набуває особливого значення та вимагає, на філософському рівні, розвитку установок та нових підходів до виховання людини, які допоможуть людині врятувати власну ідентичність.

Література:

1. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового дослідження: монографія / О.Г.Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.
2. Куцепал С. В. Комунікація та діалог у контексті освітніх викликів сучасності. *Гілея*. Київ, 2012. Вип. 66 (11). С. 531.
3. Danilyan O.G. Man in information society from moral identification to moral identity/ O.G. Danilyan, A.P. Dzeban, Y.Y. Kalinovsky. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*. 2019. Vol. 1. P. 108-113.
4. Danilyan O.G. Problem of adaptation of a man to the conditions of information society / Danilyan O.G, Dzeban A.P., Kalinovsky Y.Y., Zhdanenko S.B., Kalnytskyi E.A. *Media, Culture and Public Relation*. 2019. Vol. 10. P. 30-41.

ПРИРОДА КОМИЧЕСКОГО В ФИЛОСОФИИ (НА ОСНОВЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ А. БЕРГСОНА «СМЕХ»)

Актуальность проблемы чёткого разделения смешного и комического, а также их определения является не завершённой и по сегодняшний день. Несмотря на то, что понятие «комическое» в переводе с греческого языка (греч. *komikos*) означает «смешной, весёлый», разница всё же присутствует. Согласно утверждению литератора, уроженца города Харькова Юрия Борисовича Борева, смешное является шире комического, а комическое в свою очередь порождает социально-окрашенный «высокий» смех, отрицающий все человеческие качества.

Вопрос комического рассматривался начиная с древних времён. Сегодня невозможно точно определить «первопроходцев» понятия «комическое», поэтому учёные считают первыми мыслителями, открывшими и давшими научное толкование данному феномену, Аристотеля и Платона. В дальнейшем проблему комического с научной точки зрения рассматривали Т. Гоббс, З. Фрейд и другие мыслители.

Анри Бергсон, французский философ-интуитивист, посвятил понятию комического ряд статей, которые в 1900 году были переработаны и объединены в эстетическое эссе «Смех». В 1924 году Бергсон добавил предисловие, в котором указал, что его метод является новым, так как он позволяет описать формирование комического, а не его конечный результат. Первая часть знакомит нас с основанием комического – косностью, доведённой до автоматизма. Для понимания комического философ предложил три правила: не существует комического вне человеческого, то есть смешное кроется там, где есть упоминание о человеке; разум, к которому обращается комическое, должен находиться во взаимодействии с разумом других людей; смешное не может оценить тот, кто чувствует себя одиноким. Смех словно нуждается в отклике. Одной из важнейших черт комического считается машинальная косность. В пример приводится бегущий человек, который внезапно споткнулся.

Во второй части «Смеха» характеризуется шесть принципов комического, а именно: «чёртик на пружине» – столкновение двух видов упорства, один из которых чисто механический; «картонный плюсун» – механичность происходящего; «снежный ком» – круговорот механических комбинаций; повторение; инверсия – «мир наизнанку»; интерференция серий – совпадение двух независимых рядов событий.

В третьей части данного произведения анализируется характер комического. Автор выделяет три основных пункта комедии, вызывающей у нас смех: неприспособленность действующего лица к обществу; нечувствительность зрителя; автоматизм. Примером автоматизма является систематическая рассеянность Дон Кихота, что, по мнению Бергсона, является самым комическим, что только можно вообразить. Выделить комическое мы можем только путем внешнего наблюдения. Дон Кихот, прочитавший уйму романов о рыцарях, встречает на своём пути «врагов-великанов». Мысль о великанах – самое яркое воспоминание в его голове. Это воспоминание хочет принять материальную форму, поэтому первый попавшийся ему предмет, имеющий малейшее сходство с врагом, воспринимается главным героем как великан. Когда обычный человек видит ветряные мельницы, комический герой видит великана, что для нас является смешным и нелепым. Это совершенно особое искажение здравого смысла.

Таким образом, А. Бергсон показал, что комическая личность, как правило, демонстрирует упрямство ума и характера, рассеянность, автоматизмы, противоречащие действительности. Философ рассмотрел феномен комического нетривиально, а его идеи и в наше время вызывают живой интерес.

Романова Вікторія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 17 група*

СПОРІДНЕНА ПРАЦЯ ЯК ЗАПОРУКА ЩАСТЯ ЛЮДИНИ

Григорій Савич Сковорода – видатний гуманіст-просвітитель. У своїх працях він значно випередив багатьох європейських філософів. Він вважав, що «природа є всьому початком, що вона безмежна у просторі та часі, не має початку та кінця», людина ж є частиною цієї природи, «мікрокосмом». Зокрема, ідея тісного зв'язку людини з природою надзвичайно чітко прослідковується у його ідеї так званої «спорідненої праці», тобто праці у відповідності з природними нахилами людини.

Праця, за Сковородою, це першооснова, «наріжний камінь» суспільного життя, саме у праці людина може повною мірою реалізувати свій потенціал та морально самовдосконалитись. Ідеї відповідності праці людини природі у своїх роботах розглядало багато інших науковців ще задовго до Григорія Савича.

Сковорода ж обстоював ідею природовідповідності, або «спорідненої праці». Згідно із цією ідеєю, кожна людина від народження має певні здібності, які, тим не менш, у кожній людині різні. Батьки та вихователі у свою чергу мають вчасно помітити ці нахили та допомогти

дитині їх розвинути. Тоді її діяльність принесе не тільки особисте задоволення, але й суспільну користь.

За словами великого філософа, "найнижча посада буває людиною причиною щастя, коли до неї є природний нахил", а "розумним і добрим серцем набагато миліший і поважніший природжений чесний швець, ніж неприроджений статський радник".

У своїй науковій праці Людмила Лобик стверджує, що люди, котрі пізнали себе, тобто свої природні здібності, даровані кожній людині Богом, здатні розбудувати щасливе життя цілого суспільства. Щастя у житті, згідно з концепцією Сковороди, надзвичайно тісно пов'язане зі спорідненою працею. Якщо людина займається саме такою діяльністю, до якої вона має покликання, то вона досягає певного рівня гармонії у своєму житті. Вона усвідомлює те, що вона має значущість, упевнена в тому, що вона виповнює Божий намір щодо неї, оскільки споріднена праця – це така праця, яка відповідає Божому призначенню та є узгодженою із релігійними канонами. Така людина із усією сміливістю дивиться у майбутнє, оскільки вона переконана у правильності вчинюваних нею дій, у своїй роботі. Вона відчуває свою єдність та нерозривність з іншими людьми й прагне зробити якомога більше добра для людей і світу загалом.

Невмержицька М. В. ж наголошує, що «споріднена праця» розкриває здібності людини, дозволяє їх реалізувати, визначає смисл людського існування, духовно збагачує особистість, дозволяє віднайти особистості своє місце в суспільстві, особливо в тих різноманітних швидкозмінюваних обставинах та прискорених, динамічних умовах розвитку світу, які відбуваються буквально на наших очах.

Отже, можна дійти висновку, що за умови, якщо людина буде займатися тією діяльністю, до якої вона має природні обдарування та нахили, якщо при цьому ця діяльність відповідає християнським настановам, вона зможе досягти найвищого рівня гармонії як із самою собою, так із навколишнім світом. Таким чином, слідує природним намірам та поклику власного серця людина досягне щастя, яке, за Сковородою, можна сприймати як закономірний наслідок «спорідненої праці».

Рубежов Богдан
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 10 група*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ІДЕЯ ОБМЕЖЕНОГО ПРАВЛІННЯ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Принцип верховенства права та ідея обмеженого правління є одними з найважливіших складових в аспекті формування громадянського суспільства, здійснення захисту прав людини і громадянина, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Незважаючи на те, що цим концепціям вже не одну сотню років, серед значної кількості філософів та вчених-юристів дискусії щодо значення цих ідей для людства в цілому, їх позитивних та негативних сторін не вщухають і досі.

Уявлення про верховенство права та ідею обмеженого правління сягає своїм корінням ще часів середньовічної Європи, де католицька церква, починаючи з XII століття, шляхом розвитку канонічного права здійснювала вплив на становлення цієї сукупності переконань на фоні теології та схоластики. Серед періодів особливого розвитку обговорюваних понять можна виділити період Просвітництва, а саме становлення американського конституціоналізму внаслідок Війни за незалежність США 1775-1783 рр., європейського конституціоналізму в ході Великої буржуазної революції у Франції 1789-1799, серії революцій у країнах Європи 1848-1849 рр., яка дістала назву «Весна народів» та після зародження сучасної концепції розуміння прав людини в результаті 2-х світових війн.

Не можна згадати таких мислителів, що зробили внесок у розвиток принципу верховенства права та ідеї обмеженого правління, як Жана-Жака Руссо, Шарля Луї де Монтеск'є, Томаса Джефферсона, Олександра Гамільтона, Джона Локка, Фрідріха фон Гаєка, Рональда Дворкіна, Джона Ролза.

Для встановлення значення вищевказаних концепцій в контексті побудови правової держави пропонуємо ознайомитись з їх змістом.

Верховенство права. Верховенство права у широкому сенсі цього поняття означає, що в суспільстві склався консенсус стосовно того, що існуюче право є справедливим, що воно передує політичній владі й стримує будь-якого можновладця в будь-який час. Тобто сувереном у даному випадку є не живий правитель, а абстрактний закон. Це також означає, що будь-яка політична влада отримує свою легітимацію лише за умови, що вона санкціонована правом.

Так, Конституційний Суд України у рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 зазначив, що відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, правності тощо.

Відповідно до аналізу Доповіді Венеціанської комісії № 512/2009 від 04.04.2011 «Про верховенство права» стає зрозумілим, що складовими

елементами верховенства права є: а. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; б. Юридична визначеність; с. Заборона свавілля; d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; е. Дотримання прав людини; f. Заборона дискримінації та рівність перед законом.

Ідея обмеженого правління. Цей концепт полягає у тому, як зазначав Томас Джефферсон, що державній владі має бути конституційно дозволено робити лише те, що вільні громадяни (громадянське суспільство) вимагатимуть від неї самі, в іншому випадку будь-яка країна ризикувала б отримати «один з найбільш ефективних засобів пониження стандартів дотримання прав людини національного характеру».

При розгляді цього поняття слід пам'ятати, що державна влада завжди є загрозою обмеження прав та/або свобод суспільства, тому, конституційне закріплення обмежень державної влади є необхідним для процвітання соціуму.

Ідея обмеженого правління реалізується шляхом впровадження поділу влади на виконавчу, законодавчу та судову; спеціально дозвільного типу правового регулювання діяльності органів державної, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; визнання народного суверенітету, тощо. У Конституції України ці засоби забезпечення ідеї обмеженого правління знайшли своє відображення у статтях 5, 6 частині 2 статті 19.

На підставі вищесказаного можна зробити наступні висновки, принцип верховенства права та ідея обмеженого правління створюють умови для існування людини в умовах функціонування та впливу на неї владного державного апарату, захисту прав і свобод людини і громадянина, фундамент для діяльності громадянського суспільства.

Рябущенко Данило
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 2 група*

ДУХОВНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗИГМУНДА ФРЕЙДА

Дослідження Зигмунда Фрейда є актуальною темою для досліджень та дискусій у наш час. Вивчення зміни людської поведінки в умовах сучасного стрімкого техногенного та наукового розвитку, зміни ціннісних орієнтирів суспільства, можуть бути корисними для розуміння процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві та в сучасній людині.

А. Вертель вважає, що на основні ідеї Фрейда про психологічну діяльність людини, великою мірою вплинули не лише його власні клінічні знання, а й також філософські уявлення про природу і механізм функціонування людської психіки, з якими він був ознайомлений, досліджуючи праці давньогрецьких авторів.

В. Шейко ж переконана, що саме аналіз поведінки став для психолога основоположним механізмом визначення аспектів психологічної діяльності та несвідомих конфліктів, які відбуваються в глибинах особистості. Метод вільних асоціацій, аналіз сновидінь, які були винайдені задля розробки ефективнішого способу лікування неврологічних та істеричних захворювань, стали основою психоаналізу та розвитку теорії несвідомого.

На думку Ю. Кузнецова, Фрейд намагався встановити причини людської поведінки у побутовій, культуротворчій, мистецькій діяльності, і тому звертався до внутрішніх стимулів особи, де найяскравіше активізуються всі психічні процеси, які зумовлюють мотивацію поведінки. Як основну рушійну силу цієї поведінки, Фрейд вважав несвідомий сексуальний потяг. Явище несвідомого потягу може бути перетворено на несексуальні потреби та наміри (сублімація). Трансформування енергії в інші види діяльності, які прийнятні для суспільства і людини (творчість, мистецтво, суспільна та трудова діяльність).

В. Авдоніна, виділяє поняття масової сублімації, за якої пригнічена енергія (несвідомих звичок, потягів) перетворюється в культуру, що на переконання дослідниці відбувається задля збереження людської спільноти.

Отже, Зигмунд Фрейд заклав нові поняття про роль несвідомого у людській психіці, впливу підсвідомого на життя та поведінку людини, виокремивши різноманітні природні імпульси та причини внутрішньо особистісних конфліктів. Його вчення потребує подальшого осмислення на рівні філософської рефлексії.

Скрипнік Діана

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група*

ПОГЛЯДИ Ф. НІЦШЕ НА ДЕРЖАВУ ТА ПРАВО

Постать Фрідріха Ніцше вважають однією з найбільш впливових та суперечливих у сучасній світовій філософії. Хоча він ніколи не ставив за мету стати філософом, його погляди принесли йому славу мислителя.

Формуючи власні уявлення про державу, він стає противником демократії та називає її «історичною формою падіння держави». На його думку, перехід до нової форми державного правління має відбуватися еволюційно через виродження демократії. Ніцше зауважував, що політичний переворот може слугувати лише «джерелом сили» для людства. При цьому революція не може бути початком нової, більш досконалої форми держави.

Республіканська форма правління, на його думку, є надуманою. Для філософа найкращою формою держави є монархія. У ній уряд виступає в якості шанованого всіма зберігача народу, ведеться правильна політика щодо релігії та парламенту, але найголовніше – існує ієрархія, що відповідає інстинктам неоднакових індивідуумів. Важливо, щоб у державі панували найсильніші. Отже, треба бути нещадним до всього всередині і поза державою, що «стає слабким і старим».

За думкою Ніцше, ідеології соціалізму і анархізму є утопічними, бо ці вчення розглядають ймовірність існування ідеальної суспільної організації (бездержавного ладу), базисом якої є хибні принципи рівності, справедливості, співчуття, що ігнорують природу людини. Філософ вважає, що примарний світ, де знаходить місце рівноправність та відсутні моральні відмінності, навряд чи може існувати, так як «рівність прав» легко може обернутися «рівністю в безправ'ї».

Розглядаючи право, Ніцше робить висновок, що воно народжується там, де людина виявляється здатною зв'язати себе зобов'язаннями. Для цього необхідна «пам'ять волі», що виховується покараннями за порушення певного правила.

Чим сильнішою стає громада, тим менш жорстоким стає покарання. На прикладі цивільного права Ніцше відзначає тенденцію щодо необхідності «ізолювати один від одного злочинця і його діяння». Милість влади і, відповідно, безкарність покликані продемонструвати переваги найсильнішого.

Філософ намагався заперечити зв'язок ідеї права з ідеєю рівності, так як сутність самої держави полягає в силі (насилльстві), яка не є, з його точки зору, негативним явищем, оскільки вона знаходиться «по той бік добра і зла».

Ніцше вважає насильство відображенням загального життєвого закону – «волі до влади», роздуми щодо якої він висвітлює у власній однойменній праці. Філософ зауважує, що закону по плечу встановити те, що буде відтепер вважатися «правом» і «безправ'ям», імперативно роз'яснити кордони дозволеного, але не в його силах протистояти більш могутній і всепроникній «волі до влади». Німецький філософ стверджував, що «право» та «безправ'я» існують лише як похідні від встановлення закону. Дискусії щодо права і безправ'я позбавлені сенсу, тому що за своєю природою насильство і експлуатація не можуть бути чимось «безправним», оскільки вони завжди супроводжують життя.

Таким чином, філософ мав на меті довести, що «воля до влади» властива кожній людині і залишатиметься постійним супутником людства. Досягти гармонії у суспільстві неможливо, бо наміри особистості поширити владу стають перепоною для інтересів інших суб'єктів. У свою чергу представники державної влади мають встановити чітку ієрархію в суспільстві та пам'ятати, що часто ідеї справедливості, рівності та співчуття поступаються законам людської природи.

Сліпачик Андріана

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 6 група*

СУЧАСНА ЮРИДИЧНА ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ ТЛУМАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТА ЦІННОСТЕЙ ПРАВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Явище правової герменевтики бере свій початок із формування філософської герменевтики, яка виступає її методологічною основою. Правова герменевтика – це мистецтво інтерпретації, тлумачення юридичних текстів.

Завдання юридичної герменевтики – методологічно забезпечити перехід від розуміння значення юридичної норми до пояснення її змісту. Такий перехід називається пізнанням, результатом якого є знаходження правильного варіанту інтерпретації нормативного розпорядження щодо конкретної ситуації.

На думку О. М. Гермашева, юридична (правова) герменевтика являє собою самостійну науку, предметом якої є знання про способи з'ясування та роз'яснення змісту правової норми (тлумачення), а також знання про способи викладу правової норми, волі в юридичному тексті(юридична техніка).

Так, наприклад, В. А. Трофименко зазначає, що у країнах Західної Європи суддя-герменевтик здійснює правосуддя на основі розуміння того, що відносини, які виникають між індивідами постійно змінюються, зазнають впливу глобалізаційних процесів та не підлягають регулюванню за допомогою загальноновизнаних юридичних норм. Натомість, суддя повинен «відшукати», «вилучити» право із змісту самої справи, керуючись розумом, совістю, уявленнями про справедливе в сучасному житті. Законодавчі тексти (кодекси, закони) розглядаються переважно як своєрідні дороговкази в пошуках справедливого рішення, а не як суворі норми-накази, щоб тлумачити і вирішувати певним чином. Говорячи про суддів, не можна не згадати юристів-герменевтиків, які вбачають у кодексах, законах не систему норм, а, швидше, більш-менш точні межі юридичних конструкцій, які слід доповнювати шляхом тлумачення.

Прибічники герменевтики у праві: А. Кауфман, Р. Ваймар, Ф. Гафт, Х. Ломмпарт підкреслюють, що зараз законодавець пропонує судді «неякісний взірець рішення», отже, втілювати в реальному житті справедливість спроможний тепер тільки суддя, який у своїх діях повинен бути «мудрішим, ніж законодавець», щоб справедливо вирішити юридичний конфлікт.

На думку правових герменевтиків А. Кауфмана, Х. Ломмпарта, О. Гьоффе, Л. Фуллера, тлумачення – це більше, ніж наукова діяльність, це вияв мудрості. Завдання сучасних юристів-герменевтиків полягає у тому, щоб право зводилося більше до мудрості, ніж до науки.

Сучасний український юрист на відміну від юриста-герменевтика прагне з'ясувати, що хотів сказати в тексті законодавець, натомість останній намагається визначити зміст тексту, незалежно від його автора, законодавця. Відповідно до вищезазначеного, мета тлумачення полягає не у тому, щоб знайти в законі те, що законодавцем у тексті сказано, а в розкритті його загального ідеалу, до якого законодавець прагнув.

Таким чином, метою українських юристів (правників, правоохоронців, суддів) повинно стати тлумачення на основі сучасного демократичного розуміння основних правових цінностей розсудливості та принципів добросовісності.

Слободян Анастасія

*Приватний ліцей імені Святого Станіслава Костки, Польща
хімічно-біологічний напрям, ЗБ*

ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПРО СЕНС ЖИТТЯ

Кожен з нас під впливом різних обставин періодично замислюється над сенсом власного життя. Навіщо ми живимо, ходимо по землі, чинимо так, а не інакше? Багато філософів намагалися знайти відповідь на питання: «У чому сенс життя?» В наш час продовжуються пошуки відповіді на це складне питання. Аналізуючи дану проблему, Сократ, Декарт, Спіноза зауважували, що досягнення певного ідеалу і є сенс життя. Аристотель вважав, що всі вчинки людей спрямовані на досягнення щастя, на його думку, це і є метою життя людини. Вільям Джеймс стверджував, що віра в усвідомлену мету життя, і є самим сенсом життя. Ця тема завжди був актуальна, і сучасність не виняток. Сенс життя визначається кожною людиною індивідуально, тому він у всіх різний. Все залежить від самої людини, її бажань, прагнень і сподівань. Кожен з нас намагається реалізувати себе в житті й довести, перш за все, що ми чогось варті. Важливо для кожної людини знайти своє місце в житті, відчути свою необхідність і неперевершеність, унікальність. Тому потрібно бути відповідальним за свої вчинки, оскільки свобода вибору життєвого шляху людиною впливає не тільки на неї, а й на оточуючих. Кожен з нас

становить єдине ціле з суспільством, світом, природою. Так ми всі відповідальні за те, що створили, за світ в якому живемо.

У чому сенс життя людини, до чого ми прагнемо? Не кожен з нас може відповісти на це питання. Але дуже часто вчинки, які ми здійснюємо щодня, можуть відповісти за нас. Так у кар'єристів, як правило, не вистачає часу на сім'ю, дружбу, насолоду життям. Сенс життя для таких людей – це домогтися кар'єрних висот. Часто ми чуємо від батьків такі слова: «Ти – сенс мого життя». Тобто батьки живуть заради дітей, і з моральних міркувань це правильно. Але все ж далеко не всі батьки можуть це відчутти і усвідомити. Ці маленькі приклади підтверджують, що кожен переслідує свою мету в житті, відому тільки йому. Сенс життя може полягати і в створенні сім'ї, і в духовному розвитку, і в пізнанні внутрішнього «Я» тощо. Кожен сам визначає, що для нього є найголовнішим у житті, заради чого він живе.

Я думаю, що людиною в першу чергу керують її бажання. Вони спрямовані на отримання задоволення, життєвого успіху, суспільного визнання. Адже завжди людина намагається вчинити так, що б їй було комфортно. І в такому стані ми відчуємо себе щасливими, розуміємо, що життя йде у правильному напрямку. Але не можна зациклюватися тільки на себе, на своїх егоїстичних помислах. Адже з часом це може призвести до духовної порожнечі, самотності й розчарування. Життя людини може бути повноцінним, тільки коли в навколишньому світі панує гармонія й взаєморозуміння. І це не тільки відносини між людьми, а й зв'язок з природою, без якої наше існування не можливе.

Разом з тим, визначити той момент, з якого ми починаємо замислюватися над сенсом життя не завжди можливо, але усвідомлення того, що ми повинні робити це якомога частіше повинно мати місце у наших роздумах. Адже це допоможе нам уникнути помилок, і сконцентруватися на найголовнішому.

Отже, життя людини – це унікальне явище, яке ми повинні цінувати. Тому не варто витрачати свій дорогоцінний час на непотрібні справи. Свого часу відповіді на питання про сенс життя спробував письменник Адамс Дуглас у своїй книзі «Путівник для подорожуючих автостопом галактикою». За сюжетом книги, люди дуже розвиненою раси, створили найпотужніший комп'ютер Deep Thought, який повинен був відповісти на «Головне питання життя, Всесвіту і всього існуючого». Після семи з половиною мільйонів років обчислень комп'ютер видав несподіваний результат – число 42. На перший погляд, це всього лише фантазія автора, але вона несе в собі приховану думку про те, що немає універсальної відповіді на головне для кожної людини питання. Кожен сам повинен зрозуміти в чому полягає сенс його життя.

КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ Г.В.Ф. ГЕГЕЛЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ РЕФЛЕКСІЇ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У сучасному суспільстві значення інтелектуальної праці зростає у зв'язку з розвитком матеріального виробництва. Відносини з приводу охорони інтелектуальної власності є специфічними, адже походять від природних прав людини. Дані відносини складаються з майнового та немайнового компонентів, а саме з відносин економічного, товарного характеру та відносин з реалізації творчого потенціалу людини.

Основною функцією інтелектуальної власності є дотримання балансу інтересів правовласників і суспільства, балансу справедливості в ім'я розвитку суспільства. На першому плані у відносинах інтелектуальної власності виділяють думку автора, його духовний світ, загальнолюдські цінності. Крім того, інтелектуальна власність постає в об'єктивних продуктах творчої праці.

Категорія інтелектуальної власності не належить виключно до юридичної та економічної сфер, а є важливою соціально-філософською проблемою.

Прогресивний розвиток відносин з захисту інтелектуальної власності пов'язаний із затвердженням у суспільстві концепції природних прав людини, згідно з якою природний стан – це спосіб життя, при якому індивіди мають необмежену свободу і рівні права, а особливо право розпоряджатися плодами своєї діяльності, тобто володіти правом власності на результати своєї праці.

Теоретичним підґрунтям розвитку системи захисту інтелектуальної власності стала поява філософських концепцій, вироблених в рамках німецької класичної філософії, зокрема Г.В.Ф. Гегелем, який вбачав в авторському праві не просто форму власності, а власність *духовну*, яка набуває рис товару лише у той момент, коли на неї з'являється попит на ринку та суспільний інтерес.

Гегель вивчав особливості «продуктів духовної роботи» і специфіку власності на них. Йому належить глибоке філософське осмислення діалектичної природи інтелектуальної, духовної власності, до якої він звертався у багатьох своїх працях. Зокрема, в його праці «Філософія права» підкреслювалось особливе значення захисту вчених та художників від свавілля і посягань на їх права, надання заступництва їх власності для заохочення науки і мистецтва.

Гегель розробив концепцію «теорії особистості», в якій інтелектуальна власність опосередкована тяжкою працею, за виконання

якої автор повинен отримувати повагу, захоплення, матеріальну винагороду та дієві механізми захисту від держави.

У контексті проблеми прав інтелектуальної власності доцільно виділити такі ключові позиції концепції Гегеля:

- розглядає творчу діяльність автора як *продовження та відображення його особистості*, частину індивідуальності з безстроковим характером на яку автор має право в силу природної справедливості;

- звертається до духовної творчої діяльності людини як до *основної діяльності*, оскільки саме вона створює все існуюче. Творча діяльність – це закономірний розвиток особистості: поєднання духу і свободи;

- вважає, що необмежена влада особи над об'єктом інтелектуальної власності становить загрозу для розвитку суспільства. Саме тому необхідно дотримуватися *ідеї балансу інтересів* та пам'ятати про те, що всі *елементи між собою діалектично взаємопов'язані*: розум і власність, право і мораль, свобода й інтелектуальна власність.

- Розрізняє об'єкти *внутрішньої* (невідчужуваної, духовної – ідеї, думки, знання) і *зовнішньої* (відчужуваної) *власності*, які *охороняються неоднаково*; кожне окреме суспільство повинне вибудувати свою систему традицій і звичаїв охорони різних об'єктів інтелектуальної власності.

На думку Гегеля, глобалізаційні процеси та інтернаціоналізація інтелектуальної власності можуть становити загрозу для ідеї держави, суспільства й індивідуальної свободи.

Німецький філософ добре розумів таку небезпеку і зазначав, що загалом наче би не потребує доведення положення, сформульоване прагматично налаштованими філософами, що коли в межах будь-якої нації починають домінувати приватні інтереси, а брудні грошові переваги стають переважним інгредієнтом у разі обрання уряду держави, тоді така ситуація виступає передвісником втрати своєї політичної свободи, поваленням її конституційного ладу й навіть держави.

Остання тенденція розмиває межі національного правопорядку. Інтелектуальна власність поступово починає все більше зазнавати впливу міжнародного права, що є загрозою для свободи у гегелівському розумінні.

Тим не менше, вчення Г. Гегеля відчутно вплинуло на розвиток інтелектуальної власності в континентальному європейському правопорядку і, зокрема, спричинило розвиток особистих немайнових прав.

Головним здобутком філософії права Гегеля у контексті проблеми прав інтелектуальної власності є його теза, що всі об'єкти інтелектуальної власності місять у собі частку духу автора та допомагають краще зрозуміти його особистість. Право інтелектуальної

власності розглядалося ним як закономірний розвиток особистості – поєднання духу і свободи. Свобода для Гегеля – це самовираження особи, яке можливе лише у суспільстві, таким чином, право інтелектуальної власності повністю реалізує себе лише як суспільний феномен.

Стеф'юк Марія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 19 група*

ГЕДОНІЗМ ЯК СЕНС ЖИТТЯ

Сенс життя – це те, заради чого варто жити, втрата чого позбавляє нас бажання жити. Це те, що утримує людину в цьому світі. Ми вважаємо, що людина сама створює свій сенс життя, але водночас на землі існує дуже багато людей і стільки відповідей на питання «Заради чого я живу?» не може існувати, тому є певні сталі варіанти відповідей, хоча вони також залежать від світогляду самої людини.

Я б хотіла розглянути один з цих варіантів, який формується на гедонізмі. Він є доречним, якщо ми вважаємо, що життя є однократним, що наше життя обмежується саме земним існуванням, а після смерті нічого немає.

За цим напрямом людина повинна прожити життя на повну, отримати від нього всього або хоча б якомога більше, все спробувати, набути якомога більше досвіду. Тобто гедонізм спрямовує наше життя на отримання задоволення. Це дуже поширена відповідь, адже ми часто чуємо її від нашого оточення.

На жаль, сьогодні гедоністів сприймають дуже буквально і представляють персонажів, які відмовляються від розумного способу життя, задовольняють свої забаганки й не задумують про наслідки. Насправді, гедонізм бере початок від Платона та Сократа, але творцем напрямку зазвичай називають давньогрецького філософа Епікура. Це був гедонізм, заснований не стільки на житті, сповненому потуранням примхам, а на помірних задоволеннях та повазі до інших.

На мою думку, найвищою формою отримання задоволення є творчість, тобто духовний ріст. Це внутрішня наполеглива праця над собою, яка супроводжується розширенням нашої свідомості, очищенням її від темних роздумів. Духовне задоволення – це чиста радість.

Варто згадати ще за повсякденні задоволення, адже гедоністом може бути й той, хто отримує задоволення від чогось буденного. Насправді Епікур підкреслював саме просте, гармонійне життя без гонитви за багатством та славою. Комусь приносить задоволення ранкова пробіжка, комусь прогулянки з друзями, а комусь відпочинок в кінці насиченого дня. Задоволення – це суб'єктивний стан насолоди.

В сучасному світі поширена купівля задоволення за гроші, тобто егоїстичний шлях здобуття насолоди із зовнішнього середовища. Все, що робить людина, робить заради грошей, вони стають мірилом її життя. Людина існує задля накопичення багатства, що звужує її бачення, вона зневажає мораль, не бачить потреби й не хоче працювати над розширенням своєї свідомості, щоб відчути чисту радість, і взагалі деградує як особистість. За допомогою грошей людина відчуває, що вона керує своєю долею, і не обтяжуючи себе, купує будь-що: кохання, майно, владу, дружбу.

Отже, людина – істота, яка має сутнісну потребу не лише у щасті, але й у задоволенні, насолоді життям; відсутність такої насолоди звужує її духовний ріст, змушує деградувати. Але ми повинні пам'ятати, що гедонізм все ще знаходить поруч з таким гріхами як ненаситність, спокушання, гордіня і жадібність. Противагою їм завжди були некорисливість, відповідальність і стриманість – чесноти, з яких бере початок як духовне зростання, так і економічне процвітання та загалом успіх в будь-якій справі.

Сябренко Вікторія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 3 група*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ

Відповідальність – давно та добре знайоме всім поняття, яке інколи досить важко пояснити через його багатоманітні прояви та межі. А наша свобода постійно зіштовхується з відповідальністю – моральною, політичною, правовою тощо. У сучасному світі проблема відповідальності та свободи є одною з найактуальніших тем для обговорення в колі філософів та правознавців, адже в багатьох «правових» країнах нині панує свавілля і безвідповідальність.

Для античної філософії відповідальність була важливою і цікавою тільки в сфері суспільних відносин. Аристотель вважав: чим добршими є вчинки індивідів, тим вищим є рівень їхнього щастя, а, відповідно, і рівень їхньої відповідальності.

У період Середньовіччя загалом піднімали питання відповідальності через зв'язок з християнством. Особливо характерними є праці Ф. Аквінського, який наполягав: центром раціональної особистості є душа, і головне: саме душа спрямовує людські вчинки.

У епоху Нового часу Т. Гоббс і Д. Локк міркують про відповідальність як людини, так і про її відповідальність перед суспільством. Відповідно до поглядів І.Канта, свобода волі становить найвищу засаду моральності. Особистість є відповідальною лише тоді,

коли її дії залежать від її ж волі, коли у вчинку особа була активним початком. Характерною для німецької класичної філософії являється думка: чим важливішою є виконувана індивідом соціальна роль, тим вище повинна бути його соціальна відповідальність.

Починаючи з ХХ ст. кардинально змінилися уявлення про відповідальність у зв'язку з подіями Другої Світової війни. Детально досліджували філософські проблеми на той час Х.Арендт і її вчитель К. Ясперс. Найвизначнішою характеристикою розуміння відповідальності К. Ясперса є те, що «вважатися відповідальним – це не значить визнаватися морально винним». А Х. Арендт же підходила до питання відповідальності з усвідомленням того, що лише рішучі і кардинальні дії можуть зупинити виникнення трагедій (таких як війна) у майбутньому. Вона приходить до висновку: «У тій чи іншій формі люди повинні взяти на себе відповідальність за всі злочини, вчинені людьми, і що всі народи поділяють тяжкість зла, вчинене усіма іншими».

Розглядаючи відповідальність у правовій науці, можна виокремити аспект моральної відповідальності самого юриста, правознавця. Як відомо, зараз дещо знецінюється діяльність правової системи в нашій країні. На думку М. Ценко, корупція на всіх рівнях та недотримання законів зумовлюють дану ситуацію. Недостатнє усвідомлення своєї відповідальності, деформоване ставлення до праці, формальні бюрократичні вимоги нівелюють відповідальність як обов'язкову складову професії.

Отже, відповідальність – немінуча ціна свободи, плата за неї. Відповідальність стосується кожної людини, яка еволюціонувала морально разом із самим поняттям відповідальності. Очікування й обов'язки людей як перед суспільством, так і перед самими собою докорінно видозмінилися. Людина не існує окремо і тому щоразу зустрічається не лише з відповідальністю перед власними моральними цінностями, а й по відношенню до інших. Наразі досить важливо знайти цілісний підхід до даного явища. У той же час можна стверджувати, що на сьогодні людство все-таки починає пов'язувати власну свободу дій як з моральною, так і з правовою відповідальністю, тобто відчувати власний вплив на проблеми сьогодення і навіть майбутнього. Відповідальність – давно та добре знайоме всім поняття, яке інколи досить важко пояснити через його багатоманітні прояви та межі. А наша свобода постійно зіштовхується з відповідальністю – моральною, політичною, правовою тощо. У сучасному світі проблема відповідальності та свободи є одною з найактуальніших тем для обговорення в колі філософів та правознавців, адже в багатьох «правових» країнах нині панує свавілля і безвідповідальність.

Для античної філософії відповідальність була важливою і цікавою тільки в сфері суспільних відносин. Аристотель вважав: чим добрішими є

вчинки індивідів, тим вищим є рівень їхнього щастя, а, відповідно, і рівень їхньої відповідальності.

У період Середньовіччя загалом піднімали питання відповідальності через зв'язок з християнством. Особливо характерними є праці Ф. Аквінського, який наполягав: центром раціональної особистості є душа, і головне: саме душа спрямовує людські вчинки.

У епоху Нового часу Т. Гоббс і Д. Локк міркують про відповідальність як людини, так і про її відповідальність перед суспільством. Відповідно до поглядів І.Канта, свобода волі становить найвищу засаду моральності. Особистість є відповідальною лише тоді, коли її дії залежать від її ж волі, коли у вчинку особа була активним початком. Характерною для німецької класичної філософії являється думка: чим важливішою є виконувана індивідом соціальна роль, тим вище повинна бути його соціальна відповідальність.

Починаючи з ХХ ст. кардинально змінилися уявлення про відповідальність у зв'язку з подіями Другої Світової війни. Детально досліджували філософські проблеми на той час Х.Арендт і її вчитель К. Ясперс. Найвизначнішою характеристикою розуміння відповідальності К. Ясперса є те, що «вважатися відповідальним – це не значить визнаватися морально винним». А Х. Арендт же підходила до питання відповідальності з усвідомленням того, що лише рішучі і кардинальні дії можуть зупинити виникнення трагедій (таких як війна) у майбутньому. Вона приходить до висновку: «У тій чи іншій формі люди повинні взяти на себе відповідальність за всі злочини, вчинені людьми, і що всі народи поділяють тяжкість зла, вчинене усіма іншими».

Розглядаючи відповідальність у правовій науці, можна виокремити аспект моральної відповідальності самого юриста, правознавця. Як відомо, зараз дещо знецінюється діяльність правової системи в нашій країні. На думку М. Ценко, корупція на всіх рівнях та недотримання законів зумовлюють дану ситуацію. Недостатнє усвідомлення своєї відповідальності, деформоване ставлення до праці, формальні бюрократичні вимоги нівелюють відповідальність як обов'язкову складову професії.

Отже, відповідальність – неминуча ціна свободи, плата за неї. Відповідальність стосується кожної людини, яка еволюціонувала морально разом із самим поняттям відповідальності. Очікування й обов'язки людей як перед суспільством, так і перед самими собою докорінно видозмінилися. Людина не існує окремо і тому щоразу зустрічається не лише з відповідальністю перед власними моральними цінностями, а й по відношенню до інших. Наразі досить важливо знайти цілісний підхід до даного явища. У той же час можна стверджувати, що на сьогодні людство все-таки починає пов'язувати власну свободу дій як з моральною, так і з правовою відповідальністю, тобто відчувати власний вплив на проблеми сьогодення і навіть майбутнього.

СИНЕРГЕТИКА ЯК УЯВЛЕННЯ ПРО ХАОС

Синергетика – це міждисциплінарний підхід, що розглядає закономірності і принципи, які є фундаментом для процесів самоорганізації в системах різноманітної природи: фізичних, хімічних, біологічних, технічних, соціальних тощо. У процесі дослідження синергетики відбувається переосмислення концепції хаосу як деякої складної узгодженої системи частинок.

Актуальність вивчення цієї теми зумовлена інтересом до поняття хаосу та його зв'язку з порядком, ентропією та необоротністю, які тісно пов'язані між собою або навіть іноді бувають тотожними чи впливають одне з одного. Недарма дуже багато науковців приділило увагу дослідженню цієї проблеми.

Досліджуючи таке явище як «порядок з хаосу», І. Пригожин зазначає, що складне виникає з простого. Але яким чином з хаосу може виникнути система? Нестійкість, тобто потік речовин або енергії, найчастіше і стає джерелом порядку. Але як саме це відбувається? І тут слід ввести наступне поняття: необоротність (характеристика спрямованості процесів, яка виключає можливість повторення попередніх станів). Саме вона є тим механізмом, який створює порядок з хаосу.

А. Баблюяц зазначає, що якщо казати про хаотичну поведінку, слід брати до уваги не рух окремих молекул, а хаотичну поведінку всієї системи. Також дослідник вводить поняття ентропії – міри випадковості або розладу системи. Існує відомий закон неспадання ентропії, що описує світ, який невинно еволюціонує від порядку до хаосу. Тобто якщо збільшення ентропії асоціюється зі збільшенням нестійкості, то поняття «ентропії» і «хаосу» поєднуються між собою, оскільки термін «ентропія» сьогодні вживається як синонім «хаосу» в більшості випадків.

Тому найбільш важливим моментом осмислення в синергетиці поняття «хаосу» є все ж таки акцентування його співвідношення не з порядком, а з ентропією. Так, Е. Тоффлер зазначає, що ентропія – не просто постійна зміна системи до стану, що позбавлений будь-якої стійкості, а за певних умов саме ентропія, а не необоротність, стає прародителькою порядку.

Можемо зробити висновок про те, що порядок з'являється саме з хаосу внаслідок нестійкості складних систем, що складаються з узгоджених між собою частинок. Механізмом цього процесу є необоротність, що впливає із закону збереження енергії – енергія нізвідки не виникає та нікуди

не зникає, а лише переходить від одного виду в інший. Хаос іноді можна прирівняти до ентропії, якщо вважати її як систему, що позбавлена стійкості.

Терпіль Анастасія
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 18 група*

СВОБОДА ЛЮДИНИ У ВІРТУАЛЬНІЙ РЕАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

З розвитком технологій та суспільного прогресу питання свободи особистості та її розвитку вийшло на новий якісний рівень, що зумовлено появою мережі Інтернет. Всесвітня мережа спричинила розширення меж реалізації власної свободи і самореалізації, що в свою чергу прямо впливає на становлення сучасної особистості, адже наше життя вже неможливо уявити без інтернет-простору. Особистість, щоб втриматись в круговерті постіндустріального світу, кожного дня повинна реалізовуватись у двох світах: реальному і віртуальному. Онтологічна структура цього віртуального простору як якісно іншої реальності – ініціоно вічну проблему, яка пронизує людську історію, а саме: наскільки людина вільна в цьому якісно новому вимірі мережевого простору? Які межі цієї свободи?

У сучасному суспільстві цінність свободи особистості, яка формально сприймається як одне з прав людини і громадянина, загострюється, що обумовлено складними подіями, в яких проявляється нівелювання людських прав. Поняття «свобода» часто вживається з метою маніпуляції, загострення її відчуття та популізму. Феномен свободи має багато вимірів, тобто її можна визначити в юридичному, політичному, соціально-економічному та деяких інших аспектах.

Під свободою варто розуміти можливість людини мислити і діяти у відповідності зі своїми уявленнями, бажаннями і поглядами, а не внаслідок якихось внутрішніх або зовнішніх норм і примусів, які нав'язує суспільство.

Віртуальна реальність – це наче другий світ, який має свої закони, правила, межі реалізації свободи особистості. Таратута Е. Е. у своїй роботі “Декларация и умолчание или Озвучивание виртуальной реальности” виокремлює ряд характеристик за якими можна охарактеризувати віртуальну реальність:

- пов'язане з комп'ютерами, – швидше, не як власне з технічними приладами, але як із засобом становлення певної нової, технічно-міфологічної картини світу;
- ефемерне, тобто, необов'язкове, яке не включає людину в себе з тією ж обов'язковістю, з якою це робить «реальна реальність»;

- модне, тобто привабливе в силу своєї популярності, і в цілому соціально схвалюване, – незалежно від своїх якостей як таких;
- те, що є певною «несерйозною» сферою, приналежність до якої означає від'єднаність від реальності як комплексу причин та наслідків;
- лякаюче в силу своєї здатності загрожувати реальності навколишнього світу і ставити її під сумнів, – а разом з нею і людське буття.

Важливо наголосити на відмінності віртуального і можливого, потенційного. А. Родін пише з цього приводу: «На відміну від можливого, відмежованого від дійсності більш надійним бар'єром модальної відмінності, віртуальне виявляється з дійсним в небезпечному сусідстві». Таким чином, віртуальне виявляється неоднозначно протиставленим дійсному, а розташовується десь між дійсним і можливим.

Перебуваючи у світовій мережі комунікацій, користувачі Інтернету мають можливість існувати в середовищі всюдозволеності. Вони не лише незалежні від кодексів і законів суспільства, вони можуть виходити за межі законів держави, ігнорувати всю систему цінностей. Відповідно існує ризик дезорганізації суспільства. Як зазначає Л. Ороховська «Електронні мас-медіа забезпечили свободу самовираження і самореалізації як визначеної форми самовдосконалення, яка з одного боку сприяє реалізації творчих задатків, а з іншого – дає можливість існування в умовах всюдозволеності».

Перебуваючи у павутинні Інтернет-мережі людина має змогу змінювати свою (аватарку): зовнішність, стать, вік, ім'я. Це надає змогу сконструювати свою віртуальну особистість і виникає можливість свободи дії від імені новоствореної віртуальної особистості. Часто цей образ є настільки ідеалізованим, що людина намагається втілити його у реальному житті. О. Прудникова, аналізуючи комп'ютерну віртуальну реальність, зазначає, що домінуюча в інформаційному суспільстві комп'ютерна культура тісно пов'язана з появою комп'ютерних віртуальних реальностей, що базуються на симуляції процесів, об'єктів і відносин, характерних для цього виду реальності. Можливість симуляцій відносин і продукування віртуального власного «Я» несе негативний і навіть деструктивний вплив на особистість і її становлення, адже людина повністю або частково втрачає розуміння віртуального і реального, що може стати на заваді її існуванню.

Хоча не можна оминати увагою позитивні аспекти впливу віртуальної реальності на становлення і самореалізацію особистості: доступ до раніше небачених масивів інформації; стирання територіальних відстаней; можливість продукувати нову особистість в Інтернет – просторі може також виконувати й конструктивну роль в становленні особистості, адже ми можемо таким чином збільшувати межі реалізації власної свободи та самовдосконалюватись.

З вищезазначеного можна сформулювати такий висновок, що віртуальна реальність є одним із форм існування в сучасному світі, що дозволяє кожному, без винятку, спілкуватися, мати можливість індивідуального самовираження. Комп'ютерна віртуальна реальність здатна продукувати віртуальну особистість, яка володіє віртуальними ім'ям, статусом, бажаннями і звичками, що живе у віртуальному світі. Віртуальна реальність надає ширші можливості для самореалізації, формування свого «Я-образу», експериментування з конструюванням своєї віртуальної особистості, що позитивно впливає на розвиток індивіда. Небачені раніше в історії можливості для самореалізації створюють водночас і ризики її деградації, переорієнтації від свободи розвитку і самореалізації на свободу споживання.

Тимко Анастасія

*Вища королівська школа, Бат, Великобританія
бізнес-напряом, 1 курс Старшої школи*

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЕВТАНАЗІЇ

Сьогодні дедалі актуальнішою стає проблема евтаназії як форми переривання життя людини хворої на невиліковну хворобу. Юристи, філософи, лікарі та священники багатьох країн дискутують з приводу того, чи має особа, поряд з правом на життям, право на смерть?

Евтаназія буває двох видів: активна, коли використовують засоби, що прискорюють смерть, і пасивна – бездіяльність лікарів, відмова від боротьби за життя пацієнта. У сучасних умовах пасивна евтаназія розповсюджена в багатьох країнах, хоча в багатьох і не визнається. Дискусії про право на смерть не вщухають і у XXI сторіччі, у них підіймаються найважливіші моральні, гуманістичні, соціальні, медичні та правові проблеми.

На сьогоднішній день не має єдиної відповіді на питання про те чи може взагалі евтаназія мати моральне обґрунтування та за яких умов її можна узаконити. Моя думка теж двояка. Так, християнство сповідує принцип, що життя – є дар Божий і лише Бог може дати та забрати життя. Підсилює дану тезу і одна з десяти біблійних заповідей – «не вбий» – це по-перше. А по-друге, виникає питання чи не призведе узаконення евтаназії до зловживань з боку медичного персоналу та до криміналізації медицини, чи не буде вона використовуватись як засіб маніпуляції, породжувати бюрократизм і корупцію? Є обґрунтовані побоювання, що прихильниками «легкої смерті» можуть стати не лише безнадійно хворі, а й інші люди. По-третє, евтаназія суперечить принципу «поки є життя, є надія», реалізація її на практиці не враховує також вірогідність помилкового діагнозу, відкриття нових засобів лікування. Це своєрідне вбивство, яке суперечить принципам гуманізму. Нікому не надано право

на вбивство людини, а отже лікар не повинен здійснювати евтаназію, посилаючись навіть на те, що хворий «безнадійний».

Проте, можуть бути ситуації, при яких застосування евтаназії є справедливим до вмираючого хворого. На мою думку, маючи невід'ємне конституційне право на життя, за певних обставин він повинен мати право вирішувати питання про її припинення, ніхто не вправі змушувати його і надалі страждати. Здоровим людям не зрозуміти ті страждання і той біль, яких зазнає смертельно хвора людина. Я вважаю не потрібно насильно примушувати людину жити, якщо вона сама цього не хоче.

Отже, існує як мінімум два аспекти евтаназії. Але я більше схильюсь до того, що евтаназія повинна бути легалізована, але має застосовуватись тільки у виключних випадках. Адже у багатьох цивілізованих державах, незважаючи на заборону, евтаназія фактично застосовується. Тому проблему евтаназії необхідно вирішувати не шляхом однозначної заборони, а через створення гнучкої юридичної основи.

Потрібно чітко визначити умови, за яких може бути проведена евтаназія. Останніми можуть бути: встановлення факту невиліковного захворювання, при цьому діагноз повинен вноситись спеціально створеною комісією; неможливість полегшити нестерпні фізичні чи психічні страждання пацієнта відомими науці засобами; власне прохання пацієнта, що перебуває у свідомості і чітко розуміє ситуацію, яке повинно бути оформлене у письмовому вигляді; пацієнт повинен володіти всією інформацією про свою хворобу: діагноз, як вона буде розвиватися та ін. Евтаназія повинна супроводжуватись жорстким контролем, щоб не було зловживань з боку лікарів та рідних, а також, щоб вона не стала засобом для маскуванія злочинів.

Отже, питання життя і смерті завжди було актуальним. Багато філософів різних часів намагалися вирішити цю проблеми, але вона все одно залишається відкритою, бо скільки вчених стільки існує і думок.

Ткаченко Оксана

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 3 група*

ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Як відомо, соціальна реальність охоплює всі сфери людського життя. При цьому однією з найважливіших умов існування суспільного життя виступає право, як система, що регулює відносини між людьми. Зміст та форма цих керівних правил, їх реалізація складає особливу соціальну матерію –правову реальність.

Основним питанням онтології права є питання – що таке право? Розв'язання цього питання тісно пов'язане з проблематикою правової гносеології (основне питання гносеології права – як пізнається право?) та правової аксіології (в чому цінність права?). Проблеми правової онтології можна розв'язувати з урахуванням різних концепцій праворозуміння, зокрема легістського, природньо-правового, лібертарно-юридичного типів праворозуміння.

Проблема встановлення типу реальності права найбільшу актуальність одержала у філософії права, у тому числі і вітчизняної, початку ХХ століття. Вона була тісно пов'язана з основним питанням методології науки того часу: що таке реальність взагалі, і як відноситься реальність, що визнається чи створюється наукою, до тієї реальності та що називається емпіричною дійсністю. Різноманіття методологічних підходів у філософії права додає гостроту цій проблемі.

Проблема форми існування права досліджується з метою виявити й розглянути модуси існування права як ті його основні структури, які в правовій ситуації дають змогу пов'язати буття права з буттям людини. З класичної точки зору право є виключно сукупністю норм, а питання про модуси буття права трансформуються в питання про способи існування норм.

У неklasичних концепціях філософії права ХХ ст. стверджується, що норма не становить єдиного модусу буття права. Це відбито в розумінні категорії правової реальності як сукупності всіх правових явищ.

Є.Спекторський вважав, що правову реальність варто шукати в пізнавальних можливостях людини, її потенційних можливостях.

Феноменологічна концепція, прихильниками якої були П.Амселян, М.Селтер, В.Хемрік, передбачає, що до правової реальності належать всі елементи права, які сконструйовані свідомістю як такі та інтерсуб'єктивно узгоджені.

З погляду екзистенціалізму правова реальність є конкретно-ситуативною. Скандинавський філософ права Дж.Кон зазначав, що «правова реальність живе в конкретному, окремому випадку, правовому конфлікті і його вирішенні». На його думку, реалізацією права є не норма, а конкретна ситуація. Дж. Кон вважає, що цінність норми полягає в тому, наскільки вона може сприяти адекватному вирішенню конкретної ситуації.

Екзистенціалісти мали більш індивідуальний підхід до права. Природне право вони розглядали як право екзистенції – справжнього людського існування. Основне завдання представники цього напрямку (В.Майкофер, Е.Фехнер, Дж.Кон) вбачали в орієнтації індивідів та законодавців на ухвалення екзистенційно правильних рішень у конкретній правовій ситуації.

Отже, вчені усвоїх критично-правових дослідженнях, аналізують правову реальність у культурологічному, феноменологічному,

ментальному, історичному й онтологічному аспектах, однак останній є найважливішим і основоположним у процесі запозичення західних конструкцій права в національну систему права.

Чернявський Павло

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ПJKY, I курс, 16 група*

ТАЄМНИЦІ СНОВИДІНЬ

Як відомо, людина третину свого життя спить: уві сні вона проводить 25 років із відпущених їй 75. Природне чергування неспання й сну – необхідна умова життєдіяльності людського організму. Мозок за рахунок імпульсів, що надходять від рецепторів тіла, підтримується в безсонному стані.

Так для чого ж людині потрібен сон? Мабуть, найпоширенішою відповіддю буде така: щоб мозок мав можливість відпочити. Однак учені виявили дивну закономірність: у період сну мозкові клітини не тільки не намагаються розслабитися, але й починають працювати ще швидше. Люди під час сну не повністю "відключають" свій мозок. Близько половини нейронів, навпаки, починають працювати ще активніше, ніж під час неспання.

Сон не означає відхід від реальності. Це, скоріше, особлива форма роботи мозку. Відомо, що сновидіння виникають у людини постійно. До того ж, не маючи можливості побачити сни, людина починає виявляти нервозність, без причини лякатися, у неї виникало незрозуміле почуття тривоги, схвилюваності. Тому сновидіння є невід'ємним явищем у функціонуванні людського організму.

Сновидіння являють собою регулярно виникаючі під час сну суб'єктивно пережиті уявлення, що супроводжуються зоровими образами. Під час сну зі сновидіннями організм перебуває в особливому стані, але мозок не припиняє своєї інтенсивної роботи. Вважається, що сюжети сновидінь в образній, символічній формі відображають основні мотиви й установки людини. Переживання і запам'ятовування сновидінь знаходиться в залежності від особливостей особистості, емоційного і фізичного стану перед сном. Незважаючи на розмаїтість і фантастичність світу сновидінь, цей світ не містить нічого абсолютно нового. *Картини сновидінь базуються на життєвому досвіді людини і переважно відображають події, що відбувалися з нею раніш.* Деякі суто наукові теорії припускають, що ми бачимо сни завдяки активізації сенсорних систем нижнього рівня, які відповідають, наприклад, за зір. Потім активність розповсюджується на інші ділянки мозку, які надають відчуття контекст та створюють навколо цього історію. Це як наприклад ви

побачили яблуко, а потім вирішили його з'їсти. Інша теорія припускає, що все трохи навпаки: спочатку з наших поглядів, думок та бажань створюється історія, а потім до цього додаються відчуття. Це як ви спочатку уявляєте яблуко, а потім йдете його шукати, щоб з'їсти.

Ще Аристотель зауважив, що в момент піднесення до руки сплячого джерела тепла йому обов'язково присниться вогонь. Часто багато хто з нас може знайти уві сні відповіді на питання, які мучили наяву. Відомо, що Дмитро Менделєєв саме уві сні зміг скласти періодичну систему елементів. Хімікові Фрідрігу Кекуле приснилася змія, яка кусає себе за хвіст, у результаті чого йому вдалося зрозуміти циклічну будову молекули бензолу.

Щодо найвідомішої філософської теорії сновидінь, то її батьком став виданий психолог і філософ Зигмунд Фрейд. Сновидіння, на думку Фрейда, формуються як результат двох психічних процесів. Перший процес включає в себе несвідомі сили, які створюють бажання, що зумовлюється мрією, а другий – це процес цензури, який примусово спотворює вираз бажання. З точки зору Фрейда, всі сні є формами «виконання бажання». Сні швидкоплинні. Психолог говорив про те, що більшість людей забувають доволі велику частину власних снів.

У снах є маса сексуальних символів. Фрейд склав цілий список сексуальних символів, які є в снах. Наприклад, число 3 або інші подовжені предмети – це символ чоловічого статевого органу. А от жіночі геніталії уві снах представлені об'єктами, що містять простір: скрині, ями, печери та навіть взуття. Фрейд зараховував певні фрукти, такі як яблука або груші, до категорії грудей, в той час, як предмети з паперу або дерева – символізували жінок в цілому.

Кожна авторська теорія має масу критики, і теорія психоаналітичних сновидінь Фрейда не є виключенням. Сні пов'язані не тільки з підсвідомістю, вони можуть бути більш невинними і незначними, ніж припускав Фрейд. Крім того, не всі сновидіння є проявом несвідомого. Деякі з них являються просто формою творчої гри. Але більшість експертів зазначають, що фрейдистська теорія сновидінь може мати певні переваги, але не може бути застосована до кожного сновидіння. Багато теорій психолога були перевірені та визнані неправильними. Наприклад, сні не короткі, як він припускав, а більш тривалі та часті. Одна з найбільших розбіжностей – це твердження Фрейда про те, що кожен сон є виконанням бажань.. Дослідження дитячих снів показали, що велика кількість снів набагато м'якші або незначні.

Отже, різноманітність і невизначеність теорій появи сновидінь, дає нам зробити висновок, що процес сну та появи сновидінь є повною мірою не дослідженими глибинами людського організму і свідомості. Кожна теорія має місце бути в нашому Всесвіті, адже кожна з них є правильною по-своєму, і кожна має деякі прогалини і недоліки.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ ДЛЯ ТЛУМАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАКОНІВ

На сьогодні вчення про герменевтику набуває дедалі більшої популярності серед вчених-правників, які розглядають закономірності юридичної герменевтики як у цілому, так і в окремих галузях, зокрема у кримінальному праві. Традиційно герменевтика розглядається у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні герменевтика – мистецтво тлумачення, теорія інтерпретації та розуміння текстів, а в широкому – умова осмислення соціального буття. Зауважимо, що проблема герменевтики кримінального закону України є порівняно новою, і тому відповідні питання досліджені мало, але вони все ж таки існують.

Г.-Г. Гадамер розширив герменевтичний спосіб пізнання за рахунок введення процедури аплікації, у межах якої практичне розуміння стає застосуванням. На його думку, всі герменевтичні процедури необхідно розглядати як нерозривну єдність [1, с. 364, 400–403]. Науковець розглядав інтерпретацію не як окремий акт, заднім числом, а як експліцитну форму розуміння (розуміння завжди є інтерпретацією). П. Рікбор зауважував, що дія подібна до світу знаків, так само, як вона формується за допомогою знаків, правил, норм. Вчений вважає, що, подібно до тексту, який отримує семантичну автономію стосовно автора, дії відокремлюються від суб'єктів, які їх вчиняють і, таким чином, стають об'єктами інтерпретації як певні соціальні коди. Враховуючи це, П. Рікбор вводить в науковий обіг поняття герменевтики соціальної дії. М. М. Бахтін у своїх текстологічних дослідженнях розглядає будь-який вчинок людини або її бездіяльність як текст [2, с. 10].

Наприкінці ХХ століття науковці стали визнавати будь-які осмислені цілісні знаково-символічні системи, які здатні зберігати та передавати інформацію. Однак, аналізуючи застосування кримінального закону потрібно все ж таки відносити його до герменевтичного застосування, зокрема, дослідження конкретних обставин справи та прийняття конкретного рішення. На думку В. В. Марчука, філософська формула герменевтичних процедур «розуміння – інтерпретація – аплікація» у процесі кваліфікації злочинів трансформується у формулу «розуміння – тлумачення – застосування». До правової реальності в юриспруденції він відносить не лише правові норми, а й правовідносини, судову практику. Герменевтичні основи – це проведення слідчих дій. Наприклад, слідчий при проведенні огляду місцевості має справу не з предметами, а з їх символами. Виявлені предмети під час огляду мають

непряме, алегоричне значення, стають символами, модальність яких потребує декодування, інтерпретації.

У філософії розуміння визначається як універсальна операція мислення, що являє собою оцінку об'єкта (тексту, поведінки, явища природи) на основі певного зразка, стандарту, норми, принципу тощо; пізнавальна здатність, яка представлена в діяльності розуму, протиставляється діяльності розуму і по-різному інтерпретується; процедура герменевтичного тлумачення змісту текстів, розшифровка значення мовних практик, знаків, символів, слів; специфічний спосіб буття людини в світі, який розглядається у фундаментальній онтології і філософській герменевтиці як екзистенціал, як основний модус буття, як проект, як розгляд можливостей існування

З погляду герменевтики розуміння визначається не як властивість інтелекту, а як уміння, навички інтелектуальної діяльності. О. В. Пичова, використовуючи наукові досягнення П. Рікьора, стверджує, що розуміння – це прихований (внутрішній) процес інтелектуальної діяльності суб'єкта. Він не має текстуальної форми і виявляється зовні тільки завдяки тлумаченню, тобто через комунікативні зв'язки. Особливість розуміння і тлумачення юридичних текстів полягає в тому, що комунікативними зв'язками слугує правове спілкування суб'єктів правовідносин, а формою їх вираження є текст кримінального закону. Щоб зрозуміти текст кримінального закону України, недостатньо лише буквально його проаналізувати. Адже між його прийняттям і пізнавальною діяльністю того чи іншого суб'єкта може минути значний проміжок часу. А тому надзвичайно важливо з'ясувати мету законодавця, яка стояла перед прийняттям цього закону, і врахувати зміни у соціальному житті, що відбулися після його прийняття.

Таким чином, дослідження елементів герменевтики кримінального закону України дає можливість зробити висновок, що ними є розуміння та тлумачення, які діалектично пов'язані між собою та становлять нерозривне ціле у процесі пізнання тексту цього закону. Що стосується застосування, то воно не належить до елементів герменевтики кримінального закону України, а становить самостійний етап реалізації кримінально-правових норм та співвідноситься із нею як явище та процес.

Література:

1. Гадамер Г.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. Москва: Прогресс, 1988. 699 с.
2. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. Москва: Издательский центр «Academia», 1995. 160 с.

ТЕМА В'ЯЗНИЦІ У ПРАЦЯХ ФІЛОСОФІВ

Феномен в'язниці у філософському дискурсі має багато конотацій. Ув'язнення постає як соціальне, правове явище, виховна практика, функція політики, морально-етична подія (в значенні позбавлення свободи, честі, гідності), має суттєвий антропологічний зміст, виступаючи окремим способом буття людини в світі.

Світ за ґратами лише умовно відрізаний «дротом» від зовнішнього світу. Високі огорожі і тюремники не роблять простір «з іншого боку стіни» недосяжним, в'язниця – один із діючих соціальних інститутів суспільства для застосування санкцій до індивідів, котрі виявляють делінквентну поведінку. Тюремне життя зазвичай нелюдське і сповнене жорстокості, проте містить усі характерні ознаки соціальної системи, до якої належить. У колоніях і в'язницях стирається індивідуальність, спопеляється особистість, нівелюється гідність. Це не просто каральний механізм, це саморегулюєма реальність в реальності.

Поруч з казахським кордоном в колонії «Чорний дельфін» перебувають під арештом найжорстокіші злочинці Росії. Там містяться близько 700 небезпечних вбивць, загальна кількість їх жертв складає більш 3500 осіб, в середньому по 5 чоловік на ув'язненого. Також в колонії тримають маніяків, педофілів, терористів. У одиночних камерах стерильно і моторошно. Психологія як позитивне знання досліджує феномен ув'язнення та поведінку злочинця на конкретних прикладах. Подібним прикладом може бути справа відомого маніяка Володимира Ніколаєва на прізвисько Канібал. Цей чоловік, вже після скоєння свого першого вбивства, яке відбулося через необережність, став глумитися із трупом своєї жертви з особливою жорстокістю, долучивши до цього сім'ю власного друга. При розгляді цієї справи постають питання: чи висловлюють злочинці жаль з приводу скоєного? Чи відчувають вони почуття провини, жалю, каяття? Чи скоїли б вони так знову, якби потрапили в таку ж саму ситуацію? Що змінила в свідомості й підсвідомості злочинця в'язниця?

Мішель Фуко – французький філософ та історик ХХ ст., найбільш відомий завдяки своїм критичним дослідженням соціальних інститутів, психіатрії, медицини, влади, системи ув'язнення, а також роботам з історії сексуальності, вважав, що в'язниця, по суті, це просте обмеження волі, а суворі покарання за ґратами зводяться до трьох форм: «карцер», що обтяжений різними факторами (самотністю, темрявою, обмеженням їжі),

«скрутність», та додаткові заходи пом'якшення [1]. У свою чергу, не настільки спрощено, раціонально і легковажно ставиться до в'язниці Олександр Солженіцин. У книзі «Архіпелаг ГУЛАГ», що являє шокуючий калейдоскоп особистих трагедій у радянській системі каральних закладів, автор показує систему таборів як потужніший механізм тоталітарної влади для переробки людського ресурсу [2]. Обширна група «островів» ГУЛАГу зі своїм внутрішнім устроєм, інфраструктурою, політикою, становить дієвий соціальний інститут, функцією якого є нейтралізація мислячої, вольової особистості, здатної до опору та свободи.

Історія карної політики дуже багата й різноманітна, вона не завжди віддавала перевагу виховним заходам. Так, в'язниці передували різні форми карних громадських видовищ. Пізніше були створені тисячі «міні-театрів», де засуджених виставили на огляд. У в'язненим доводилося виконувати роботу, характер якої відбивав їхні злочини, і завдяки цьому погашати борги перед суспільством за свої правопорушення. В результаті у представників громадськості з'явилася можливість бачити тіла засуджених під час отримання покарання. Однак подібні експерименти тривали в Європі менш двадцяти років. Згодом театр громадських тортур поступився місцем групам робітників в оковах. Покарання набуло загальнішого, але пом'якшеного характеру, проте зовсім не через гуманістичні аргументи. М. Фуко стверджує, що реформісти просто були незадоволені нерівномірним розподіленням насильства з боку правителя по відношенню до засуджених. Право государя карати було настільки непропорційно, що покарання було неефективним і неконтрольованим. Реформісти відчували продуктивний сенс карної системи. Тепер судді мали розподіляти покарання більш рівномірно, а влада держави ставала формою публічної влади, що, на думку М. Фуко, було більш важливо для реформістів, ніж гуманізм.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні кількість осіб, що відбувають покарання, складає більш ніж 52 тисячі. Отже, в'язниця як соціально-політичний механізм, особливо у своїй масовості й кількісній розвинутості, не справляється з основною своєю функцією – зменшення злочинів, каяття в'язня та уникнення повторення з його боку правопорушень у майбутньому. В'язниця у сучасних реаліях фактично не відіграє головної ролі – виправити злодія. Зокрема вітчизняна виправна система не опікується ані моральним станом в'язня, ані його психічними особливостями. Хоча зараз ведеться безліч дискусій про доцільність існуючої системи покарань та її реформу. До того ж, жодний каральний захід не здатен побороти причини злочинності.

Література:

1. Фуко М. Надзирать и наказывать: рождение тюрьмы / пер. с фр. Владимира Наумова. Москва: Издательство «AdMarginem», 1999. URL:

https://kph.ffs.npu.edu.ua!/e-book/clasik/data/foucault/03/fuko_oglavlenie.html
(дата звернення: 27.04.2021).

2. Солженицин А. Архипелаг ГУЛАГ. URL:
https://librebook.me/arhipelag_gulag (дата звернення: 27.04.2021).

Шевченко Натела

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірантка кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права*

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ТРАНЗИТИВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Високий рівень правової культури, як різновиду загальної, є надзвичайно необхідним для становлення сучасного суспільства та регулювання відносин в ньому. Особливої уваги заслуговує питання правової культури в транзитивному суспільстві.

Що ж таке транзитивне суспільство, правова культура та як вони взаємопов'язані? Так, зазвичай під транзитивним суспільством розуміють таке суспільство, що перебуває на стадії переходу від одного стану до іншого. Тобто воно є певною перехідною фазою між різними його етапами розвитку, при цьому поєднуючи в собі риси як старих, так і нових звичаїв, порядків, традицій тощо. Такий стан притаманний українському суспільству після розпаду СРСР та набуття Україною незалежності. Простежується, як радянські цінності змінюються на демократичні, розвиваються суспільні відносини, які виходять на якісно новий рівень.

Під правовою культурою наразі розуміють систему правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу й відображають у правовій формі стан свободи особи, інші соціальні цінності. Вона відображає рівень розвитку правосвідомості в суспільстві, системи права і законодавства, юридичної практики та правової науки, охоплює сукупність усіх правових цінностей, створених людьми в правовій сфері. Високий рівень правової культури є однією з важливих ознак громадянського суспільства та правової держави, яка заснована передусім на принципах верховенства права і закону, поваги до основних прав і свобод людини й громадянина. Тому правова культура і правосвідомість взаємозумовлюють існування та функціонування одна одної [1, с. 425].

Важливого значення для транзитивного суспільства набуває правова культура. Зокрема, деформована правова культура, як окремих громадян, так і верств населення, вкрай негативно впливає на темпи

демократичних перетворень у державі, а отже й в суспільстві, тому відповідні суб'єкти мають робити усе можливе для формування належного рівня правової культури.

Водночас, варто зазначити, що існує низка причин, які суттєво гальмують як розвиток демократичної правової культури, так і знижують якість інституційних перетворень у державі та суспільстві. Серед них можна виокремити такі: відсутність теоретично обґрунтованої державної концепції формування правової культури населення; слабкість і дезорганізованість соціальних інститутів, які повинні займатися цим процесом; відсутність необхідності підготовлених правознавців для юридичної освіти громадян і формування в них навичок правової поведінки тощо. Окрім того, значний негативний вплив на розвиток правової культури всіх суб'єктів державотворення чинить неефективність судової та правоохоронної систем, які не здатні забезпечити у повному обсязі реалізацію принципу «невідворотності покарання», а як наслідок, встановлення соціальної справедливості [2, с. 16-17].

В цьому контексті важливого значення набуває правове виховання членів суспільства, тобто система відповідної діяльності з формування необхідного рівня правової культури. Адже відсутність правового виховання або його низький рівень призводять до негативних наслідків, зокрема збільшення рівня злочинності, в тому числі корупційної складової, правового нігілізму тощо.

До системи організації та управління процесом виховання в сучасному суспільстві входить практично всі суб'єкти: державні органи, громадські організації, колективи тощо. Безпосереднім же об'єктом правового виховання є певна сфера свідомості людей, їх духовного внутрішнього життя, тобто права свідомість та рівень правової культури індивідів, що склався на її основі. Основним етапами організації правового виховання в сучасному суспільстві є: аналіз стану правовиховної роботи в суспільстві та оцінювання її ефективності; розроблення на основі цього аналізу поточних та перспективних планів (програм); організація практичної реалізації прийнятих планів (програм); соціальний контроль за ефективністю правовиховної роботи [3].

Одним з основних критеріїв рівня правосвідомості і правової культури транзитивного суспільства є забезпечення державними органами влади захисту прав людини на інформацію, свободу думки, на вільний прояв своїх поглядів, адже свобода інформації — це основне право людини і критерій її основних свобод. Найважливішим показником правосвідомості і правової культури транзитивного суспільства є можливість реалізації громадянами прав на судовий захист і забезпечення їхніх основних прав і свобод [4, с. 62-63].

Таким чином, правова культура грає надзвичайно важливу роль у будь-якому суспільстві, а особливо – у транзитивному. Належний рівень

правової культури досягається шляхом правового виховання населення. Якщо такий рівень є низьким, то не слід розраховувати на стрімкий розвиток відповідного суспільства та належне досягнення поставлених цілей. Держава має робити все можливе для формування високого рівня правової культури, яка є однією з важливих ознак громадянського суспільства.

Література:

1. Попадинець Г. О. Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Зб. наук. пр.* 2016. № 850. С. 422–427
2. Тацій В.Я., Данильян О.Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні: проблеми взамовпливу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Сьєрогіна та ін.* Харків: Право, 2019. Вип. 38. С. 11-25.
3. Данильян О. Г. Особливості організації та управління правовим вихованням у перехідному суспільстві. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2012. – № 3 (13). – С. 112–117.
4. Данильян О. Проблема оцінки реального стану правосвідомості і правової культури в транзитивних умовах. *Вісник Академії правових наук України.* Харків: Право, 2008. № 4(55). С. 57-68.

Яворська Оксана

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 4 група*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЇ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ

Інформація – це важлива складова існування людини, яка супроводжує її від народження і до самої смерті. Інформаційний вплив є одночасно простим та ефективним. В епоху інформаційного суспільства людство увійшло ще у другій половині ХХ століття, але до сьогодні не навчилось правильно сприймати інформацію та залишається залежним від інформаційної інфраструктури, яка утворилась. Інформаційні процеси характеризуються тим, що є однією з частин глобальних процесів, які увійшли у життєдіяльність людства та вплинули на всі її сфери як в позитивному, так і негативному аспектах [1, с.120].

З'ясування походження, способу передачі, збереження та наслідків інформації під час тривалої взаємодії з навколишнім середовищем являє

собою одну з форм діяльності свідомості. Свідомість є абстрактним поняттям, уявлення про яке складається з відображення внутрішнього світу особи як способу контролю та вираження потоків інформації, а також їх взаємодія з дійсністю. Проблема свідомості у філософії досі залишається загадковим та цікавим феноменом. Відображення свідомості є у людському розвитку, якого суспільство досягнуло у результаті практичної та пізнавальної діяльності, яка здійснюється протягом багатьох століть. Одна з основних функцій свідомості – це переробка отриманої інформації, тому що саме вона допомагає взаємодіяти з реальністю та керувати нею. У багатьох наукових працях, які пов'язані з темою інформації, підкреслюється, що змінюються не лише інформаційно-технологічні можливості людини, а також сама людина разом зі своєю самосвідомістю. Сучасна особистість стає немислимою без інформаційних технологій, що впливають на її існування [1, с.130-131].

В інформаційному суспільстві основоположною цінністю являється інформація, а внаслідок цього з'явився новий спосіб впливу на свідомість людини – інформаційний. За допомогою поширення інформації створюється тиск на свідомість у різних сферах життєдіяльності. Головна проблема в тому, що індивід втрачає можливість в повному обсязі відчувати ступінь залежності від інформації, оцінювати її правдивість та достовірність. У результаті цього відбувається використання інформації не дотримуючись прав громадян, що зумовлює необхідність врегулювати суспільні відносини законодавчими актами від впливу на індивідуальну свідомість шляхом використання інформації в негативному ключі та корисливих цілях. Екс-віце-прем'єр-міністр з питань гуманітарної політики Микола Жулинський говорив: «Через недосконалість нормативно-правової бази національна інформаційна інфраструктура формувалась стихійно, основною мотивацією її становлення були і є прибутки, політичні інтереси і амбіції» [2, с. 4]. Але варто зауважити, що рівень впливу залежить від самої людини та того, як вона ставиться до сприйнятої її свідомістю інформації. Адже якщо вірити спотвореній та недостовірній інформації, то можна відчувати на собі вплив маніпуляції – це і є однією з негативних сторін сучасного інформаційного суспільства.

Література:

1. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право. 2016. 488 с.
2. Беда П. Інтереси держави не заперечують свободи. *Урядовий кур'єр*. 2001. № 10.

«I» AND «OTHER» IN HERMENEUTICS OF RESPONSE

In answer hermeneutics the cognition problem is removed in certain way. More precisely, it does not arise due to the following considerations.

First, the situation of the response is preceded by the understanding of the question and the «acceptance on faith», which in the language of traditional science means the assumption of its axioms of the given theory.

Secondly, asking ourselves what we know, and especially how it relates to how we know it, will only lead to a further broadening of the horizon within which the same questions can be raised again. Indeed, by considering the attitude of the object of study to the study process itself and its results, it is possible to reproach oneself in subjectivism, as we will again consider the image of the object (sensual, emotional, verbal), that at orientation of self-consciousness on «I» will lead to solipsism (there are only images of my consciousness), and at the direction of other - to objective idealism (Other is so significant I that I can appear to it in images).The solution to this problem in the hermeneutics of knowledge is that objectivity (in the classical sense of the term) is transferred from the external to the cognitive subject of the world to the cognitive process itself as Other. Another is known as 1) it is part of the self consciousness of an individual (mental possibility), 2) due to the inertia of «consciousness» and the lack of content of «awareness» it can be «accepted on faith» and become the basis of a fundamentally new meaning horizon (cognitive possibility), 3) It is the cause and result of any human activity (ontological cause). Since the human being is at the centre of the study of hermeneutics, the ontological inferences that follow from it will be the ontology of the subject, but it should not be forgotten that the other is an integral part thereof, and in this respect, this ontology includes objectivity (The other is fundamentally different from the existing consciousness, precedes the act of knowledge, and to a large extent determines it).

On the other hand, it asks otherwise: being conscious as such, it breaks the unity of the horizon of meaning, thus presenting a question to which man cannot escape. This leads to an ontology of subjectivity that is not based on the group of individuals (since it would then be necessary to introduce the classical notion of objectivity in relation to the environment that separates them, the knowledge of which could again be declared subjective) And I am other. This relationship is characterised by the following: 1) it is the basis of the interactions of any species, 2) in particular, it is the cause and the essence of both knowledge and practice.

In addition, understanding the details of the process of receiving answers to «open questions» (i.e. those to which neither the inquirer nor the inquirer has an answer yet) It allows to assert their axiological equivalence, regardless of the content of the personal efforts and skills displayed. In other words, in this aspect, the value of the cognitive processes of the child, who independently made the discovery, even though already known to the «adult» humanity, is no less than the value of the most prominent scientists of history - all of them have managed to transcend the familiar, The traditional one, that is, the one, was able to move beyond their past horizon of understanding.

Chaus Yuliya
Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course I, group

ON THE FEATURES OF UNDERSTANDING CONSCIOUSNESS IN BUDDHIST PHILOSOPHY

The Sanskrit word for consciousness - "*citta*" (*citta*), is not only much older than its European counterpart, but also much richer in volume than just "consciousness" in the Western sense: it is also the mind, and thinking, and feeling, and sensation, and will, and desire.

Of great interest is the philosophical school of *yogachara* (literally "following yoga"), which proposed a new category - *alayavijnana*. In the Buddhist tradition, before the emergence of *yogachara*, there was a doctrine of six forms of consciousness. These six forms are called "functioning consciousness" in *yogachara*, and they constitute the first, "surface" level of consciousness in general. *Yogachara* adds two more forms to them: the clouded mind "*klišta manas*" and the consciousness-storehouse "*alayavijnana*".

The "clouded mind" is the so-called "false ego", which is mistaken for a human personality. The concept of "consciousness-storage", despite considerable difficulties in attempts to adequately translate and understand it, occupies a particularly important place in Buddhist ontology and epistemology. The most common interpretation is an approach based on the traditional etymology of the word "*alaya*", which has two meanings: firstly, "storage" and "place", and secondly, associated with the Sanskrit verb "tie", "attach".

In general, we can say that the category of *alayavijnana* was the result of a long search for an answer to one of the most important questions of Buddhist epistemology: does consciousness have some even more fundamental, deeper layer that determines the functioning and interconnection of other consciousnesses? Here the complete resemblance of the *Yogachars'* *Alayavijnana* to the Freudian unconscious is manifested.

Buddhists argue that in fact, a person does not have a permanent personality at all, the Ego (*atman*). Human consciousness is a stream of

dharmas - the minimum units of mental experience, and what is mistaken for a person is, in essence, only a relatively stable set of certain *dharmas*. However, there is the illusion of having a personality, which is very difficult not to reckon with. *The yogacara* calls this illusion, as already mentioned, "false mind" (*klista manas*).

Alayavijnana has two most important functions: firstly, it is a receptacle for "*vasanas*", i.e. impressions, or "imprints" of all past acts of consciousness and action. Secondly, *the Vasanas* residing in *the Alayavijnana* become "seeds" for new conscious acts or actions, the reason for which is the "ripening" of these "seeds" in *the Alayavijnana*. Thus, *the Vasanas* become the motivating forces of human action, in fact, governing both perception and human behavior. At the same time, *the Vasanas* by themselves as "imprints of experience" cannot be perceived by the functioning consciousness, because it is not something that can be known in principle. In the language of Western psychology, *the Vasanas* can be characterized as unconscious tendencies that direct the activity of consciousness in a certain direction. Human behavior and perception of the world are largely a product of the functioning of *the alayavijnana*.

Of course, we will not find the term "unconscious" anywhere among the ancient Hindus, but the term "*alayavijnana*" is so similar in its content to the Freudian "unconscious" and even for Buddhists it is such in essence (not realized in everyday life) that we have every reason characterize this concept as equivalent to the "unconscious" in the Western tradition.

Honcharenko Tatiana
Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 1, group 3

ABOUT SOME FEATURES OF SELF-PERFECTION OF PERSONALITY

An integral part of personal self-development is self-education, which is one of the forms of it. This is a conscious activity of a free personality, aimed at providing information, knowledge of socially and individually significant types of substantive and practical-spiritual activities; formation, development and improvement of cognitive and first of all intellectual potential. Its source is the contradiction between the need for a certain activity and the lack or limitation of information, knowledge about the object, subject, technology of activity. Without the desire for self-education, the individual is unable to become an individual, his spiritual growth becomes impossible, and communication is reduced to the lowest - utilitarian-pragmatic - level.

Thus, we can agree with the conclusion of E. Fromm that for the first time in history, the physical survival of the human race depends on a radical

change in the human heart, when the individual becomes a person, and later - individuality. It is clear that this level is unattainable for everyone, but understanding that personal self-improvement is one of the keys to the successful functioning of society and the existence of humanity in general, is extremely important in our time.

The leading role in the process of self-improvement of the individual is played by the formation of his biographical project and strategy of life on humanistic principles, which are permeate them the whole structure of the individual as a social being. The humanistic worldview becomes the basis of the orientation of the individual with the use of its real capabilities and demonstrates the spiritual and value nature of self-improvement of the individual, which is manifested in value orientations, social guidelines, ideals, motivation and goal setting. If the existential-personal worldview is based on the alter-concept, as opposed to the selfish, the process of self-improvement of the individual is filled with humanistic content and is defined as an individual's understanding of the meaning of life in voluntary, selfless service to people, the world.

The mechanisms of this process are: self-control - a process by which a person is able to control their behavior in a contradictory influence of the social environment or their own biological factors; self-coercion - the process of voluntary internal awareness of the individual of the need to force himself to meet the requirements of humanistic coexistence; self-restraint - voluntary, caused by the inner convictions of the individual need to give up their own interests in order to develop such qualities that provide grounds to consider such individuals as "saints", humanists, because their activity is not aimed at an individual or group of people, but people in general, on society, on humanity. Only a person who at a certain stage of his development reaches a qualitatively new stage of personal development, becoming an individual whose desire for self-improvement becomes a need-value, is capable of full implementation of these mechanisms of self-improvement.

Analyzing the biographies, memoirs, autobiographies of famous people, we can conclude that in the formation of them as individuals, and then individuals, a significant role was played by the following factors: 1) natural data or individual abilities; 2) what gives a person a society, properties acquired under the influence of upbringing and education; 3) what a person does himself: the qualities produced in the process of self-improvement. They, as a rule, "did" themselves: the higher the culture (education) of the individual, especially moral, the more comprehensive, intense, purposeful is his self-development.

THE HERMENEUTIC CANON IN EMILIO BETTI'S THEORY

In jurisprudence, objectivity of law interpretation has fundamental and practical importance. According to Emilio Betti, interpretation issues were most productively reviewed in legal theory, where hermeneutic canons were formulated.

The first hermeneutic canon is referred to the issue of objectivity. Betti made reference to the principle, described by Roman lawyer Publius Juventius Celsus, about priority of a thought over a letter, i.e. requirement to particularly focus not on the literal sense of the document, but on its manifestation of thought and normative value; and then referencing to the later dictum of the principle: “Sensus non est inferendus, sed efferendus” (The meaning ought not to be brought into (the text), but developed out of (the text)). For the first hermeneutic canon Betti proposed the name «canon of hermeneutical autonomy».

The second canon is about an object of interpretation and also rooted in Roman civil law: «Judging in court without knowledge of the entire law, only referencing to the part of it, is contrary to justice». This principle Betti called «canon of integrity» or «canon of semantic coherence».

Any objectification of sense (thought, product etc.) can be seen as a part of greater whole: in objective terms – as an element of general culture, a link in a common chain of ideas, united by a common genre, content, etc.; in subjective terms – as a part of the author’s creative path, where this imaginative and ideational act is closely bound to the others.

The third and the fourth canons are oriented to the subject of interpretation. Canons’ roots go back to The Digest of Justinian, or rather to its fragments about accepting the legitimacy of using the correcting interpretation of the norm, about possibility of formulating a normal assessment in drawing conclusions from the rationality and coherence.

The third canon Betti called «canon of relevance of understanding». Betti assumes that the interpreter doesn’t get a sense from representative form in completely finished state. Instead, the interpreter should actively recreate a sense in mind by connecting to the cognition, intuition, intellect, imagination, resourcefulness, also knowledge, life experience, education and erudition. Betti opposed to wrongful expansive interpretation of «canon of relevance of understanding», in which interpreter’s subjectivity becomes the sole and exhaustive tool of interpretation. He convinces that it’s possible to avoid the risk by not allowing the third canon to work separately, i. e. only under the

control of the two previous canons, particularly the «canon of hermeneutical autonomy».

The last one, the fourth canon – «canon of semantic adequacy» – Bettiformulatesas follows: on the one hand, interpreter must have internal openness, largeness of a spiritual horizon, ability to absorb someone else's spiritual essence, sensitivity allowing to hear the tone of another spirituality and tune to it; on the other hand, – to have renunciation, ability to renounce prejudice and stereotypes. This remark provides an ethical point – a call for the interpreter's self-improvement; development in erudition and mental features allows opening the door for understanding fellow inner world, which is established by the emotion of exploring objects. Canon of congeniality is also applicable to the historical and dramatic interpretation in particular: by recreating the historical figure's inner world or the image of the author's character in play, the interpreter can replicate its concept because of their congenial closeness.

Kaplina Vladyslava
*Masters student at the
Faculty of Law
University of Lisbon*

CHRISTIAN SOURCES OF HUMAN RIGHTS

The Christian religion proclaims the unique value of every person, considering him/her self-valuable. Since everyone has a soul that directly connects him/her with God, he/she might be a bearer of an absolute value that cannot be confused either with his/her personal qualities or his/her belonging to a particular community.

At the same time, Christianity gives a purely individual definition of freedom, which it presents as the ability of an intelligent being to make a moral choice between the means that lead to a certain goal.

By such anthropological innovations, Christianity creates an insurmountable boundary between the origin of a person (God) and his/her temporary existence. Relationships between people are considered secondary – for the simple reason that the common life of these people, their common existence is no longer mixed with their true existence. Thus, in the tradition of St. Augustine of Hippo, belonging to the Hail of Heaven is asserted to the detriment of the ties that bind person to those like him/her. As Michel Villey notes, “a Christian ceases to be a part of a political organism, he is now everything, infinity, self-value. He himself is a goal that surpasses the ultimate goals of politics, and his personality is transcendent in relation to the state. This is the germ of modern individual freedoms, which can be opposed to the state, the germ of the next, that is, our "human rights"».

Augustine takes to a new level the Christian idea that the path to the upper lies through the inner. «*Noliforas ire, in teipsunredi; in interiorehomine habitat veritas*» (“Don’t wish to go outside, turn back into yourself. Inside men lives truth”). Thus, the inner voice replaces the world, becoming a place of truth. It is through the inner voice, the place of intimate freedom, which is also the container of the soul, the one can come to God.

This theme instills in Western people a tendency to think, which will later turn into pure subjectivity. The idea which proclaims that the inner voice is a place of truth, in essence, presupposes the modern idea of the private field, separated from the public one, cut off from coincidences and one that serves as a center of individual self-development.

On the other hand, faith in one God makes it possible to present all people indiscriminately as equal children of God. At the same time, humanity is gaining moral significance. Christianity radicalizes the tendency to universality, proclaims the moral unity of the human race.

The concept of subjective law is also associated with the Middle Ages. Nominalists argued that there was no being other than being singular, and therefore there were only single beings in the universe. It follows that only the individual is recognized as existing; the collective is henceforth considered only a juxtaposition of individuals, and rights become individual abilities legitimate in their nature.

Nominalism also assumes that natural law is a reflection not so much of the divine order as of the divine will. The natural order, which in itself would indicate good and evil, would lead, according to the nominalists, to the fact that God would not be able to sovereignly decide what is good. Since God has absolute freedom, it follows that nothing in nature is necessary in itself, and therefore William of Ockham states that “law is not a fair relationship of things, but a reflection of the law that God wanted to establish. Accordingly, the universe loses the meaning and principles that were inherent in it”.

Later, Spanish scholasticism took the stage, which reduced justice and law to the norms derived from the moral law. Note that the term «*justitia*» itself is a relatively late derivative of the Latin word «*jus*»: it was not until the IVth century that law was associated with justice, which was understood as a universal philosophical concept.

KarpenkoViktoria
Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 1, group 6

**ABOUT THE FEATURES OF THE PSYCHOANALYTIC DOCTRINE
OFMAN IN THE CREATIVITY OF PIERRE JANET**

Like many of his contemporaries, Janet believed that a man possesses specific nervous energy. This idea, as Lacan later showed regarding Freud, was a consequence of the machine image popularity. This picture became a part of the culture due to the development of the industry. Therefore, it is clear that energy is one of the characteristics of a machine accomplishing a particular job.

According to Janet, a therapist is a specialist who controls neural energy. It is someone who can make her leak and focus on the right place. Accordingly, the human psyche is a reservoir of mental energy. A psychotherapist, according to Jean, is a specialist in human behavior. He must be aware of social connections and human activities. Long and regular control, a special kind of guidance of souls. Such Janet's ideas have brought his psychotherapeutic theory and models of the New Age pastoral.

Starting from the 1920s, Jean turned to solve the problem of religion, deciding to interpret the religious behaviour of man as a control function over the budget of mental powers.

Religion and morality, in his mind, focus on saving psychic powers. When people practise religious and moral behaviour towards themselves, they are more likely to keep their nervous resources.

The situation changes when a person enters relationships with others. At this new, socio-personal level, a mutual record of the individual and society's mental energy has to be kept. Imitation (as it is called) can save energy. Being a leader means wasting energy, but it usually pays off by giving satisfaction.

Rituals and myths are complex behaviour patterns in which all elements of human action are fixed. It also provides the economy.

The emergence of faith in gods and spirits, according to Jean, was a consequence of the emergence of thought. The person's thought or inner language have led to the belief in an invisible doppelganger that exists outside of the tangible actions of a person. A man seeks the perfect mentor, a friend, a leader, and God becomes his supervisor.

But the idea of God would disappear if God could not speak to man, thinks Janet. God speaks only through prayer, i.e. the inner conversation of man. The believer turns to God, and God, who is inside his mind, gives him the answer. It is another manifestation of automaticity. However, if God does not answer, there is neurosis – depletion of mental energy.

The role of religion is enormous. It gave birth to morality. Through religious morality, man has learned to obey and organize his desires. In today's world, philosophy and science challenge religion. Janet asks what will happen to the man when religion disappears. In his mind, religion can only have two substitutes – scientific psychotherapy and worship of progress. The last means calm self-confidence and a confident view of the world.

These thoughts of religion led Jean to the next conclusion: human evolution has not ended. In the future, it will take forms that we cannot even imagine.

Klochkov Ihor
*Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 1, group 5*

ON THE AXIOSPHERE OF THE SUPERMAN IN NIETZSCHE 'S PHILOSOPHY

The word "superman" was not invented by Nietzsche himself, but, as he puts it, "picked up on the road." He probably borrowed it from Goethe's Faust. But Nietzsche put his own original content into this word.

In Nietzsche's writings there are two concepts of the superman. One of them is a biological theory. Darwin's theory teaches that everything in the world is gradually evolving and that existing species of organisms have evolved over a long period of time. At present, the highest stage of evolutionary progress is man. In the future, an even more perfect species will probably appear - a superman.

In later works, Nietzsche gives a different concept of the superman. It is based on the idea that man is the biological end of development. Thus, improvement is possible only within the existing species. Therefore, according to this concept, there is only a superman - the most perfect human type. Nietzsche tries to show what qualities (virtues) a superman should possess.

The first virtue is pride. This means that it is necessary to treat one's own "self" fairly, it is necessary to have a normal love for oneself to the extent that it is necessary for the realization of the ideal of the superman.

The second virtue is suffering. Nietzsche attributes to him a huge role in the elevation of the human type. The anguish of pain, the pain, the suffering in which the soul gives the purest echo - all this creates a high spiritual uplift, expands the soul, nourishes its creative energy.

Even more than suffering, deep joy contributes to the expansion of the soul. This is the third virtue. "Deep sorrow, but joy even deeper than sorrow. Sorrow says, "Perish," and joy wants eternity, deep, deep eternity. With its wide waves, flooding the whole soul, it opens it to all sympathy.

The fourth virtue is the will. According to Nietzsche, the depth and power of desires is something valuable in itself. The will is the guarantee that all the best and beautiful in a person, no matter how deeply buried in the soul, will always rise from his grave.

The highest virtue, ideally the superman, is the bestowal of virtue. This is a selfless, alien even to the shadow of calculation, the desire to give their inner wealth to anyone who needs it, so that others have the same fullness

of mental strength. The giver, like the sun, radiates his inner creative energy into the environment. Giving virtue, according to Nietzsche, is the highest virtue and, therefore, the crown and completion of the process of human development into a superhuman type.

Nietzsche's doctrine of the superman has been repeatedly discussed and criticized. Feedback was mixed to the contrary. Some critics approved and accepted the ideal of the superman, others, on the contrary, sharply condemned him. The reason for this disagreement can, of course, be seen, above all, in the differences in the worldview of the critics themselves.

In the orthodox-religious environment and the older generation of idealist philosophers, Nietzsche was perceived as the embodiment of an evil principle, as a being that stands outside any moral order, acts on the basis of its own instincts, in accordance with its main attraction - "thirst for power", and at the same time he spares neither himself nor his fellow men.

A careful study of "As Zarathustra said" leads to the idea that the idea of a superman cannot be unambiguously considered good or evil. Nietzsche passionately defends the freedom, independence, self-worth and activity of the individual, emphasizing that the freedom of such an individual is also a responsibility.

Kotko Maria

Yaroslav Mudryi National

Law University

PTIBJU, course 1, group 6

ON THE SPECIFICS OF ANTHROPOLOGICAL VIEWS OF F. NIETZSCHE

Some of Nietzsche's ideas stand out sharply against the background of all other thoughts. "Superhuman" was the embodiment of all criticism of the morality and values of that time. We can even talk about a semblance of conceptuality, which, in fact, is a "superhuman," since it represents a complete phenomenon, and not the result of chance; a phenomenon feasible in the material world, but involving some strong-willed actions on the part of people.

Rope dance for Nietzsche becomes a symbol of the era. The meaning of the earth cannot be just a highly developed individual with insanely developed qualities and capabilities. Nietzsche calls for faith in the highest stage of evolution, the creature that carries the greatest benefit, commensurate only with his feelings, spirit, will.

Nietzsche really paid a lot of attention, albeit indirectly, to issues of cultural development, aesthetics, ethics. Assessing his modern era as an era of decadence, Nietzsche came to the realization of its absurdity and emptiness. Individualization, scientific and technological progress and the inclusion of more and more people in its results, the development of a general level of

intelligence mute the taste for life. It is unbearable for a German thinker to dominate Christian morality, which implies downplaying earthly life, weakening the connection with the nature that gives life. In addition to the fact that religion leads a person to think, framed, it dictates such principles of people's relationship as compassion and mercy, which is absolutely unrelated to a superhuman.

And again, the superhuman acts as an antipode of established values that, according to Nietzsche, need to be rethought. During the period of intense experience caused by spiritual growing up, a person claiming to be "super-inhuman" is obliged to abandon the values and norms that the mighty traditional institutions of human vision imposed on him. Finally, authorities who had total influence disappear. The magnificent colossus of ideas and values imposed by them will collapse and give way to its own definition of a value system. And then the creator triumphs over chaos and dirt.

How exactly does the fact that "God died" affect superhuman life? In the most direct way. Nietzsche very often contrasts morality with Christian (as a morality of the world), which will replace it with superhuman morality. The fall of the religious order formed for thousands of years leads to the emergence of the circumstances that will give rise to superhuman. Man, from now on, needs awareness in action. Creativity, which previously lived only in God, becomes the prerogative of man.

Already in "Fun Science" there is a precursor to "superman." Nietzsche even then expresses the idea that "the death of God" will entail total changes. Moreover, he draws attention to the fact that this will be something more perfect than what was before. Forgetting about religiosity, a person will finally give himself up completely to life on earth. Focusing on his true essence, the essence of biological, man will rise above a person who has been until now and did not think much about who he is, having an attitude instilled by religious society. So religion with myth will disappear, Nietzsche desperately believes it. There will be a huge gap where religious morality has still dominated. True morality will take the place of Christian morality, which leads to stagnation and rotting. "We must be free from morality... to be able to live morally."

Melnyk Dariya

Yaroslav Mudryi National

Law University

PTIBJU, course 1, group 6

DECONSTRUCTION OF RATIONALITY IN THE PHILOSOPHY OF FRIEDRICH NIETZSCHE

The transition from the sensual imagery of myth to the rationality of the ancient Greek Logos has long determined the fate of the European

philosophical tradition, and the ideas of rationalism have long determined the paradigm of worldview and worldview of the European West.

F. Nietzsche and S. Kierkegaard initiated the ideas of a new worldview, tried to deconstruct Kant's and Hegelian's philosophical systems. Thus, Nietzsche's radical critique of reason and the proclamation of Dionysian messianism became the basis for the construction of his own culturology, the main content of which was an attempt to critically rethink the traditional values of European culture and Christianity.

According to Nietzsche, European culture chose the Apollonian path of development, preferring rationalism, the culmination of which was Hegel's philosophical system, identified with the logical, detached from the sources of true human existence theorizing.

Nietzsche's exclamation "God is dead", which wasn't properly perceived and understood by contemporaries, aroused a world that seemed to be immersed in a lethargic rationalist oblivion. Describing the situation, P. Tillich writes about the victory of the oppressive mechanism of technological production and the dehumanizing impact it had on industrial society, which resulted in the disappearance of Christian experience and Christian symbols from the mass consciousness of Western Christianity.

The philosophy of rationalism in general expresses the individuality of the living God as something inanimate, enslaved by the dialectical development of the general concept. Nietzsche and S. Kierkegaard were the fittest, who attempt to deconstruct the foundations of rationalism. According to Nietzsche, the process of formation cannot be evaluated in the categories of «good-evil», «truth-delusion». Nietzsche interprets all life processes – both physical and spiritual – as various forms of will to power, might and authoritarianism. Intelligence and rationality are significant only when they outline the perspective of one's will, which expands the limits of one's power. The philosopher comes to the conclusion that life is an expression of will, and philosophy is a tragic wisdom, and it is from the point of view of such wisdom that all European values should be overestimated.

Nietzsche's desire to overcome the walls built by rationalism and break into the infinity of human freedom can be welcomed. But the cult of power and the absolute will, which occupy a central place in the world created by Nietzsche, leave him captive to Hegel's methodology. Although the philosophies of Nietzsche and Hegel are based on different ideological principles, they come to the same conclusions, forming a centered inflexible system.

Nietzsche's desire to break through a new understanding of the world was reflected in the introduction of HHM's new style of writing. Inherent in almost all representatives of modern and postmodern philosophy, its essence lies in the endless irony, paradoxicality, aphorism, metaphor, self-denial and playfulness.

F. Nietzsche in his philosophical search reflected the fact that the existence (existence) of man can not be expressed in the forms of logical conceptual knowledge, which is always coarsened; simplified and therefore limited form.

MukhaMykyta

Yaroslav Mudryi National

Law University

PTIBJU, course 1, group 7

ON THE SPECIFICITY OF SUBJECTIVITY IN THE TEACHINGS OF J. LOCKE

John Locke's philosophical ideas are relevant in many of their aspects, in particular in the theory of consciousness, where, instead of a metaphysical concept, Locke proposed an empirical approach to the study of consciousness. This new fundamental approach revealed new aspects of understanding subjectivity, and in particular multiple subjectivity, one of the burning themes in contemporary philosophy.

Like other New Age philosophers, J. Locke defines "subjectivity" as a negative notion, since the basis of such a definition is the religious idea that contrasts the perfection of God with the imperfection of man: God has given true knowledge to man, but He has submerged human consciousness in a twilight state that does not allow him to fully understand the world and thereby overcome subjectivity.

In *Experiments on the Human Mind*, J. Locke defines the human "I" as a substantive "I", based on the lack of identity between mind and will; the basis of his position is empiricism and sensationalism, linking reason and, consequently, subjectivity with notions of experience and the senses.

This approach posed to J. Locke a new problem, which was absent in the rationalist direction, since for him subjectivity is directly related to reason - namely, the problem of identification, in view of which there was a need to substantiate the continuity of experience, and consequently the continuity of consciousness based on experience.

For J. Locke the idea of the continuity of consciousness seems controversial, and he puts forward a counterargument against it: while sleeping a person does not think. If consciousness is not continuous, then the question arises: due to discontinuity of consciousness, is a man the same thinking being or are they different beings? Are they the same substance or are they different beings? Thus, J. Locke poses the question of man as unity or multiplicity, and he sees the answer in the identity of consciousness. It is the identity of consciousness that, according to J. Locke, forms the personality, not the identity of spiritual and bodily substances.

Based on discreteness of consciousness, J. Locke admits existence of the phenomenon of multiple personality. For him, such a phenomenon is possible only when different consciousnesses exist in a person at different times without communicating with each other: communication inevitably joins two different consciousnesses into one. The a priori idea of the identity of consciousness prevented Locke from allowing the simultaneous existence of two or more consciousnesses in man.

Locke's position on the relationship between subjectivity and the body is ambivalent: on the one hand, he points to the presence and importance of this relationship, but on the other hand, when he speaks of the identity of consciousness as a basic property of personality, Locke emphasizes the unimportance of the body in relation to consciousness.

Also the concept of subjectivity, as for other philosophers of this epoch, is linked for J. Locke with reason and will, and in the will J. Locke sees the source that impels a person to action or a change of state. The will is periodically covered by alternating restlessness, caused by natural needs and acquired habits.

The restlessness of the will can be positive or negative. Positive will anxiety refers to the idea of the good and the future, while negative will anxiety is an anxiety about the present, which distracts us from the idea of the good and plunges us into everyday life. One may sometimes think of the idea of the good, but the recollection of the future good is again supplanted by everyday life, and so on indefinitely, unless the idea of the good takes possession of one's mind and awakens desire in one's mind.

Protasova Valeria

Yaroslav Mudryi National

Law University

PTIBJU, course 1, group 7

PROBLEMATIZATION OF BEAUTY IN CONSTRUCTIVIST AND FEMINIST PHILOSOPHY

According to the concept of social construction, reality is created by people in the process of communication, socialization, assimilation of norms and rules, translation and interpretation of sign systems. In the context of considering the category of "beauty" within the framework of social constructivism, it is important to emphasize that a person here can act not only as an active subject, independently constructing the ideals and standards of beauty, but also as a hostage of imposed ideas, which depends on the semantic fields and social institutions.

S. Beauvoir, in the spirit of existential philosophy, does not recognize the existence of "human nature" in the sense of strict predestination: a person is free to choose himself, to "make himself" independently and regardless of

gender. However, it is impossible not to take into account the existing ideals and standards of beauty, which affect mainly women in the culture. Beauty here is associated with corporeality in the context of social norms: the body as an object through which the subordinate position of a woman in society is determined.

It should also be noted that the existential-phenomenological approach to understanding beauty is based on the thesis of the intentional orientation of consciousness and the internal activity of the subject. The category of beauty here becomes individual and personal and depends on the level of development of aesthetic taste, viewing experience and cultural background. N. Wolf considers beauty as one of the methods of a kind of symbolic violence in society. Beauty, according to Wolf, brings pain to women through so-called crippling beauty practices and adaptive beauty preferences.

Beauty in modern consumerist culture becomes a myth that imposes a stereotyped and monotonous idea of beauty, thanks to which a woman should be realized in society. Of course, we are talking about objectification, the transformation of the subject into an aesthetic object that performs certain functions, which leads to dehumanization.

Feminist criticism of the category "beauty" emphasizes the artificiality of the cultural practice of decorating oneself and one's body, pointing to the harm of beauty practices. Of course, the conceptual content of the image of female beauty in modern society combines a variety of forms, but it is impossible not to notice a certain prevailing form that reflects social reality and broadcasts certain standards that are implemented at the level of visual culture in the media and communication, including Internet blogs, advertising on television, on street billboards, etc. Popular culture and modern media somehow control the behavior and preferences of a person, imposing their own criteria of beauty, transmitted through the mechanisms of social regulation.

Beauty becomes something that is socially prescribed to a person because of his belonging to a certain gender. The given normativity of the concept of beauty encourages a woman to correlate her own appearance with the evaluation system that exists in this society. In feminist philosophy, all these aspects are problematized, as a result of which it becomes clear that the artificiality of the transmitted standards of female beauty, aesthetic preferences and behavioral patterns as methods of control.

Ribeiro Marina Carvalho

*Masters student at NOVA School of
Law, Lisbon, Portugal*

POSTHUMANITY: EVOLUTION OR DEHUMANISATION?

Proponents of the idea of the posthuman believe that the slow stage of evolution of the mind in the form of human as a biological species is coming to

an end. A new stage of accelerated evolution of the mind begins in the form of information and cybernetic systems that are rapidly replacing each other on the basis of ever-increasing computing and productive capacity. According to many futurists, transhumanism as a certain stage of posthuman formation is already our reality.

Transhumanism aims to create a so-called technological singularity, an explosive point of development, which modern futurists predict for the middle of the XXIst century: then created by human intelligence mechanisms and computer systems will come to the forefront of the evolution of reason and lead people who are increasingly lagging behind (and sometimes even resist).

It is assumed that the future society will be represented not only by humans as biosocial beings, but also by robots or artificial intelligence, as well as cyborgs, which are a symbiosis of natural and artificial in a person. Alexander Bolonkin believes that between humans and robots (electronic E-beings) – ubiquitous and superior in all respects to their creators – will be polarization. Created for the good of humans, E-beings will no longer need a spiritual connection with humans and will be destroyed. As a result, the species *Homo sapiens* will be represented by a small number of individuals in bio-oxygen reserves such as modern zoos. Hence it will become obvious that humanity has fulfilled its historical mission and is no longer needed by nature, God, or mere expediency.

In the same context in the late XXth century the lively discussion around the idea of anthropotechnics took place. The German philosopher Peter Sloterdijk derives this theory from Nietzsche's reasoning about the superman who despises people as "pets" that is moralised. As we know, humanism, since antiquity, has always thought of people as a "smart animal", i.e. the primary beast, which should be ennobled by the introduction of reason. After they failed to "domesticate" person by the means of the mind, according to Sloterdijk, only the improvement of his animal origin remains. That is, genetic selection.

On the horizon of evolution, the philosopher sees a "genetic reform of human traits". He proposes to systematically plan human features and formulate a whole code of anthropotechnics, in the creation of which priority is given to an elite union of informed rulers, philosophers and geneticists. If all the old ideas of improving people have remained only philosophical conversations, now it is necessary to put "human production" on an industrial basis in the arsenal of genetic engineering.

Public opinion and the press have accused Sloterdijk of arguing "fascist rhetoric", of calling for democracy to be replaced by a totalitarian clan of philosophers and geneticists, of "rehabilitating eugenics", and so on. One thing is certain: in relation to Sloterdijk's Nietzschean visions, a whole tangle of social fears and expectations turned to genetic medicine were reflected.

It seems that modernity is not humanism, but going beyond humanism. The latest scientific advances significantly expand human capabilities. Even human rights, formulated in 1948, are already perceived as a

thing of the past. In the current situation, we should not just talk about the fact that we evaluate the past from the standpoint of the present, but about the dialogue with the past. This is a challenge, and modernity cannot respond to it, ignoring tradition. There are traditions that enable a person to be one in general. There are certain limits to humanity, there are different cultures, but in any culture, whatever it is –either Eastern or Western – there is an understanding that person has a certain degree of freedom, otherwise he would not be responsible for their own actions.

Rohachova Yana
*Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 1, group 3*

FEATURES OF THE RENAISSANCE AXIOSPHERE

Modern world humanistic are formed and developed in the context of the formation of universal human culture, in the situation where the need for dialogue between cultures and civilizations becomes one of the most significant problems of our time. It was at the beginning of the third millennium the formation of a "new era" is considerate as the interconnection and interdependence of all countries of the world community.

UNESCO proposed the XXI century. mark as a "century of education", and the foundation of education should be a modern system of humanitarian education, which focuses on the self-value of a person as an example of universality, active and creative attitude to life, reasonableness in combination with a developed culture of sensuality, with awareness of one's own responsibility.

The concept of "humanism" covers the general trend that begins with F. Petrarka, and marks a new period in the history of aesthetic thought and artistic culture, because the humanism of the Renaissance was not a clearly defined philosophical thought, it was, quite, a cultural and pedagogical program, the core of which was a person.

The etymological impact of the concept of "humanism" allows it to be used in different meanings. In a narrow sense, humanism is ideology, secular freethink of the Renaissance; in a wide sense, progressive direction in public opinion, the sign of which is the protection of human dignity, its freedom and the right to comprehensive, harmonious development. It should also be taken into an account that from the moment of its birth and to present time humanism as a basis of philosophical teachings and as a cultural phenomenon repeatedly changed its face, performed and performed in various sorts events. However, despite significant differences and even some opposites, all varieties of humanism coincide in the main thing – in the recognition of a person of the highest value.

Trying to deep yourself in the definition of the concept of "humanism", which is organically related to the concept of "revival", requires the involvement of a wider range of problems, in particular the problems of aesthetic categories. Renaissance theorists continued to develop a number of those aesthetic categories that developed in Antiquity, and to identify new ones. The nature and essence of the beautiful, they explained with the help of the concepts of "harmony" and "grace". In painting, the ancient principle of "mimesis" was widely used, and the category "proportion" was associated, first of all, with the rule of "golden section".

In the aesthetics of the Renaissance, the category "tragic" also occupies an important place. The essence of the tragic world is the instability of the individual, who, in the end, relies only on himself. The tragic world view is related to the contradiction of this culture: on the one hand, there is a rethinking of antiquity, and on the other hand, the Christian tendency continues to dominate. On the one hand, the Renaissance is the era of joyful self-affirmation of man, and on the other hand, the era of the deepest understanding of the tragedy of its existence.

In the Renaissance, the human personality acquires unprecedented value: deepening the ancient understanding of humanism, prominent renaissance figures presented it as an expression of the "integrity of the human spirit", a testimony of the "completeness and indivisibility" of human nature. The human flesh is now perceived in a new way: after the medieval "curse of the flesh", its rehabilitation begins – a cult of physical beauty is created, embodied in the canvases of Botticelli, Leonardo da Vinci, Raphael. As for the main thing for classic humanists was the human spirit, uniqueness and uniqueness of each individual. A special force of Renaissance humanism was given by the fact that the idea of Man was talentedly revealed by means of high art, which organically linked "pure thought" and fresh sensual experience of the artist. For the culture of this era, art had the same comprehensive meaning as for the XVIII century – philosophy, for the nineteenth century – science, for the twentieth century – equipment.

Sharapova Valeriya
*Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 4, group 6*

WOMEN'S LONELINESS AS AN OBJECT OF MODERN PHILOSOPHICAL RESEARCHES

The phenomenon of loneliness is currently the subject of research in many scientific disciplines, and the concept of "loneliness" researchers call one of the most popular in domestic and foreign philosophical literature.

Modern scientists pay considerable attention to the research of a "new social experiment" - "sololiving" or "solo life". Among the reasons for the spread of this phenomenon are the following: 1) the decision to live alone appears in different cultures, when it is economically feasible (freedom from a partner, use of own resources at its discretion); 2) cultural changes in a society dominated by hedonistic thinking (conscious choice of solitary life, while adhering to modern social values - individual freedom, self-control and self-realization); 3) the revolution in the means of communication made it possible to maintain communication with people without causing feelings of loneliness; 4) urbanization, which led not only to the spread of the practice of living alone, but to the emergence of a subculture of "lonely people"; 5) an increase in life expectancy, which leads to an increase in the number of single people, in particular, such a phenomenon as loneliness in old age is spreading.

It has been found that a woman complains more about loneliness than a man, although it is the woman who communicates more in her circle. When a woman expresses herself, it speaks of a mentally healthy state, of the formed social adaptation, and the absence of this indicates that a person either communicates little or is not confident in herself, her appearance, and so on. Woman always has the idea that fate bypasses her, and she has bad feelings, negative mood, irritation. A woman who believes in all these sorrows becomes lonely. These elements are felt only when people believe in them. In the minds of everyone, they have their own unique meaning.

A woman experiences an acute feeling of loneliness when she cannot realize her maternal instinct. The loneliness of a single mother is filled with "attachment" to the child. And at the same time she looks for the ultimate meaning and overcoming loneliness in the child. She wants to create a self-sufficient world with her child. But the feeling of self-sufficiency does not appear. A single mother always consciously or unconsciously wants to find a husband. Finding a husband for a single mother is the removal of "shame without marriage." Therefore, her interest in men can be colored by secret hostility to them.

Recently, one of the serious causes of women's loneliness has been loneliness without children. Unfortunately, a woman with a child is 3 times less likely to get married than a woman who does not have one. Apparently, it explains the fact that cases of rejection of children by young unmarried mothers have become more frequent.

Modern women have come to value personal freedom more. Instead of the word with a negative connotation, "childless" is increasingly used as "child-free". Studies by social researchers have shown that women who do not want to have children are more likely to be highly educated, interested in their work, and more successful; they think that motherhood would not bring them such pleasure.

Another reason for women's loneliness is the result of the experience gained in the parental family, in which under the influence of gender-role

stereotypes the preconditions of inadequate self-awareness, negative self-esteem, inability to realize their own desires and opportunities as women are built.

Thus, the study of women's loneliness gives the right to maintain that women's loneliness is due to many ontological, socio-cultural and individual factors. Women's loneliness is characterized by the presence of certain cognitive and behavioral standards, a special perception of socio-cultural realities.

Sherstiuk Kateryna

Yaroslav Mudryi National

Law University

PTIBJU, course 1, group 1

IMMANUEL KANT'S APRIORIISM AS A THEORETICAL FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES

The philosophical research of thinking principles is still the most important factor in the qualitative and quantitative growth of artificial intelligence. For further artificial intelligence development, it is advisable to use the achievements of I. Kant's apriorism, which remains out of sight of many artificial intelligence researchers.

In philosophy, artificial intelligence software is, in fact, its a priori conceptual structure. Its framework defines the limits of all artificial intelligence capabilities, including the ability to determine the object of operational contact, i.e. the ability of the object epistemological construction. The neural network's structure must include a priori information and invariants, which simplifies the network's architecture and the process of its training. To perform such a task, it is necessary to understand how to design a specialized structure in which a priori information is embedded. There is a similarity here with the process of "phenomena" formation in the cognizing subject's mind, which is the result of combining sensual data with a priori notions of reason, as Kant wrote in his "Critique of Pure Reason".

Kant's doctrine of the phenomenon is quite reasonably regarded as epistemological constructivism. Following the logic of scientific cognition, Kant's notion of "phenomenon" is nothing but a fact of cognition constructed using a priori notions.

One of the problems of a neural network connected with the principles of I. Kant's "Critique of Pure Reason" is neural network learning process formation. In our opinion, it should be considered through the prism of two epistemological goals. The first goal is to program the "I think" principle in the neural network structure, i.e. self-consciousness and its connection with the neural network's perception-contemplation, which could ensure their unity. The

second goal is to program in the neural network the ability to think about the "thing in itself" and form antinomies, which means going beyond actions in the direct perception space and the possibility of creative thinking.

The concept of the "thing-in-itself" expresses Kant's attempt to move to the theoretical knowledge epistemology and demonstrates the existence of a qualitatively profound difference between the sensual and rational cognition levels. Kant believes that the cumulative formation of experiential knowledge cannot transfer cognition to the rational level. Therefore, the "thing-in-itself" acts as a criterion of our sensual perceptions and experience limitedness.

At the same time, the Kantian "thing in itself" as conceivable essence is an indicator of cognitive possibilities of rational, anticipatory theoretical thinking reflection.

Kant's "the thing in itself" and "antinomy of pure reason" notions should be regarded as the philosophical basis of possibility to develop neuronal network abilities of theoretical construction. There is also a neural network training possibility to create antinomies between its abilities to recognize and classify objects in their transformations and form purely a priori, "speculative" schemes of objects and actions. Achieving this task will allow us to develop a neural network that can learn to think about evolving systems within structural invariance and maximize the validity of conclusions and decisions made.

Smolska Yana

Yaroslav Mudryi National Law University

*The Criminal Justice and Prosecutors` Training Institute
course1, group 9*

PHILOSOPHICAL AND LEGAL ASPECT OF PUNISHMENT

Such a controversial phenomenon as a punishment was the object of research for many centuries, was the subject of discussions and confrontations of opposing points of various philosophers and lawyers. At present, the problem of punishment and its essence on the part of morality continues to be on the advanced positions of the philosophical and legal sphere, and comprehending and awareness of this complex subject requires the analysis of scientists and researchers, find that logic that they are guided by defining the philosophical truth of punishment and which thread leads through everything philosophical-legal doctrine.

In modern society, the concept of "punishment" is perceived on a par with the words "pain", "loss" etc. That is, in most cases, asking a person to describe the term "punishment" in the end we will hear something from the above list (or any other words of the same emotional connotation). Here we should mention the thought of Julian P. Alexander, who noted that such a representation of punishment arose mainly due to the deformation of the very

essence of definition in society. This is due to the fact that people, as a rule, repulse their thoughts proceeding directly from the effect of the phenomenon under consideration, its nature and the losses to which the punishment leads, while excluding the reasons and goals of punishment as such. As for the functional component, then, for example, Nurjahan Khatun and Mohammed Jahiril Islam focused on the fact that punishment is a fundamental and integral component of the daily life of mankind. Social habits and ongoing are actually formed by the awareness of the consequences of possible unacceptable actions performed, namely, the awareness of the punishment that will come in one way or another after the committed. Based on these statements, the conclusion suggests itself that in the most negative way, punishment acts as an obstacle to marginal behavior, in a sense, keeps society from going beyond what is permitted, and warns against chaos and confusion.

In turn, Christopher Bennett notes punishment as a kind of right, and in particular, the right of the offender to punishment. This theory emerges from the fact that the offender is recognized as a serious and, in principle, an important member of the normative-demanding relationship, claiming that punishment and retribution are necessary expression of moral condemnation.

Andrew Fomivkoin his dissertation raises the question of the different practices of punishment and their characters in different socio-regulatory systems (religious, moral, legal, in the system of customs and traditions). Difference, in turn, is associated with different social aspects and phenomena of a particular system. Although earlier socio-regulatory systems were and developed in unity, at the current stage of development they have differentiated in order. Also Fomivko noted that a person, as a consequence of his existence in society, with constant communication with society, in any case, experiences the pressure of various punishment practices. Various types of punishment are inseparable from each other and are necessary for the normal functioning of society.

Based on all of the above and analyzed information, we can conclude that the philosophical aspect of punishment is directly related to its perception and necessity for society. It forms our habits, a model of reaction to a particular situation. Unfortunately, people form a negative associative chain about the concept in question, in large part due to a superficial and instinctive view of punishment. It is easier for society to see what this or that adopted measure, event, etc. will bring them, but if the consequence leads to losses, they try to refute or postpone it. Thus, the problem of punishment will remain in philosophical and legal research for a long time, and the idea of it will change under evolutionary processes.

**ABOUT SELF-DETERMINATION OF THE INDIVIDUAL
IN THE ANTHROPOLOGY OF I. KANT**

However, especially important in terms of justifying the idea of personal self – determination is Kant's position on autonomous, literally self-legal will. As you know, according to Kant, the will of man, as a rational being, is a law for itself. And that is why the autonomous Will is the basis of human dignity. With this in mind, any guardianship, any paternalism in governance, in which subjects, as minors, are unable to distinguish what is useful or harmful for them, is considered the greatest despotism.

At the same time, the free self-determination of the individual, according to Kant, does not mean the arbitrariness of its empirical inclinations, but the expression of a reasonable, Universal, according to Kant terminology, transcendental, moral principle, one of the requirements of which is the compatibility of the individual's own freedom of action with the freedom of action of each other. Despite its universality, this principle creates extremely favorable conditions for the free self-determination of the individual. After all, to be a person, according to Kant, means to be free and guided in your actions by the idea of freedom. The only really categorical requirement that follows from the famous Kantian imperative is generally reduced to the fact that each individual sees both in the other and in his own person, first of all, the goal in itself, and not the means of achieving someone's particular goals. In other words, the individual must recognize the freedom and self-worth of each person and it is through the prism of this recognition that he must evaluate his own decisions and actions. The criterion for evaluating, therefore, is the possibility of transforming the principles of one's own behavior into the principles of general legislation.

Often, the requirements arising from the Kantian imperative, as well as the imperative itself, are characterized either as exclusively formal and therefore unsuitable to be a real guiding principle in specific life situations, or as some chains that bind personal Will and initiative with the rigorism of their demands. But it is precisely in this formality that the true humanism and attractiveness of the Kantian position lies.

Having singled out only the most general “metaprinciple” of moral behavior, Kant, first of all, does not count on its unconditional and unambiguous regulatory role. For him, this is only a “prototype”, a difficult to achieve ideal of human behavior. And secondly, and this is obvious, Kant is fundamentally against any detailed “recipes” of human action. The law,

according to Kant, indicates only the maxim of actions, and not the actions themselves, leaving arbitrariness some space for compliance with the law, that is, it cannot determine exactly how and to what extent an individual should achieve the goal through an act.

Otherwise, according to Kant's logic, it can not be. After all, each individual person is an incomprehensibly peculiar combination of the empirical and the transcendental, torn between the demands of duty and the urges of inclinations, between the desire for virtues and the desire for personal happiness. And any attempts to find some absolutely general and unambiguous solution to these personal antinomies, even in somewhat similar life situations, are fundamentally untenable. No matter how rational (theoretical) or irrational (religious) they are implemented. In other words, an individual, even with all the desire, cannot avoid personally made decisions and choices. Everything, in the end, should be decided by the reasonable will of a person who personally determines himself, while having a strong and reliable guiding principle. Kantian interpretation of "God-pleasing" human qualities is also indicative in this regard. God, according to Kant, is hardly impressed by the spiritual weakness, humiliation and cowardice of the individual, his fanatical contempt for himself as a person in general. Rather, on the contrary, Kant likes independent, strong, independent individuals who are well aware of the great value of their own dignity. So, it is personal autonomy that is the basis of personal morality, responsibility, sanity, and that is why it is the goal of public life. And anyone who doesn't understand this doesn't deserve respect.

Tykhonenko Alisa
*Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 1, group 1*

ABOUT THE SPECIFIC FEATURES OF HUMAN BEING IN THE PHILOSOPHY OF J.-P. SARTRE

With his concept of human existence, Sartre postulates the co-presence of two forms of Dasein: being-in-itself and being for-itself. Being in-itself is inaccessible to knowledge of itself, because it is opaque, filled with itself. It does not enter into a relationship with anything other than itself. Being for-itself possesses consciousness of itself, capable of reflection; such being is inherent only in man, it determines the subjectivity of the latter.

According to Sartre, for others, a person is expressed only as something in itself, like a table or a chair; his image as an opaque, "dead" being is made up of people's memories of him. However, as long as people are alive, they do not need to agree with their ascribed existence in the past, because they no longer identify with it. Death is the victory of being-in-itself over being for

itself; with him comes the end of human subjectivity, he "turns us into external".

The present of man is "an effort in time". People are forced to constantly be in spiritual tension in order to exist as being-for-itself; being-in-itself carries away into the past; the deceased has no possibility at all not to be what he no longer is.

Sartre posits freedom as a choice that creates opportunities for oneself. The key idea through which the concept of freedom of existentialism of Sartre is revealed is the definition of the project. "Doomed to be free," he uses to the extent that he realizes himself. However, the original project for-itself has in mind only its own being; for-itself, ontologically fixed as a lack of being, seeks to restore the missing integrity - in this substrate a phenomenon is formed as the freedom of "concrete being from the insufficiency of being".

Personality, according to Sartre, is a fundamental project; it is formed on the basis of desires dictated by the insufficiency of the integrity of being. The fundamental project is doomed to destruction: these favorable conditions are both external obstacles to implementation, such as the existence of other people, the socio-cultural situation and limited human capabilities, and the internal contradiction between the fundamental project, striving for its self-sufficiency, and self-awareness, which denies this possibility.

How can freedom limit itself? Sartre, resolving this paradox, speaks of the dualistic nature of human behavior in the present: it is completely transparent and at the same time completely hidden through the free definition we expect. That is, freedom, not being our real opportunity, is the basis of our unrealized opportunities in the future. From this follows the understanding of life as an expectation of the realization of one's own goals; here the structure of the human self is hidden - the path to oneself is identical to the understanding of oneself as a person.

Jean-Paul Sartre divorces the concepts of death and finitude: the latter, in his opinion, is constituted in the previously mentioned human self - man becomes finite, being born as a man; while finitude is the ontological structure of consciousness, death is only an accidental fact, an attribute of factuality. Death, however, does not limit human projects - it does not concern them at all. It has no place in human subjectivity: in his very project, a person escapes death.

Thus, death as an existential of human existence, considered within the framework of the anthropological and ontological aspects, has a positive character in the philosophy of existentialism.

Zub Karina
*Yaroslav Mudryi National
Law University
PTIBJU, course 1, group 3*

ABOUT THE PURPOSE OF A WOMAN IN THE PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY OF PLATO

Traditionally, the study of Plato's ideas about the essence and purpose of sexes comes down to a one-sided thesis about the inferiority of women. For example, in his Introduction to Gender Studies, Sergei Zherebkin calls Plato one of the most radical patriarchal thinkers of antiquity. Pointing to the analogy existing in Plato's philosophy between the corporeal and the feminine, on the one hand, and the spiritual and masculine, on the other, the author concludes that the unconditional primacy of reason over sensuality produces the idea of the unconditional priority of the masculine over the feminine. This attitude, according to the researcher, extends to the ideal state, in which women are "deprivatized" like other property and where no social function related to the management of public affairs can be inherent in a woman.

Giving a general assessment of Plato's work, Alexei Losev noted: "Plato is one of the most difficult and painfully contradictory problems in the history of philosophy, one of the most difficult to understand historical and philosophical self-contradictions." The author has also insisted that Plato is the least dogmatic, and his philosophical method is the method of the sharpest criticism and has never finished dialectics.

Living and vital thinking do not operate with unambiguous theses, if only because any of them individually does not correspond to reality. A truly deep thought reveals contradictions in being itself and, colliding different sides of reality with each other, continues its movement, staying outside the frozen and lifeless dogmas.

So, on the one hand, women appear in society as creatures more prone to the manifestation of feelings, uncontrollable from the point of view of reasonable asceticism of emotions, less often show the ability to science and military art, and even less often show the will to realize these abilities. On the other hand, women who decide, contrary to "customs" to follow their inner vocation, often prove the equality of their capabilities concerning men, and sometimes personal superiority in the implementation of certain socially significant inclinations.

Therefore, when analyzing the so-called feminine nature, one must bear in mind, as Plato does, both the actual inequality of women and their potential equality concerning men.

Naturalized as a result of the powerful and long-term influence of tradition and customs, the idea of a woman as the "other" of a man, doomed due to her unreasonableness to "cook soup" and "nurse the children", appears

already in Plato's time as something “natural” and “self-evident”. However, he reveals the social roots of women's inferiority, describing this reality. Moreover, the great philosopher insists on the need to change the approach to the upbringing and education of women, so that the artificially formed asymmetry gives way to the full development of all members of society and not just its smaller (male) half. Thousands of years of work "on the socialization of the biological and the biologization of the social" did not go unnoticed for Plato, which makes his philosophy in the aspect of the topic of sex as modern and significant as in terms of the main themes of his philosophy of being, cognition, and man.

ЛОГІКА І ПРАВО

Авер'янова Мілена

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

Визначення понять – заклад фундаменту розв'язання будь-якої задачі. Лише чітко усвідомивши предмет мислення можна досягти успіху в процесі його пізнання, аналізу. Юридична наука, що вивчає та регулює увесь загал суспільних відносин, оперує великим словником понять. У колах дослідників питань логіки у праві триває суперечка щодо питання, чи потрібно давати дефініцію (однозначну, чітку та єдину) усім термінам нормативно-правових актів, незважаючи на те, що це суттєво ускладнює право розуміння, отже потребує правороз'яснення. На мою думку, право як формальна наука потребує чіткого визначення термінів.

Поняття відображають явища в необхідних загальних істотних ознаках, закріплюють їхню якісну та кількісну характеристику. Формальне визначення усіх понять необхідне для функціонування законодавства, бо у разі нездійснення закріплення дефініції може виникнути можливість його варіативного трактування. У настільки прив'язаній до форми науці, як право, термінологічна полісемія є неприпустимою. Саме для забезпечення ясності викладених у документах норм існує закріплений перелік термінів юридичної практики України.

Термінологія українського законодавства, тобто збірник понять, що використовуються в нормативно-правових актах держави, налічує (станом на 27.11.2020) 72580 понять-об'єктів юридичної техніки, серед яких є не лише спеціальні юридичні, але й загальноживані та технічні слова, раніше використані у нормативно-правових документах. Існування даного ресурсу важливе і для коректного трактування чинних норм, і для уведення нових законів до вже існуючої системи шляхом використання понять у тій же якості та кількості.

Через неминучі недоліки в правотворчості (суперечність актів, прогалини у законодавстві) та зміну обсягів передбачених юридичними нормами понять заради запобігання юридичних колізій існує процедура офіційного трактування правових норм. Згідно з п.4 ст.13 Закону України «Про Конституційний Суд України», за необхідності тлумачення Конституції та законів України здійснює Конституційний Суд України.

Таким чином, нині в Україні для визначення термінології законодавства існує система понять актів та функціонує орган право

роз'яснення. Модель дефініцій законодавства повинна бути єдиною та підведеною до стандарту, до чого наближається держава шляхом уведення реєстру визначень та слідкування за його актуальністю. До мови та термінології законодавства треба приділяти пильну увагу, бо від них залежить функціонування правових норм, а отже і суспільства в цілому.

Важинська Марія
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група

ТОЧНІСТЬ НОРМИ ПРАВА: ОБСЯГ І ЗМІСТ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ

Точність розуміння норм права спрямована на з'ясування вираженої в них волі суб'єкта правотворчості, на їх правильне розуміння та додержання всіма суб'єктами права. Це є необхідним тому, що норма права – фундамент будови суспільних відносин, що регулюються правом.

Норма права – це загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, встановлене чи санкціоноване державою, з метою регулювання суспільних відносин, і яке гарантується її організаційною і примусовою силою. Ознаками норм права є: загальнообов'язковість, формальна визначеність, державно-владна природа (норми права забезпечуються у своїй реалізації державною підтримкою), регулятивність, розподіл на структурні елементи (гіпотеза, диспозиція, санкція).

За визначенням Кривицького Ю. В. правовими нормами вважаються ті правила поведінки, які, по-перше, склалися історично у вигляді звичаїв та традицій та виходять безпосередньо від народу, відображаючи волю громади, вони є результатом референдуму. А також ті правила, що прийняті уповноваженими органами держави у межах законотворчого процесу та вміщені у договорах, укладених між колективними суб'єктами відповідно до чинного законодавства та принципів і норм міжнародного права.

Зробимо висновок, що правові норми не повною мірою узгоджуються із ознаками поняття "норма права". Так, зокрема, видається незрозумілим, як норми, що склалися історично у вигляді звичаїв, традицій, прецедентів і визнані державою як такі, що відповідають загальнолюдським ідеалам, можуть бути вміщені у договоро-рах, укладених між колективними суб'єктами відповідно до чинного законодавства та принципів і норм міжнародного права.

Невід'ємною складовою норми права є юридичні поняття. Жеребкін В. О. визначає "поняття" як категорію мислення: «Для позначення кожного нового поняття використовується будь-яке

попереднє слово або нове сполучення попередніх слів. Але вибір певного слова для вираження нового поняття не випадковий». Поняття правової сфери суспільного життя виражають юридичні терміни, які мають визначення в юридичній літературі. Термін – словесне іменування поняття. Однак, він може не фіксуватися в нормативно-правових актах, а мати лише наукову дефініцію чи кілька наукових дефініцій, які представляють різні наукові підходи й школи, різні аспекти вивчення одного й того самого правового поняття.

Зміст поняття задається шляхом вказівки загальних істотних ознак всіх мислимих в даному понятті предметів. Обсяг поняття становить коло предметів, на котрі поширюється дане поняття.

У процесі аналізу змісту і обсягу поняття логіка оперує також поняттями: клас, підклас, елемент класу, ознака, логічний і фактичний зміст, логічний і фактичний обсяг. Конверський А. С. зазначав, що клас (безліч) становить сукупність предметів, що мають спільні характерні ознаки. Класи вміщують підкласи та, в свою чергу, складаються з елементів – будь-яких предметів, що входять в даний клас.

Для того, щоб визначити, чи входить той або інший одиничний предмет до класу (сукупності) поняття, необхідно виходити зі змісту поняття. Якщо предмет має всі ознаки, які складають зміст даного поняття, то він входить до класу цього поняття і до нього воно застосовне. Якщо ж одиничний предмет не має усіх ознак поняття, то він не є елементом класу, вираженого цим поняттям. Це положення має важливе значення в судовій практиці при визначенні юридичної оцінки правових явищ, і особливо до карно-правової кваліфікації злочинів.

Маємо зробити висновок, що поняття – це форма мислення, яка відображає істотні властивості, зв'язки і відношення предметів і явищ в їх постійному розвитку.

Верейкіна Катерина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
слідчо-криміналістичний інститут, 1 курс, 1 група*

АКСІОМИ У ПРАВІ

Використання математичного терміна "аксіома" в юриспруденції – явище досить умовне. Велику частину дослідження аксіом у праві припав на радянський період, особливо на 1970-1980 роки, саме у той час було написано багато робіт про взаємозв'язок права та його принципів з логічним значенням права. Серед вчених, які займалися цими дослідженнями, були Л. Явіч, Г. Манов, С. Алексєєва, В. Комарова, А. Екімов, В. Кудрявцев та інші.

На сучасному етапі тема «аксіоми у праві» також є актуальною. Однак, наукові роботи пишуть вже нові вчені, науковці, насамперед, О. Масленніков, І. Палашевська, В. Комаров, О. Панасюк, М. Давидова, М. Штефан. Вони зберігають думки попередників, але у більш розгорнутому виді шукають їх застосування, додаючи приклади, які існують у законодавстві.

Правові аксіоми це певні вихідні судження, які є юридично визнаними. Їх зміст не викликає сумнівів й не потребує додаткових обґрунтувань. Через те, що вони виражають, насамперед, моральні основи права або загальнолюдський контекст, то ми можемо знайти їх у законодавстві країни, незважаючи на період розвитку держави.

Поняття «аксіом у праві» бере початок саме у римському законодавстві. Наприклад, «*Lex retro non agit*», цей вислів перекладається як «закон не має зворотної сили». Цей вираз також наявний у нашому законодавстві, а саме в Конституції України. Згідно з статтею 58 Конституції України «Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення». Можемо також взяти й іншу аксіому з римського права «*Nemo debet bis puniri pro uno delicto*», що означає «ніхто не повинен двічі каратися за один злочин». Ця правова аксіома також є в Конституції України у статті 61, яка формулюється так: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення». Ця відповідальність не обов'язкова повинна бути кримінальною чи адміністративною, може бути й цивільною.

Аксіоми поширенні й у Цивільному процесуальному кодексі України, наприклад, «нема судді без позивача» (ст. 13 ЦПК України), «позивач і відповідач доказують обставини, на які вони посилаються» (ч. 3 ст. 12, ч. 1 ст. 81 ЦПК України), «рішення суду не повинно стосуватися тих, хто не брав участі в справі», «дії судді, що не входять до його компетенції, є нікчемними» та інші.

Аксіоми права функціонують у вигляді готових формул-символів, які допомагають у вирішенні різних юридичних питань. Вони являють собою конкретне правове підґрунтя, без якого неможливо уявити існування правових інститутів. За твердженням Л. Явіча, аксіоми наявні в правосвідомості і є передумовами принципів права.

Отже, в логіко-методологічному плані аксіоми правознавства є важливим елементом теоретичного базису й фундаментом наукових теорій. Аксіоми втілювали історичний досвід, це пов'язано з найефективнішими способами врегулювання суперечок. Вони фіксують основні зв'язки і відносини між основними поняттями. Далеко не всі аксіоми за масштабом своєї дії заслуговують закріплення принципів

різних галузей права, однак, кожна з них повинна бути виділена, відокремлена в тексті певного нормативного акту.

Величко Олександра
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс 4 група

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Успішне функціонування, розвиток та розумне вдосконалення права неможливе без правильного розуміння всіма членами суспільства змісту норм права. За своєю природою правова норма завжди є загальним правилом поведінки, тому при її реалізації завжди виникає потреба у тлумаченні, у переносі абстрактного правила на конкретну ситуацію. Необхідність тлумачення також зумовлюється практикою, про це свідчить те, що правові суб'єкти тлумачать норми права по-різному. Прикладом може слугувати неоднозначність сучасної правозастосовної практики, передусім судової. Тобто, абстрактний характер правових норм, наявність в законодавстві оціночних критеріїв, правових колізій, суперечностей та розбіжностей, загострює потребу в тлумаченні, бо саме воно надає праву ознаки формальної визначеності. Помилкове тлумачення правової норми може призвести до незворотних наслідків.

Тлумачення не змінює та не доповнює сформовані нормативні приписи, воно лише пояснює та розкриває те, що викладено в правових нормах. Одним з видів тлумачення є логічне, яке представляє собою з'ясування змісту правової норми за допомогою законів і правил науки логіки. Метою логічного тлумачення є виявлення того, що законодавець хотів виразити в тексті закону, розкриття змісту норми, який іноді не збігається з буквальним значенням через недосконалість юридичної техніки законодавця. Логічне тлумачення є розумовою діяльністю інтерпретатора, яка полягає, зокрема, у встановленні сенсу понять в контексті правової норми та взаємозв'язку між ними в процесі логічного тлумачення. Отже, інтерпретатор працює саме зі змістом та обсягом таких понять шляхом використання законів і правил науки логіки для з'ясування дійсної волі законодавця, яка виражена у правовій нормі. Сукупність логічних прийомів і правил, використання яких необхідно для з'ясування дійсного смислу норми права, становить зміст логічного способу тлумачення. За допомогою логічних операцій, які включають аналіз і синтез, побудову силогізму, з нормативних приписів, «розкиданих» по тексту законодавчого акту, формується норма права, яка підлягає тлумаченню.

Логічні методи і правила суб'єкт тлумачення застосовує для дослідження як самої норми права, так і її зв'язків. У цьому разі логічні

прийоми і правила застосовуються поряд і в тісному зв'язку з прийомами й правилами граматичного, системного та історичного способів тлумачення. Тому твердження, що в процесі логічного тлумачення суб'єкт оперує матеріалом тільки самої норми права, є надто вузьким і фактично призводить до протиставлення логічного та інших способів тлумачення.

Правова наука виділяє низку прийомів логічного тлумачення норм права, які базуються на основних законах логіки (зокрема, метод висновків від противного), правилах побудови складних суджень (метод логічного перетворення), правилах дедукції (отримання висновків з норм), правилах недедуктивних умовиводів (зокрема, аналогії).

Отже, логічний спосіб тлумачення має велике значення для тлумачення правових норм. Крім того, логічний підхід притаманний кожному способу тлумачення, оскільки містить загальнозначущі форми (поняття, судження, умовиводи) і засоби визначення думки, що необхідні для раціонального пізнання. Цей спосіб передбачає собою використання великого арсеналу законів та правил задля встановлення істинного значення правової норми, подолання колізій між нормами, усунення суперечностей, формування правової визначеності.

Воротиленко Катерина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група

ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Логічні вимоги до юридичних документів дуже важливі у нашому суспільстві. Вони допомагають уникнути хибного трактування закону, незрозумілості юридичних документів, неможливості отримати повне уявлення про їх зміст та правильно структурувати інформацію.

Актуальність цієї теми неможливо заперечувати. Хоча логічні вимоги досліджуються доволі довго і є важливими для юридичних документів, але їх часто ігнорують. Навіть українське законодавство не минула ця тенденція.

Багато юристів і логіків займалися питанням логічних вимог до юридичних документів. Вперше цю проблему досліджував один із найвидатніших мислителів Аристотель. Підставою логічних помилок, які він називав “логічними вадами софістичних роздумів”, давньогрецький філософ вважав неправильне застосування словесних фраз або порушення правил логічних операцій. Дослідження цієї теми продовжуються і зараз. Наші сучасники О. М. Бандурка та О. В. Тягло впевнені, що специфіка логічних помилок виявляється у тому, що вони універсальні, тобто

зустрічаються у будь-якому полі соціального простору - всюди, куди сягає людська думка.

Метою цієї роботи є аналіз логічних вимог для юридичних документів та їх значення для людства. Для того, щоб виконання це, необхідно розглянути деякі з вимог.

По-перше, лаконічність і чіткість. Текст має бути коротким, відображати лише основні, найважливіші положення й аргументи. Все інше оформлюється окремим додатком. Лаконічність досягається заміною складних речень простими, вживанням загальноприйнятих скорочень, умовних позначок і символів, стандартних зворотів і мовних кліше. Кожне поняття повинно бути визначене і не порушувати закони логіки. Точність юридичних документів має велике значення не тільки для учасників правовідносин, правозастосовних органів та посадових осіб, яких стосується юридичний документ, але і для самого органу, який видав юридичний документ. Перш ніж зобов'язувати до чогось суб'єктів правовідносин, він повинен сам усвідомлювати сутність власних приписів.

Прикладом порушення цієї вимоги є стаття 263 ККУ України. 31 травня 2018 року у справі № 127/27182/15-к, провадження № 51-3305км18 суд зазначив, що поняття «закон», яке використовувалось у статті 263 ККУ України, було вжито в значенні законодавства у цілому, тобто, враховують і нормативно-правові акти, які регулюють правовідносини, передбачені у статті.

По-друге, дотримання послідовності викладу думок. Це реалізується дотриманням смислових зв'язків між реченнями. Допмагають логічно та послідовно передати задумку тексту вставні слова та словосполучення, які унеможливають виявлення власної констатуючої (на мою думку; я вважаю; як мені здається та ін.) та емоційної (на щастя; на радість; на жаль; як не прикро) позиції автора, визначають черговість застосованих аргументів (по-перше; по-друге, у першому випадку; з одного боку; з іншого боку).

Отже, на підставі всього мною викладеного можна дійти висновку, що без дотримання логічних вимог неможливо побудувати зрозумілий для суспільства закон, бо він може призвести до сприйняття хибних суджень істинними. Для виправлення проблеми ухилення від логічних вимог необхідно підвищити рівень обізнаності суспільства, особливо правників, у цій сфері.

ЛОГІКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійна діяльність юриста завжди була і є пов'язана з постійним прийняттям рішень. Так, юрист повинен обирати закривати конкретну кримінальну справу чи ні, яке покарання призначити після розгляду кримінальної справи, яку з сторін визнавати правовою тощо [1]. Процес прийняття рішення полягає у виборі альтернативи, а на них, у свою чергу, впливають інтереси сторін.

Багато сучасних вчених пропонують різні підходи до вирішення питання щодо прийняття юридичних рішень, серед яких можна зазначити таких вчених, як Гончаренко В. Г., Сокирана Ф. М. Так, юрист і філософ Рональд Дворкін на замовлення Конгресу США підготував доповідь «Філософські проблеми сеньільної деменції» [3], в якій привернув увагу до соціальних та медичних аспектів дотримання громадянських прав. Р. Дворкін пропонує ієрархію людських інтересів. Він вважає, що наші рішення керуються бажанням просувати два види інтересів. Інтереси досвіду, або емпіричні інтереси (experiential interests) є тими інтересами, що ми поділяємо майже з усіма чуттєвими істотами Але Р. Дворкін вважає ці інтереси менш важливими, ніж інтереси другого виду, які ми також маємо. Р. Дворкін стверджує, що ми прагнемо задовольнити наші критичні інтереси (critical interests), які лежать у підґрунті наших надій і цілей, і які надають справжній сенс нашому життю. Щоб виправдати цей принцип, можна стверджувати, що люди, як правило, знають краще, ніж будь-хто інший, що найкраще відповідає їхнім інтересам. Таким чином, їх власний вибір є найбільш переконливим елементом у прийнятті рішення, як самим захистити своє благо [2, с. 237].

Мескона М., Альберта М. та Хедоурі Ф. вказують, що залежно від підстав, які спонукають віддавати перевагу тому чи іншому рішенням, види рішень ділять на такі види: рішення, що засновані на судженнях – такого типу рішення приймаються на основі набутого досвіду та знань; раціональні рішення – даний різновид рішень приймається на основі об'єктивного аналізу наявної інформації .

Ситуації, які не визначені за своїми наслідками, та які спонукають юриста виробляти переоцінку різних альтернативних рішень, щоб уникнути настання негативних результатів, дуже часто бувають пов'язані з професійним ризиком.

Прийняти рішення у загальному випадку – значить здійснити вибір між альтернативними можливостями, які допоможуть у досягненні певної мети. Оскільки будь-яка соціальна реальність регулюється

певними нормами, специфіка юридичних рішень полягає в їх урегульованості нормами права, які накладають суттєві деонтичні та процесуально-процедурні обмеження на загальний логічний процес їх прийняття [1].

Література:

1. Вступ до сучасної юридичної логіки / В. Д.Титов, В. В. Навроцький, О. Ю. Марченко, С. Е. Зархіна, Ж. О. Павленко / за ред. М. І Панова та В. Д. Титова. Харків: Ксилон, 2001 198 с.

2. Коваленко Г. В. Логіка прийняття рішень в концепції Роналда Дворкіна щодо еутаназії. «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики»: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: Видавництво СПД «Охотнік», 2018. С. 236–242.

3. Dworkin R. Philosophical Issues in Senile Dementia. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1987. 82 p.

Гергуленко Тетяна

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ІПКЮ, 1 курс, 9 група

СУДОВА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК РІЗНОВИД ПРАКТИЧНОЇ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Логічна аргументація – це невід’ємна частина юридичної діяльності, норма творчості та правозастосування. Завдяки широкому використанню логічної аргументації у сфері юриспруденції, було окремо виділено юридичну аргументацію, яка у свою чергу також поділяється на декілька видів: практичну, наукову та освітню. Саме практична юридична аргументація безпосередньо пов’язана з діяльністю усіх суб’єктів права та може бути поділена на аргументацію, властиву різним юридичним професіям: суддям, адвокатам, слідчим, прокурорам тощо. Однак найбільш яскраво цей вид аргументації представлений судовою діяльністю.

Судова аргументація – це специфічний комплекс методів, які активно використовуються учасниками судового процесу з метою висловлення власної точки зору, яка надалі закріплюється в певному виді судового рішення. Головною відмінною рисою судової аргументації від науково-освітньої є характеристика, якій притаманна змагальність сторін та точок зору.

Метою сторін у судовому процесі є переконання у правильності своєї точки зору, а не у виробленні спільної думки або підтримки версії опонента після слухання доповідей. Тому кожна із сторін хвилюється за

достатню аргументацію своїх думок та підсилення доказів. Відома велика кількість методів, які активно використовуються у судовій аргументації, а саме: аналіз доказів та суперечностей опонента, аналіз минулих подій, звернення до психологічних особливостей людини, ораторське мистецтво тощо. Дуже активно учасниками судового процесу використовується такий вид аргументації, як диспут. Голландські вчені Р. Гродендорст та Ф. Сермен акцентують, що диспут у суді передбачає принаймні точки зору двох сторін. Особливістю суперечки є те, що одна сторона завжди переважає, і лише суддя вирішує, яку аргументацію визнати переконливішою.

На відміну від судової аргументації, теоретична має на меті виробити консенсус на підставі обговорених думок, які базуються на достатніх доказах. Ідеалом науково-освітньої аргументації є розгляд, осмислення, узагальнення, синтез доказів та поява компромісу думок.

На підставі зазначених фактів можна виділити головні особливості судової аргументації:

1. Під час судового процесу завжди відбувається диспут як форма судової аргументації, на підставі якого суддя виносить вирок у залежності від переконливості доказів.

2. Застосування методів судової аргументації має поетапний характер, який впливає на застосування найбільш вагомих аргументів.

3. Базування на елементах риторики, які полягають у зверненні до слухачів, від яких впливатиме вирок суду.

4. Залежить від спеціалізації суду.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що логічна аргументація активно використовується в юридичній практиці, вона має свої особливості та правила, які забезпечують ефективну діяльність юридичних професій. Судова аргументація – найяскравіший різновид юридичної аргументації, яку застосовують у діяльності судові органи з метою здійснення справедливого правосуддя.

Гончаренко Тетяна
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 3 група*

АРГУМЕНТАЦІЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ

Початком сучасної історії судового розгляду міжнародних суперечок можна вважати укладення в 1920 р. угоди про Статут Постійної палати міжнародного правосуддя. Особливість діяльності міжнародних кримінальних судів і трибуналів обумовлюється їхньою юрисдикцією, тобто компетенцією міжнародних судових органів розглядати і виносити

рішення у кримінальних справах. Сьогодні діють міжнародні судові установи (трибунали) із загальною або спеціальною юрисдикцією, наприклад, Міжнародний Суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, Міжамериканський суд з прав людини та ін.

Розвиток міжнародного судочинства залежить у багатьох контекстах саме від методів аргументації. Варто нагадати, що поняття «аргументація» у значенні «наводити аргументи» означає логічний доказ, що наводиться для підтвердження, обґрунтування чого-небудь. Юридичну аргументацію необхідно розглядати у вузькому значенні як науку про засоби, способи, методи переконання, наведення доказів, обґрунтування при розв'язанні спірних правових питань, вирішенні конкретних справ, що виникають в юрисдикційній сфері функціонування суспільства та діяльності держав. Вивченням аргументації в епоху Античності займалися такі вчені як Аристотель, Цицерон, Сенека Старший, Квінтіліан та інші. Серед представників розвитку теорії аргументації Середньовіччя та Нового Часу можна назвати Г. Бермана, Е. Фронса, Ф. Бекона, Т. Гобса, Г. В. Лейбніца, Вольтера тощо. Серед сучасних дослідників відомі імена Х. Перельмана, С. Тулміна, Ф. ван Емерена, Р. Гроотендерста. В Україні перші дослідження з юридичної аргументації здійснили О. М. Юркевич (див. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія / за заг. ред. О. М. Юркевич. Харків: Право, 2015), О. Ю. Щербина та ін. Проблематика аргументування полягає в тому, що аргументи повинні бути достовірними та незалежними один від одного, тобто доведення не повинно містити в собі кола. Достовірність означає, що аргументи повинні бути або безпосередньо пред'явленими, або обґрунтованими надійними документами, або раніше фактично чи логічно доведеними твердженнями.

Міжнародні судові процеси, як і внутрішньодержавні, значною мірою залежать від методів аргументованого переконання. Рішення міжнародних судів залежать від чіткості розтлумачення та риторичних навичок. Крім того, міжнародне право сильно залежало і залежить від розвитку наукової доктрини.

Прикладом вдалої аргументації може слугувати справа щодо нападу РФ на українські судна в районі Керченської протоки 25 листопада 2018 року, яка розглядалася морським трибуналом ООН в Гамбурзі. Так, під час слухань, адвокати з української сторони вшент розгромили аргументи російської сторони, яка намагалася виправдати власні агресивні дії проти українських військових кораблів. Для розкриття питання була викладена суть висунутих Росією звинувачень та аргументи проти російської версії. Основними аргументами української сторони були фактичні дані, юридична оцінка дій та порівняння з іншими подібними справами. У результаті було доведено, що жоден із наведених Росією фактичних аргументів не відповідає дійсності, а події у

Керченській протоці, за висновком адвоката Д. Гімблета, є кричущим порушенням міжнародного морського права.

Отже, варто зазначити, що юридична аргументація є однією з найважливіших елементів судового процесу. Вона має свої особливості в залежності від юрисдикції суду, в якій розглядається певна справа. Повнота та всебічність, об'єктивність і побудова юридичної аргументації на принципах розумності та верховенства права, загальнолюдських цінностях, які суттєво впливають на справедливість і переконливість судового рішення є важливою складовою як міжнародного суду, так і будь-якої судової установи.

Гоштук Дарія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮУ, 1 курс, 1 група*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

Сучасність – це ера нових технологій, яка потребує інноваційних підходів до кожної зі сфер суспільної діяльності. Юриспруденція – не виняток. З кожним роком її вивчення стає більш глибоким, закономірним та ефективним. Нині кожен правник, в тому числі вищої професійної освіти, повинен володіти навичкою критичного мислення, щоб раціонально та адекватно протистояти всім зовнішнім факторам.

Передусім, критичне мислення (далі КМ) – це вміння формувати свою власну думку у безперервному процесі аналізу, постійного пошуку та аналітичного сприйняття. В силу свого скептичного переконання, вміння ставити під сумнів всю отриману інформацію навіть із перевірених та надійних джерел. А також набута майстерність холоднокривно та швидко приймати найкарколомніші рішення.

Феномен КМ необхідно вивчати як основу фундаментальних для праці вмінь та розвивати у зв'язку з відповідними когнітивними та афективними диспозиціями. До когнітивного сегмента відносять такі аспекти, як: аналіз, оцінка та виведення висновків, крім того ще й інтерпретація, пояснення і саморегуляція (самоконтроль та самовиправлення). В основному, всі ці навички є засадами науки логіки, що пояснюються базовими функціями розумової діяльності кожного індивіда. Якщо ж когнітивні диспозиції розглядаються з боку раціональних алгоритмів, то афективні – з психологічних та моральних настанов й переконань. Такими якостями володіють творчі та радикально налаштовані люди, яким властивий постійний пошук правдивої інформації, справедливості, раціональності думки, наполегливості, невгамовна допитливість та жага до пізнання. Позаяк не кожен

когнітивний процес є критичним мисленням, логічно вважати, що саме афективна властивість є визначальною для здібності критично мислити.

Для всіх людей, а особливо для правників, критичне мислення є значущою ознакою визначення професійного рівня. Тому для тих, хто бажає з головою зануритися в юриспруденцію, варто з першого ж курсу ознайомитися з всіма закономірностями курсу вивчення логіки та основ КМ для юристів.

Щодо викладання КМ у фахових ЗВО України, то, як зазначає харківський логік Олександр Тягло, є чотири основних блоки, а саме: аналіз порушеного питання, його розуміння, оцінка та самокритика власних недоліків у візуалізації та роз'ясненні. Таким чином майбутній фахівець буде зорієнтований на всебічний підхід у розв'язанні того чи іншого проблематичного питання, й до того ж буде здатен послідовно тлумачити свої помилки та визначати недоліки своєї праці.

Безперечно, для юриста ця майстерність є основною, характерною особливістю, що дає змогу виважено підходити до будь-якої отриманої інформації, займати свою стабільну позицію. Як результат, юристи, які володіють такою навичкою, досягають кращих та ефективніших результатів своєї діяльності. Без перебільшень, кожна юридична професія має нагальну потребу в кваліфікованих працівниках з вмінням критично мислити. Від звичайного юриста-консультанта до судді Верховного Суду, абсолютно кожен адвокат, прокурор, криміналіст, правоохоронець та урядовець мусить володіти цією майстерністю в столітті глобалізації, наукових досліджень та постіндустріалізації.

Отже, КМ є одним із «серцевинних вмінь» демократичного, сучасного суспільства, суттєвою загальною ознакою у визначенні професійності працівника та запорукою успішного майбутнього. Тому не потрібно зволікати і розпочинати виявлення та розвиток цієї майстерності вже відсьогодні.

*Дочия Анастасія
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 9 група*

СОФІСТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ: ЛОГІЧНА НЕКОРЕКТНІСТЬ АБО ПРАКТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ?

Як відомо, всі люди можуть помилятися, проте, деякі мають за мету ввести співрозмовника в оману та переконати його в тому, що не відповідає дійсності. Логічні помилки, метою яких є видання хибної інформації за істинну, називають софізмами. Але іноді використання софістичних прийомів досягає своєї мети, якою є не обман, а встановлення істини. В такому разі виникає ситуація «обману брехуна». В

обох випадках використовується полісемантичність природної мови та різноманітні технології порушення логічних правил. Проте, у випадках використання софістики в професійних цілях виникає питання: чи варто такі логічно некоректні методи застосовувати заради практичної ефективності?

Ці способи часто-густо використовують, щоб дістатися потрібних відомостей під час суперечки. До того ж, не є секретом й те, що такі прийоми не заборонені в будь-якій галузі. Іноді лише завдяки неправильній побудові запитання можна «вивести на чисту воду» свого опонента. Подібні софістичні прийоми іноді застосовуються в судовій практиці для того, щоб дізнатися чи є свідчення обвинуваченого або, навпаки, потерпілого правдивими. Наприклад, уявимо: людина, яку підозрюють в неодноразовому побитті свого співмешканця, заперечує факт того, що взагалі мала із ним якийсь контакт. Всупереч цьому, прокурор ставить запитання: «Отже ви наполягаєте на тому, що вже перестали бити цього чоловіка?» І підсудний, намагаючись швидко відповісти, щоб не викликати підозри, не замислюється над скритим сенсом цього запитання. Тому при будь-якій відповіді «так» або «ні» він підтвердить факт того, що ним були скоєні напади на потерпілого. Хоча б маючи усний доказ причетності обвинуваченого до цього злочину, буде підстава шукати більш істотні докази для доведення його винуватості в цій справі. Незважаючи на те, що такий тип аргументації є некоректним та цілком обґрунтовано піддається критиці, можна дійти істини. Сумнівним є те, що з одного боку, ми маємо помилку, на якій не можуть ґрунтуватися серйозні рішення, а з іншого – ефективний метод, результат від використання якого може бути дуже важливим. Але марно їх ще називають «уявними доказами», бо юридичної сили вони не отримують. І це справедливо, адже навіть Аристотель вважав таку практику аморальною, незважаючи на практичну ефективність, якої іноді досягають софістичні методи формулювання питань. Щодо перспективного соціального значення софізмів можна зазначити, що незважаючи на опосередковану користь, практичну доцільність деяких з них, розвиток цивілізації йде шляхом підвищення ступеня розумності, на якому особливой цінності набувають раціональність у поєднанні з благом.

Таким чином, можна зробити висновок, що застосування софізмів, хоча і зустрічається в юридичній та інших сферах соціальної практики, не є життєво необхідним. У сучасному світі діють дві протилежні стратегії: одна суб'єктивно-прагматична, що прагне знайти на кожне правило винятки, уникаючи будь-якого покарання, а інша – знаходить методи викриття хибної інформації та різноманітних форм обману.

Хоча деякі науковці стверджують, що софістика – лише логічна некоректність, а практичне застосування доводить її ефективність, та певна кількість позитивних практичних здобутків, які можна отримати

живаючи софізми, не виправдують обман, тим паче в юридичній діяльності, що послуговується принципом справедливості. Софістика – не єдиний спосіб отримати істинну інформацію, тому «брехня в ім'я блага» в кінцевому рахунку залишається брехнею. Тобто використання таких махінацій заради викриття інших не може бути ані логічно, ані морально виправданим.

Дроздов Максим
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 3 група

ЛОГІЧНА ОЦІНКА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Оцінка доказів є логічною діяльністю суб'єктів доказу, направлена на позначення та визначення приналежності, допустимості, правдоподібності кожного доказу та достатності їх комплексу для встановлення умов та фактів, які мають важливість для правильного рішення кримінального провадження.

В юридичній літературі кінця XIX ст. – початку XX ст. підкреслювалось, що оцінка доказів згідно з внутрішнім переконанням і совістю – це не вирішення справи відповідно до власних вражень (почуттів). Зокрема, І. Я. Фойницький зазначав: «Щоб внутрішнє переконання не перейшло в особисте свавілля, закон, не обмежуючи суддю легальними правилами, піклується про формування його переконання, забезпечуючи певні умови і порядок, за яких будь-яка розсудлива людина у тих самих умовах і обставинах дійде тих самих висновків, що й суддя. Правила подібних умов і порядку мають важливе значення, адже вони встановлюють межу між свободою судді та суддівським свавіллям». У радянський період поняття «внутрішнє переконання» було підтримане вченими того часу. Так, Н. В. Жогін писав: «Внутрішнє переконання слідчого, прокурора або судді – це розумна впевненість у правильності їх висновків у справі, що була досягнута ретельним та всебічним дослідженням обставин справи і походить від достовірно встановлених обставин справи». У гносеологічному тлумаченні внутрішня впевненість – це судження як про окремі факти, що становлять предмет доказування, так і про висновки у кримінальному процесі, навіть й ті, що відносяться до юридичної оцінки, компетентності встановлених підтверджень, умов, випадків тощо.

Водночас не можна оминати увагою твердження А. І. Трусова, який вважав, що необхідно розрізняти оцінку доказів у ході проведення досудового розслідування, що має попередній характер, і оцінку доказів у ході судового розгляду, яка є остаточною у кримінальному провадженні.

Підтримуючи цю думку, І. М. Лузгін стверджував, що у ході досудового розслідування оцінка діяльність учасників кримінального провадження має такий характер, який можна віднести до розсудливо-перевірочного, адже оцінка у даному випадку є попередньою та слугує логічною основою для формулювання обвинувальної чи виправдувальної тези. Він припускав на цьому етапі можливість існування недостовірних або недоброякісних фактичних даних, що обов'язково будуть пов'язані з виконанням функцій кожним суб'єктом доказування, під час чого він буде керуватися своїми інтересами. Але вважається, що поняття «попередня оцінка доказів» є не досить вдалим, адже така оцінка неминуче асоціюється із неповною оцінкою доказів. Застосування поняття «попередня оцінка доказів» дезорієнтує практичних працівників правоохоронних органів, які займаються кримінальним процесуальним доказуванням. Зокрема, це стосується співробітників оперативних підрозділів та слідчих, знижує рівень їх відповідальності за об'єктивності оцінки того чи іншого доказу на початковому етапі розслідування. Так, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень практикується формальний підхід до складання письмового повідомлення про підозру та її оголошення, що має підставою попередню оцінку доказів. На заключних етапах досудового розслідування зміст підозри декілька разів може змінюватись та оголошуватись, а вже при складанні обвинувального акту надається остаточна оцінка доказів.

Отже, оцінку доказів у кримінальному провадженні під час проведення досудового розслідування можна розуміти як здійснювану безперервно, тобто під час всього процесу доведення доказовості, в логічних формах розмову діяльність слідчого або слідчого судді, або прокурора, яка полягає в тому, що всі ці суб'єкти кримінального провадження, орудуючи законом, розглядають за своїм внутрішнім переконанням кожний доказ окремо та всю сукупність доказів в цілому, встановлюючи їх приналежність, припустимість та достовірність, а комплекс зібраних фактів та результатів – з погляду достатності та взаємозв'язку для одержання потрібного процесуального рішення.

Зав'ялов Єгор

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ППКЮ, 1 курс, 17 група*

ПОНЯТТЯ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯНИНА» ТА ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ

Для того, щоб ретельно зрозуміти та проаналізувати дану тему, потрібно з'ясувати обсяг та зміст поняття правового статусу громадян.

Проаналізувавши кілька джерел сформулюємо це визначення: правовий статус громадян – це правовий статус особи у суспільстві, інакше кажучи, це сукупність усіх прав людини які неможна відчужувати, якщо ця людина є громадянином демократичної держави, також сюди входять усі обов'язки, які лягають на особу під час надання їй громадянства.

Як стверджують науковці Кушніренко О. Г. та Слінько Т. М., інколи, замість поняття «правовий статус», використовують термін «правове становище особи». Ці терміни є дуже близькими за значенням. Під правовим статусом розуміється перш за все соціальний статус людини, сферу її взаємодії з державою. Наприклад, якщо людина займає високу посаду, має великий власний бізнес та сплачує податки, то сфера її співпраці з державою набагато ширша ніж у людей більш низького статусу, адже ця особа частіше стикається з різними законами, має більше обов'язків, що визначається державою.

В структуру правового статусу входить перш за все громадянство. Організація публічної влади держава об'єднує все населення на засадах громадянства. Воно передбачає сталий зв'язок між кожним індивідом і державою: громадянин отримує повний обсяг прав і має виконувати обов'язки, передбачені законодавством. Право на громадянство є невід'ємним та згідно з Конституцією України громадянами нашої країни є всі особи які станом на 1991 рік проживали на її території.

Наступним елементом є правосуб'єктність. Під цим терміном розуміється правоздатність та дієздатність особи. Правоздатність – це можливість індивіда вступати у юридичні відносини (укладати договори тощо). Виникає з моменту народження та закінчується після смерті особи. Дієздатністю є можливість самостійно виконувати свої обов'язки та користуватися правами.

Третім в структурі є принципи правового статусу людини і громадянина. Це рівність усіх перед законом, рівноправ'я, загальної доступності прав і свобод для кожної верстви населення. Усі ці принципи спрямовані на встановлення верховенства права – явища, згідно з яким право є найголовнішим суспільним регулятором та не допускає державного свавілля.

Одним з останніх основних елементів правового статусу громадянина, на мою думку, є основні зобов'язання. Під цим розуміється встановлені та закріплені на конституційному рівні види і міра суспільної поведінки людини і громадянина. Тобто це правові межі поведінки індивідів, за порушення який встановлюється кримінальна відповідальність.

Згідно з твердження Кушніренко О. Г. та Слінько Т. М., серед гарантій можна виділити судовий захист прав і свобод людини, правову допомогу кожній людині, надання безкоштовного захисту в суді тощо.

Отже, спираючись на дослідження Кушніренко О. Г., Слінько Т. М. та інших науковців, можна зробити висновок, що з логічної точки зору, поняття правого статусу громадян продовжує свій розвиток і в подальшому можливе зростання змісту цього поняття.

Зубрикiна Веронiка
*Нацiональний юридичний унiверситет
iменi Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс 4 група*

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Кваліфікація кримінальних правопорушень – це точна, логічна кримінально-правова оцінка суспільно-небезпечного діяння в суспільстві. За допомогою законів логіки слідчий, при розслідуванні злочину, повинен дійти справедливого висновку у кожному індивідуально-особливому випадку.

Для того щоб остаточно визначити мотиви вчинення суспільно-небезпечного діяння, слідчому необхідно скористатися законом несуперечності, який сформулював Аристотель. Необхідно зазначити, якщо у слідчій практиці трапляється випадок, коли є дві протилежні думки, то одна з них буде обов'язково помилкова, а інша в свою чергу або істина, або також помилкова. Наприклад, якщо ми маємо судження: “Громадянин А., який проживає у місті Києві, скоїв вбивство сина з особливою жорстокістю” і “Громадянин А., який проживає у місті Києві, скоїв вбивство сина з милосердя”, то одне із з них буде хибним, а інше істинним, або жодне з них не буде істинним. Якщо, слідчий при розгляді справи зможе виявити істинне і хибне судження, то ніколи не допуститься помилок у процесі розслідування відповідного кримінального правопорушення.

Також необхідно відмітити, що при кваліфікації кримінального правопорушення необхідно знайти та встановити кримінально-правову норму Особливої частини Кримінального Кодексу України, яка окреслює ознаки вчиненого діяння. За допомогою закону достатньої підстави можна кваліфікувати суспільно небезпечне діяння, тобто на перевірених фактах дійсності дійти до істинного логічного висновку. Слідчий зобов'язаний використовувати цей принцип у своїй практиці на всіх етапах кваліфікації суспільно-небезпечного діяння, щоб не допустити помилки. Наприклад, відповідно до кримінально-процесуального законодавства України слідчий зобов'язаний вжити всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи. На думку відомого науковця В. М. Кудрявцева процес кваліфікації злочинів за своєю сутністю полягає в послідовному відмежуванні кожної ознаки

вчиненого діяння від ознак інших, суміжних злочинів. При розслідуванні кримінального правопорушення потрібно аналізувати конкретний предмет, тобто якщо мова йде про знаряддя вбивства, то судження слідчого мають бути спрямовані тільки на знаряддя вбивства і відволікання на інші предмети неприпустимо. Найчастіше при розслідуванні може трапитися помилка підміни тези, коли слідчий при характеристиці конкретного предмету кримінального правопорушення навів ознаки та характеристики зовсім іншого, який не стосується конкретного кримінального правопорушення, яке він розслідує. Порушення вимог принципу тотожності тягне за собою неточне та двозначне мислення, що ніколи не приведе слідчого до істини.

Також актуальним є закон виключеного третього. З цього принципу випливає, що в процесі міркування не можуть бути хибними два суперечливих судження. Тобто якщо в слідчій практиці припустити, що громадянин, який звинувачений у скоєнні злочину або "винен", або "не винен" іншого бути не може. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 2 ККУ, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Тобто закон виключеного третього полягає у тому, що або будуть підстави для притягнення підозрюваного до кримінальної відповідальності, або ні. Для того, щоб застосувати принцип виключеного третього, слідчий повинен обрати між двома суперечливими судженнями істинне. Отже, питання застосування основних принципів логіки при кваліфікації кримінальних правопорушень є важливим вектором розвитку правоохоронної системи. Однак, як і будь-які інші питання діяльності правоохоронних органів потребує удосконалення і необхідно залучити досвід розвинутих країн для розвитку власної ефективної моделі застосування принципів логіки в слідчій практиці.

Іванова Ольга

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 2 група*

ЛОГІЧНІ ПРАВИЛА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Проведення судового процесу на високому професійному рівні передбачає не лише досконале володіння його учасниками основами законодавства, а й вміння вести судову полеміку. Робота юристів різного профілю досить переконливо підтверджує, що без кваліфікованої аргументації їм непросто досягти ефективного результату в своїй діяльності. Саме тому осмислення аргументації та її правил у судочинстві становить значний науковий інтерес.

Метою статті є дослідження логічних правил юридичної аргументації.

Юридична аргументація – це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно до логічних правил істинності, що здійснюється у юридичному контексті (визначення О. М. Юркевич; див: Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія / за заг. ред. О. М. Юркевич. Харків: Право, 2015. С. 12). Метою аргументації є прийняття аудиторією висунутого положення, тобто переконання аудиторії в справедливості положення, яке пропонується її увазі.

При здійсненні аргументаційного процесу важливо дотримуватися ряду правил. Вони, в свою чергу, поділяються на матеріальні (змістовні), які стосуються структури тези, аргументів, демонстрації, та процедурні, які є безпосереднім предметом процедури дискурсу. Аналізуючи різноманітність цих правил у різних джерелах, можна їх інтерпретувати наступним чином:

1. Логічно визначена, ясна та чітко сформульована теза, яка повинна лишатися тотожною самій собі протягом усього доведення.

2. Істинні й несуперечні аргументи, які мають бути достатньою основою для підтвердження тези.

3. Аргументи мають бути такими судженнями, істинність яких доводиться самостійно, незалежно від тези.

4. Теза повинна бути висновком, що логічно випливає з аргументів за загальними правилами виводу, або має бути одержаною згідно з правилами непрямого доведення.

5. Демонстрація реалізується в конкретних видах умовиводів (способи індукції, дедукції та аналогії), а при побудові доведення чи спростування треба дотримуватися правил обраного умовиводу.

На основі вказаних правил має базуватися будь-яка теорія практичного аргументування, будь-яка модель, у тому числі монологічний (аналітичний) різновид юридичної аргументації. Недотримання цих правил може призвести до наступних помилок: підміна тези; хибність та випередженість основ аргументів, хибне коло, тощо. Наприклад, теза «К. – невинний». Адвокат наводить наступні аргументи: «К. – гарний сім'янин», «К. – передовик виробництва» і т. п. З приведених аргументів випливає висновок, що К. – гарна людина, але цей висновок не тотожний доказуваній тезі, тому тут ми спостерігаємо таку логічну помилку, як підміна тези.

Процедурні правила стосуються переважно діалогічної (діалектичної) моделі юридичної аргументації, тобто специфічних правил практичного дискурсу. Основним завданням цих правил є забезпечення неупередженості практичної аргументації. Наприклад, статтею 364 Кримінального процесуального кодексу України регламентовано порядок проведення судових дебатів: у частині 1 цієї статті визначена

послідовність виступів пропонента та опонентів (сторін кримінального провадження), а в частині 5 – визначено право учасників процесу посилалися в судових дебатах лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні.

Отже, саме завдяки дотриманню логічних правил юридичної аргументації можна впевнено доводити факти, уникати помилок при вивесненні судових рішень, підтвердити свій фаховий рівень в юриспруденції.

Іщуків Анатолій

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Без вимог формальної логіки неможливо сформулювати поняття, терміни, пропозиції, визначення та проекти законів. Знання логіки і правильне застосування її законів складають основу правового мислення і є показником юридичної кваліфікованості.

«Негласною», проте природною є присутність логіки в правотворчій діяльності. Дії та операції з мовними одиницями безсумнівно підпорядковані законам і правилам формальної логіки та утворюють зовні невидиму, проте вкрай важливу логічну основу нормативного правового акта. Більш того, за визначенням А. Л. Нікіфорова, логіка визначає принципи теоретичного обґрунтування умов правильності висновків і доказів, використовуючи такі поняття, як логічний закон і логічне слідування.

Впорядкованість та несуперечність мислення – одні з найважливіших характеристик логічного мислення. Закон несуперечливості, що забороняє непослідовність тексту, формулюється таким чином: два речення не можуть бути істинними, якщо одне з них заперечує інше («а» і «не-а»). Суперечливість тексту – серйозна помилка, несумісна з такими важливими принципами, як послідовність і взаємопов'язаність. Більш того, недотримання логічних норм завжди було і залишається однією з найсерйозніших деформацій правової системи, оскільки порушує головну ознаку права – бути системним і гармонійним регулятором суспільних відносин.

Водночас, за твердженням Ю. В. Івлева, логічність норм дозволяє спростити вирішення ряду юридичних питань, наприклад: знаходити суперечності в кодексах та інших нормативних актах, з'ясувати, чи впливає дана норма з інших норм і чи не є її включення в нормативний акт непотрібним, чи стає зайвим раніше прийнятий нормативний акт зайвим в результаті прийняття нового нормативного акта.

Одночасно застосування закону тотожності дозволяє побачити в ході роботи над нормативним правовим текстом явні й приховані суперечності. Перші добре видно в самому тексті, їх виявлення, як правило, не складає труднощів. Другі можуть бути виділені тільки за допомогою певних аналітичних операцій. Важливо підкреслити, що не всі суперечності в законах мають негативний характер і, отже, є дефектом системи права. В окремих випадках суперечливість викликана необхідністю більш точного правового регулювання.

Як зазначає Л. Н. Сумарокова, закон тотожності («а» є «а») вимагає однакове розуміння всіх юридичних термінів та всіх тверджень всіма сторонами на всьому протязі юридичної суперечки. Дотримання закону тотожності дозволяє уникнути невизначеності тексту майбутніх законодавчих актів. Нестиковки в термінології, неточності у формулюваннях стають причиною логічних і структурних юридичних помилок, а також відомої логічної помилки – підміни тези.

Достатні підстави (ознаки) повинні бути у правовій дефініції. Без відповідних підстав в гіпотезі навряд чи можна уявити собі відповідні права й обов'язки, викладені в диспозиції, і достатні підстави, необхідні для тієї чи іншої санкції норми права.

Отже, закони і правила логіки є найважливішими елементами законодавчої діяльності та мають певну специфіку в ході підготовки тексту майбутніх нормативно-правових актів, що дає підставу вважати їх значною мірою самостійною вимогою нормотворчої юридичної технології.

Кварацхелія Крістіна

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 2 група

НЕПРАВДИВІ СВІДЧЕННЯ І МЕТОДИ ЇХ ВИКРИТТЯ

Актуальність. Повідомлення неправдивих відомостей під час допитування і не тільки залишається значущою проблемою під час слідства, яка заважає йому рухатися в правильному напрямку до справедливості. Існує велика кількість методів та тактик, щовикористовуютьсяслідчими заради виявлення цих протиправних дій, також виділяють різновиди таких свідчень, але питання щодо того як це висвітлюється з боку логіки ще повністю не встановлене.

Щоб зрозуміти як саме будується лжесвідчення, як міркує особа в цей час, необхідно з'ясувати, які логічні форми та операції при цьому використовуються.

У працях таких вчених, як Я. В. Малишев та Н. Ю. Алексеєва розглядається питання лжесвідчення у загальному вигляді, тобто

формування терміну, виділення окремих видів та підвидів неправдивих свідчень та, які покарання чекають людину у випадку здійснення такого проступку. Ще достатньо детально у своїй праці висвітлює питання саме розкриття цього злочинства М. В. Шепітько.

Отже, **метою** цієї роботи є встановлення ходу мислення особи, яка надає недостовірні факти слідству, по окремим крокам з'ясувати, якими конкретними логічними засобами вона користується в цей час, і також встановлення різноманітних логічних методів, які безпосередньо надають необхідну допомогу під час викриття цього правопорушення слідчими.

Викладення основного матеріалу. Коли під час допиту обвинувачений або свідок дає завідомо неправдиві показання, він усвідомлено формує хибне судження, через що порушується формально-логічна правильність міркування у слідчих або суду. Свідок має розуміти усю його відповідальність щодо цього питання, адже Кримінальний кодекс України передбачає за це покарання, навіть у вигляді обмеження волі. Висування хибного судження за істинне як показання руйнує усе подальше розслідування справи, вводить в оману усіх причетних до слідства та лишає можливість здійснитися справедливому правосуддю.

Допитуваний, щоб сформувати хибне показання, проводить достатньо об'ємну інтелектуальну працю. По-перше, він має зібрати та обробити певну інформацію для розслідування обставин, або іншими словами провести такі логічні прийоми, як аналіз, синтез та порівняння понять. Тобто, зіставити реальні факти з неіснуючими і сформувати їх у єдину інформацію. По-друге, після отримання певних відомостей допитуваний вже остаточно формує своє свідчення, яке є фальшивим, тобто можна сказати, що він на цьому етапі створює хибне судження. І останнім, що залишається це висловити його, тим самим, порушивши обов'язок свідчення.

Слідчі, які мають всебічно розглядати всі свідчення і перевірити їх на чесність також звертаються до логічних методів. Ці спеціалісти, щоб пояснити якісь окремі факти, обставини висувають гіпотези. Після чого слід перевірити їхню істинність. Цей процес також здійснюється завдяки такому логічному методу отримання висновків, як дедукція. Вона являє собою метод, що використовується у слідчому мисленні в процесі пізнання істини. Після застосування дедуктивного методу слідчий має прийти до висновку щодо свідчення допитуваного і просувати справу на інший рівень розслідування.

Висновки. Таким чином, можна побачити, що навіть у такому питанні, як лжесвідчення логіка посідає далеко не останнє місце. Логічні прийоми та операції, а також їхнє доцільне використання допомагає спеціалістам у судово-слідчій практиці дійти до правильного та найважливіше до істинного висновку щодо розслідування. Також можна

простежити користування логічними прийомами самого допитуваного задля формування лжесвідчення.

Отже, щоб вміти перевіряти усі гіпотези, свідчення та наслідки, необхідно мати багаж знань з логіки, усіх її методів та прийомів, адже це неодмінно стане у нагоді.

Ковган Карина
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група

МОВА І СТРУКТУРА ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТА

Актуальність. Юридична діяльність є багатоаспектною: вона складається з багатьох етапів, розтягнута в часі потребує суттєвих розумових зусиль. Саме тому є актуальною проблема якісного виконання юристом своєї роботи найкоротшим шляхом завдяки дотриманню основних логічних правил як у побудові загального плану роботи, так і під час виконання окремих її етапів.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Вимоги до юридичної документації досліджувалися багатьма вченими-юристами. До питання дотримання логічних вимог до юридичних документів зверталися В. Косович, С. Алексєєв, І. Биля, Т. Кашаніна, Д. Керімов, В. Риндюк.

Мета. Розглянути та проаналізувати основні логічні вимоги до юридичних документів; довести, чому логіка є необхідним і незамінним елементом юридичної роботи.

Згідно Закону України «Про обов'язковий примірник документів» документом вважають матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві. Таким чином, юридичний документ – це носій юридично значущої інформації, який відповідно до норм права служить підставою чи підтвердженням прав і обов'язків учасників правовідносин. Логічність, послідовність, ясність, чіткість, доступність, лаконічність – риси притаманні правильно складеному юридичному документу, змістом якого є юридична інформативність, що полягає в достовірності та об'єктивності, пов'язаної та узгодженої між собою, викладеною в ньому інформації. Отже, в основі формування стилю складання юридичних документів є логіка, що має неабияке значення для правотворчості і правозастосування.

Філософський погляд на нескінченність як суперечність, якій належав Фрідріху Енгельсу, спроможний привести до думки, що жоден документ не може існувати без протиріч, проте така закономірність не властива діловому паперу, тому що суперечності в тексті документа проявляються у невідповідності фактів один одному або взаємно

виключаються. Суперечність може проявитись і в тому, що зміст не відповідає формі документа, наприклад, прохання викладається у формі наказу.

Логічна послідовність юридичного документу полягає у логічному зв'язку всіх компонентів документа, чітко виявлених причинно-наслідкових зв'язків між фактами, які доводяться в межах одного речення і всього документа, наповнюючи його змістом та чітко виражаючи засновки та висновки.

Важливим також є точність та односторонність якісно викладеної інформації юридичного документа та лише в окремих випадках логічною вимогою є протиставлення, яке виражається словами «проте» та «однак». Точність юридичних документів має велике значення як для учасників правовідносин, правозастосовних органів та посадових осіб, які мають безпосереднє відношення до юридичного документа, так і для самого органу, який видав юридичний документ. У свою чергу, такий орган, перш, ніж зобов'язувати до чогось учасників правовідносин, повинен сам чітко усвідомлювати сутність власних приписів.

Тобто, обґрунтованість та визначеність юридичного документа – ступінь відповідності його змісту і думки, яку мав закласти видавець. Враховуючи зазначене, при складанні юридичного документу необхідно дотримуватись таких вимог:

- 1) чітко виражати дефініції;
- 2) не допускати двозначних або багатозначних термінів;
- 3) дотримуватись позитивності формул, не використовуючи зовсім або більше одного разу заперечень у контексті однієї думки;
- 4) не використовувати пояснювані слова та словосполучення (наприклад, «нерідко», «інші», «в разі необхідності», «деякі» тощо);
- 5) слід уникати плеоназмів, тавтології, близьких за змістом слів, які є логічно зайвими (наприклад, вперше знайомитись, моя особиста думка, березень місяць, взаємна допомога один одному тощо).

Висновок. Логічні вимоги сприяють насамперед досконалості форми юридичного документа. Нелогічно побудований юридичний документ не дає поного уявлення про права та обов'язки осіб, що мають будь-який стосунок до цього документа, призводить до невизначеності в їх діяльності, до невиправданих витрат часу і сил на запити щодо тлумачення, призводить до непорозумінь та помилок.

Отже, логічні закони відіграють важливу роль при складанні та редагуванні юридичних документів, оскільки їх текст має чітко виражену структуру та оформлення. Таким чином, дотримуючись правил і вимог логіки викладення інформації, зміст юридичних документів буде чітко вираженим, зрозумілим, вірно доведеним та доступним.

ФОРМАЛЬНА ЛОГІКА І ПОЗИТИВНЕ ПРАВО

XXI століття – час передових технологій та інноваційних ідей, проте науковці й досі не можуть дійти єдиного висновку про те, якою має бути природа права. У кожній концепції праворозуміння є свої плюси і мінуси, тому актуальність дослідження взаємозв'язку формальної логіки та позитивного права є безперечною, оскільки це допомагає розглянути дану концепцію з точки зору логіки, яка є фундаментом права.

Відповідно до вчення Г. Кельзена, позитивне право являє собою правові норми, оформлені як система законодавства, підтримуваного силою держави – примусом. Позитивне право – це реальний, існуючий у законах, інших нормативно-правових актах регулятор, який визначає дозволена та заборонена поведінку. Тобто, позитивне право можна вважати штучним створенням суспільства, як прояв владної волі, у першу чергу держави. Позитивне право становить інституціональне утворення: воно існує у вигляді різних інститутів, юридичних норм, які виражені в нормативно-правових актах. Найважливіше значення має і така властивість позитивного права, як державна забезпеченість, тобто гарантована дія норм права, можливість зробити дійсним (головним чином завдяки примусу) порядок прав і обов'язків.

Формальна логіка – це наука про основні елементарні форми (структури), закони та методи побудови коректних міркувань. Логіка як наука потрібна скрізь, де постає потреба приводити в певний порядок розрізнені емпіричні факти і знання, систематизувати їх, визначити точну суть поняття, отримати висновок тощо. Закони формальної логіки діють в усіх галузях знань і, зокрема є необхідним елементом позитивної концепції праворозуміння. Для розгляду питання про взаємозв'язок логіки і позитивного права варто згадати чотири основних закони формальної логіки: закон тотожності, закон несуперечності, закон виключеного третього та закон достатньої підстави.

Закон тотожності заперечує багатозначність у висловлюванні думок. Тобто зміст і обсяг понять має бути строго визначеним і залишатися незмінним у процесі міркування. В основі позитивістської концепції регулювання суспільних відносин закон тотожності є важливим, так як люди мають чітко розуміти, що вони мають робити, щоб не виникали різного роду колізії. Закон несуперечності вимагає послідовності міркування. В даному випадку це означає, що закони держави мають бути однозначними та не суперечити один одному. Закон виключеного третього каже, що з двох суперечних суджень одне має бути

істинним, а друге – хибним, третього бути не може. Для позитивного права це означає чітку визначеність: що робити можна, а що ні. Закон достатньої підстави вказує, що всяка істинна думка повинна бути достатньо обґрунтована. Тобто всі норми права, які встановлює держава, мають бути обґрунтованими, щоб суспільство розуміло, чому саме так потрібно поводитися.

Підсумовуючи вище викладене, можна з впевненістю сказати, що формальна логіка є імперативним елементом в позитивному праві. Це виражається в залежності нормотворчої діяльності від чотирьох основних законів логіки: закону тотожності, закону несуперечності, закону виключеного третього та закону достатньої підстави.

Ковтуненко Олександра
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група

ПРОБЛЕМАТИКА ЛОГІЧНО НЕКОРЕКТНИХ ЗАПИТАНЬ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

В науці розрізняють такі поняття, як “біла” та “чорна” риторика. Чорна риторика представляє собою порушення законів логіки, що призводить до маніпуляції свідомістю людини. До зазначеного виду риторики відносять логічно некоректні запитання, які, в свою чергу, поділяються на безглузді, недостатньо визначені, провокаційні та тавтологічні.

Нікіфоров О. Л. у своїй праці “Логіка та теорія аргументації” акцентує увагу на тому, що на некоректний прийом, використаний проти Вас відповідати самому некоректним прийомом не варто, оскільки “перемога, отримана отруєною зброєю не принесе задоволення, навпаки, згадка про неї буде довго пекти душу соромом”. З іншого боку, німецький філософ А. Шопенгауер у праці “Еристика” стверджує, що коли некоректні прийоми приводять до перемоги правди, то їх застосування доцільне. Чебан В. М. у науковій статті “Оновлення Кодексу суддівської етики”, розкриває суть суддівської етики та стандарти поведінки. Саме суддя являється представником судової гілки влади та до нього в демократичних країнах висуваються більш жорсткі вимоги, бо поведінка одного судді впливає на авторитет всієї судової системи. Виходячи з цього, слід зазначити, що поставлені суддею логічно некоректні запитання під час розгляду справи, можуть негативно вплинути на репутацію представника судової гілки влади.

Лук’янчиков Є. Д. зазначає у своєму дослідженні “Щодо допустимості застосування психологічного впливу для подолання протидії розслідуванню”, що під час слідчого розслідування некоректні

запитання можна розцінювати як психологічний вплив на протидіючу сторону. Слідчий може своїми тактичними прийомами маніпулювати свідомістю підозрілого. Прикладом цього є побічний допит, бо його суть полягає у з'ясуванні інформації про обставини, прямо не пов'язані з предметом допиту, але такими, що мають значення для встановлення істини. Фактично застосування тактичних прийомів не допустиме, але при розслідуванні складних кримінальних справ частіше трапляються злочинці, які мають дуже добру психологічну проникливість, або ж навіть юридичну освіту. З цього слідує, що застосування спеціальних прийомів та хитрощів є невід'ємною складовою розслідування. В цьому випадку, тактика “перегрівання” є дозволеною.

У різних сферах застосування права логічно некоректні запитання сприймаються по-різному. Зокрема, в оперативно-розшуковій діяльності наведені прийоми є допустимими. Такої думки також дотримується радянський науковець Р. С. Белкін, яку зазначає у роботі: «Моральні проблеми слідчої діяльності». З іншого боку, некоректні запитання судді під час судового засідання несуть за собою негативний характер та наслідки. Отже, питання використання некоректних прийомів в юридичній практиці є досить дискусійним і потребує подальшої уваги науковців.

Кравцова Поліна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 3 група*

ФОРМАЛЬНО-ЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ МОВИ

Розвиток правової науки супроводжується несталистю її термінології. В таких випадках потрібно враховувати її невизначеність при застосовуванні. Мовна система права складається із спеціальних юридичних термінів, які мають особливий правовий зміст і об'єднуються між собою в висловлювання за правилами синтаксису певної природної мови. Це своєрідна семантична система, що може бути позначена як юридична мова. Вона конкретизується в таких формах функціонування, як мова юридичної науки (загальної і спеціальних теорій права), мова законодавства, мова судочинства, мова нормативно-правових актів та ін.

В межах цієї семантичної системи можна визначити такі семантичні категорії: висловлювання, імена (загальні, одиничні, абстрактні, конкретні), юридичні терміни («право», «юридичний закон», «правопорушення», і т. ін.), які мають смислове та предметне значення. Всі юридичні терміни з точки зору семіотики є знаками, мовними виразами, які позначають певний правовий об'єкт. Співвідношення

термінів і об'єктів (референція) в юридичній науці відбувається за двома правилами: визначення їхнього смислу і точна вказівка на предмет (денотат), який позначається даним терміном.

Для юридичних термінів денотатами є суб'єкти права, носії юридичних властивостей (фізичні особи, соціальні групи людей, державні та недержавні об'єднання), різного роду правовідношення, правомірна чи неправомірна поведінка людей, рівень правосвідомості, куди включається правова ідеологія та правова психологія, правова (юридична) наука, яка узагальнює державно-правові явища, об'єктивне позитивне право, тобто система юридичних норм, які встановлюються державою. Співвідношення юридичних термінів (мовних знаків) і денотата називається знаковою ситуацією. Наприклад, юридичний термін «юридична особа» (або її загальна і конкретна назва) співвідноситься з поняттям «суб'єкт» (поняттям «х»), який має право від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав (конкретні права) і який повинен нести обов'язки і брати участь у правовідносинах, має право бути відповідачем і позивачем у суді «у».

Прагматичний аспект даної знакової ситуації означає використання мови права (семантичної системи, побудованої за правилами синтаксису) як засобу адекватної і точної вказівки денотату в конкретних умовах.

Логічний аналіз мови права передбачає визначення структурних рівнів мови, її специфіки як засобу виразу думок і засобу передачі інформації, її можливостей для створення певних знаково-символічних моделей в різних галузях права.

Мова права, або юридична мова, з точки зору логіки розрізняється за такими характеристиками: теоретична мова (мова юридичних теорій, мова юридичних законів), емпірична мова (прикладна мова), тобто, мова правового аналізу, правозастосування, мова тлумачення та ін. Об'єктний рівень мови права або об'єктна мова – це система знаків і символів природної і штучної (формалізованої) мови, які репрезентують і відображають реальні об'єкти (предмети, явища, процеси), які досліджують юристи у процесі правової діяльності. Метарівень (метамова) – це система символів і знаків, які використовуються для аналізу самої мови, в тому числі об'єктної мови.

Природна мова, яка є засобом мислення і пізнання для людей, часто виконує функцію «метамови» по відношенню до формалізованої мови. Відповідно, спеціальна мова права, яка відноситься до природної мови, може бути використана як метамова по відношенню до формалізованої мови права, мови логіки і математики у правовій діяльності, коли мова права береться як знаково-символічний засіб вказівки і аналізу використання формалізованої мови у правовому пізнанні.

ПРОБЛЕМА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В СФЕРІ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Трансплантологія в Україні знаходиться в зародковому стані, порівняно з країнами Європи. Одним із головних чинників, що перешкоджають її розвитку є недостатність юридичної бази для тлумачення та застосування трансплантологічних знань і можливостей.

Проблемність ситуації полягає, перш за все, в тому, що вітчизняне законодавство не адаптоване під сучасні умови медицини. Діяльність, що пов'язана із трансплантологією в Україні, регулюється законами, законодавчими актами та нормативними документами, в яких не достовірно роз'яснено суть поняття трансплантологія, не встановлені причини та умови вчинення злочинів у сфері трансплантології, відсутній кримінологічний аналіз розглядуваних злочинів, не класифіковані способи їх вчинення.

Протягом майже 20-ти минулих років базовим законодавчим актом у цій сфері залишався Закон від 16.05.1999 р. Упродовж останнього десятиріччя на нагальну необхідність вдосконалення його норм неодноразово звертали увагу в своїх публікаціях науковці, практикуючі юристи, представники медичної спільноти та правозахисники. Кількість статей розтошовани на шпальтах такого шанованого серед професійних юристів видання, як «Юридичний вісник України». В цьому контексті доцільно згадати публікації – О. Шклярської («Відторгнення, або яке майбутнє чекає трансплантологію в Україні?») та Я. Триньової («Біоетика: трансплантологія. Презумпція незгоди vs презумпції згоди»).

Як приклад того, що є юридично застарілим існування в нашій країні презумпції незгоди, яка полягає у тому, що якщо людина при житті письмово не розпорядилася чи не дозволила віддати свої органи на донорство, то після смерті її органи не можуть бути взяті для донорства. Тоді як в таких високорозвинених європейських країнах як: Іспанія, Фінляндія, Австрія, Бельгія, діє презумпція згоди, за якої в такій же ситуації людина автоматично стає згодною на те, щоб після смерті її органи могли бути використані для трансплантації. Якщо ж з певних морально-етичних, релігійних чи інших переконань вона проти, то повинна повідомити про це спеціальні установи, які вносять таких осіб до спеціального комп'ютерного реєстру.

Схожим за змістом до Закону 1999 року є Закон від 31.05.2013 «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині». Зокрема в ньому передбачено затвердження реєстру органів та

анатомічних матеріалів центральним органом виконавчої влади, але самого механізму його дії не прописано, тобто ми не розуміємо як формуються заяви, хто має доступ до такої інформації і т. д.

До того ж, за цим законом, органи померлої людини можуть бути використані без її прижиттєвої згоди лише за умови дозволу родичів. А саме, необхідно заповнити багато паперів, возитися з документами померлого. Особі, яка щойно втратила члена родини і як наслідок знаходиться в нестабільному емоційному стані, це може бути важко зробити. До того ж, доки буде узгоджено всі формальності, органи вже можуть бути непридатними до трансплантування.

Закон від 17.05.2018 юридично закріпив можливість перехресного донорства. Тобто, раніше донорами могли стати лише близькі родичі, тепер же існує можливість розширити обсяг тих, хто може пожертвувати свій орган. Це безперечно досить широкий крок назустріч оновленому юридичному підґрунтю трансплантології, проте, така процедура дозволена лише в тому разі, якщо між реципієнтом і родичем відсутня імунологічна сумісність. Щодо визначення поняття перехресного донорства маємо лише текст із ст. 1 Закону від 17.05.2018, який констатує наступне: «Перехресне донорство – обмін живими імунологічно сумісними донорами між реципієнтами». Як ми бачимо не розкрито повно і детально ані його сутності, ані змісту.

З огляду на вищесказане робимо висновок, що в Україні питання детального юридичного обґрунтування усіх трансплантологічних аспектів стоїть далеко не на першому місці, незважаючи на те, що через нерозкритий та застарілий зміст законів кожного року втрачає життя велика кількість людей. Необхідно повністю перебудувати законодавчу базу у цій сфері, беручи за приклад досвід європейців, які вже зробили власні напрацювання і готові ними ділитися.

Кравчук Наталія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 6 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ НОРМИ ПРАВА

Питання про структуру норм права є одним з найдискусійних в юридичній науці. Воно є також важливим теоретичним питанням, оскільки структура норми має значиму роль як у правотворчості, так і в правозастосовній діяльності. Законодавець зобов'язаний сформулювати у тексті нормативно-правових актів всі необхідні елементи, що встановлені нормою права; особа яка реалізує норму права у формі застосування повинна знайти необхідні елементи і реалізувати їх, а правокористувач має знати наслідки порушення тих чи інших норм. Для досягнення цілей

правового регулювання, необхідно, щоб у нормі права прямо чи опосередковано, повністю або частково було: по-перше, викладено сам зміст, по-друге, визначені умови, при яких зміст даної норми може та повинен втілюватись у життя, по-третє, встановлені юридичні наслідки порушення правової норми.

Відповідно до традиційного розуміння структури норми права – це її внутрішня побудова, що виражається в її поділі на складові елементи, нерозривно пов'язані між собою. Структуру норми права можна назвати мікроструктурою, порівнюючи її зі структурою усєї системи права, яку можна визначити як макроструктуру. В загальному вигляді норма права є судженням і викладається за формулою: “S повинен P”, де S означає суб'єкта в певній життєвій ситуації, а P - вид поведінки (дозволеної, забороненої, зобов'язуючої).

Слід погодитись з думкою, що переважно більшість поглядів учених-юристів стосовно проблеми структури норми права доречно об'єднати за ознакою подібності у трьохчленну та двохчленну. Найбільш поширеною є думка про тричленну побудову юридичної норми. В нормі права насамперед перелічені умови, за яких вона підлягає застосуванню (гіпотеза); далі йде виклад самого правила поведінки (диспозиція); далі, в нормі міститься вказівка на наслідки невиконання цього правила (санкція). Основний зміст цієї структури є таким: формулювання цієї структури норми права здійснюється шляхом логічного конструювання із нормативного матеріалу, що міститься в межах однієї статті, декількох статей одного нормативно-правового акту або ж у статтях різних нормативно-правових актів; структура норми права як логічна взаємодія гіпотези, диспозиції та санкції в загальному вигляді може бути відображена лінійною формулою: «якщо – то – інакше». В юридичній літературі наголошується, що трьохелементна логічна структура є однією з ознак, яка відрізняє норму права від інших соціальних норм і без якої норма права перестає бути сама собою.

Двохелементна концепція структури правової норми об'єднала дещо меншу кількість прихильників у юридичній науці. Позицію цього підходу розділяють і підтримують такі правознавці як К. К. Жоль, В. П. Казимірчук, С. В. Курилев, Є. Я. Мотовіловкер, А. І. М'ягкіх, М. П. Томашевський, В. В. Трутень, О. Ф. Черданцев, В. О. Шабалін та ін. Суть цієї концепції полягає в тому, що справжня логічна структура норми права складається з двох елементів (умова й юридичний наслідок); двохчленна структура залежить від різновиду норм права (критерій поділу – спеціалізація): регулятивні (первинні) складаються з гіпотези та диспозиції, охоронні (вторинні) – гіпотези та санкції; диспозиція та санкція на відмінну від гіпотези, не різнопорядкові, а однорідні явища; структура норми права може бути виражена логічною зв'язкою: «якщо – то».

Деякі вчені вважають також, що взагалі немає однієї універсальної побудови структури норми права. Адже призначення норми права (норма-принцип, норма-правило поведінки тощо) і має визначати різні зв'язки всередині елементів норми, окремих її частин; єдиної, універсальної структури, притаманній всім нормам, немає і бути не може. Остаточно стверджувати про двочленну чи тричленну структури норми права неможливо. Адже, наприклад, у конституційному чи сімейному кодексі чітко простежується тричленна будова, а у кримінальному кодексі гіпотеза та диспозиція зливаються. Але за логічною структурою норма права завжди є імплікативним судженням.

Кузьменко Аліса

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група*

ТИПИ (МОДЕЛІ) ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Безперечно, аргументація відіграє важливу роль у кожній сфері людської діяльності. Проте, виняткового значення аргументація набуває саме для тих, хто професійно займається юридичною діяльністю. Аргументація, що здійснюється у правовому контексті, називається *юридичною* та, хоч і є міждисциплінарним предметом, досліджується переважно в межах саме юридичної логіки. Актуальність освоєння принципів використання типів (моделей) юридичної аргументації полягає у постійній потребі їх застосування на практиці для здійснення правотворчої діяльності. Комунікативна діяльність юриста потребує постійного переконання інших у достовірності певного судження або доречності прийняття певного рішення. Це неможливо зробити без використання типів (моделей) юридичної аргументації для свідомого та раціонального обґрунтування своєї точки зору.

Проблематика юридичної аргументації розроблювалась та досліджувалася багатьма вченими-юристами протягом декількох століть, але особливого розвитку вона набула у другій половині ХХ ст. Зокрема, з найвидатніших фахівців можна виділити С. Тулміна, Х. Перельмана, Ж. Дабена, Р. Гроотендорста, Р. Дворкіна, Ф. Шауєрата. Серед вітчизняних вчених окремої уваги варті розробки М. Козюбри, В. Титова, О. Щербини та інших. Метою цього дослідження є надання стислої та змістовної характеристики типів (моделей) юридичної аргументації, беручи за підґрунтя наукову спадщину вищезазначених вчених.

Зупинимось на розкритті змісту чотирьох типів (моделей) юридичної аргументації таких, як *дедуктивна, індуктивна, герменевтична та цілісна (когерентна)*.

Дедуктивна модель ґрунтується на правилах силогізму, є характерною переважно для концепції юридичного позитивізму та має внутрішньо узгоджену замкнуту систему. Роль суду при такій моделі являється пасивною та базується лише на прийнятті рішень згідно з нормами позитивного права. Однак, побудовання аргументації виключно на правилах формальної логіки призводить до неврахування колізій між нормами. *Індуктивна модель* юридичної аргументації ґрунтується на протилежних до дедуктивної моделі засадах, згідно з якими закон не є винятковою підставою для ухвалення рішень. Роль суду є вирішальною, в його обов'язок входить винесення вироку на основі не тільки букви закону, а й загальносуспільних чинників, тобто право має зберігати зв'язок з реальним життям. Ця модель активно використовується Європейським судом з прав людини.

Герменевтична модель базується на використанні герменевтичного кола, яке полягає в досягненні цілого через досягнення частин і навпаки, що, власне, і утворює коло. Але цієї моделі недостатньо для надання відповідей на певні правничі питання і вона не пропонує шляхів для їх вирішення. Останній тип методології – *цілісний* або *когерентний*. В основу цієї моделі покладено ідею системної єдності або когерентності. Цей тип, з одного боку, охоплює узгоджений і взаємопов'язаний комплекс засобів, методів і прийомів, які використовуються в ході аргументації, а з іншого – важливі аспекти когерентності.

Отже, узагальнюючи усе вищесказане, можна дійти висновку, що юридична аргументація є важливим і невід'ємним елементом при вивченні правничої науки. Вона сприяє пошуку найбільш оптимального вирішення спірних питань, слугує засобом переконання у правильності прийняття певного юридичного рішення. Переважно виокремлюють 4 типи (моделі) юридичної аргументації: дедуктивна, індуктивна, герменевтична та цілісна (когерентна). Кожний тип має свою сутність, характерні особливості, які важливо виявити і осмислити для подальшого практичного та теоретичного використання.

Курільчук Дмитро

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

ОСНОВНІ ТИПИ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

В науковій літературі, яка висвітлює тему юридичної аргументації, існують різноманітні думки про угруповання її за типами. Наприклад, один із провідних дослідників теорії аргументації Р. Алексі розподіляє аргументацію на дедуктивну, індуктивну, герменевтичну та

когерентну або цілісну; Б. Брожек вважає, що існує також поділ на практичну і теоритичну, матеріальну і процесуальну, процедурну і топікориторичну; О. Ю. Щербина поділяє аргументацію на силогістичну (монологічну) та дискурсивну (діалогічну).

Дедуктивна модель юридичної аргументації вважається однією із найстаріших. Частіше за все саме вона користується попитом у прихильників позитивістської концепції праворозуміння, які вважають основним джерелом права саме закони. Так як вона ґрунтується на правилах силогізму, завдяки структурі «більший засновок – менший засновок – висновок», де більший засновок – це норма закону, а менший засновок – конкретна ситуація, можна легко дійти правильного рішення. Проте в цьому типі юридичної аргументації не враховані такі явища, як колізії між нормами та можливість визнати тексти норм застарілими й невідповідними до цінностей, які існують. Тобто дедуктивна модель не в змозі повноцінно відобразити усі соціальні явища, що відбуваються між суб'єктами права.

Індуктивна модель аргументації повстала на протилежних для дедуктивної ідей. Її виникнення пов'язують з розвитком соціологічної концепції юриспруденції, яку започаткував Є. Ерліх. За його думкою орієнтуватися потрібно не лише на норми права, а й враховувати економічні та моральні цінності, які перебувають за межами позитивного права. Більше того, такий тип юридичної аргументації звільняє юриспруденцію від надлишкового впливу формальної логіки на неї.

Герменевтична модель юридичної аргументації базується на понятті герменевтичного кола, тобто можливості осягнення цілого через частину і навпаки. Але, як зазначав М. І. Козюбра: «Буква закону не завжди відповідає духу права», тож не в усіх випадках достатньо зрозуміти значення слів у законі для його інтерпретації. Герменевтичний тип має свої недоліки, що свого часу призвело до розчарування у ньому юристів, адже завдяки цій моделі неможливо дати відповідь на питання, які виникають в процесі тлумачення юридичних текстів.

Система єдності або когерентності складає основу моделі цілісної юридичної аргументації і є дуже важливою, але також не бездоганною. Її абсолютизація, як зазначає Р. Алексі, може призвести до ідеї «юридичного холізму», відповідно до якого всі передумови правильності інтерпретації містяться або приховані в правовій системі і їх потрібно лише виявити. Отже, її підґрунтям не можна вважати ні механічне застосування норм права, ні вирішення будь-яких питань посадовою особою на власний розсуд.

За типологізацією О. Ю. Щербини силогістичний тип юридичної аргументації – це той, в якому юрист-професіонал виступає оратором, що доводить свою точку зору застосовуючи певні правила. У свою чергу дискурсивний – це діалог між двома юристами, які намагаються втілити в життя власну позицію, переконуючи в її істинності інших. На

підтвердження цієї думки наведу цитату давньогрецького філософа Сократа: «У спорі народжується істина».

Проаналізувавши описані вище типи аргументації, можна зробити висновок про те, що в юридичній аргументації повинні поєднуватися всі здобутки її моделей. Саме тоді вона зможе досягти точності, об'єктивності, реалістичності і динамізму.

Кухаренко Ілля
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група

ПОЄДНАННЯ МОДЕЛЕЙ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ДЛЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Питання юридичної аргументації досліджується у теорії права, законотворчості та практиці правозастосування. Опанування навичок юридичної аргументації вважають азами юриспруденції.

Важливість вміння «мислити як юрист», з правової позиції переконати учасників суспільних відносин у прийнятності певної юридичної точки зору, доводить актуальність та важливість розгляду цього питання для всіх юристів і, особливо, новачків-першокурсників.

Проблему юридичної аргументації почали розглядали за часів Античності, а у другій половині ХХ століття питання виросло до наукової дисципліни. Основні проблеми та перспективи розвитку нової теорії аргументації розглядали Х. Перельман, С. Ерліх, Ф. ван Семемерн та інші. Значний науковий доробок з вивчення та розвитку цього питання належить проф. В. Д. Титову.

Юридична аргументація спрямована на обґрунтування чи спростування правових позицій, формування певної точки зору за допомогою аргументів, доказів.

З метою виявлення адекватності та дієвості моделей юридичної аргументації розглянемо їх переваги та недоліки, доведемо, що у поєднанні моделей – ключдо прийняття об'єктивних рішень.

Сучасна наука виділяє кілька моделей юридичної аргументації.

Характерна для юридичного позитивізму та юриспруденції поняття дедуктивна модель трактує право як внутрішньо узгоджену, замкнуту систему. Відповідно, дедуктивним способом за допомогою чисто логічних операцій із них можна вивести відповідь на будь-яке питання. Але при цьому роль суду зводиться виключно до «вуст закону», тобто, фактично до виведення рішення з норм позитивного права. Недоліком цієї моделі є те, що вона побудована виключно на правилах формальної логіки. Це несумісно із складним характером реальної дійсності і гнучкістю життя, з динамізмом самого права, не

враховує наявних суперечностей між нормами, можливості формулювання правозастосовного акту всупереч дослівному тексту норм (*contra legem*), зокрема у випадках їх невідповідності правовим цінностям, застарілості тощо. Використання суто дедуктивної моделі призводить до спрощених, формально-догматичних судових рішень, що ґрунтуються на букві недосконалого або неправильно витлумаченого закону, а не на вимогах конституції і верховенства права.

У пострадянських країнах більшість правозастосовувачів, у тому числі суддів, продовжують віддавати перевагу дедуктивній моделі юридичної аргументації.

Цілком справедливо Є. Ерліх уважав абстрактно-дедуктивну модель відірваною від реальної дійсності юриспруденції. Він та інші представники правового реалізму сприяли остаточному підриву довіри до дедуктивно-сілогістичної моделі правового мислення та обґрунтування, відкривши шлях до принципово іншого підходу обґрунтування правових норм і судових рішень.

Як реакція на недосконалість дедуктивної моделі, індуктивна модель юридичної аргументації виникла і, по суті, ґрунтується на протилежних їй засобах і прийомах юридичного дискурсу.

У сучасному західному правознавстві фактично не піддається сумніву те, що «тексти законів... ніколи не втілюються в чистому вигляді в діюче право», тобто один лише закон не є достатнім джерелом для конкретного правового рішення. Конкретне право має обов'язково зберігати зв'язок з реальним життям. Тому суд не може не брати до уваги реальні чинники.

Російський дослідник О. Верещагін, порівнюючи тексти рішень пострадянських судів та судів країн західного права, дійшов до висновку, що останні схильні поринати в детальний аналіз, намагаючись розрізнити майже нерозрізнені відтінки смислу та формулювань, а перші, навпаки, ігнорують важливі деталі, що заслуговували б на більшу увагу. Незважаючи на складність та особливості конкретних справ, вони схильні типізувати та спрощувати їх.

Сучасні правові системи Європи практично всі, попри відмінності між ними, орієнтовані на дедуктивно-індуктивні способи обґрунтування. Принаймні серед європейських юристів існує згода у тому, що суд при розгляді справи, з одного боку, не може відриватися від реальності, він ніколи не повинен втрачати її з поля свого зору, більше того, передбачати практичні наслідки своїх рішень, а з іншого – має усвідомлювати, що надмірна орієнтація суду на реальність, яка відривається від нагромаджених людством ідеалів і цінностей, концентрованим виявом яких є загальні принципи права, та від правових норм (як би по-різному їх не розуміли), не тільки не наближає до пошуку і утвердження права, а, навпаки, спроможна породити беззаконня і свавілля, схвалене до того ж

рішеннями органу, який за своїм призначенням має уособлювати справедливість.

Отже, надання переваги конкретно одній моделі є не ефективним. Але їх синтез дає змогу для об'єктивного та справедливого прийняття рішень, що чудово підтверджено західними правознавцями.

Куц Катерина
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 4 група

ЗАСТОСУВАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У кримінальному процесі закони логіки сприяють правильній кваліфікації злочину, що відповідає його фактичним обставинам. Сутність кримінально-правової кваліфікації полягає у встановленні і юридичному закріпленні точної відповідності ознак вчиненого діяння ознакам складу злочину, тобто застосування логічного закону тотожності, який полягає у якісному визначенні предметів, що віддзеркалюються у мисленні людини. Він означає, що людина, обмірковуючи і характеризуючи щось, повинна виділяти у предметі міркування суттєві ознаки й уникати несуттєвих. Порушення основних логічних принципів веде до неправильної юридичної оцінки діяння і негативних юридичних наслідків. На практиці застосування основних принципів логіки при зіставленні фактичних обставин з тим, про що свідчить кримінальний закон, є дуже важливим. Бо недотримання слідчим законів логіки в цьому процесі призводить до того, що слідчі в обвинувальному акті звинувачують людину не за той злочин, що вона зробила, а за інший, що є великою проблемою та порушенням прав людини.

При кваліфікації злочину в судово-слідчій практиці виникає потреба пояснення сукупності певних обставин та окремих фактів, тобто застосування логічного закону достатньої підстави. Цей закон передбачає обґрунтованість висунутих думок (суджень) для досягнення істинності у процесі міркувань. Відповідно до цього висувається ряд гіпотез, які порізно пояснюють ці факти. Такі гіпотези називають версіями – основними поясненнями щодо походження або властивостей юридично значущих обставин злочину в цілому. Побудова версій – необхідний шлях до встановлення злочину. Розрізняють декілька стадій побудови версій при кваліфікації злочинів:

- 1) вивчення обставин досліджуваного злочину (збирання фактів);
- 2) висування версій щодо ймовірного злочину;
- 3) виведення наслідків злочину (розвиток версії);
- 4) висновок про істинність або хибність висунутої версії.

Також слід зазначити, що важливим етапом встановлення злочину є їх розслідування, і саме на цьому етапі у працівників правоохоронних органів виникають проблеми. Перш за все, вони виникають через недосконале планування слідчим його дій. Для виявлення об'єктивної істини щодо злочину для первинного слідства важливе здійснення ряду необхідних логічних дій, обумовлених основними законами логіки. Для того, щоб ці дії у своїй сукупності дали ефективний результат, необхідно реалізувати їх на основі спеціально розробленого плану. Виходячи з цього, слідчому необхідно пам'ятати, що істотну частину його роботи становить розробка плану розслідування та урахування основних законів логіки, які гарантують здійснення правильної кваліфікації. Слід зазначити, що на цьому етапі у слідчих, які розслідують злочини, можуть виникати не одна версія, а одразу декілька. В таких ситуаціях слідчі керуються законом виключеного третього: «З двох несумісних суджень, які знаходяться у супротиві, одне істинне, інше – хибне, а третього не існує».

Проаналізувавши низку наукових робіт вчених, ми можемо зробити наступний висновок. Дійсно, фундаментальні логічні принципи при кваліфікації злочинів мають важливе значення для правильного застосування кримінального закону, бо вони є основним з етапів застосування норм кримінального права, котрий виражається в прийнятті рішень про те, яка саме кримінально-правова норма визначає скоєний злочин.

Латишева Марія
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 1 група

АНАЛОГІЯ ПРАВА ТА АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Проблема застосування аналогії у кримінальному процесі є дуже актуальною, оскільки вона безпосередньо пов'язана з можливістю виконання суб'єктами кримінального судочинства процесуальних обов'язків і реалізацією ними своїх процесуальних прав.

Метою дослідження є прояснення питань, пов'язаних із застосуванням аналогії у кримінальному процесі.

Аналогія є одним із найбільш багатоаспектних інститутів права. Аналогія закону застосовується при розв'язанні судом конкретної справи з використанням закону, що регулює схожі (аналогічні) відносини.

Підстави застосування аналогії у кримінальному праві ті ж, що і в інших галузях права. Вони полягають в недосконалості законодавства, в необхідності заповнення наявних у законі пропусків.

Аналогія права, при прийнятті кримінальних процесуальних рішень, являє собою застосування до нерегульованих правом процесуальних відносин загальних засад кримінального провадження та сенсу (основної ідеї) законодавства у разі відсутності положень закону, що регулюють подібні відносини.

У деяких випадках практичні працівники не в змозі обійтись без аналогії закону при виконанні окремих процесуальних дій.

Наприклад, ч. 1 ст. 426 КПК зобов'язує органи дізнання у межах провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів одержувати пояснення від правопорушника, очевидців та інших осіб. Разом з цим, закон не визначає порядок відібрання пояснень та їх оформлення. Відбираючи пояснення в стадії порушення кримінальної справи або у межах протокольного провадження, практичні працівники правоохоронних органів діють за аналогією (з деякими винятками) до відповідних статей КПК, що регулюють порядок допиту свідка, потерпілого, обвинуваченого в стадії досудового розслідування.

Етапи застосування аналогії: 1) аналіз фактичних обставин справи; 2) вибір (пошук) відповідної норми; 3) за відсутності такої норми орган дізнання, слідчий, прокурор і суд переходять до етапу пошуку подібної норми, тобто норми, що регулює аналогічні відносини; 4) заключний етап – прийняття рішення та видання акта, який його закріплює.

Варто зазначити, що аналогія є об'єктивно необхідним засобом, який забезпечує динамізм кримінально-процесуального права, ефективну дію його норм.

Також слід звернути увагу на умови допустимості кримінально-процесуальної аналогії, до яких належать: 1) обов'язкова відсутність кримінально-процесуальної норми, що дозволяє даний випадок; 2) юридична компетентність правоприймача; 3) дотримання всіх принципів кримінального процесу; 4) дотримання всіх процесуальних прав учасників кримінального процесу, не обмежуючи їх; 5) непридатність аналогії до виключних і особливих випадків, які виходять за рамки звичайного застосування кримінально-процесуального права; 6) непридатність аналогії там, де чітко обумовлені межі застосування норм права; 7) переконлива обґрунтованість застосування аналогії.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що застосування аналогії у кримінальному процесі – не механічне підведення процесуально важливого факту під абстрактну формулу права. Це складний, творчий процес реалізації змісту правових норм, який вимагає значних зусиль від правозастосовчого органу та складається із низки послідовних етапів, кожен з яких є необхідним для належного та правильного застосування аналогії.

ЗМІСТОВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИКА»

Сьогодні, у зв'язку з глобалізаційними процесами, демократизацією суспільства та фактичним станом війни в Україні поняття “політика” ще більше і більше актуалізується. Зараз в суспільстві вважається прийнятним обговорювати політику у сімейному колі, з друзями, колегами, часто не усвідомлюючи ані зміст, ані обсяг даного поняття. Саме тому метою дослідження є виділення суттєвих ознак цього поняття.

Визначення поняття «політика» різняться в залежності від часу та рівня розвитку суспільства. В античну добу, судячи з фундаментального трактату про державу Аристотеля під назвою: «Політіка», наведене вище поняття розглядали як одну з провідних сфер діяльності, що визначає статус індивіда, можливість утвердити свої сили та розум і ґрунтується переважно на двох принципах: волі та традиції. Політика визначалася як тотальний процес, жити в суспільстві означало жити обов'язково політично, оскільки політика виступала як всезагальна форма соціальних зв'язків. За часів середньовіччя політику ототожнювали з Божою діяльністю. Ф. Аквінський (1225-1274) визначав політику, як світський придаток релігії, підконтрольну Богу суспільну діяльність людей за-для задоволення потреб. Н. Макіавеллі (1469-1527), представник епохи Нового часу, розглядав політику як особливу галузь людської діяльності, що розвивається за своїми законами для зміцнення державної влади будь-якими способами. М. Вебер (1864-1920) вважав, що політика – це область суспільних відносин, що стосується влади або надання впливу на розподіл влади, чи то між державами, чи то усередині держави між групами людей, які вона в собі містить.

Сьогодні наука все ще не прийшла до єдиного визначення наведеного поняття. Наприклад, у філософському словнику В. І. Шинкарука політика – це діяльність, що має своєю метою регулювання взаємин між людьми для забезпечення певного стану деякої суспільної одиниці (суспільного утворення). А за підручником “Загальна теорія держави і права” М. В. Цвіка та О. В. Петришина, поняття «політика» визначається як відносини між державними утвореннями, великими соціальними групами, етносами, націями, верствами населення, класами, конфесіями, партіями, громадськими організаціями з приводу тих чи інших соціальних подій. В одинадцятитомному «Словнику української мови» політикою є цілі й завдання, що їх ставлять суспільні

класи в боротьбі за свої інтереси; методи і засоби досягнення цих цілей і завдань. З точки зору О. В. Воронянського, політика – це конкурентна боротьба за захоплення, здійснення і утримання політичної влади.

Як бачимо, залежно від епохи зміст і обсягпоняття «політика» настільки істотно змінювався, що майже втрачав спільні риси. Але при цьому суттєвими ознакамиданого поняття залишалися наступні:виділення політики як особливої галузі людської діяльності, можливість реалізаціїрозумового потенціалу людини та задоволення потреб і реалізація цілей.

На мою думку, навіть сьогодні визначення цього поняття не дають повне тлумачення, тому що розглядають його лише зі сторони сфери суспільної діяльності й напряду діяльності або засад, на яких ця діяльність здійснюється і не розглядають політику, як основні принципи поведінки якого-небудь індивіда або соціальної групи. Тому пропоную до подальшого обговорення наступне явне, реальне, атрибутивне визначення даного поняття як галузі людської діяльності людини, що спрямована на встановлення відносин між соціальними утвореннями та забезпечення певного стану деякої суспільної одиниці для задоволення потреб суспільства чи окремої особи.

Лісниченко Геннадій

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

слідчо-криміналістичний інститут, 1 курс, 1 група

РОЛЬ ПРАВОВИХ АКсіОМ У ПРОЦЕСІ ЛОГіЧНОГО ДОКАЗУ

Актуальність теми. Кожний етап розвитку суспільства потребує відповідного рівня науково-теоретичного осмислення процесів які в ньому протікають. Звідси походить необхідність в якісних пізнавальних засобах, які використовує правова наука. Розвиток правової науки має на увазі не тільки пошук нових засобів, а ще й перегляду й розвитку старих.

Багато що раніше здавалося істинним, зараз сприймається не так однозначно. Крім того зміст поняття аксіома до кінця невичерпаний. Все це призводить до ініціативи аналізу поняття «правова аксіома».

Наукові розробки. Серйозну увагу правовим аксіомам вченими було переділено в 1970-1980 рр. В цей період вийшло декілька робіт: О. І. Скімова, Н. О. Чечиної, Л. С. Явич, А. О. Ференс-Сороцького.

В дослідженнях взагалом теорії права правові аксіоми зачіпались в рамках вивчення правового мислення (О. І. Овчинников). Великий інтерес до аксіом проявляється при дослідженні логічних явищ в праві, наприклад : логічно- мовних феноменів права (О. Ф. Черданцев) логічних характеристик в системі права (В. К. Бабасєв). Звернення до правових

актів, як правило, носить частковий характер. Це все зумовлює необхідність дослідження такого явища, як правові аксіоми.

Ціль дослідження полягає в комплексному аналізі правових аксіом та визначенні їх можливостей в правому пізнанні та регулюванні.

Під правовими аксіомами розуміються самоочевидні інститути, що не потребують доведень і існують підставою для доказів інших правових теорій. За своєю природою вони відображають достовірні знання, що вироблені багатовіковою практикою людства з навколишнім середовищем і зафіксовані в нормах права, або ті що витікають з їх змісту. Це найпростіші юридичні судження практичного рівня, що склалися в результаті багатовікового досвіду соціальних відносин і взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Аксіоми можна визначити як загальновизнані вимоги справедливості, які з точки зору моралі неодмінно повинні стати частиною чинного права. Без визнання аксіом не можна обійтися в жодній сфері людської діяльності. Вони складаються як підсумок тривалих спостережень і узагальнень, як результат практично перетворюючої діяльності людини.

Питання про аксіоми розглядалося в науці не завжди однаково. Багато мислителів, починаючи від Аристотеля, вважали, що аксіоми в силу своєї очевидності встановлюються раз і назавжди. Однак з часом ці уявлення змінилися: поступово сформувалася ідея, що аксіоми можуть мати і обмежені межі дії, проявляючись лише при певних умовах. Реалізуються на практиці лише ті аксіоми, сукупність яких відображає об'єктивний світ.

Область застосування правових аксіом велика. Як прийоми правового регулювання вони виявляються корисними і необхідними при виникненні різних "нештатних ситуацій". Але ними користуються і при звичайному, нормальному функціонуванні правової системи. Прикладом правових аксіом є: життя і здоров'я людини – вища правова цінність, люди народжуються вільними і рівними в правах, народ – джерело влади, за те саме правопорушення не можна відповідати двічі, закон зворотної сили не має, усякий сумнів тлумачиться на користь обвинувачуваного, відповідальність може настати лише за вину, ніхто не може бути суддею у власній справі, ніхто не зобов'язаний свідчити проти себе і своїх близьких.

Висновок. Отже, можна підсумувати, що в інтерпретаційній та право реалізаційній техніці значення аксіом дуже велике. Надзвичайно важливе вміння інтерпретатора, знайти такі правові положення, які не потребують пояснення, не можуть бути поставлені під сумнів, саме ці основні, сталі істини покласти в основу своєї діяльності.

ПОБУДОВА СОФІЗМУ І МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ

Кожна людина використовує аргументацію у повсякденному житті. Найчастіше, звісно, такий метод доведення застосовують юристи. Та не рідко при використанні аргументації виникають логічні помилки. Вони поділяються на два види: паралогізми і софізми.

Виникнення терміну “софіст” відбулося ще за античних часів і пов’язане з діяльністю шкіл мандрівних учителів мудрості. Вони виступали на загальнодержавних святах з панегіриками на честь громадських діячів, полководців, а також готували промови для виступів у судах, тобто навчали красномовства. Часто софісти виконували функції логографів або, за сучасною термінологією, “спічрайтерів”.

Вони були універсальними вчителями, які навчали всіх бажаючих мудрості. Навчання у ті часи будувалося на отриманні знань, а на вмінні міркувати, тож поява софістичних течій є досить логічною.

Сучасний софізм набув дещо інакшого значення, а разом з тим увійшов до класу логічних помилок. Тож потрібно чітко визначити його структуру та інструменти для викриття.

Паралогізмами називають логічні помилки, яких припускаються ненавмисно у процесі міркування. В основному їх допускають через необізнаність в темі спору або порушення правил і законів логіки. Софізми можна ототожнити з «інтелектуальним шахрайством». Адже свідоме введення в оману співрозмовника – як прихований злочин за для доведення своєї точки зору, не враховуючи її істинності. Переконливість таких міркувань досягається за допомогою замаскованих софістичних помилок. Їх розрізняють на семіотичну, логічну і психологічну.

Семіотична – утворюється внаслідок застосування різних засобів мовлення. Метонімія, оксиморон, амфіболія, іронія, омоніми – створюють ефект двосмисловості виразу і порушують однозначність міркування. Як приклад можна розглянути комічний софізм. Існують спогади: червоноармійці прийшли до архієрея та кажуть йому: «Знаєш, батько, ми походимо від мавпи». Архієрей відповідає: «Щодо вас, то мені нічого про це не відомо, а про себе безумовно можу сказати, що моя мати була жінкою».

Логічна – це помилки, що стосуються саме тези :підміна основної думки доказу, прийняття хибних засновків за істинні, помилка відносно наслідку, маніпуляції з фактами, неправомірні аналогії, використання «заборонених» правил або прийомів.

Більш складні софізми виникають з неправильної побудови цілого складного ходу доказів. Наприклад, почавши доводити деяку тезу, поступово в ході аргументації переходять до доказу іншого положення, схожого з тезою: Адвокат починає доводити, що його підзахисний не скоїв цей злочин. В процесі доведення адвокат переходить до доказу тези, згідно якої підзахисний надзвичайно гарна людина, бо взимку годує птахів, ставить їм кормушки, виховує двох синів, відмінників у школі, водить їх до спортивної секції. А якщо підзахисний дуже гарний сім'янин та громадянин, то про яку ж злочинну дію можна казати?

Психологічна – досягається шляхом інтелектуального, афектного або вольового впливу на опонента. Демонстративним є приклад типового софізму з переважанням афектного елементу. Артур Шопенгауер назвав цей прийом «зрубати дерево під корінь»: «Дійсно, люди відразу ж кидають теоретизування, як тільки відчують загрозу своєму матеріальному положенню. Ця загроза здійснює таку хвилю пристрасті, яка легко зносить крихітні перешкоди, що зводяться розумом. Спробуйте серед студентів захищати тезу про необхідність всім молодим людям служити в армії або працівникам табачного підприємства вселити думку про необхідність скоротити виробництво сигарет! Закидають гнилими бананами, наскільки б чарівні не були ваші аргументи».

Найчастіше зустрічається симбіоз софістичних помилок за для досягнення переконливості та правдоподібності, тому їх складно знайти не озброєним оком. По-перше, необхідно розділити софізм на частини і прослідкувати за правильністю кожної. Прочитавши умову декілька разів, варто проаналізувати чи в повному обсязі подано данні та чи наявні суперечності в них. По-друге, завжди треба слідкувати за правильністю застосування всіх формул, законів, теорем й за дотриманням їх логічності. Основні методи викриття полягають у здатності управляти увагою та критично мислити, але це не можливо без розуміння основних принципів і законів логіки.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що використання софізмів при аргументації є «угодою» з власною совістю: «Перемога, отримана отруєною зброєю не принесе вам задоволення, навпаки, згодка про неї буде довго пекти душу соромом» – так стверджує логік О. Л. Нікіфоров. Звісно, варто розвивати логічні навички щоб не стати жертвою «інтелектуального шахрайства». А також треба навчитися володіти собою та вміло знаходити помилки при застосуванні основних законів логіки.

ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ

Трансформаційні процеси в державно-правовій сфері нашої держави обумовили значну зацікавленість питаннями розуміння та тлумачення права. Необхідно відмітити, що теоретична і практична робота будь-якого юриста постійно пов'язана з тлумаченням. Тому розробка й удосконалення теорії тлумачення були і залишаються актуальними і важливими завданнями [5, с. 164].

Проблемами тлумачення конституції, нормативно-правових актів займалися видатні радянські діячі, такі як Піголкін А., Спасов Б., Хмельова А., це було пов'язано безпосередньо з прогалинами у праві .

На думку Ю. Тодики, закріплення за Конституційним Судом права офіційного тлумачення Конституції України виправдане, йде в руслі реалізації принципу розподілу влади і світової практики конституціоналізму [2, с. 189-190].

Однак сьогодні дедалі частіше виникають спори щодо того чи не є тлумачення Конституції її інтерпретацією. Інтерпретація – це пояснення власного розуміння того чи іншого правового явища чи норми. В свою чергу тлумачення є системним, заснованими на певних професійних знаннях пояснення правової норми. Таке пояснення як правило стає загальноприйнятим. Втім дуже часто «інтерпретацію» і «тлумачення» отождожують. Однак на нашу думку таке формулювання є помилковим, оскільки інтерпретація є результатом суб'єктивного сприйняття, яке не завжди відображає об'єктивну суть тієї норми що інтерпретується. А у питанні роз'яснення конституційних норм суб'єктивізм неприпустимий.

Єдиний допустимий варіант конституційної інтерпретації можна спостерігати у законотворчому процесі. Тут інтерпретація є необхідною з огляду на те, що норми Конституції є загальними, а норми прийнятих на її основі законів будуть спеціальними та керівними, за своєю функціональною спрямованістю, для регулювання певної сфери. Саме під час прийняття законів які будуть забезпечувати практичну реалізацію конституційних положень відбувається інтерпретація положень конституції суб'єктами законотворення – президентом, народними депутатами ВРУ.

Аналізуючи все вищезазначене можна сказати що єдиним суб'єктом що має право тлумачити Конституцію є Конституційний Суд України. Однією з основних проблем конституціоналізму, як науки, сьогодні є неточність термінології, що призводить до суттєвих проблем у розумінні та застосуванні Конституції України.

Література:

1. Закон України "Про Конституційний Суд України". *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, № 35. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>. (дата звернення: 18.11.2020).
2. Конституция Украины: проблемы теории и практики: монографія / под. ред. Ю. Н. Тодыка. Харьков: Факт, 2000. 608 с.
3. Коваленко Г. В. Роналд Дворкін про моральне прочитання Конституції США. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15616> (дата звернення: 18.11.2020).

Мануйлова Юлія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 2 група*

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Створення будь-якого юридичного документа передбачає дотримання низки утверджених вимог. На зміст правових актів впливають юридичні, логічні, структурні та мовностилістичні особливості. Сфера юридичної діяльності характеризується сталим структурним розподілом необхідних етапів роботи фахівця. Проблема неправильно складених юридичних актів досі активно функціонує, що і визначає актуальність обраної теми.

Практичне застосування законів логічного відтворення інформації впливає на точність, чіткість і доступність сприйняття документа. Зокрема І. Онищук у своїй праці «Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах» зазначає, що неухильне дотримання вимог техніки юридичного письма щодо логіки, стилю і мови закону сприяє зрозумілості, точності і стислості нормативно-правових актів, створює сприятливі умови для його однакового розуміння, тлумачення, дотримання, виконання, застосування, удосконалювання практики реалізації, зміцнення режиму правопорядку в державі».

Незважаючи на те, що юридична спільнота усвідомлює важливість дотримання логічних правил при створенні нормативно-правових актів, дослідники часто знаходять логічні помилки у документах. У законодавчій техніці інколи так порушуються певні логічні закони. Порушення закону тотожності призводить до амфіболії

(двосмисливості процесів і явищ), тавтології або ж використання однакових термінів у різних значеннях. Недотримання закону достатньої підстави спричинює те, що певні факти є не досить обґрунтованими та бездоказовими. Щодо закону суперечності, то він унеможливує існування двох суджень, в одному з яких щось стверджується, а в іншому це ж саме заперчується.

Розглянемо приклад логічної помилки у Конституції України. Відповідно до Конституції України розділу IX статті 133 про територіальний устрій України назви областей повинні відповідати назвам обласних центрів. Після прийняття Закону про декомунізацію в Україні місто Кіровоград було перейменовано на Кропивницький, а Дніпропетровськ – на Дніпро. Проте області залишилися з попередніми назвами. Конституція потребує доопрацювання в частині узгодження назви області та обласного центру, які відповідатимуть законодавству про декомунізацію.

Ще один приклад. В жовтні 2020 року відбулися місцеві вибори. На цих виборах обирали голів селищних рад, які фактично стали головами новостворених об'єднаних територіальних громад, але для логічного завершення децентралізації влади в Україні необхідно внести зміни у Конституцію та прийняти ряд законодавчих актів, які врегулюють закінчення адміністративно-територіальної реформи та нададуть змогу уникати логічних помилок такого типу у документах.

Я вважаю, що написання правових документів неможливе без дотримання логічних вимог. Адже помилки в логічній структурі тексту не дають точного розуміння особам, для яких призначений цей документ, про їх права і обов'язки. Це спричиняє непорозуміння та потребує додаткових юридичних документів, які б роз'яснювали і тлумачили попередні документи.

Маркосян Вілена

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКОЮ 1 курс, 1 група*

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ В ФОРМУВАННІ АКАДЕМІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Тема формування академічних компетенцій є традиційною для системи вищої освіти. Інтерес до даної теми посилюється, оскільки такі якості особистості як вміння володіти дослідницькими навичками, розвинуте аналітичне мислення, вміння вчитися самостійно, креативність стають необхідними для ефективної діяльності висококваліфікованого фахівця в сучасному світі, це і обумовлює актуальність.

Зміни, які відбулися за останні 30 років, пов'язані з домінуванням цінностей постмодерну, вплинули на соціально-психологічний портрет сучасної людини, трансформували його духовні установки, інтелектуальні можливості та здібності.

На відсутність академічних компетенцій скаржаться всі – батьки, викладачі, роботодавці. Ті, хто навчаються, досить часто не вміють грамотно користуватися підручниками, розрізняти правду і неправду в потоці інформації в Інтернеті та отримувати її для написання доповідей і повідомлень.

Хоча логічна освіта є фундаментом у формуванні інтелектуальної культури людини, викладається вона далеко не всюди. Причин такого ставлення до логіки досить багато:

- *По-перше*, за останні 50 років більшою мірою була затребувана математична логіка і був втрачений інтерес до традиційної аристотелівської логіки. Математичну логіку так і не навчилися викладати студентам нематематичних факультетів, а традиційній логіці часто навчали непрофесіонали. В результаті розвинулась неприязнь до даної навчальної дисципліни, пов'язана з властивими їй абстрактністю та «жахливою» термінологією.

- *По-друге*, вкорінені в сучасному суспільстві постмодерністські цінності, що дозволяють своїм прихильникам висувати будь-які ідеї і теорії, інтерпретувати добро і зло без будь-яких обмежень, з іронією міркувати про патріотизм, Бога, Батьківщину, дружбу, кохання тощо, не могли не знецінити логічну культуру з її установками на раціоналізм, послідовність і строгість міркувань.

Більшість не вміють правильно користуватися поняттями, грамотно будувати судження, одиниці вміють узагальнювати інформацію, писати наукові тексти тощо. Сучасний студент не звик до запам'ятовування і систематизації інформації в класичному сенсі.

Вивчення саме цієї дисципліни розвиває: ясність і чіткість мислення; уважність, ретельність, переконливість в судженнях; виховує критичне мислення, вчить аналізувати структуру тих чи інших міркувань, аргументувати свою позицію, правильно писати тексти. Без логічної культури неможлива успішна науково-дослідна, навчальна, педагогічна, юридична та інші форми діяльності.

Періодично на семінарських заняттях за допомогою різного роду логічних вправ студентам пояснюються основи операцій з поняттями, пояснюються правила і закони послідовного, логічного міркування.

Висновок: в умовах нинішнього стрімкого розвитку світу логіка повинна бути невід'ємною складовою освітнього процесу. Це сприяє прогресу в навчанні, розвитку аналітичної культури, правильному сприйняттю та застосуванню інформації.

ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВІ

У тезах представлена точка зору на можливі проблемні питання, які можуть стосуватися визначень понять у праві, з метою висвітлити їхнє значення з правової точки зору та правильним тлумаченням.

Дефініцією (визначенням поняття) називається логічна операція, в якій розкривається зміст поняття, тобто вказуються його необхідні суттєві ознаки. Дефініція виконує багато важливих функцій: 1) розкриває зміст та обсяг поняття; 2) указує на відокремленість визначуваного предмета (дефінієндума) від інших; 3) уточнює значення терміну, яким позначається предмет.

Якщо говорити про правові терміни, то вони повинні чітко визначати конкретне поняття, щоб під час їхнього правового застосування не виникло сумнівів. Дефініція у правових документах (нормативно-правових актах, законах, кодексах тощо) виступає основним засобом забезпечення цієї вимоги, виходячи з її вище перелічених функцій.

Важливим у правових документах є також усунення двозначностей у термінах. Однак, як зазначає спеціалістка з Міністерства юстиції України А. Хворостянкіна: «...Необхідно зазначити, що цілковита визначеність положень закону в певних випадках може бути навіть небажаною: багатоманітність самого життя не дозволяє виробити для кожного окремого випадку абстрактні, однозначні й водночас справедливі форми...» [1].

Як бачимо, у цьому випадку з точним визначенням поняття можуть виникати певні проблеми. Однак ми можемо розглядати їх як такі, що є певною перевагою «гнучкості» права, «...оскільки свобода в інтерпретації значень положень закону надає загальним його положенням певну можливість пристосування за умов багатоаспектності тих життєвих ситуацій, які потрібно врегулювати; особливо яскраво це виявляється при зміні загальної ситуації та домінуючих соціально-етичних уявлень...» [1] – як сказала вже згадана мною спеціалістка.

Окрім вище зазначеного, правова дефініція розглядається ще й як унікальний термін з власними обсягом та змістом, які повинні бути зрозумілими для всіх суб'єктів, до яких вона застосовується. За словами А. Хворостянкіної, «...Одним із способів забезпечення ясності нормативного припису та зрозумілості наміру законодавця є застосування дефініцій в текстах відповідних нормативно-правових актів...» [1]. Також дефініції у праві розвивають правові відносини, впливають на побудову

законодавства та правової культури. Хочу зазначити, що у зв'язку з євроінтеграцією України дефініції доведеться переглядати для їхньої відповідності правовим системам країн Європи, зокрема вимог щодо уніфікації дефініцій у власне правових національних системах.

Отже, правові дефініції повинні бути точними, позначати конкретні явища та/або предмети. Хоч іноді визначення поняття у правовому документі може бути двозначним, це можна розглядати як перевагу «гнучкості» права відносно життєвих ситуацій. Також дефініція, застосована в праві, повинна тлумачитися зрозуміло для всіх учасників правовідносин. У майбутньому на правові дефініції нашої держави чекає перевірка на відповідність європейським стандартам.

Література:

1. Хворостянкіна А. В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії з офіційного сайту Міністерства юстиції України: URL: [https://minjust.gov.ua/m/str_6669_\(дата звернення: 15.12.2020\).](https://minjust.gov.ua/m/str_6669_(дата звернення: 15.12.2020).)

Мацак Олександр

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 17група*

ПРИНЦИПИ ФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ В ПРАВИЛАХ КОМПЛЕКСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ (КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗАКОНІВ ТОТОЖНОСТІ ТА ДОСТАТНЬОЇ ПІДСТАВИ)

Право виступає як логічно узгоджена система, що відповідає принципам і вимогам формальної логіки. Квінтесенція логічних законів під час створення нормативно-правових актів конкретизується в його базових засадах: досягнення внутрішньої узгодженості закону, чіткості та відповідності конотації й простота їх реалізації, що має значний вплив на кримінальний закон як законодавчий акт.

Закони формальної логіки, під впливом глобалізаційних процесів, набули аксіоматичного характеру. Вони діють у кожному правильному мисленні, незалежно від волі і свідомості суб'єкта. У контексті запропонованої теми розглянемо закон тотожності, який виражає відносну постійність, стійкість у речах упродовж певного періоду часу та закон достатньої підстави, що відтворює необхідний зв'язок усіх явищ. Характеризуючи закон тотожності, як приклад, можна навести правозастосовну діяльність Кримінального кодексу України.

Згідно із законом тотожності, інтерпретатор не повинен замінювати один предмет судження іншим, одну ознаку явища іншою і тому подібне. Недотримання цього закону призведе до розширення або

звуження обсягу певного поняття, що використовує законодавець. Так, парламентарій уже з перших статей ККУ допускає розірвання термінологічного звороту. Розділ VI називається «Співучасть у злочині», де в ст. 26 надається дефініція терміна «співучасник у злочині», хоча, як на мене, мало би бути «Поняття співучасті у злочині» або «Поняття співучасті у вчиненні злочину». До того ж, логічним продовженням термінологічного ряду може слугувати термін «співучасник злочину», а на практиці маємо ст. 27 «Види співучасників», а не «Види співучасників злочину».

Уживання юридичних термінів у неюридичному значенні (свідоме перекручування змісту юридичних понять на свою користь) та навпаки призводить до розпливчатості формулювань та невизначеності сфери дії норм права. До прикладу, ми неодноразово зустрічаємо поняття «злочинець», що тісно пов'язане з кримінальним правом, хоча, на мою думку, доцільним є вживання іншого юридичного терміна – «особа, яка вчинила злочин», оскільки саме в такій інтерпретації вживається в КК України. З точки зору юридичної лінгвістики, під час формулювання одного і того ж терміна, ми зустрічаємо невдалі їх модифікації. У ч. 4 ст. 41 КК України йдеться: «Особа, що виконала явно злочинний наказ або розпорядження...», а мало би бути: «Особа, яка виконала явно злочинний наказ або розпорядження...».

Відповідно, терміни, які пов'язані із кримінальним законом системними зв'язками й тлумачаться таким чином тільки тут, без обґрунтованих підстав не повинні застосовуватися у цьому ж значенні в іншому нормативному акті. У КК України вживається такий термін, що визначений у КПК України, як «близькі родичі». П. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» зорієнтовує під час визначення поняття «близькі родичі» саме до п. 11 ст. 32 КПК України (тепер ст. 3 КПК України 2012 року). Проте, ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» говорить: «терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення...» і першим тлумачать поняття близьких родичів та членів сім'ї, як «чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі».

Звідси, норми матеріального та процесуального права мали б перебувати в тісному взаємозв'язку (з огляду на функціональну спорідненість), але для тлумачення приписів кримінального законує використовуємо інші зв'язки. Так, ч. 1 ст. 68 Цивільного кодексу України

визначає близьких родичів як «батьки, діти, брати, сестри». З огляду на те, що у ч. 1 ст. 9 ЦК України зазначається «положення цього Кодексу застосовуються до врегулювання відносин, які виникають у сферах використання природних ресурсів та охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства», видається, що близькими родичами у кримінальному законі слід визнавати батьків, дітей, братів та сестер.

Закон достатньої підстави фіксує факт того, що перед тим, як визначати істинність будь-якого судження, воно обов'язково має бути обгрунтовано іншими думками, які, у свою чергу, не викликають жодних сумнівів. На практиці виникає низка проблем у КК України із бланкетними диспозиціями. Окремі його норми передбачають відповідальність за діяння, порядок та підстави вчинення яких галузевим законодавством або взагалі не регулюються, або нечітко класифіковані. Так, ст. 142 КК України передбачає відповідальність за незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створює небезпеку для її життя чи здоров'я. Але законодавчих актів, у яких би регулювався порядок проведення таких дослідів фактично немає (окрім припису у ч. 2 ст. 28 Конституції України, згідно з яким «жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідам»).

Слід зазначити, що аналіз кримінальних законів сформульовано на основі положень лише двох законів формальної логіки, тому ця тема вимагає подальших досліджень у цьому науковому дискурсі.

Містюков Костянтин

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група

ТАКТИКА І НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ НЕПРАВДИВИХ СВДЧЕНЬ

Мета: якомога детальніше розібрати поняття лжесвідчення, описати найбільш розповсюджені прийоми маніпуляції свідомістю співрозмовника та способи нейтралізації маніпулятивних прийомів.

Лжесвідчення – злочин (або маніпуляція), що має прояв у наданні завідомо неправдивої інформації правоохоронним органам, суду або органам влади. Часто здійснюється у формі надання фальшивих свідчень свідком або звинуваченим на суді або під час слідства. Лжесвідчення як дуже небезпечний прийом маніпуляції згадували ще за часів Київської Русі. Вже тоді це визнавалось злочином.

У XI столітті холопа Дудика за наклеп на свого господаря єпископа Жидяту було фізично покарано (його позбавили носа та обох рук). У Московській державі на початку XVII століття лжесвідчення в

грошових справах досягло таких величезних масштабів, що 1634 року вийшов царський указ, що заборонив лихварство. У багатьох країнах лжесвідчення визнається кримінальним злочином. Однак, значна частина психологів визначають лжесвідчення як маніпуляцію. В Україні лжесвідчення карається виправними роботами або тюремним ув'язненням терміном до 3 років (стаття 384 Кримінального кодексу України). До логічних прийомів лжесвідчення відносять свідому невизначеність відповіді на запитання, зміну акцентів у розмові, інтерпретацію матеріалу.

Найбільш розповсюдженими прийомами лжесвідчення вважаються наступні. **1) Зміна теми.** Даний прийом полягає в тому, що маніпулятор хоче «заговорити» співрозмовника, уникаючи обговорення незручної для себе теми.

Приклад: «У мене є одне питання...», «забув тобі сказати...».

Використовуючи ці прийоми, маніпулятор вводить бесіду у зручне для себе русло

2) Ілюзія вибору. Маніпулятор ставить запитання так, що не залишає об'єкту маніпуляції жодної можливості для іншого вибору, ставить його у відповідні рамки.

Приклад: «Коли ми зустрінемося – у четвер чи п'ятницю?».

В об'єкта маніпуляції залишається вибір, але обмежений. Маніпулятор робить такий вигляд, нібито питання про зустріч уже точно вирішене.

3) Гра на відчутті провини. Маніпулятор може використовувати цей прийом для того, щоб нав'язати вам відчуття провини, підкорити вас своїй волі, змусити вас щось робити за його бажанням.

Приклад: «Хочеш щось змінити – почни з себе!», «Спочатку сам зроби, а потім критикуй!».

Подібні висловлювання, заклики та лозунги часто використовуються у пропагандистських цілях, намагаючись натиснути на жалість, змусити об'єкт маніпуляції відчувати величезну провину за свої дії або бездіяльність. Отже, лжесвідчення можна визначити і як злочин, і як маніпуляцію. Запобігти використанню таких прийомів не дуже важко. Треба уважно слухати свого співрозмовника, замислюватись над тим, що хоче донести до вас.

Література:

1. Словник української мови / упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: в 4-х т. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Том 2, С. 304.

2. Завідомо неправдиве показання // Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право / В. Я. Тацій (відп. ред.) та ін. Харків: Право, 2017. С. 212.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ГІБРИДНА ВІЙНА»

Сократ стверджував, що точне логічне визначення поняття – це найголовніша умова істинного знання. Саме тому я хочу проаналізувати поняття “гібридної війни”, яке все ще не набуло свого конвенційного виразу в міжнародному праві, незважаючи те, що цей термін найбільш точно відображає характер війн в постіндустріальному суспільстві. На даний момент Україна потерпає від гібридної загрози з боку Російської Федерації, тому розуміння шуканого поняття світовим співтовариством і включення його у нормативно-правові акти має для нас життєво важливу актуальність. До того ж, професор Оснабрюцького університету Ульрих Шнекенер стверджує, що усі воєнні конфлікти в історії людства мали гібридний характер. У зв'язку із поглибленням процесів глобалізації, розвитком технологій та доступністю зброї протягом ХХ-ХХІ ст. змінилась суть політичної боротьби, яка набуває все більше ознак гібридного протистояння.

Дослідження згаданого поняття активізувалось у новітній час, хоча перші його прояви мають місце у V ст. до н.е. під час Пелопоннеської війни між Спартою та Афінами. Виникнення даного терміну та його концепції пов'язують з ім'ям американського військово-політичного стратега та аналітика Френка Хоффмана, який у 2007 році ґрунтовно пояснив ознаки цього явища у своїй праці “Гібридна війна та її виклики”. Його наступниками були такі дослідники як Дж. Маккуен, Р. Уілкі та М. Кайлан.

Метою роботи є всебічне дослідження сутності поняття “гібридна війна”, визначення її ключових елементів, методів, джерел та особливостей реалізації й, зокрема, виявлення її економічних, політичних, соціальних, військових факторів.

Гібридна війна – це сучасний тип війни, у якому агресор поєднує традиційне ведення бою із партизанською боротьбою, тероризмом, інформаційним і економічним тиском, намагаючись досягнути розладу в системі управління, послабити вплив і авторитет влади на суспільство, викликати внутрішні протиріччя. Гібридні протистояння складаються з комбінації трьох моделей війн: формальної, неформальної та війни сірої зони. Формальною вважається зіткнення збройних сил двох або більше держав з попереднім оголошенням про напад. Неформальною називають таку, у якій принаймні одна або одразу дві сторони є позадержавними утвореннями, так званими найманцями. Феномен сірої зони вирізняється поєднанням війни і воєнних дій з організованою злочинністю. На відміну

від традиційних війн, розвиток яких нерозривно пов'язаний з удосконаленням бойової техніки і збільшенням особистого складу, успіх у конфлікті гібридного типу забезпечується модельно-організаційною зброєю (бази даних політиків, державних службовців, бізнесменів, відомості з яких сторона-агресор використовує для маніпулювання, залякування, формування кола підтримки і стримування супротиву), інформаційною зброєю (викривлення фактів історії, політика визволення або об'єднання народів, створення єдиної ідеології, насадження релігії) та матеріальною зброєю (економічний вплив, контроль фінансово-кредитної системи країни, геноцид народу через застосування наркотичних препаратів та алкогольних напоїв, звичайна зброя фізичного знищення). Традиційні конфлікти є локалізованими, натомість дискурс гібридної війни має глобальний масштаб.

Отже, включення досліджуваного терміну і його визначення у міжнародне право, розробка системи превентивних засобів і санкцій сприятиме ефективному вирішенню конфліктів сучасного типу. Більше того, розуміння загрози буде сприяти впровадженню механізмів захисту, удосконаленню системи безпеки держав і усуненню прогалин у ній.

Молошна Владислава

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 3 група*

ФОРМАЛЬНО-ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблема відповідальності належить до кола базових проблем сучасної науки цивільного права. Її дослідженню присвячено численні праці сучасних учених, зокрема Б. С. Антимонова, Д. В. Бобрової, М. І. Брагінського та ін. Впливовим в сучасній правовій науці став прагматичний підхід, орієнтований на судову практику й застосований до специфіки відносин, що їх опосередковує правова форма.

Метою дослідження є раціоналізація аналітики деліктної відповідальності шляхом залучення теоретичного апарату символічної логіки.

Відповідальність у цивільному праві розглядається як механізм перерозподілу втрат. Дж. Коулмен (J. Coleman) і Г. Мендлоу (G. Mendlow) зазначають, що деліктний позов дає змогу потерпілому від певної шкоди зробити його проблемою когось іншого. Уявімо, наприклад, таку гіпотетичну ситуацію. Громадянин А, рухаючись на автомобілі з перевищенням швидкості, не впорався з керуванням і, з'їхавши з проїжджої частини вулиці, зруйнував паркан розміщеного поряд майдану В. З цього факту на стороні потерпілого В виникли втрати, дорівнювані

вартості ремонту. Сумарний обсяг втрат від фактів порушення суб'єктивних цивільних прав включає два доданки: 1) збитки (damages), що їх зазнають потерпілі та 2) витрати на застережні заходи (precautions), до яких вдаються порушники. Це можна пояснити тим, що правопорушник докладав зусиль, які попереджали шкоду, тобто, спираючись на порівняльний ступень вжитих ним заходів обачності (level of care), отримаємо математичну формулу, що виражає суспільну функцію деліктної відповідальності: $\min p(x) + d(x)$, (1), де p – вартість заходів обачності, d – обсяг збитків, x – порівняльний ступінь заходів обачності. У цивільному праві відповідальність в деяких випадках може наступати і при відсутності правопорушення з боку особи, на яке вона покладається, зокрема, за дії третіх осіб. Тому слід розглядати не тільки правопорушення, а й інші обставини, прямо передбачені законом або договором: 1) протиправний характер поведінки особи (misconduct); 2) наявність у потерпілої особи шкоди або збитків (damage); 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою порушника і наступними шкідливими наслідками (causation); 4) вина правопорушника (fault). Отож, маємо таку формулу складу цивільного правопорушення: $M \wedge D \wedge C \wedge F$, (2).

Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. У справах про дискримінацію позивач зобов'язаний навести фактичні дані, які підтверджують, що дискримінація мала місце. У свою чергу відповідач має довести правомірність своєї поведінки та/або відсутність вини. Мовою логіко-юридичних формул, зміст обов'язку доказування для позивача становить: $D \wedge C$; для відповідача: $\neg M \vee \neg F$ (нестрога диз'юнкція).

Узявши від формули (1) першу похідну, за умови, що аргумент дорівнює нулю, ми отримаємо такий розв'язок: $p'(x) = -d'(x)$. (3)

Рівняння (3) являє собою найпростіший варіант задачі, яку називають стандартною проблемою оптимізації. У більш врозумливій формі цей критерій було відкрито американським суддею Л. Хендом (Learned Hand) у справі US v. Carroll Towing Co. 159 F.2d 169 (2d. Cir. 1947). Він вважає, що, позначивши вартість застережних заходів через P , розмір збитків – D , а коефіцієнт імовірності того, що збитки виникнуть, – через L , отримаємо, що особа вважається винуватою, якщо вона не вжила застережних заходів у ситуації, коли $P < D \cdot L$. Отже, можливо довести, що правові смисли настільки визначені, настільки конкретні, настільки певні, що можуть бути виражені мовою логіко-математичних формул.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Поглиблення і розвиток знань у сфері юридичної аргументації має на меті якісне покращення аргументації в судовому процесі як однієї з основних складових сучасної юридичної практики.

Аргументація має здійснюватись згідно логічних норм, що відіграють роль індикатора якості та правильності. Визначеність, послідовність та обґрунтованість є принципами правильного мислення і мають величезне значення для формулювання думки та подальшого її доведення. Важливим є дотримання логічних законів, правильність форм думки, адекватність змісту.

Юридична аргументація – це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними згідно логічних норм у сфері права [3, с. 36]. Базується вона на логічних критеріях правильності: системності (однозначності, чіткості, структурованості, логічності), повноті (що виявляється перш за все у можливості доведення, досягнення необхідності й достатності підстав) та несуперечності (основою якої є виключення протиріч). Аргументацію доцільно розглядати в межах доведення (логічної процедури обґрунтування істинності тези за допомогою положень, істинність яких не викликає сумнівів або доведена раніше) та його компонентів: тези, аргументів та демонстрації [1, с. 131]. Теза має бути сформульована чітко й зрозуміло. Аргументи мають бути достовірними і незалежними один від одного. Доведення використовується в правознавстві, в юридичній практиці – доказування.

Класична модель юридичної аргументації в загальному праві заснована на методі «кейсбук» (casebook method), використанні прецеденту та аргументів за аналогією. Метод «кейсбук» припускає, що істотні й вичерпні матеріали для юридичного рішення підсумовані в опублікованих думках, які супроводжують рішення по справах у суді. Суддя, щоб винести належний вирок, досліджує різноманітні ситуації, проаналізовані в попередніх рішеннях по інших справах, які здаються релевантно подібними. Власне, кейсбук (дослівно – книжка випадків) є збіркою матеріалів типових справ, що містить у собі певні дані, необхідні для рішення. Від прецедентів і письмових думок суддів «дистилується» конкретний вердикт по розглянутому судом випадку. З огляду на юридичну суперечку, практик розглядає попередні випадки для подібних ситуацій і потім намагається дистилувати підстави, які були прийняті як

юридично відповідні для позиції його клієнта. Із цих джерел має бути зроблений юридичний висновок [2, с. 27].

Докази є основним видом даних в юридичній аргументації. Це інформація, що використовується для обґрунтування вже існуючої думки чи позиції. Підтверджуючі дані мають бути репрезентативними і використаними в достатній кількості, конкретні випадки мають повинні бути взяті з найавторитетніших джерел, негативні дані мають бути пояснені. При підготовці аргументації для судового процесу варто враховувати такі вимоги: належність, достовірність, допустимість, достатність та зв'язок їх у сукупності. Варто також пам'ятати про цінності, що лежать в основі культури і мають великий вплив на судові рішення. Ще Аристотель казав, що переконання залежить від настрою слухача, характеру мовця та від самої мови [1, с. 146]. Переконливість залежить і від довіри аудиторії, що залежить від поведінки аргументатора.

Сучасне суспільство є комунікаційним осередком, тому метою аргументації є переконати опонента. Аргументація може бути у формі монологу або діалогу. Друга форма є більш вдалою, оскільки пошук істини відбувається під час бесіди і результат краще сприймається.

Отож, основні принципи ефективної аргументації в судовому процесі мають логічну основу, розвиваються паралельно із загальнолюдським розвитком, мають численні особливості, які повинен враховувати аргументатор задля досягнення максимального результату.

Література:

1. Юридична аргументація : Логічні дослідження: монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін.; за ред. О. М. Юркевич. Харків: Право, 2012. 211 с.

2. Коваленко Г. В. Аналогія закону та аналогія права: аргументоване тлумачення за Роналдом Дворкіним. *Логіка і право: матеріали VII регіон. наук.-практ. конф.*, 15 травня 2015 р. Харків, 2015. С. 22–30.

3. Аргументація // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

Носенко Олександра

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАКОН»

Поняття є результатом тривалого процесу міркування, його підсумком. Поняття фіксує загальні, спільні для групи предметів, ознаки й

саме завдяки операції визначення розкривають його зміст і в такий спосіб з'ясовують істотні властивості відповідних предметів та їх імена. Це дає змогу відрізнити мислимі в понятті предмети від усіх інших, навіть подібних, від яких вони відрізняються принаймні деякими істотними властивостями.

У логіці вдаються до різних видів визначення термінів, але найбільш зручним для користування є визначення через вказівку родового поняття та видової ознаки, яка відрізняє дане визначуване поняття від інших видів цього роду. Але буває, що для визначення обирають різні видові ознаки до одного родового поняття [1, с. 192]. Розглянемо це на прикладі поняття «закон».

Закон – це нормативно-правовий акт, який регулює найбільш важливі суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил, прийнятий в особливому порядку або безпосередньо законом;

– це нормативно-правовий акт, встановлений законодавчим органом загальнообов'язкове правило, яке має найвищу юридичну силу;

– це нормативно-правовий акт, тобто встановлені загальні правила поведінки, обов'язкові для всіх громадян, державних органів, громадських організацій і установ, посадових осіб;

– нормативно-правовий акт вищого органу державної влади (або громадянського суспільства (безпосередньо народу)), який регулює найважливіші питання суспільного життя, установлює права і обов'язки громадян, має вищу юридичну чинність і приймається з дотриманням особливої законодавчої процедури;

– це нормативно-правовий акт, який приймається найвищим представницьким органом держави – парламентом, або у процесі голосування – референдуму.

Усі визначення поняття «закон» є родо-видовими, де родовим поняттям взято «нормативно-правовий акт», а видові ознаки варіюють. Спочатку поняття закону підводиться до більш загального поняття «нормативно-правовий акт», а потім відмежовується від усіх інших нормативно-правових актів рисами, що вказують на видову відмінність.

Таким чином, можна зазначити, що родо-видове визначення, або його ще називають класичним, є універсальним і найбільш розповсюдженим. Воно інформативне й зручне у використанні, як для практичних питань, так й для теоретичних проблем, особливо у словниках та енциклопедіях, де переважна більшість визначень відноситься саме до цього типу.

Література:

1. Невельська-Гордєєва О. П. Роль визначення в тлумаченні законів. *Проблеми законності*: Респ. міжвідомч. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. Вип. 71. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2005, С. 189-196.

ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Тлумачення норм права сприяє вирішенню деяких проблем недосконалості сучасної правової системи України, а саме: множинність та неузгодженість актів законодавства; недоліки юридичної техніки; низький рівень правової культури українського суспільства та інші. Тому використання методології, принципів та засобів тлумачення норм права дає можливість вірно зрозуміти мету законодавця, істинний зміст правової норми, забезпечити ефективність правозастосування. На думку Н. Крестовської та О. Матвєєвої, тлумачення норм права – «це інтелектуальна діяльність, що направлена на розкриття значущого змісту правових норм».

В. Бринцев у своїй статті «Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві», вказував на те, що «у правовій діяльності результати тлумачення норм права суттєво впливають на відносини в суспільстві». Наприклад: практичні результати тлумачення в процесі систематизації норм права мають опосередкований характер. Вони полягають у проведенні якісної систематизації та отриманні систематизованого акту, який найповніше і найефективніше врегулював би певні групи суспільних відносин. Цього досягають за допомогою з'ясування суб'єктами, які систематизують норми права, їх дійсного змісту, системних зв'язків, викриття і дослідження невизначеності, прогалів, колізій, суперечностей у регулюванні цими нормами суспільних відносин.

В одному зі своїх рішень Європейський Суд з прав людини, посилаючись на статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, прямо вказував на те, що Конвенція – це живий інструмент, який необхідно тлумачити. Тому тлумачення конституції є найбільш творчим і складним шляхом. Саме завдяки йому набуває практичного вирішення парадокс «сталості / мінливості» конституції і її трансформація з метою відповідності до нових суспільних відносин.

А. Г. Засць «Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи» зазначає, що: «Тлумачення права представляє собою в певному значенні процес, зворотній до того, який здійснюється суб'єктом правотворчості при утворенні нормативно-правового акта. Думка суб'єкта тлумачення йде від аналізу буквального, мовного тексту до аналізу «догми права», тобто юридичних особливостей правових норм, а у зв'язку з цим і до моральних, соціальних та інших основ, передумов норм права».

Для нашої країни на теперішній час актуальність питання про тлумачення норм права зумовлюється тими обставинами, що йде посилений процес становлення нового законодавства. Система права оновлюється. Виникають не тільки нові правові інститути та поняття, але навіть окремі галузі права, як, наприклад, космічне, екологічне право тощо. У таких умовах природним є підвищення ролі тлумачення норм права як головного інструмента його правильного розуміння та реалізації.

Отже, практичним результатом тлумачення норм права в загальному розумінні цього слова є забезпечення охорони і всебічного зміцнення законності в Україні.

Палюх Анастасія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 8 група*

ЮРИДИЧНІ АКсіОМИ ЯК МОРАЛЬНІ СУДЖЕННЯ

Необхідно сказати, що аксіоми в праві – це загальні положення, які через свою простоту сприймаються як самоочевидні істини, що не вимагають доказів. Також, простіше можна сказати, що – це специфічні різновиди правил, вироблених в ході розвитку юридичної теорії і практики. Під правовими аксіомами, як правило, розуміють абсолютні твердження, які не потребують доведення в юридичному процесі. Правові аксіоми впливають на всі сфери права – нормотворчість, реалізацію права, правову свідомість і т. ін. Для правотворчості аксіомами стали правила формулювання юридичних норм. Протягом століть наш розум звик до повторення різних положень, які набули значення очевидних істин, які приймаються без доказів. Завдяки цьому аксіоми набувають регулятивного значення. Всі аксіоми відіграють важливу регулятивну, і пізнавальну роль.

Шутак І. Д. та Онищук І. І. згадують такі ознаки юридичних аксіом як незаперечний характер, однозначність тлумачення, елементарний характер, універсальний характер, загальновизнаність, розумність, відповідність здоровому глузду, моральна обґрунтованість та історична довговічність. Цікавий факт, але більшість аксіом, загальновизнаних у сучасних правових системах, були сформовані в римському праві.

Супрун Т. М. вважає, що аксіоми висловлюють моральні основи права, що виражаються юридичними аксіомами, є основними положеннями, на яких оснований більшість інших норм права, юридичні аксіоми ніколи не викликають сумнівів, бо вони складаються в результаті багатовікової практики.

Класифікація аксіом схожа з класифікацією принципів, але, не всі аксіоми можна розглядати як правові принципи. Загальноправові аксіоми – принципи – наприклад, «те, що не заборонено – дозволено», міжгалузеві – «суд та суддів треба поважати», галузеві аксіоми – принципи – «немає злочину без вказівки на те в законі» – ці аксіоми є принципами права. А ось поодинокі аксіоми – «загальновідомі факти доказуванню не підлягають» не є принципами права. За галузєвою приналежністю аксіоми поділяють на: матеріально – правові та процесуально – правові.

Оборотов Ю. М. наводить такі приклади правових аксіом, як: «суб'єктивному праву завжди відповідає юридичний обов'язок», «правопорушення передбачає покарання», «тягар доведення лежить на позивачеві»; «кожен позов обмежений межами певного часу»; «рішення суду не повинне зачіпати тих, хто не брав участь у справі», «суд та суддів треба поважати», «немає судді без позивача», «немає злочину без вказівки на те в законі», «відсутність вказівок в законі не може бути підставою для відмови у правосудді», «загальновідомі факти доказуванню не підлягають», «не можна бути винним без вини», «всі рівні перед законом і судом», «кожен позов обмежений межами певного часу», «рішення суду не має торкатися тих, хто не брав участі у справі».

Отже, спираючись на вказані дослідження науковців, потрібно сказати, що юридичні аксіоми – це чіткі судження, які не допускають декількох тлумачень, та більша частина науковців стверджує, що в аксіомі є загальновизнане твердження, перевірене багатовіковою практикою, яке виражає моральну природу права.

Перкова Аліна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс 7 група*

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ В ЮРИСПРУДЕНЦІ

Математичні методи, які знаходять своє вираження в теорії права є одними із багатьох способів проведення аналізу предмета, вони значно підсилюють методи правової науки, але звісно не замінюють їх.

Математичні методи з'явилися ще за часів Античності. Так, знаменитий вчений Піфагор в V ст. до н. е. одним із перших спробував теоретично розробити поняття «рівності» і «справедливості» відповідно до ранніх правових розумінь, взявши за основу математичні характеристики. Піфагорська ідея правової рівності в розумінні «геометричної рівності» була підтримана Сократом. Тобто під цим розумілося політична рівність, рівність цінності політичної чесності та справедливості, яке значно відрізнялося від поняття простої людської

арифметичної рівності. Мислитель Аристотель у свою чергу розвинув критерії «арифметичної рівності» і «геометричної рівності».

Пізніше великий німецький математик, філософ і юрист, відомий дипломат Готфрід Вільгельм Лейбніц у XVII ст. підтримував думку Аристотеля щодо справедливості, яка розподіляє і зрівнює. Пошуки основної концепції «раціональної юриспруденції» привели Лейбніца до загального розуміння аксіоматично-математичного вираження істин, створенні системи юридичних доказів-аксіом, які схожі на аксіоми в геометрії.

Як вказує В. С. Нерсисянц, сьогодні науковці, які застосовують точні методи математики в юридичній науці у своїй діяльності використовують два напрямки: математичну обробку результатів правових досліджень та за допомогою математичних методів досліджують структуру права.

Математичні методи та математична логіка виявляють не лише кількісні показники досліджуваного предмета, а й його структурованість, параметризацію, проводять аналіз правових явищ.

За висновком Д. Н. Горшунова, в юриспруденції можуть використовуватися такі математичні методи: теорію ймовірності, математичну статистику, логіку, теорію інформації, дослідження операцій, моделювання. Математичні методи використовуються в криміналістиці, в науці кримінального права та інших галузях права для аналізу соціологічної та статистичної інформації, наприклад щодо інформації про рівень злочинності в конкретній місцевості, статистика правопорушень і т. д.

Т. Д. Зражевська у своїй роботі з'ясувала, що у теорії права існує поняття формалізації правової норми, яка дає змогу систематизувати та прояснити теорію права, встановити взаємозв'язки між нормами права. Так, наприклад, текст закону є цілісною системою, яка допомагає розкрити зміст правових понять за допомогою математичних методів.

Окрім цього, Є. С. Назимко підкреслює: математичні методи і математична логіка дає можливість використати фундаментальні властивості математики в аналізі закономірностей, наприклад, за допомогою будівництву функцій і системи координат з врахуванням динаміки розвитку. У результаті це допомагає прогнозувати результати, які засновані на виявленні функціональних закономірностей.

Отже, математичні методи широко використовуються в юриспруденції і являються її невід'ємною частиною, як науки. Вони допомагають усунути нечіткі формулювання в постановці норм, покращують редакцію, уточнюють логічну суть і змістовність правових норм шляхом їх тлумачення, покращують рівень логічної завершеності правових актів і норм права з метою усунення їх двозначного розуміння.

НЕФОРМАЛЬНА ЛОГІЧНА ХИБА ARGUMENTUM ADIGNORANTIAM ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Важливими рисами будь-якого аргументу є його дійсність (у випадку застосування дедуктивних аргументів) та сила (у випадку індуктивних аргументів). У рамках аргументів можливим є допущення деяких помилок, що призводять до недійсності, необґрунтованості чи слабкості аргументів у визначеному контексті. Зазначені помилки у філософії називаються логічними хибами, які поділяються на категорії формальних і неформальних. Неформальні логічні хиби не пов'язані виключно з логічною формою аргументу, вони включають також і його зміст. Це означає, що навіть дедуктивно обґрунтовані аргументи все ще можна трактувати як помилкові, якщо їх передумови вважаються не виправданими з будь-яких причин, включаючи риторичні.

Argumentum ad ignorantiam у перекладі з латинської мови означає аргумент до нецтва і є однією з неформальних логічних хиб. Дана хиба передбачає, що певне судження є правдивим тільки тому, що його хибність не була доведена, і навпаки, судження є хибним лише тому, що не була доведена його правдивість. Така аргументація є помилковою, оскільки під час прийняття рішення щодо правдивості або хибності судження незнання людини не може слугувати єдиною підставою.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), здійснюючи розгляд судових справ, неодноразово наголошував на неприпустимості використання аргумента до нецтва. У справі «SJ проти Бельгії» ЄСПЛ зауважив, що *argumentum ad ignorantiam* суперечить основному принципу правових міркувань, згідно з яким не слід робити висновки з неповних або недостатніх джерел інформації чи взагалі її браку. Більш того, Суд зазначив, що більшість людей таємно накладає на заявника тягар доказування, що є неприйнятним у такій ситуації. У справі «Бяо проти Данії» ЄСПЛ зазначив, що логічна помилка є грубою. Аргументація у справі не витримує перевірки, оскільки базується на так званому аргументі до нецтва, *argumentum ad ignorantiam*, де він відповідає дійсності, оскільки ще не доведено його хибність. Етична помилка є не менш очевидною. Припускаючи невизначений факт, ця аргументація дозволяє уникнути зіткнення з певною реальністю. У справі «Рамадан проти Мальти» ЄСПЛ визнав, що відсутність визначеності щодо майбутнього видворення було використано для обґрунтування в

позбавленні конвенційного права і Суд ні в якому разі не може приймати до уваги аргумент до неуптва й базувати на ньому своє рішення.

Винятковою особливістю аргумента до неуптва є те, що в хоч дедуктивній логіці він і визнається помилковим, проте завжди застосовується при розгляді кримінальних справ. Йдеться про поняття презумпції невинуватості, що є наочним прикладом застосування *argumentum ad ignorantiam* в юриспруденції. У даному випадку відсутність доказів вини – свідченням невинуватості. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод проголошує: «Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку» (п. 2 ст. 6 Конвенції). У національному законодавстві дане положення закріплене в ст. 62 Конституції України та в ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України.

Таким чином, аргумент до неуптва є однією із небагатьох неформальних логічних хиб, використання якої хоч і не заохочується правом, та попри це знаходить своє відображення в основоположному принципі кримінального судочинства – презумпції невинуватості.

Пригода Катерина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОНУ НЕСУПЕРЧНОСТІ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ця тема є важливою, тому що діяльність представників юридичної професії тісно пов'язана з такою наукою як логіка. Положення логіки відображаються в положеннях права, тому знання особливостей цієї науки призводить до помилок в юридичній сфері, що в свою чергу призводить до неякісної реалізації права. Актуальним завданням сьогодення є з'ясування, яким чином закон несуперечності і нехтування ним впливає на результат роботи представника юридичної професії. Дане завдання є важливим, аби зберегти авторитет представників правничих наук.

Закон несуперечності проголошує, що два несумісні судження, що стосуються одного предмета в одному часі і місці не можуть бути одночасно істинними. Для прикладу, адвокат повинен використовувати цей закон при аргументації. Інакше він буде нездатним довести істинність своїх суджень, заперечивши хибність інших. На початку судового засідання адвокат висловився, що підсудний не може бути злочинцем, оскільки під час кримінального діяння він знаходився на центральній

площі і зустрічався з друзями, але згодом адвокат сказав, що свідки відсутні. Ці два судження не можуть бути одночасно істинними, бо суперечні між собою, в кінцевому результаті така аргументація призведе до наступних наслідків. Аргументи є непридатними для вирішення справи, безвинність підсудного недоведена, суд прийматиме рішення проти підсудного, адже докази недостовірні, в цьому випадку істинними виявились судження прокурора. Адвокат виявився професійно недієздатним, і створюється можливість, що надалі він буде змушений змінити професію. Але, якщо кожен, через незнання закону несуперечності буде змушений відмовитися від цієї професії, процес встановлення правосуддя буде ускладнюватись.

Як вважає О. Г. Панчак у праці «Врахування основних законів формальної логіки при доктринальному тлумаченні закону про кримінальну відповідальність», важливо не допускати помилок при тлумаченні юридичних законів. «Так, наприклад, В. А. Мисливий у своєму дослідженні злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту одночасно стверджує, що суб'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 276 та ч. 1 ст. 277 КК України, характеризується умислом або необережністю у ставленні до наслідків, однак у іншому розділі, даючи загальну характеристику цієї категорії злочинів, наполягає, що відношення до суспільно небезпечних наслідків злочинних порушень правил, норм і стандартів безпеки дорожнього руху завжди передбачає тільки необережну форму вини». Порушення закону несуперечності в даному випадку призводить до неясності в розумінні юридичного закону, неможливості конкретно визначити зміст правового акту. Дане тлумачення не тільки не виконало роз'яснення, воно створило базу для нових запитань.

Закон несуперечності використовується у будь-якій професії права. Він забезпечує відсутність алогізмів, надає істинність діям правників, створює умови для успішної реалізації та тлумачення права. Чим більше закон несуперечності ігнорується, тим більше зростає потреба у висококваліфікованих юристах, кількість яких зменшується. Нехтування законом несуперечності призводить до знецінення як самого права, так і його представників.

Пруднікова Інна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ТЛУМАЧЕННЯ У ПРАВІ

Вивчення тлумачення норм права як певного виду юридичної практики – це відносно новий напрям у науці, що й зумовлює відсутність

єдиних підходів учених та юристів до її розуміння й визначення взаємодії з іншими типами практики (правозастосовною, правотворчою, судовою, слідчою та іншими) [1, с. 15].

Право перш за все ґрунтується на тлумаченні. У зв'язку з цим американський юрист та політолог Рональд Дворкін висуває свою програму юридичної інтерпретації, пов'язуючи право з політикою та політичною мораллю [2, с. 24].

Сучасні українські дослідники вважають, що метою діяльності, пов'язаною з тлумаченням норм права є однакове та правильне розуміння і застосування норм права. Тракткування норм права являє собою розумову діяльність суб'єкта, пов'язану зі встановленням їх точного значення. Обов'язковими елементами правового тлумачення є з'ясування змісту правових норм і роз'яснення їх змісту. Перше означає з'ясування змісту з метою його правильного застосування, друге – з'ясування змісту для інших учасників суспільних відносин, коли суб'єкт інтерпретації виражає своє розуміння дійсного значення відповідних правових норм [1, с. 28].

Необхідність тлумачення обумовлюється тим, що норма права, маючи загальний характер, застосовується до конкретних життєвих ситуацій; правові норми містять багато спеціальних юридичних термінів, наукових категорій і понять; в акті некваліфіковано використані прийомми законодавчої техніки, відсутні чіткі, лінгвістично однозначні формулювання норм, що веде до неясності правового сенсу, а іноді двозначності; в наявності неузгодженість сенсу, який законодавець вклав у норму права, з тим змістом, який впливає з текстуального вираження норми права [1, с. 17].

У структурі тлумачення норм права виділяють: об'єкт, суб'єкт, предмет та мету тлумачення. Об'єктом тлумачення є норма права, що виражена в приписах законів і підзаконних актів, нормативних договорів та інших форм права. Суб'єктом тлумачення є органи держави, посадові особи, громадські організації, окремі громадяни. Предметом тлумачення є зміст тексту юридичного акта в цілому або його частини (статті, пункту, абзацу). Мета тлумачення визначає правильне й однакове розуміння норм права та правильне й однакове застосування і втілення у життя норм права [1, с. 19].

Таким чином, тлумачення права має універсальне значення, бо здійснюється в усіх видах правової діяльності. Воно є необхідним та важливим елементом правореалізаційного процесу, тому проблеми, що виникають при його здійсненні, постійно перебувають у сфері уваги загальної теорії права [1, с. 55].

Література:

1. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: Монографія. *Право* Харків. 2008. 296 с. URL:

http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KaplinaMono.pdf (дата звернення: 30.11.2020).

2. Коваленко Г. В. Аналогія закону та аналогія права: аргументоване тлумачення за Рональдом Дворкіним. *Право*. Харків. 2015. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9523/1/Kovalenko.pdf> (дата звернення 01.12.2020).

Пустовіт Єва

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 7 група*

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Актуальність логічного тлумачення правових норм виявляється з такої властивості норм права як системність, тобто не просто сукупність принципів і норм, а їх системи, де всі елементи пов'язані та узгоджені. Для усвідомлення дійсного змісту певної правової норми, необхідно встановити її логічний зв'язок з іншими нормами-це досягається шляхом тлумачення.

Питанням тлумачення правових норм займалося багато науковців, серед них О. Скакун, В. Шишкін, Ю. Власов, Н. Оніщенко, К. Волинка, їх дослідження мали важливе значення для розробки загальноприйнятої думки стосовно цього питання.

Норми права – це регулятор суспільних відносин, які в один той самий час розповсюджуються як на широке коло суб'єктів, ситуацій так і на конкретні випадки. Тому, у процесі застосування цих норм, може виникати необхідність конкретизації, що досягається шляхом тлумачення.

Для коректного розуміння правових норм здійснюється їх тлумачення, а саме – діяльність суб'єкта, пов'язана зі встановленням точного значення, змісту норми.

Для логічного тлумачення норм права характерно встановлення змісту правової норми на підставі використання законів та правил формальної логіки. До правил логічного тлумачення можна віднести наступні:

1. з декількох рівно можливих варіантів тлумачення слід віддавати перевагу тому, який є бездоганим з точки зору внутрішньої логіки норми;
2. норма права, що отримала роз'яснення іншою нормою або суб'єктом, наділеним повноваженнями легального тлумачення, підлягає застосуванню в тому сенсі, в якому вона була інтерпретована;

3. інтерпретація норми права, яка не має офіційного тлумачення, повинна проводитися з урахуванням її логічного зв'язку з іншими нормами.

Логічний спосіб тлумачення виконує дві основні функції: дозволяє перевірити результати мовного тлумачення; сприяє розкриттю дійсного сенсу юридичної норми при неповноті або неясності її змісту, яке було встановлено за допомогою мовного тлумачення. Об'єктом дослідження в цьому випадку стають внутрішні зв'язки між частинами нормативного акту, структура правових приписів.

Як приклад логічного способу тлумачення можна навести тлумачення норми ст. 1190 ЦК, яка встановлює, що особи спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим. У цьому випадку виникає питання: під особою, що заподіяла шкоду, розуміти тільки фізичних осіб, чи юридичних осіб або ж й інших суб'єктів цивільного права? Стаття застосовується не лише до юридичних осіб, але і до будь-яких інших суб'єктів цивільного права за ст. 2 ЦКУ.

Норми права – загальне й абстрактне правило. Для коректного застосування цих норм до відповідних суб'єктів, ситуацій необхідно їх конкретизувати та деталізувати. Дані процеси можна виконати завдяки логічному тлумаченню.

Рева Анна

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

господарсько-правовий факультет, 1 курс, 1 група

ПОБУДОВА СОФІЗМУ І МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ

В повсякденному житті ми часто допускаємо логічні помилки. Але коли людина робить це навмисно, вона може використовувати будь-які методи, щоб довести свою хибну думку. В еру інформації дуже важливо вміти критично мислити та розпізнавати помилкові твердження. Тому так важливо зрозуміти, що таке софізм та як його викрити. Софізм зазвичай визначається як умовивід або міркування, що обґрунтовують яку-небудь явну безглуздість, абсурд або парадоксальне твердження, що суперечить загальноприйнятим уявленням [3].

Хто добре вивчив виверти софістів і вміє тут же розпізнавати їх, той значною мірою убезпечить себе від них [2]. Щоб зрозуміти побудову софізму, наведемо його класичний приклад – "рогатий". Він став знаменитим ще в давнину. З його допомогою можна запевнити кожную людини, що вона рогата: "Що ти не втрачав, то маєш; роги ти не втрачав; значить, у тебе роги" [3]

Само собою зрозуміло, що переконати людину в тому, що у нього є роги, можна тільки шляхом обману чи зловживання довірою [3]. Сумнівно також, що за допомогою софізму «Лисий» хтось сподівався переконати навколишніх, що лисих людей немає. Неймовірно, що софістичне міркування здатне змусити когось повірити, що його батько – пес. Мова тут, очевидно, йде не про «рогатих», «лисих» і т. п., а про щось зовсім інше і більш значне. І як раз, щоб підкреслити цю обставину, софізм формулюється так, що його висновок є завідомо неправдивими, прямо і різко суперечить фактам [1]. Софісти для підтвердження своїх думок знаходять зв'язок між, на перший погляд нічим не пов'язаними фактами. Та можуть зробити перифраз з ваших думок на свою користь. Найчастіше софізм це не коректне використання семантичних і логічних операцій.

Звинувачення в софізмі має бути обґрунтоване, інакше це буде неприпустиме, "голослівне звинувачення". А для цього, треба: а) довести, що є помилка в доведенні, і б) довести, що вона зроблена навмисно. Перше – часто це обґрунтувати неважко. Але довести з достовірністю наявність наміру "зшахраювати в суперечці" найчастіше дуже важко або неможливо.

З огляду на все це, набагато краще й розумніше обмежитися тільки вказівкою на помилку в міркуваннях супротивника, не вступаючи в обговорення – навмисна вона чи ні. Цього ж і цілком достатньо, щоб розбити його доведення [2].

Щоб довести помилку в зробленому твердженні потрібно лише знати про правильність побудов логічних операцій та про закони логіки. Наприклад, в 2003 році США підтвердили необхідність увести коаліційні сили в Ірак тим, що у Саддама Хусейна була наявна зброя масового ураження. І хоч її потім не знайшли, ці події призвели до зміни політичного режиму. Саме порушення закону достатньої підстави, доводить про наявність софізму.

Отже, зазвичай софізм визначається, як негативне явище, хоча його поява і призвела до розвитку логічного мислення. Софізми присутні і в наш час, і їх стає ще складніше викрити. Тому необхідно знати як вони будуються, вміти оперувати законами логіками та логічними операціями для того, щоб їх виявити.

Література:

1. Логіка. Навчальний посібник / ред. І. О. Архипович. Київ: Знання. 1998. С. 46.
2. Суперечка: Про теорію і практику суперечки / Сергій Поварнін [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://thales2002.narod.ru/powar24.html>

Романова Анастасія
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 16 група*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ (ЛОГІЧНИЙ ПІДХІД)

Одним із найважливіших питань при застосуванні кримінального закону є визначення того, який саме конкретний злочин вчинила особа та яка норма цей злочин передбачає. Повною мірою вирішується це питання у процесі кваліфікації злочинів.

Кваліфікація злочинів – це вид кримінально-правової кваліфікації, при проведенні якої встановлено відповідність фактичних ознак посягання всім ознакам злочину, передбаченого статтею Кримінального кодексу України (далі – КК України), що містить забороняючу кримінально-правову норму.

Щодо логічної форми, то вона полягає у побудові силогізму, де більшим засновком буде норма закону, що регламентує відповідне діяння, меншим – фактичні ознаки вчиненого діяння, а висновком – результат кваліфікації, тобто констатація того, що скоєне підпадає під ознаки певної кримінально-правової норми, або не містить таких ознак. С. Гофман, який є автором статті "Щодо сутності юридичної кваліфікації злочинів" вказав на роль кваліфікації злочинів у правозастосовчій діяльності, підкреслив значення використання логічних операцій аналізу та синтезу фактичних обставин справи, а також абстрактних кримінально-правових норм для пізнання фактичної і юридичної підстав кваліфікації, звернув увагу на значення попередньої кваліфікації, що здійснюється слідчим і прокурором та остаточної – судової кваліфікації скоєного, показавши їх взаємообумовленість;

На думку С. Гофмана, поняття кримінально-правової кваліфікації характеризується такими найважливішими ознаками, як зміст і обсяг. Зміст поняття кримінально-правової кваліфікації полягає у визначенні кримінально-правової норми, яка передбачає скоєне діяння. Обсяг поняття кримінально-правової кваліфікації визначається шляхом дихотомічного поділу родового поняття кримінально-правової кваліфікації – двочленний поділ на дві частини, а саме коли обсяг поняття ділиться на два суперечливих поняття (А та не-А). Такий поділ завжди: 1) співрозмірний (сума обсягів видових понять рівна обсягу поділеного родового поняття); 2) члени поділу виключають один одного(не мають спільних елементів, не перетинаються); 3) поділ здійснюється лише за

однією підставою; 4) поділ є безперервним. Провівши такий поділ поняття кримінально-правової кваліфікації, отримаємо дві частини – "кваліфікація злочинів" і "кваліфікація не-злочинів".

С. Гофман вказує, що конкретні злочини є не однорідними, а різними залежно від ступеня тяжкості, ступеня здійснення злочинного наміру, форми вини тощо. Наприклад, злочини можуть бути вчинені умисно або через необережність. У свою чергу, умисні злочини можуть вчинятися як із прямим, так і з непрямым умислом. Необережні злочини можуть бути скоєні зі злочинною самовпевненістю чи злочинною недбалістю. У такому разі здійснюється рух думки від загального поняття «злочин» до одиничних його виявів. Тобто в результаті дедукції здійснюється, по суті, поділ поняття. У разі застосування індукції вивчаються всі можливі аспекти категорії, що досліджується. Завдяки індукції можливо отримати відповідні знання про об'єкт, які необхідно привести в порядок, тобто здійснити систематизацію інформації про явище або систематизацію самих явищ.

На мою думку, спираючись на дослідження С. Гофмана потрібно сказати, що дослідження такої категорії, як злочин, необхідно застосовувати обидва методи. Крім того, індукцію й дедукцію потрібно інтерпретувати у взаємозв'язку з аналізом і синтезом. Як нам відомо, аналіз – це поділ об'єкта на складові частини з метою їх самостійного вивчення; синтез – це об'єднання різних сторін, частин предмета в єдине ціле. Традиційно вченими зазначається, що структура операції поділу складається з таких компонентів: 1) діленого (подільного) поняття – це поняття, обсяг якого підлягає поділу; 2) членів поділу – це видові поняття, які є результатом операції поділу; 3) підстави (основи, ознаки) поділу – це ознака, відповідно до якої здійснюється операція поділу. Аналіз наукових досліджень у межах науки логіки дає підставу визначити такі правила (вимоги) щодо класифікації: 1) поділ має здійснюватися тільки за однією підставою, тобто обрана підстава повинна бути постійною і її не можна змінювати в ході поділу; 2) члени поділу повинні взаємно виключати один одного, а саме обсяги членів поділу не повинні перетинатися; 3) поділ повинен бути сумірним (співмірним, пропорційним), тобто сума обсягів членів поділу має дорівнювати обсягу діленого поняття; 4) поділ повинен бути безперервним (це правило вимагає переходу від вихідного поняття до однопорядкових видів, тобто вимагає не робити «стрибків» у поділі); 5) поділ повинен бути вичерпним.

Підсумовуючи питання про особливості кваліфікації злочинів за логічними вимогами, потрібно зазначити, що проблема кваліфікації злочинів не втрачає своєї актуальності та складності на сучасному етапі розвитку кримінального права, оскільки й досі існують численні випадки неточної, неправильної, невідповідної кваліфікації з боку органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. Навіть, якщо кваліфікація здається на перший погляд бездоганною, то окремі

прорахунки та хиби в ній можуть виявитися в процесі розгляду справ за апеляцією чи касаційним провадженням. Більше того, вдосконалюється Кримінальний кодекс України: одні його положення скасовуються, інші закріплюються у нових нормах. Через це виникає потреба у відмежуванні (диференціації) норм кримінального законодавства, здійсненні належної кримінально-правової оцінки певних суспільно-небезпечних діянь, створенні більш дієвих механізмів і методик кваліфікації злочинів. Усе це буде сприяти надійній та всебічній охороні й забезпеченні прав і свобод людини та громадянина в Україні.

Романова Вікторія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 1 курс, 17 група*

ЛОГІКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Прийняття рішень являє собою надзвичайно складний процес власне через те, що виникають найрізноманітніші ситуації вибору. Ще Г. Ляйбніц писав, що вибір завжди повинен спиратися на якусь підставу або принцип. Тут якраз і приходиться на допомогу логіка прийняття рішень, яка за допомогою своїх законів допомагає вирішувати різноманітні колізії вибору, зокрема кримінально-правові.

Я вважаю, що однією з найважливіших функцій логіки у судочинстві є саме вирішення дилем, які постають у кримінальних провадженнях. Предметом логіки прийняття рішень виступає вивчення судового процесу як певного виду мислення, яке базується на використанні логічних форм та законів, завдяки яким здійснюється правильний хід думок, який повинен бути чітко регламентованим, вирізнятися чіткістю та строгістю, задля уникнення необ'єктивності. Прикладом може слугувати закон тотожності, який стверджує, що будь-яка думка повинна залишатися тотожною собі протягом усього процесу міркування, при недотриманні цього закону призводить до нечіткості та розпливчастості мислення. Таким чином успіх судочинства напряду залежить від дотримання основних законів логіки: закону тотожності, закону несуперечності, закону виключення третього, закону достатньої підстави. Це доводить нам, що знання та використання правил логіки у прийнятті рішень грає значущу роль, оскільки підвищує аргументованість та переконливість прийнятих рішень. Також «при прийнятті рішень з використанням моделей знань важлива адекватна інтерпретація змісту знань».

Окрім цього надзвичайно важливе значення має умовивід як форма міркування. Від типу умовиводу залежить прийняте рішення. Також «з метою забезпечення ясності, однозначності, послідовності,

несуперечливості, зрозумілості змісту інформації корисно використовувати таблиці рішень із застосуванням логіки висловлень». Окрім цього, В. Кравченко вважає, що «аналіз наукової літератури в галузі підтримки та прийняття рішень в управлінні економічними та соціальними системами показав, що до широко розповсюджених методів відносяться експертні методи DEMATEL, АНР (ANP) і МІСМАС, а також моделі на основі нечітких множин і нечіткої логіки».

В цілому, прийняття рішень у кримінальному судочинстві має інтелектуально-вольовий характер, тобто рішення має нести не лише думку суб'єкта, як-от, наприклад, судді, а й виразити його переконливість й упевненість в тому, що рішення було прийнято правильно. Тим більше, що рішення у кримінальних провадженнях мають надзвичайну вагу, оскільки від них залежить життя людей: як підсудного, так і позивача, тому будь-яка помилка, наприклад, порушення закону достатньої підстави, може призвести до поганих наслідків.

Саме тому логіка прийняття рішень грає надзвичайно важливу роль як в цілому у судовій практиці, так і зокрема у вирішенні кримінальних справ. Недарма у підготовці юристів ще на 1 курсі вивчається логіка, адже сама вона навчає основам правильного мислення, що допомагають здійснювати правильний суд і приймати розумні, аргументовані рішення.

Сафарян Наталія

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 2 група

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ

Актуальність теми дослідження зумовлена наявністю у юридичній літературі великої кількості властивостей, якими характеризуються оціночні поняття, необхідністю застосування одноманітних способів тлумачення правових категорій. Будь-яке оціночне поняття може інтерпретуватись по-різному і тому потребує уточнення.

Через те, що оціночні поняття є нечіткими за своєю логічною природою, вони дозволяють охопити велике коло обставин дійсності, який законодавець, не в змозі точно визначити стосовно всіх випадків дії правової норми. Облік цих обставин часто необхідний для успішної реалізації цілей дії правових норм.

Дана тема є досить актуальною, так як проблема нечітких понять (понять оціночного характеру для юристів) є не тільки правовою, а й загальнонауковою.

Оскільки дане питання є актуальним воно викликає науковий інтерес у таких науковців: С. Вільнянський, В. Кудрявцев, Я. Браїнін, М. Бару, Н. Кузнецова, Ю. Ляпунов, В. Жеребкін, О. Заруцький тощо. Таким чином, метою даної роботи є дослідити застосування оціночних понять у праві.

Термін "оціночне поняття" ввів у науковий обіг професор С. Вільнянський ще 1956 року. Він визначав, що це поняття надає суду можливість вільної оцінки фактів і врахування індивідуальних особливостей конкретного випадку при обов'язковому водночас застосуванні закону. А. Браїнін наголошував, що оціночні поняття - це поняття, не конкретизовані законодавцем і які уточнюються органом, що застосовує закон.

М. Бару зазначав, що оціночні поняття наділені трьома важливими ознаками – не конкретизовані законодавцем чи іншим компетентним органом; уточнюються і конкретизуються у процесі правозастосування; надають можливість правозастосовчому органу вільно оцінювати факти, ґрунтуючись на власному переконанні.

Найбільшою мірою оціночні поняття вивчаються у межах галузевих наук. Слід відмітити, що на сучасному етапі становлення правової системи України значно зростає значення оціночних категорій як в нормах галузей (цивільне право і кримінальне право), так і галузей права (фінансове право, трудове право, адміністративне право).

До основних ознак оціночних понять учені відносять такі: зміст не визначається в нормах законодавства; оціночні поняття, що містяться в нормах права, є сукупністю узагальнень різноманітних предметів, дій, процесів; їх конкретизація, визначення явищ і фактів авколишньої дійсності, що входять в обсяг оціночного поняття, здійснюється шляхом їх оцінки; визначення змісту процесу їх застосування належить від правосвідомості особи.

Принципи застосування оціночних понять слід поділяти на: загальні (принцип ґраматичного, філологічного, мовного аналізу); принцип законності; принцип об'єктивності; принцип доцільності, справедливості; принцип логічності; принцип системності; спеціальні (безпосередньо спеціально-юридичний принцип інтерпретації оціночних понять; принцип динамічності права; історичний (історико-політичний); принцип функціональності; принцип верховенства суддівського розсуду; інтерпретація правових оціночних понять повинна бути науково обґрунтована.

Так, наприклад, одним із принципів у сімейном управі є принцип справедливості, морально-правова ідея, на якій ґрунтується сімейно-правове регулювання відносин на підставі правильного, об'єктивного, неупередженого та збалансованого тавлення до всієї часників; а в кримінально-процесуальному праві – принцип верховенства права, як основа демократичної держави, потребує усвідомлення ролі системи

кримінального судочинства та особливого місця правоохоронних органів в механізмі кримінально-процесуального регулювання. Тільки при одночасному дотриманні чітких критеріїв і меж вживання оціночних понять доречно говорити про правомірність їх застосування. Порушення хоча б одного з розглянутих критеріїв або перевищення меж застосування оціночних понять є підставою визнання такого застосування неправомірним. Використання оціночних понять з одного боку, забезпечує межі розсуду посадової особи, можливість урахування під час застосування відповідної норми індивідуальних обставин конкретної ситуації, а з іншого, призводить до неоднакового застосування закону та труднощів у правозастосовній практиці під час неправильного тлумачення оціночних понять і термінів.

Застосування у правових нормах оціночних понять має переваги: універсальність і гнучкість регулятивного впливу на суспільні відносини; зменшення кількості прогалин у законодавстві; їх легка пристосовуваність до динаміки суспільного життя; відображення у праві домінуючих суспільних цінностей; мінімізація обсягу й кількості норм права. Слід одразу обумовити, що використання оціночних понять має не лише позитивні наслідки.

Труднощі в застосуванні оціночних понять і термінів викликає їх недостатня визначеність, багатозначність, неконкретизованість їхнього змісту і, як правило, відсутність у законі вказівок на те, як їх слід розуміти. Норми закону не слід перенасичувати оціночними поняттями. Відсутність спеціальних теоретичних розробок та методики застосування оціночних понять негативно позначається на раціональності правозастосування.

Отже, можна зробити висновок, особливістю використання оціночних понять є потреба трансформувати казуїстичні правові норми в універсальні гнучкі правила, розраховані на багаторазове застосування в однотипних ситуаціях; здійснювати правове регулювання, яке не стримує розвитку суспільства; закріпити у праві суспільні цінності; мінімізувати прогалини правового регулювання; зменшити обсяг нормативно-правових актів та модернізувати їх, але слід коректно їх застосовувати, щоб уникнути помилок.

Собчишен Анатолій

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

СУТНІСТЬ, РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ АКсіОМ

Правові аксіоми (від грец. *axioma*) – закріплені в нормах права самоочевидні істини, які не потребують доказів і слугують підставою для

доказів інших правових положень (теорій). Як вказує О. Ф. Скакун: «Правові аксіоми, як і будь-які аксіоми, мають досвідне походження. Протягом століть свідомість людини звикала до повторення тих чи інших правових положень, і вони набули значення само очевидних істин, які приймаються без доказів, і здобувають офіційне закріплення. Завдяки цьому правові аксіоми набувають регулятивного значення і не можуть бути відкинутими; як правило, вони близькі принципам права, додають їм особливий зміст і значення. Наприклад, життя і здоров'я людини – вища правова цінність; люди народжуються вільними і рівними в правах; народ – джерело влади; закону, що установлений, повинні дотримуватися; за те саме правопорушення не можна відповідати двічі; закон зворотної сили не має; усякий сумнів тлумачиться на користь обвинувачуваного; відповідальність може настати лише за вину; ніхто не може бути суддею у власній справі; ніхто не зобов'язаний свідчити проти себе і своїх близьких».

Як зазначає О. Ф. Скакун, сутність, роль і значення правових аксіом оцінюються по-різному. У зв'язку з цим в юридичній науці розрізняють наступні види аксіом: аксіоми – ідеї правосвідомості; аксіоми юридичної науки; аксіоми – окремі принципи права; аксіоми – конкретні норми права; аксіоми – загальновизнані норми права. Правові аксіоми здійснюють вплив на всі сфери буття права – реалізацію права, інтерпретацію права, правову свідомість і правову культуру; небезпідставно їх відносять і до юридичної техніки. Для правотворчості, наприклад, аксіомами стали правила формулювання юридичних норм, викладення їх в нормативних актах, публікації, набрання чинності. Наприклад, «із двох актів з одного й того ж питання діє акт, прийнятий вище поставленим державним органом, і акт, прийнятий пізніше». При вирішенні конкретних справ судами або іншими органами ці положення приймаються «на віру» як перевірені життям і враховуються при винесенні рішень. До таких аксіоматичних положень відносяться: «Хай буде вислухана інша сторона», «Всякий сумнів тлумачиться на користь обвинуваченого», «Один свідок – не свідок».

Отже, на підставі досліджень О. Ф. Скакун потрібно сказати, що аксіоми виражають загальнолюдський зміст права. От чому можлива спадкоємність між правовими аксіомами різних історичних епох. Правові аксіоми є необхідними для стабільного правового життя країни, укріплення порядку в суспільстві. Логіка завершує будь-яку аксіому права. Концепція права стає повною і завершеною з використанням логічного знання і з урахуванням змістовної специфіки. Це знання дозволяє як визначити і розкрити певну правову структуру, так і задати механізм її реалізації.

ЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Актуальною на всі віки проблемою юриспруденції є проблема методології права, адже в діяльності, зокрема практичній і теоретичній, кожна людина користується певними методами, що допомагають досягти їй поставлених цілей. Маючи знання щодо методів дослідження юриспруденції, ми можемо дізнатися щось нове, що в подальшому допоможе нашим нащадкам розвивати цю сферу й отримувати все більше та більше результатів дослідження, що може принципово змінити їхнє відношення до правознавства та до науки в цілому.

Метою даної роботи було визначення конкретних особливостей логічного й історичного методу дослідження юриспруденції.

Питання методології юриспруденції було розглянуто не одним ученим-юристом. Її розглядали: Козюбра М. І. «Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості», Білуха М. Т. «Методологія наукових досліджень», Зеленецький В. С. «Поняття і структура методології правознавства», Петрова Л. В. «Методологія правознавства: філософський дискурс», Тихомиров О. Д. «Методологічні підходи юриспруденції» та інші.

Логічний метод дозволяє розкрити об'єктивні закономірності виникнення та функціонування держави та права, вивчаючи їх на тих стадіях існування, на яких прерогативою є головні риси їх історичної метаморфози. Хочу зауважити: це не потребує безпосереднього розгляду перебігу реальної історії, «випадковостей» історичного розвитку. Взагалі, логічний метод реалізується в аналізі, синтезі, абстрагуванні, індукції, дедукції та класифікації.

Аналіз і синтез допомагають комплексно дослідити юриспруденцію як форму теоретичних юридичних знань, зокрема вивчати взаємозв'язок її структурних елементів. Індукція надає можливість здійснити пізнання від факту про юридичну відповідальність до загального положення щодо системи знань, а за допомогою дедукції здійснюють дослідження від загального до конкретних посилань на різні інформаційні джерела та нормативні акти.

Говорячи про історичний метод, можна сказати, що цей дефініцій визначає чітку оцінку права з позиції умов виникнення та тенденцій його розвитку в соціальній дійсності (історична школа права, історичні науки); акцентує увагу на державі та праві як на змінних у часі та просторі об'єктах, що мають свої хронологічні характеристики; виділяє

специфічний правовий зміст, надаючи йому історичну оцінку, що відрізняє її від історичної оцінки сучасників того часу. В історичному методі є три основних підходи: історико-формаційний, цивілізаційний та історико-порівняльний. Перший підхід розгляду права не бере до уваги ряд дуже істотних характеристик. До прикладу, у марксистмі при поясненні причин розвитку суспільства та держави, право пріоритету віддається економіці (базису), а в іdealізмі – ідеям, свідомості та світобачення.

Якщо говорити про історико-порівняльний метод, то право складається зі звичаїв, що виникли й отримали своє визнання серед народу. Звичаї мають прерогативу перед законом, бо вони загальновідомі та звичні. Скільки б разів уряд у Геттінгеніне не перейменовував би вулиці – але всі їх називали та називають звично. Так історично склалося, що звичай і є справжнім джерелом права.

Отже, методи правознавства являють собою певні "цеглинки" методологічних підходів за допомогою яких ми можемо стверджувати, що такий дефініцій як юриспруденція є системою теоретичних знань про державу та право, де застосування обґрунтованих методів є важливою умовою отримання нових істинних знань, а основними способами наукових досліджень у цій сфері є логічний та історичний.

Стоян Євгенія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКОЮ, 1 курс, 11 група*

ВИКОРИСТАННЯ ДЕФІНІЦІЙ У ЗАКОНОДАВСТВІ

На сьогодні проблема використання визначень понять в текстах нормативно-правових актів є достатньо широкою й охоплює, окрім технічних правил побудови дефініції, ще і проблему доречності та необхідності законодавчих дефініцій, їх значення та роль для реалізації правових приписів, гнучкість права та ін.

Відповідно до думки, висловленою Т. В. Губасвою і А. С. Піголкіним, існують такі причини для визначення терміну в законодавчому тексті: щоб уникнути невизначеності щодо значення слів шляхом вирішення будь-якої неясності; пояснити значення слів, які є новими чи незвичними та скоротити текст, зменшивши повторення.

Специфіка змісту правових дефініцій взаємообумовлена їх функціональними особливостями. Основна функція дефініцій полягає в тому, щоб внести ясність у процес правового регулювання, забезпечити однакове розуміння всіх наказів законодавця.

Щодо основних вимог до законодавчих дефініцій можна відмітити такі: вони повинні зображати тільки істотні ознаки явищ, що

узагальнюються, бути повними, адекватними та не містити суперечливих суджень.

Як вважає Т. С. Подорожна, при використанні нормативних дефініцій, необхідно чітко розуміти потребу в абсолютно точній фіксації значення визначення. Якщо використовується надмірна кількість визначень, то це може чинити негативний вплив у вигляді парадоксальності значення дефініції – чим більше визначень понять, тим менш вони якісні.

О. Дашковська зазначала, що головним завданням підвищення якості законодавства є уніфікація та вдосконалення його термінології. Аналізуючи Кримінальний кодекс України можна прослідкувати порушення основних вимог – чіткості, зрозумілості, стислості. Вживання невинуватених неологізмів, слів іншомовного походження, нероз'яснених спеціалізованих термінів, громіздких юридичних формулювань складів злочинів стоїть на заваді зрозумілості мови закону. У ньому простежується явна відсутність уніфікованого підходу до розміщення понять, наявність синонімії, полісемії, тавтології, що дає складність розуміння законів.

А як викладаються дефініції? Тут слід зазначити, що правові акти повинні мати чітку систему відсилань до дефініцій, що містяться в інших актах. Розв'язання питання про розташування дефініції в структурі правового акта пов'язано з важливістю відповідного поняття в масштабі акту, тобто, з кількістю норм, в яких це поняття використовується. Досить актуальним у зв'язку з цим є питання про техніку викладу дефініцій і подальшої роботи з ними.

Юридична наука на даний момент виробила кілька варіантів розміщення дефініцій в тексті закону. Вони можуть розташовуватися: у вигляді окремої статті, яка об'єднує всі поняття, що використовуються в нормативно-правовому акті й розташовані в його початку (так звана стаття глосарій); на початку частини або розділу, в якому міститься поняття, що визначається; безпосередньо в тексті статті, що викладає правову норму; посторінково посилально.

Раціональність використання того чи іншого способу в кожному конкретному випадку безпосередньо пов'язана з метою, завданнями та обсягом правового регулювання.

Таким чином, дефініції є одним з основних засобів законотворчої техніки й мають дуже сильний вплив на тлумачення законодавчих текстів, тому існує велика необхідність в чіткому та неухильному дотриманні певних вимог, пред'явлених до них.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

Визначення – це логічна операція, за допомогою якої розкривається зміст понять або вводиться новий термін. Визначення виконує досить важливі пізнавальні і практичні функції: дозволяє точно обмежити клас явищ, що належать до предмету міркування; дозволяє людям ефективно взаємодіяти між собою; за його допомогою створюється можливість однакового розуміння предмета міркування всіма людьми, яким воно відомо.

Визначення відіграють велику роль в юридичній науці. Це допомагає указати, які суттєві ознаки входять у його зміст, а прикладом може слугувати поняття «юридична відповідальність». Така наука як логіка розрізняє типи й види визначень, з них виділяють реальні й номінальні, а також явні й неявні. Розглядаючи поняття «юридична відповідальність», можна привести приклад такого визначення: «Юридична відповідальність – це різновид соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов’язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать». Це визначення є реальним, явним та має родо-видову ознаку.

Також можна виявити визначення поняття, в якому дефініція буде через перелік, а саме «Юридична відповідальність – адміністративна, конституційна, цивільна, кримінальна...». У таких визначеннях перелічуються не ознаки, а самі видові поняття, що включаються до родового поняття, яке в цьому варіанті виступає дефінієндумом.

Існує генетичне визначення, в якому вказується, або спосіб природного походження, або спосіб його штучного формування, наприклад, «Юридична відповідальність – виникає внаслідок правопорушення та передбачає правовідносини відповідальності».

На відмінно від явних визначень, можна розглядати неявні. Яскравим прикладом може бути «Юридична відповідальність – вид соціальної відповідальності». Цей вид визначення має контекстуальну ознаку, адже ми догадуємося про зміст поняття і не маємо чіткості. Проте існує операційне визначення, в якому є певна послідовність операцій, до того цей тип має декілька прийомів, таких як: опис, пояснення, порівняння, характеристика та співставлення. Одним з таких прийомів як характеристика, можна розглянути визначення «Юридична відповідальність – визначається державою у правових нормах; спирається на державний примус; здійснюється у процесуальній формі». А для того,

щоб з'ясувати відмінність реальних визначень від номінальних, розглянемо судження: «Юридична відповідальність – це історична категорія». У цьому визначенні не розкривається зміст поняття, а лише вказує на існування терміну, і тому це номінальне визначення.

Отже, для того щоб сформулювати визначення, необхідно, щоб була добре розроблена та галузь знання, до якої належить визначуване поняття. Ми розглянули досить важливу тему, яка пов'язана із юридичною наукою. Ці знання допоможуть накопичити практичний досвід розрізнення і використання предметів, а також словесного іменування суттєвих ознак предмета. Зроблені теоретичні зусилля будуть корисними для тлумачення юридичних термінів.

Література:

1. Невельська-Гордєєва О. П. Роль визначення в тлумаченні законів. *Проблеми законності*: Респ. міжвідомч. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. Вип. 71. Харків: Нац.юрід.акад.України ім. Ярослава Мудрого, 2005, С. 189-196.

Темченко Дар'я

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Юридична аргументація – це процес обґрунтування певних тверджень та гіпотез, структурування відношень відповідно правилам істинності, що здійснюється у юридичному контексті. Юридична аргументація може бути раціональною, виходячи з будь-якої норми або незаперечного факту, обмежуючись чіткими і точними міркуваннями, що стосуються спірних ідей або елементів. А сам процес аргументації – основоположна, але у той же час найбільш важка частина прийняття рішення.

Професор К. Лумер виділяв значимими наступні принципи подання юридичної аргументації: ясність і однозначність, послідовність і логічність, достовірність і іманентність, плюралізм і максимальна простота. Ці критерії значно збільшують вимоги до логіки юридичного міркування.

О. М. Юркевич відмічає, що об'єктом юридичної аргументації в практичному сенсі є правдивість, справедливість чи несправедливість юридично значущих суджень, їх відповідність чинному законодавству, що вимірюються за логічними нормативами істинності. Предметом юридичної аргументації є логічні засоби переконання у мовленнєвих діях правничого значення при досяганні цілей права.

За його словами юридична діяльність – це завжди діяльність доказова, а будь-які висновки з дослідження повинні бути підтвержені чіткими аргументами на об'єктивні дані. Наприклад, якщо суд оцінює докази по своїм переконанням, що ґрунтуються на всебічному, повному, безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Докази є рівними, не один доказ не має для суду наперед встановленого значення, але це не означає, що всі докази мають однакове значення. Оцінка полягає в тому, щоб визначитися, який з них є найбільш значущим. Суд обмежений певними правилами, тому він повинен оцінити вірогідність й допустимість кожного доказу, відповідність та взаємозв'язок доказів у комплексі. Результати оцінки доказів або підстава прийняття одних свідчень і відхилення інших, суд зображує в рішенні. Юридична аргументація зумовлюється тим, яке саме твердження покликане підтримати аргументи, що наводяться: чистий опис, чисту оцінку, змішане описово-оціночне твердження.

В. В. Трутень стверджує, що є кілька застережень теоретичного характеру для розуміння експертної оцінки справи: встановлення обставин справи (повернення до випадку для того, щоб перейти від розгляду *de facto* до розгляду *de jure*); визначення бажаного правового наслідку норми; аналіз елементів фактичного складу норми; правова оцінка (кваліфікація) шляхом порівняння елементів фактичного складу норми з обставинами справи; формування вердикту та розкривання оказій справи, правова оцінка (структура основної норми буде уніфікованою та стандартною, також норми діляться на первинні і вторинні) і визначення правового наслідку.

М. І. Козюбра наголошує, що ця схема будується на основі юридичного силогізму, в якому більший засновок береться із модус *Pones* умовно-категоричного силогізму, а менший засновок та висновок із модус *Barbara* першої фігури категоричного силогізму.

Тихоненко Аліса
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 1 група

ПРИНЦИП БРИТВИ ОККАМА У ПОБУДОВІ ЗАКОНОДАВЧИХ ДЕФІНІЦІЙ

Необхідність чіткого визначення законодавчих дефініцій за рахунок виділення основних суттєвих ознак предмета визначення є актуальною, адже функцією будь-якої дефініції є забезпечення однозначності і визначеності понять, що вживаються у законодавстві. Застосування ж бритви Оккама у формулюванні дефініцій унеможливило багатозначність та логічні помилки у юридичній термінології. Цій

тематиці присвячені дослідження В. Баранова, Л. Авта, С. Головіної, Т. Подорожної, Р. Гельмгольца, Т. Гарет та ін.

Метою роботи є дослідження механізму побудови законодавчих дефініцій через принцип бритви Оккама у теоретичному і практичному аспектах.

Бритва Оккама являє собою концепцію, сутність якої виражена у твердженні «не варто множити суттєве без необхідності». Застосування бритви Оккама відбувається таким чином: якщо конкретне явище можна пояснити шляхом залучення сутностей А, В, С і шляхом використання сутностей А, В, С, D, причому обидва варіанти дають однаковий результат, то варто обрати перший варіант. Наявність чи відсутність сутності D не впливає на якість кінцевого результату. Тому бритву Оккама можна розуміти як виділення і розмежування суттєвих основних, суттєвих похідних і несуттєвих ознак предмета дослідження.

Отже, застосування принципу бритви Оккама під час формулювання законодавчих дефініцій означатиме їх побудову із застосуванням лише суттєвих ознак предмета, які можуть бути основними та похідними. Основні відображають сутність предмета, а похідні зумовлюються основними, через що, за принципом бритви Оккама, наявність закріплення похідних ознак у законодавчих актах також не буде обов'язковою. Наприклад, п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», визначає біженцем особу, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

У цьому випадку можна простежити різницю між суттєвими і несуттєвими ознаками поняття «біженець»: ознака «не є громадянином України» є суттєвою основною, що виключає необхідність декларування такої ознаки як «є громадянином держави Близького Сходу» і подібних, яка у даному випадку буде несуттєвою. Похідною ж ознакою від вже зазначеної «не є громадянином України» буде ознака «є громадянином (підданим) іншої держави або особою без громадянства», яка у даній дефініції присутня у непрямому вигляді, зумовлюючи ознаки «перебуває за межами країни своєї громадянської належності» і «не маючи громадянства (підданства), перебуває за межами країни свого попереднього постійного проживання». Відмінність між несуттєвими і суттєвими похідними ознаками полягає у тому, що, хоча обидві, за принципом бритви Оккама, не називаються у дефініції, несуттєві ознаки

не включаються до переліку суттєвих ознак за принципом їх вузькості і поширеності не на всі елементи змісту вихідного поняття, а суттєві похідні ознаки можуть не називатись прямо лише у синтаксичній конструкції дефініції як речення, проте вони завжди будуть присутніми як ознаки з точки зору логічного змісту поняття.

Застосування бритви Оккама у формулюванні законодавчих дефініцій є необхідним задля запобігання логічним помилкам у нормативно-правових актах. Так, якщо б поняття «злочин» було визначено як «передбачене кримінальним законом суспільно-небезпечне винне каране діяння, скоєне суб'єктом злочину», то була б порушено правило мінімальності і, як наслідок, допущена помилка надмірності, адже за принципами кримінального законодавства винність діяння передбачає його караність. Ця ознака є суттєвою, але похідною, і саме тому за принципом бритви Оккама сьогодні у формулюванні дефініції «злочин» у ККУ вона окремо не закріплюється.

Бритва Оккама дозволяє уникнути помилки вузького визначення. Наприклад, якщо б поняття «крадіжка» визначалось як «таємне викрадення державного майна», то через наявність несуттєвої ознаки «викрадення державного майна» ігнорувались би випадки крадіжок майна, що перебуває у приватній і комунальній власності, що породжувало б правову невизначеність. Саме тому, за принципом бритви Оккама, у ч. 1 ст. 185 ККУ злочин крадіжки визначається саме як «таємне викрадення чужого майна».

Застосування принципу бритви Оккама у формулюванні законодавчих дефініцій є ефективним методом забезпечення однозначності і визначеності у праві. Його використання передбачає побудову найбільш точних дефініцій шляхом використання у їх формулюванні лише основних суттєвих ознак. Недотримання ж принципу бритви Оккама може призвести до порушення логічних правил побудови визначень, унаслідок чого у законодавчих актах можуть бути присутні помилки вузького визначення і надмірності.

Ульянова Ганна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 6 група

ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ

Римському праву цей злочин був відомий ще в епоху XII таблиць, пізніше, з часів Сулли, з цього предмету складають цілу систему визначень, при чому закон Корнелія (lex Cornelia testamentaria nummaria) розглядав лжесвідчення як злочин в судових доказах і призначав за нього суворе покарання – aquae et ignis interdictio.

Під лжесвідченням слід розуміти завідомо неправдиве повідомлення свідком чи потерпілим на допиті або при впізнанні органами дізнання, попереднього слідства чи суду завідомо для цієї особи неповних або не відповідаючи справжнім фактам відомостей про обставини, які підлягають доведенню у даній кримінальній справі або мають значення для збирання та правильної оцінки доказів.

Відомий нам закон тотожності, а точніше його порушення, прикладом може бути вислів з поеми Н. В. Гоголя “Мертві душі” – “Не стій де попало, а то ще потрапить”, використовується лжесвідками або потерпілими при допиті. Це порушення призводить до появи алогізмів, які бувають двох видів:

1. паралогізми – сумлінний оман допитуваного щодо “якості” повідомлення його відомостей, наведемо приклад паралогізмів: “Мій піджак зшитий з матері, матерія-вічна. Отже, мій піджак вічний”.

2. софізми – явна брехня, прикладом може бути “Всі, що знаходять цю жінку невинною, повинні бути проти її покарання; ви – проти покарання її, значить, ви знаходите її невинною”.

Основна відмінність в тому, що суб’єкт паралогізмів розцінює свої показання як цілком добротні, вірно висвітлюють досліджувану подію, хоча на справі вони не відповідають реальності, тоді як суб’єкт софізму не тільки усвідомлює неправильність своїх показань, але і навмисно прагне до цього, навмисне спотворює істину, з метою помилкового надати вигляду істинного. Такім чином, при тотожному зовнішньому прояві паралогізми і софізми піддаються розмежуванню по їх суб’єктивно-психологічній природі. Замовчування також є однією з форм лжесвідчення.

Відповідно до закону до кримінальної відповідальності притягують лише завідомо неправдиві показання, які і є предметом розгляду в даній роботі. Аномальність справжніх обставин справи в показаннях потерпілих і свідків, які становлять сутність лжесвідчення, досягаються різними способами – часткова чи повна підміна подій; виключення, замовчування окремих елементів описуваної події; доповнення описуваної події вигаданими деталями. Дані прийоми використовуються як в різних комбінаціях і поєднаннях, так і в чистому вигляді стосовно інтересам софіста і іншим важливим обставинам.

Наприклад розглянемо судову справу, де були дані завідомо неправдиві показання.

Громадянин П. засуджений до двох років позбавлення свободи. Одночасно суд порушив кримінальну справу проти потерпілого і трьох свідків за фактом дачі завідомо неправдивих свідчень. Із матеріалів справи відомо, що П. в парку розмовляв зі своєю подругою Д. коли чоловік останньої спробував відвести її від П., він зі словами: "Ти що тут забув ?!" ударом кулака в обличчя, збив потерпілого з ніг, вибив йому зуб. В суді потерпілий заявив, нібито П. його тільки відштовхнув. Он нібито

сам зачепився за свою ногу і впавши, отримав тілесні ушкодження. Аналогічні свідчення дав підсудний, свідки і дружина. При відтворенні справи про лжесвідчення потерпілий Д. і його дружина пояснили, що незнайомі люди при зустрічі і по телефону неодноразово погрожували їм розправою за дачу правдивих свідчень. Потерпілому говорили "побійся за сім'ю", а дружині "пожалій своїх дітей" (Журнал "Радянська юстиція").

З наведеного прикладу видно, що " незнайомі люди ", які змусили потерпілого Д. і його дружину до давання завідомо неправдивих показань використовували прийоми некоректних аргументів, тобто загроза застосування сили (щодо його сім'ї) однак завідомо неправдиві показання можуть бути не тільки з примусу, але і викликані особистими, корисливими інтересами самого лжесвідка. При дачі неправдивих свідчень можливо, як використання одноосібних аргументів в "чистому вигляді", так і синтез аргументів.

Злочини проти правосуддя можуть бути поділені на види за різними критеріями: за об'єктом або суб'єктом посягання, за суспільно небезпечним діянням, наслідком, способом або обстановкою вчинення. Особливе місце в системі злочинів проти правосуддя посідають ті, способом учинення яких є обман, в даному випадку – лжесвідчення.

Фролов Ярослав

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 1 група*

ПАРАДОКСАЛЬНА ПОВЕДІНКА: ЛОГІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ «ДИЛЕМИ В'ЯЗНЯ»

Логічне протиріччя – ствердження одночасної наявності певної ситуації А та відсутності неї ($A \& \neg A$). Унікальність протиріччя полягає в тому, що у разі наявності їх в логічних теоріях, неможливо відрізнити хибні від істинних стверджень. Їхнє вивчення є важливим, бо вони ставлять під питання існування одного з основних законів класичної логіки – закон протиріччя.

Сутність «дилеми в'язня» полягає в тому, що існує два підозрюваних у певній справі і їм пропонують або мовчати, або свідчити проти іншого. Від сказаного залежить кваліфікація злочину. У разі, якщо обидва збережуть мовчання, то кожен отримає мінімальний строк за ґратами. Якщо один свідчитиме, а інший – ні, то перший буде на волі, а другий отримає максимальний строк. Коли обидва зрадять один-одного, тоді вони сидітимуть за ґратами більше, ніж якщо вони б мовчали, проте менше, ніж коли б лише один із них не свідчив.

У разі, якби учасники мали змогу домовитися один з одним, тоді, мабуть, вони б дійшли до найменшого перебування під вартою для

кожного через раціональні мотиви, бо вони будуть упевнені у спільних діях. Проте основною умовою є те, що підозрювані не знають, що зробить інший. Тому у кожного з них головною метою стає мінімізація власного строку. У результаті цього в одному із варіантів кожен із присутніх захоче одразу вийти на волю, тому єдиною умовою для кожного є те, щоб один свідчив, а інший мовчав. Якщо обидва матимуть такі судження, тоді вийде, що кожен зрадитиме і, у результаті, вони, хоч і не максимально, проте набагато збільшать своє перебування за ґратами.

Висновок: підозрювані раціональною для себе поведінкою дійшли до нераціонального результату. У разі, коли один із учасників вирішить, що краще відбути кожному невелике покарання, ніж більше за зраду одне-одного, яке вони могли б отримати за минулого розвитку, тоді він знаходиться на межі між мінімальним строком і максимальним. В одному із варіантів людина, що шукала компроміс, може бути зрадженою і відбувати найбільше покарання. В результаті, знову ж таки, раціональні дії призвели до нераціонального підсумку. За інших умов кожен може дійсно отримати найменший строк. Проте, отримавши кожен мінімальне покарання, гравці розуміють, що можна було свідчити проти іншого і взагалі не сидіти за ґратами. Проводячи аналіз, при свідченні проти іншого підсудний може або вийти на свободу, або отримати середню кількість перебування. Якщо гравець зберігає мовчання, він може отримати або найменший, або найбільший строк. Виходячи із цього, можна зрозуміти, що шанс перемогти більше у того, хто зрадитиме. Проте взаємна зрада коштуватиме дорожче, ніж взаємна співпраця.

«Дилема в'язня» активно застосовується в житті, наприклад, у міжнародних відносинах. Як один із аналогів можна привести Договір щодо заборони випробувань ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі та під водою (1963 р.), Договір щодо нерозповсюдження ядерної зброї (1970 р.). У разі, якщо обидві держави дотримуються цього договору, то вони отримують безпеку і економлять кошти, що пішли би на розвиток даної зброї, проте втрачають перевагу над іншою стороною. У разі, якщо одна зі сторін зраджує, а інша – ні, тоді перша отримує суттєву перевагу у вигляді домінування у розвитку технологій, а друга програє, бо вона втрачає і безпеку, і перегони озброєнь. Коли обидві сторони обирають шлях недотримання угоди, то вони виграють у вигляді розвитку технологій, проте рівень безпеки кожної стає нижчим, у чому вбачається основна мета держав.

Отже, логічним протиріччям є парадоксальна поведінка учасників дилеми в'язня, а власне те, що, при бажанні мінімізації власного строку, будь-яка раціональна дія може призвести до нераціонального наслідку.

ВИМОГИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ДЕФІНІЦІЇ ЯК НАЙЕФЕКТИВНІШОГО ЗАСОБУ СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Актуальність вимог до дефініцій в праві зводиться до суб'єктивності розуміння права та його обов'язковості, проблем розвитку теорії та практики нормопроекування, доцільності врахування позитивного досвіду зарубіжних держав в сфері вироблення правил законодавчої техніки. Дефініції зумовлюють проектування досконалої нормативно-правової бази для сучасних держав.

Правові дефініції досліджували українські та зарубіжні науковці, представники різних галузевих дисциплін, зокрема: Л. Ф. Апт, В. М. Баранов, С. Г. Ольков, А. В. Плотніков, Т. Подорожна та ін. Завдяки їх працям ми можемо точно визначити термін, характерні ознаки дефініції. Спираючись на них можна сказати, що дослідження дефініцій як методу тлумачення понять законів та нормативно-правових приписів є важливим при застосуванні правових дефініцій, при складанні законодавчих актів.

Критерієм якості нормативно-правових актів Т. Подорожна вважає зрозумілість тексту читачеві, що забезпечується простотою викладення тексту. Способів викладення нормативно-правових приписів існує лише декілька: конкретний (визначення фактів, обставин, дій та явищ у загальному вигляді через індивідуальні ознаки) та загальний (абстрактний) спосіб (визначення фактів, обставин, дій та явищ у загальному вигляді через родові ознаки). З погляду на це стає очевидним, що перевагою мови права є чіткість, стислість, визначеність, стереотипність, доступність та легкість для розуміння.

За думкою В. С. Косовича, визначення „правової дефініції” як прийому законодавчої техніки походить від її логічної сутності, тобто це – коротке визначення певного поняття, що відображає суттєві, якісні ознаки предмета чи явища, просто кажучи це – “визначення терміна”. В логіці операція, що розкриває зміст поняття, називається визначенням. При цьому результатом такої логічної операції є судження, що розкриває зміст поняття, або дефініція. Дефініції, що мають місце в нормативно-правовому акті виконують важливу роль у досягненні позитивних соціальних результатів, найточнішого вираження державної волі для подальшого ефективного регулювання суспільних відносин.

Успішність виконання тих завдань, які постають перед правовими (законодавчими) дефініціями, зумовлюється насамперед дотриманням

вимог. Згідно до вимог, дефініції повинні: відображати тільки суттєві ознаки узагальнених явищ, ці ознаки мають мати правове значення; бути повними і відображати усі узагальнювані явища; бути адекватними – їх обсяг має збігатися із поняттям, що визначається; не містити суперечливих тверджень; не містити термінів, які використовуються у понятті, що визначається.

Отже, використання в текстах нормативно-правових актів законодавчих дефініцій є одним із способів забезпечення правової визначеності та зрозумілості правових норм, а також ефективного втілення в тексті наміру законодавця.

Чікірякін Данило

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 10 група*

ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЮРИДИЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Логічні закони і методи відіграють важливу роль в правничій теорії та практиці. Дана тема поєднана не лише з характером певних процесуальних дій та матеріальних норм, а й інтелектуальною взаємодією – дискусії певних осіб, які можуть бути залучені до процесу обговорення і вирішення нагальних правових питань, проблем юридичного пізнання, встановлення істини, також, що є не менш важливим, її безпосередня реалізація. Для того, щоб фахівець правильно обрав потрібну норму, він повинен володіти спеціальними знаннями (бути правознавцем) і певною культурою аналітичного мислення, що притаманні усім у вирії юриспруденції.

За словами В. Д. Титова, попри зростання кількості публікацій та різного роду заходів – семінарів, конференцій, симпозіумів тощо, присвячених теорії аргументації, впливу на юридичну практику вони майже не мали. Більшість юристів практиків про здобутки філософської аргументації або ж не знала зовсім, або, якщо й знала, то не використовувала їх. Скептичне ставлення юристів поширювалося також на логіку (навіть під назвою «юридична») та її значення для правової теорії і практики. Властива їй орієнтація на традиційні засоби силогістики та інші позитивістські інструменти перетворювали її, за влучним висловом одного з основоположників соціологічної школи права Р. Паунда, на «механічну юриспруденцію». І це при тому, що теорія аргументації у зв'язку з помітним урізноманітненням і зростанням динамізму правового життя та відповідно ускладненням юридичної

практики набувала дедалі більшої актуальності в юриспруденції. Значному поживленню інтересу до теорії аргументації, передусім юридичної, після Другої світової війни сприяв масовий рух проти позитивізму, котрий, за висловом визначного німецького філософа права Г. Радбруха (який, до речі, також тривалий час стояв на позитивістських позиціях), «позбавляв сил і здатності протистояти зловживанням нацистського законодавства», за допомогою якого часто освячувалися нацистські злочини проти людства і людяності. Пошук нових концептуальних підходів до теорії аргументації стимулювало також певне розчарування герменевтикою, значення здобутків якої, як і будь-якої порівняно нової філософської течії, тривалий час перебільшувалося в гуманітарних науках, у тому числі в правознавстві. Під впливом вказаних факторів почала формуватися теорія власне юридичного дискурсу, відносно автономного від загального філософського дискурсу. Особливої активності цей процес набув у другій половині XX століття. Саме в цей час закладаються основи концепції юридичної аргументації як самостійного напрямку загальнотеоретичного правознавства і навчальної дисципліни, що є важливим для майбутнього правильного функціонування законів логіки у правознавстві, як загальновизначного фактору при оперуванні фактами.

Але практика застосування юридичної аргументації у наш час є доволі помітною, як стверджує В. Д. Титов. Прикладом слугує формування законів (норми права). З одного боку, він виступає як засіб конкретизації принципів права. Без втілення їхніх вимог закон навіть бездоганний з юридично-технічного погляду не може бути визнаний правовим, що нині загалом не піддається сумніву. Разом з тим позитивація вказаних вимог у законі не зводиться винятково до дедукції, тобто логічного виведення змісту закону з нормативних узагальнень найвищого рівня, якими є принципи права. Доктрина «rule of law» є систематичним узагальненням юридичної аргументації, як способу правотворчості відповідних норм та правил, прописаних у законах. Законотворчість поряд із дедуктивним методом передбачає застосування також індуктивного методу, тобто має забезпечити зв'язок принципів права з конкретними суспільними реальіями. Причому цей зв'язок має бути настільки виваженим, щоб, з одного боку, закон не перетворився на «споглядове» відтворення реальності, тобто не став надто казуальним, а з іншого – не виявився відірваною від реального життя абстрактною моделлю, реалізувати яку взагалі неможливо.

Отже, роблячи висновок варто зазначити, що розглядаючи юридичну аргументацію ми вказуємо на таку важливу її особливість, як

зв'язок із об'єктивною реальністю для систематичного аналізу і перетворення результату в практику.

Шерстюк Катерина
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ, 1 курс, 1 група*

ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ТА НАСЛІДКИ ЇХ ПОРУШЕНЬ У СУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ми часто стикаємося з фразами на кшталт «це нелогічно» і «де тут логіка». Розуміємо, що логіка – це наука про людське мислення, висновлювання, структуру думок тощо. Логіка – це також наука про способи пізнання та правильного міркування, що ґрунтується на логічних законах.

Логічні закони теоретично виражають необхідний зв'язок між логічними формами у процесі побудови думок. Серед них втрадиційній логіці виокремлюються чотири основних, що виражають домінуючі особливості логічного мислення – визначеність, послідовність, несуперечність і обґрунтованість. Це принципи тотожності, непротиріччя, виключеного третього та достатньої підстави.

Закон тотожності ($A \in A$) вимагає, щоб у процесі міркування будь-яка наша думка була тотожною сама собі. Наприклад, згідно зі ст. 337 КПК України судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуто обвинувачення. Тобто оперуючи поняттям «обвинувачений» ми маємо говорити саме про певну визначену особу і не заміняти її іншим предметом думки.

Для логічного мислення характерним є непротиріччя. Протиріччя руйнують правильність думки та ускладнюють процес пізнання. Закон непротиріччя $\sim(A \wedge \sim A)$ стверджує: два протилежних судження не можуть бути в один і той же час, в тому ж самому відношенні істинними. З цього випливає, що принаймні одне з них обов'язково буде хибним. Припустимо, що обвинувачений Петренко на початку допиту заперечував свою причетність до скоєного злочину, проте в кінці стверджує абсолютне протилежне. З точки зору логіки така ситуація некоректна, бо порушує положення наведеного закону.

Як і закон непротиріччя, закон виключеного третього ($A \vee \sim A$) вимагає послідовності мислення, що можлива за відсутністю протиріччя. Формулюється наступним чином: про будь-який предмет думки можна або щось стверджувати, або заперечувати те ж саме – третього не дається. Цей логічний принцип виступає не менш важливим для юридичної практики, особливо активно використовується в судовій діяльності.

Згідно з ст. 3 ККУ, покаранню підлягає тільки та особа, яка винна у вчиненні злочину, тобто умисно або з необережності вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння. Спираючись на наведений логічний закон, можна вирішити: чи буде встановлено винну особу, чи підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності немає.

Важливим у судовій діяльності виступає й закон достатньої підстави. Він проголошує, що будь-який осмислений вираз може бути достовірним тільки тоді, коли він буде доведений. Саме на основі даного закону ґрунтується важливий юридичний принцип презумпції невинуватості. Так, ст. 17 п. 1 КПК України проголошує, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Отже, порушення логічних принципів може призвести до одержання суперечливих та необґрунтованих висновків у справі. Необхідність дотримання основних законів логіки при здійсненні правосуддя обумовлюється не тільки об'єктивною потребою в їх застосуванні, а й нормативністю закріплення їх вимог в законодавстві, що надає їм юридичну значимість і в відповідних ситуаціях дозволяє розцінювати логічні помилки, як порушення процесуальних норм права, яке тягне за собою визнання судового рішення незаконним і його скасування або зміну.

Юркіна Олеся

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ, 1 курс, 2 група*

КРИМІНАЛЬНІ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ

Люди використовують різні механізми маніпуляцій задля одержання контролю над певними ситуаціями як в особистому житті, так і в професійній сфері діяльності (прийняття рішень певної особи або навіть цілих груп). Метою насамперед є прихований вплив на партнера і його свідомість, зазвичай без інформування співбесідника про істинну мету діалогу. Такі махінації зустрічаються доволі часто, але помічають їх далеко не всі.

Відповідно до Кримінального кодексу України, шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Обман під час шахрайства – це повідомлення явно помилкових даних або приховування, замовчування інформації про певні обставини, спрямовані на введення жерви в оману з

метою заволодіння чужим майном. Обман перебуває в структурі маніпулятивного впливу або виступає ним же. Кримінальне маніпулювання може застосовуватися під час низки корисливих і насильницьких злочинів. Воно здійснюється в комунікативному процесі під час взаємодії злочинця та жертви з використанням комплексу методів і прийомів, психотехнологій, різних специфічних способів і засобів модифікації поведінки жертви злочину, її мети, бажань, намірів, відносин, установок, психічних станів та інших її психологічних характеристик в інтересах шахрая, які могли б не відбутися, якби потерпілий знав у достатньому обсязі дані, що характеризують ситуацію, зокрема те, які засоби застосовано щодо нього чи з якою метою їх використано. Визначальною рисою психологічних маніпуляцій є ставлення до партнера у взаємодії та спілкуванні не як до особистості, що має самодостатність, а як до специфічного засобу, за допомогою використання якого досягається таємна мета маніпулятора, реалізуються його інтереси й задовольняються власні потреби. Процес маніпулювання зазвичай поетапний: задум; пошук об'єкта; залучення об'єкта до «справи»; стимулювання до добровільних внесків; уникнення шахраями відповідальності або організування прикриття.

Сутність маніпуляцій: виклик дисбалансу всередині людини, внутрішній дискомфорт. Щоб це відбулося саме за такою схемою, людину потрібно позбавити вільного вибору, точніше створити його ілюзію, для чого використовуватися сильні емоції (негативні або позитивні), які не дають жертві можливості повернутися на раціональний рівень, оговтатися та спокійно обміркувати ситуацію, тому загальні правила нейтралізації маніпулятивних способів в діловому спілкуванні після їх виявлення містять: контроль своєї свідомості; розкриття суті впливу; відкрите обговорення неприпустимості використання психологічного тиску та включення в протистояння, в якому виграє той, хто більш озброєний уміннями реалізовувати на практиці недозволені засоби маніпуляцій. У 70% випадків дозволяють нейтралізувати дії маніпулятора такі кроки: 1) максимальний логічний злам сценарію, що ставить маніпулятора в глухий кут; 2) розкриття прихованого характеру.

Отже, у суспільстві маніпуляції постають поширеним способом взаємодії людей, бо загалом всі люди в процесі комунікації впливають один на одного (відкрито або приховано). На сей день оптимізація процесу розкриття та розслідування шахрайства – це доволі актуальна проблема. Будь-який вид шахрайства заснований на актуалізації ірраціональної складової свідомості. Розуміння та застосування працівниками правоохоронних органів психологічних аспектів механізмів кримінальної маніпуляції має суттєво підвищити рівень їх професійної компетентності, ефективному здійсненню оперативно-розшукових і досудово-слідчих заходів.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В ПОЗОВНИХ ЗАЯВАХ ТА СКАРГАХ

Аргументація – комплексне явище, підходи до дослідження якого в різних наукових сферах помітно різняться. Незважаючи на це, навички користування аргументацією однаково необхідні всім діячам у тій чи іншій частині суспільного життя. У юридичній практиці аргументація посідає одне з центральних місць. Кожен юрист стикається з необхідністю доводити або спростовувати певні положення та твердження.

Результативність діяльності спеціаліста в правовій сфері прямо пропорційно залежить від його рівня володіння основними правилами і прийомами аргументації, тому дослідження цієї теми є актуальним як для юристів-практиків, так і для науковців та студентів. Певною специфікою вирізняється процес аргументації в позовних заявах та скаргах. Під час складання позовних заяв та скарг звертаються до письмової аргументації. Письмова форма передбачає опосередковану комунікацію між позивачем та органом або особою, до якого надходить звернення у позовній заяві або скарзі. Це надає можливість більш прискіпливо підходити до формування аргументів, адже в цьому випадку не вимагається миттєва реакція, на відміну від усної суперечки. *У процесі написання позовних заяв та скарг належить дотримуватися основних законів логіки: закону тотожності, закону несуперечності, закону виключеного третього та закону достатньої підстави. Порушення логічних законів приводить до логічних помилок – алогізмів.*

Закон тотожності вимагає, щоб протягом усього міркування поняття й терміни вживалися в тому самому значенні. У процесі міркування, зокрема в процесі аргументації, значення понять і тверджень не слід змінювати. У випадку, коли поняття й терміни вживаються в процесі міркування неоднозначно, мислення стає невизначеним, а процес аргументації не досягає мети.

Закон непротиріччя вимагає послідовності міркування. Не можна в одному висловленні думку стверджувати, а в наступному її ж заперечувати. Використання суперечних елементів викликає психологічний дисонанс.

Закон виключеного третього встановлює, що про будь-який предмет думки можна або щось стверджувати, або заперечувати те ж саме – третього бути не може.

Закон достатньої підстави затверджує, що будь-яка думка може бути істинною тільки тоді, коли вона достатньо обґрунтована. Тобто до кожного твердження мають бути наведені доводи.

Вміле користування логічними формами (поняття, судження, умовивід) є однією із заporук ефективної аргументації, воно гарантує логічну правильність міркування, що є необхідним для його успішного застосування в подальшому доведенні або обґрунтуванні.

Під час обґрунтування своїх претензій або вимог, слід уникати оціночних суджень, а оперувати фактами, підкріпленими доказами. Необхідно стисло викладати суть справи, не вносити зайвих відомостей, оціночних понять (як-от: «це несправедливо» або «погана людина»), адже оціночні поняття та судження не підлягають спростуванню або доведенню, тобто їх неможливо перевірити, на відміну від фактів, які мають істотне значення для вирішення справи.

Дотримання наведених основних принципів аргументації в позовних заявах і скаргах може бути вирішальним фактором у досягненні її ефективності та реалізації головної мети позивача.

З М І С Т

Вступне слово		3
	ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА	
Безпалько Ю.	ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	4
Безсонова К.	ПРОБЛЕМА ВІЙНИ І МИРУ ОЧИМА НІМЕЦЬКИХ ФІЛОСОФІВ	5
Біланчук Р.	ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДҐРУНТЯ ЕВТАНАЗІЇ	7
Борзенкова В.	ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВОВУ СФЕРУ	8
Бредун С.	ПРАВОВІ ЦІННОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА РЕФЛЕКСІЯ	11
Бровко М.	ФІЛОСОФІЯ ПРАВОВОГО ПОЗИТИВІЗМУ ГАНСА КЕЛЬЗЕНА	12
Буряк І.	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	13
Вербельчук А.	ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ РОБОТІВ У ГОРИЗОНТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ	14
Видничук В.	ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ КОХАННЯ ТА ЩАСТЯ	16
Вільхівський В.	ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ РОЗДІЛЕННЯ ВЛАД МОНТЕСК'Є ТА ЛОККА	18
Гайдамака І.	ФРАНЦУЗЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО: ВОЛЬТЕР ЧИ РУССО?	19
Горбачевська Д.	ОНТОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ПРАВА	21
Гребеннік М.	СИМУЛЯКРИЗАЦІЯ РЕАЛЬНОСТІ	22
Гуренко О.	СВІТОГЛЯДНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ З. ФРЕЙДА	23

Дадикіна К.	ЗИГМУНД ФРЕЙД: НАРОДЖЕННЯ ПСИХОАНАЛІТИКИ	25
Древаль С.	ОСМИСЛЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ІДЕАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЯ У ФІЛОСОФІІ Н. МАКІАВЕЛЛІ	27
Дудик А.	ВОЗРОЖДЕНИЕ НАТУРЫ ПОСРЕДСТВОМ ПЕРФОРМАТИВНЫХ ПРАКТИК	28
Євсіков С.	ПОТРЕБА СУЧАСНОГО СВІТУ В СТОЇЦИЗМІ: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ НА АКТУАЛЬНУ ТЕМУ	31
Желнін В.	ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ШАРЛЯ ЛУї ДЕ МОНТЕСК'Є ЩОДО ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	32
Зав'ялов Є.	ПОСТГУМАНІЗМ: МЕЖІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	34
Заїка Д.	ПОНЯТТЯ «БАНАЛЬНІСТЬ ЗЛА» У ТВОРАХ ХАННИ АРЕНДТ	35
Киргізова В.	ВТЕЧА ВІД СВОБОДИ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОЇ ЗАНЕПОКОЄНОСТІ	37
Кириченко А.	ПАРАЛЕЛЬНІ СВІТИ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	39
Ковган К.	АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СТОЇЦИЗМУ В СЬОГОДЕННІ	41
Коверда М.	РАСИЗМ ЯК ВСЕСВІТНЯ ПАНДЕМІЯ	43
Кожухар В.	СВОБОДА ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ЦІННІСТЬ	44
Кондратьєва В.	ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	46
Конобрицька М.	ПРАВО НА ПОВСТАННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ДЖОНА ЛОККА	48
Концур Є.	ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ В СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ЗНАННІ	50

Кряж Б.	ІММОРТАЛІЗМ І ТІЛЕСНА КОМОДИФІКАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМИ БІОЕТИКИ	51
Кудинова А.	ОБРАЗ ЧЕЛОВЕКА ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ	54
Курільчук Д.	ПРО КОЛІЗІЮ ЦІННОСТЕЙ МОРАЛІ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ	56
Кухарчук А.	ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: УТОПІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ	59
Левченко В.	КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ЗМІСТ БІОПОЛІТИКИ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ	60
Литвинова А.	ДЕБАТИ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ	62
Магда Є.	ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ ПРАВА	63
Маланчук І.	СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ПРАВА: ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ	65
Малікін В.	ТРАНСГУМАНІЗМ ЯК ЗАГАЛЬНОФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ	66
Маргіта М.	АРІСТОТЕЛЬ ПРО ДЕРЖАВУ: ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ	68
Марич А.	ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ	69
Масна А., Романова А.	ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ Ф. НІЦШЕ	71
Мацак О.	КОНЦЕПЦІЯ «СМЕРТІ АВТОРА» У ДИСКУРСІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ	72
Микитенко К.	ДУХОВНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	74

Містюков К.	РОЗДУМИ ІММАНУЇЛА КАНТА ЩОДО БОГА	75
Мойсюк К.	ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	77
Молчанюк І.	«ПОКОЛІННЯ СЕЛФІ»: ПСИХОЛОГІЧНИЙ, МОРАЛЬНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ	79
Невмержицький С.	РИЗОМА ЯК КОНЦЕПТ ПОСТМОДЕРНІЗМУ	81
Нестеренко А.	ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	83
Огла М.	НЕОБХІДНІСТЬ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ЗАКОНОМ ТА МОРАЛЛЮ У СУЧАСНОМУ ПРАВІ	84
Перепелиця К.	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ	85
Переродова А.	КОНЦЕПЦІЯ «ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ» ПЛАТОНА І СУЧАСНІ РЕАЛІЇ	86
Петренко М.	СУТНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА СЕНС ЇЇ ЖИТТЯ	88
Піддубна О.	ГЕНЕЗИС І АКТУАЛЬНИЙ СЕНС ПОНЯТТЯ «ЦІНІЗМ»	89
Плотникова А.	ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	91
Потапенко Л.	ІСТИНА ЯК КАТЕГОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА	92
Пунтус А.	ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ Ф. НІЦШЕ	94
Пятигора К.	ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	95
Радченко Д.	ПРИРОДА КОМІЧЕСКОГО В ФІЛОСОФІЇ (НА ОСНОВЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ А. БЕРГСОНА «СМЕХ»)	98

Романова В.	СПОРІДНЕНА ПРАЦЯ ЯК ЗАПОРУКА ЩАСТЯ ЛЮДИНИ	99
Рубежов Б.	ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ІДЕЯ ОБМЕЖЕНОГО ПРАВЛІННЯ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	100
Рябущенко Д.	ДУХОВНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗИГМУНДА ФРЕЙДА	102
Скрипнік Д.	ПОГЛЯДИ Ф. НІЦШЕ НА ДЕРЖАВУ ТА ПРАВО	103
Сліпачик А.	СУЧАСНА ЮРИДИЧНА ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ ТЛУМАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТА ЦІННОСТЕЙ ПРАВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	105
Слободян А.	ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПРО СЕНС ЖИТТЯ	106
Соколова О.	КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ Г.В.Ф. ГЕГЕЛЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ РЕФЛЕКСІЇ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	108
Стеф'юк М.	ГЕДОНІЗМ ЯК СЕНС ЖИТТЯ	110
Сябренко В.	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКО- ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ	111
Татарінова А.	СИНЕРГЕТИКА ЯК УЯВЛЕННЯ ПРО ХАОС	114
Терпіль А.	СВОБОДА ЛЮДИНИ У ВІРТУАЛЬНІЙ РЕАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	115
Тимко А.	ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЕВТАНАЗІЇ	117
Ткаченко О.	ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	118

Чернявський П.	ТАЄМНИЦІ СНОВИДІНЬ	120
Чкірякін Д.	ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ ДЛЯ ТЛУМАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАКОНІВ	122
Шашунькіна Є.	ТЕМА В'ЯЗНИЦІ У ПРАЦЯХ ФІЛОСОФІВ	124
Шевченко Н.	ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ТРАНЗИТИВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	126
Яворська О.	ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЇ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ	128
Vodrukhnina E.	«I» AND «OTHER» IN HERMENEUTICS OF RESPONSE	130
Chaus Y.	ON THE FEATURES OF UNDERSTANDING CONSCIOUSNESS IN BUDDHIST PHILOSOPHY	131
Honcharenko T.	ABOUT SOME FEATURES OF SELF- PERFECTION OF PERSONALITY	132
Huseinova K.	THE HERMENEUTIC CANON IN EMILIO BETTI'S THEORY	134
Kaplina V.	CHRISTIAN SOURCES OF HUMAN RIGHTS	135
Karpenko V.	ABOUT THE FEATURES OF THE PSYCHOANALYTIC DOCTRINE OF MAN IN THE CREATIVITY OF PIERRE JANET	136
Klochkov I.	ON THE AXIOSPHERE OF THE SUPERMAN IN NIETZSCHE 'S PHILOSOPHY	138
Kotko M.	ON THE SPECIFICS OF ANTHROPOLOGICAL VIEWS OF F. NIETZSCHE	139
Melnyk D.	DECONSTRUCTION OF RATIONALITY IN THE PHILOSOPHY OF FRIEDRICH NIETZSCHE	140

Mukha M.	ON THE SPECIFICITY OF SUBJECTIVITY IN THE TEACHINGS OF J. LOCKE	142
Protasova V.	PROBLEMATIZATION OF BEAUTY IN CONSTRUCTIVIST AND FEMINIST PHILOSOPHY	143
Ribeiro M. C.	POSTHUMANITY: EVOLUTION OR DEHUMANISATION?	144
Rohachova Y.	FEATURES OF THE RENAISSANCE AXIOSPHERE	146
Sharapova V.	WOMEN'S LONELINESS AS AN OBJECT OF MODERN PHILOSOPHICAL RESEARCHES	147
Sherstiuk K.	IMMANUEL KANT'S APRIORIISM AS A THEORETICAL FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES	149
Smolska Y.	PHILOSOPHICAL AND LEGAL ASPECT OF PUNISHMENT	150
Tovsta E.	ABOUT SELF-DETERMINATION OF THE INDIVIDUAL IN THE ANTHROPOLOGY OF I. KANT	152
Tykhonenko A.	ABOUT THE SPECIFIC FEATURES OF HUMAN BEING IN THE PHILOSOPHY OF J.-P. SARTRE	153
Zub K.	ABOUT THE PURPOSE OF A WOMAN IN THE PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY OF PLATO	155
ЛОГІКА І ПРАВО		
Авер'янова М.	ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАКОНОДАВСТВА	157
Важинська М.	ТОЧНІСТЬ НОРМИ ПРАВА: ОБСЯГ І ЗМІСТ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ	158

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Верейкіна К.	АКСІОМИ У ПРАВІ	159
Величко О.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ	161
Воротиленко К.	ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	162
Гайворонський М.	ЛОГІКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	164
Гергуленко Т.	СУДОВА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК РІЗНОВИД ПРАКТИЧНОЇ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	165
Гончаренко Т.	АРГУМЕНТАЦІЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ	166
Гоштук Д.	КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ	168
Дочия А.	СОФІСТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ: ЛОГІЧНА НЕКОРЕКТНІСТЬ АБО ПРАКТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ?	169
Дроздов М.	ЛОГІЧНА ОЦІНКА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ РОЗСЛІДУВАННІ	171
Зав'ялов Є.	ПОНЯТТЯ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯНИНА» ТА ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ	172
Зубрикiна В.	ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	174
Іванова О.	ЛОГІЧНІ ПРАВИЛА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	175
Іщуков А.	ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	177
Кварацхелія К.	НЕПРАВДИВІ СВІДЧЕННЯ І МЕТОДИ ЇХ ВИКРИТТЯ	178

Ковган К.	МОВА І СТРУКТУРА ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТА	180
Ковтун В.	ФОРМАЛЬНА ЛОГІКА І ПОЗИТИВНЕ ПРАВО	182
Ковтуненко О.	ПРОБЛЕМАТИКА ЛОГІЧНО НЕКОРЕКТНИХ ЗАПИТАНЬ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	183
Кравцова П.	ФОРМАЛЬНО-ЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ МОВИ	184
Кравченко Є.	ПРОБЛЕМА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В СФЕРІ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ	186
Кравчук Н.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ НОРМИ ПРАВА	187
Кузьменко А.	ТИПИ (МОДЕЛІ) ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	189
Курільчук Д.	ОСНОВНІ ТИПИ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	190
Кухаренко І.	ПОЄДНАННЯ МОДЕЛЕЙ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ДЛЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ	192
Куц К.	ЗАСТОСУВАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	194
Латишева М.	АНАЛОГІЯ ПРАВА ТА АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	195
Левченко В.	ЗМІСТОВНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ “ПОЛІТИКА”	197
Лісниченко Г.	РОЛЬ ПРАВОВИХ АКсіОМ У ПРОЦЕСІ ЛОГІЧНОГО ДОКАЗУ	198
Лукашенко Є.	ПОБУДОВА СОФІЗМУ І МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ	200

Максимова М.	ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ	202
Мануйлова Ю.	ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ	203
Маркосян В.	РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ В ФОРМУВАННІ АКАДЕМІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ	204
Марченко А.-М.	ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВІ	206
Мацак О.	ПРИНЦИПИ ФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ В ПРАВИЛАХ КОМПЛЕКСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ (КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАКОНІВ ТОТОЖНОСТІ ТА ДОСТАТНЬОЇ ПІДСТАВИ)	207
Містюков К.	ТАКТИКА І НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ НЕПРАВДИВИХ СВІДЧЕНЬ	209
Мішанчук А.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ГІБРИДНА ВІЙНА»	211
Молошна В.	ФОРМАЛЬНО-ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	212
Ніколаєнко А.	ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	214
Носенко О.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАКОН»	215
Олійник О.	ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА	217
Палюх А.	ЮРИДИЧНІ АКсіОМИ ЯК МОРАЛЬНІ СУДЖЕННЯ	218
Перкова А.	МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	219
Пономар Я.	НЕФОРМАЛЬНА ЛОГІЧНАХІБА	221

ARGUMENTUM
ADIGNORANTIAM ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Пригода К.	ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОНУ НЕСУПЕРЧНОСТІ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	222
Пруднікова І.	ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ТЛУМАЧЕННЯ У ПРАВІ	223
Пустовіт С.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ	225
Рева А.	ПОБУДОВА СОФІЗМУ І МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ	226
Романова А.	ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ (ЛОГІЧНИЙ ПІДХІД)	228
Романова В.	ЛОГІКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ	230
Сафарян Н.	ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ	231
Собчишен А.	СУТНІСТЬ, РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ АКСІОМ	233
Стоцька О.	ЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	235
Стоян Є.	ВИКОРИСТАННЯ ДЕФІНІЦІЙ У ЗАКОНОДАВСТВІ	236
Тагаєва П.	ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»	238
Темченко Д.	ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	239
Тихоненко А.	ПРИНЦИП БРИТВИ ОККАМА У ПОБУДОВІ ЗАКОНОДАВЧИХ ДЕФІНІЦІЙ	240

Ульянова Г.	ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ	242
Фролов Я.	ПАРАДОКСАЛЬНА ПОВЕДІНКА: ЛОГІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ «ДИЛЕМИ В'ЯЗНЯ»	244
Ходус О.	ВИМОГИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ДЕФІНІЦІЇ ЯК НАЙЕФЕКТИВНІШОГО ЗАСОБУ СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТИВ	246
Чкірякін Д.	ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЮРИДИЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ	247
Шерстюк К.	ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ТА НАСЛІДКИ ЇХ ПОРУШЕНЬ У СУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	249
Юркіна О.	КРИМІНАЛЬНІ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ	250
Ялі А.	ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В ПОЗОВНИХ ЗАЯВАХ ТА СКАРГАХ	252

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

www.pravo-izdat.com.ua

ISBN 978-966-998-241-4

9 789669 982414

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра філософії

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XVII Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів

(20 травня 2021 року)

Наукове видання

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XVII Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів
(20 травня 2021 року)

Відповідальна за випуск *Г. В. Коваленко*

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 02.06.2021.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 15,7. Ум. друк. арк. 15,5. Тираж 50 прим.
Вид. № 2801.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80а, м. Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»
Тел. (057) 717-28-80